

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ &

ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

ΠΜΣ « Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ & Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

«ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ :ΒΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ»

Δημητριάδη Αναστασία

ΑΜ:3209Μ13

Τριμελής επιτροπή :

Επιβλέπων : Λάζος Γρηγόρης

Μέλη επιτροπής : Ζαραφωνίτου Χριστίνα

Μαγγανάς Αντώνης

Αθήνα 22/11/2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	1
Εισαγωγή	2
<u>Κεφ.1 Το φαινόμενο της Παραβατικότητας ανηλίκων</u>	
1.1 Ορισμός	5
1.2 Η εικόνα της παραβατικότητας ανηλίκων: Ερευνητικά δεδομένα.....	9
1.2.1 Διεθνή ερευνητικά δεδομένα.....	9
1.2.2 Η παραβατικότητα ανηλίκων στην Ελλάδα	15
<u>Κεφ.2 Το επιστημολογικό πλαίσιο</u>	
2.1 Η θετικιστική εγκληματολογία και η αιτιοκρατική θεώρηση του εγκλήματος.....	17
2.2 Η συμβολή της θετικιστικής εγκληματολογίας στην μελέτη της παραβατικότητας ανηλίκων.....	22
<u>Κεφ. 3 Η βιολογική ερμηνεία της παραβατικότητας ανηλίκων</u>	
<u>3.1 Κλασσικές Βιολογικές Θεωρίες</u>	
3.1.1 Κληρονομικότητα.....	24
3.1.2 Χρωμοσώματα.....	32
3.1.3 Σωματότυπος.....	36

3.2 Σύγχρονες βιολογικές προσεγγίσεις

3.2.1 Εισαγωγικά.....	43
<u>3.2.2 Βιοχημικοί και Τοξικοί παράγοντες</u>	
3.2.2.1 Τεστοστερόνη.....	44
3.2.2.2 Σεροτονίνη.....	47
3.2.2.3 Μονοάμινο-Οξειδάση (ΜΑΟ).....	49
3.2.2.4 Κορτιζόλη.....	51
3.2.2.5 Γλυκόζη(Υπογλυκαιμία)	53
3.2.2.6 Τοξικοί Παράγοντες(Μόλυβδος).....	54
3.2.2 Φυσικές ανωμαλίες	56
3.2.3 Περιγεννητικά προβλήματα	58
3.2.4 Η επίδραση της νικοτίνης και του αλκοόλ κατά την κύηση.....	59

3.3 Νευροπαθολογία και παραβατικότητα ανηλίκων

3.3.1 Εγκεφαλική δυσλειτουργία (εγκεφαλικές βλάβες και μειονεξίες).....	63
3.3.2 Αυτόνομο νευρικό σύστημα	68
3.3.3. Νευροψυχολογικά ελλείμματα /μαθησιακές δυσκολίες	73

3.4 Ψυχοπαθολογία και Παραβατικότητα ανηλίκων

3.4.1 Η υπόθεση του ψυχοπαθούς παραβάτη :	
Μύθος ή πραγματικότητα.....	79
3.4.2 Ψυχική διαταραχή και παραβατικότητα ανηλίκων	88
3.5 Κριτική αξιολόγηση των βιολογικών θεωριών –συμπεράσματα.....	95

Κεφ . 4 Η ψυχολογική ερμηνεία της παραβατικότητας ανηλίκων

4.1 Ψυχαναλυτικές Θεωρίες	100
4.2 Θεωρίες Νοημοσύνης.....	106

4.3 Η παραβατική προσωπικότητα :μέτρηση των ατομικών χαρακτηριστικών των ανήλικων παραβατών.....	112
4.4 Θεωρίες μάθησης	117
4.7 Κριτικές επισημάνσεις –Συμπεράσματα	124

Κεφ .5 Η επίδραση των βιοψυχολογικών θεωριών στην πρόληψη και αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας :θεραπεία ή θεραπευτική τυραννία

5.1 Εισαγωγικά.....	127
5.2 Το βίο-ιατρικό μοντέλο πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων: Η ιατρικοποίηση της καταστολής και του κοινωνικού ελέγχου.....	128
5.3 Ο αντίκτυπος των βιοψυχολογικών θεωριών στην αντιμετώπιση του παραβάτη :θεραπεία ή καταστολή.....	134
5.4 Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των βιο-ψυχολογικών θεραπευτικών προσεγγίσεων στον έλεγχο της παραβατικότητας ανηλίκων :παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων	141
5.5 Συμπεράσματα: Θεραπεία ή θεραπευτική τυραννία.....	144

Συμπεράσματα –Συζήτηση	147
-------------------------------------	------------

Βιβλιογραφία.....	153
--------------------------	------------

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παραβατικότητα ανηλίκων και ο ανήλικος παραβάτης έχουν απασχολήσει και απασχολούν τους επιστήμονες ,οι οποίοι προσπαθούν μέσα από θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις να κατανοήσουν τις αιτίες του φαινομένου και να προτείνουν λύσεις .Επιπλέον, η ραγδαία αύξηση του φαινομένου αυτού έχει οδηγήσει στην εμφάνιση όλο και περισσότερων θεωρητικών μοντέλων και ερευνών για την εξήγηση και την πρόγνωση του.

Ιδιαίτερη ωστόσο έμφαση στα πλαίσια της επίδρασης της θετικιστικής σχολής της εγκληματολογίας έχει δοθεί στον ίδιο τον ανήλικο παραβάτη και τα βιολογικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του . Ανάλογα με το κοινωνικοπολιτικό και ιστορικό πλαίσιο μελέτης του , ο ανήλικος παραβάτης σκιαγραφείται με διαφορετικό τρόπο ,αποκτώντας διαφορετικά ψυχικά και βιολογικά χαρακτηριστικά τα οποία ενοχοποιούνται για την παραβατική συμπεριφορά του .

Οι βιολογικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις , όπως προκύπτει μέσα από την ανασκόπηση των σχετικών μελετών στα πλαίσια της παρούσας εργασίας , δεν παρέχουν ως επί το πλείστον μια επιστημονικά τεκμηριωμένη ερμηνεία της παραβατικότητας ανηλίκων ,αλλά αντίθετα παρέχουν μια ελαττωματική εξήγηση του φαινομένου, η οποία βασίζεται κυρίως στην μέτρηση και την ποσοτικοποίηση των ατομικών χαρακτηριστικών των παραβατών καθώς και τη σύγκρισή τους με αυτά των μη παραβατών. Σε μια κοινωνία που επιχειρεί να ρίξει τις ευθύνες για τα κοινωνικά φαινόμενα στο ίδιο το άτομο, οι βίο-ψυχολογικές προσεγγίσεις συμβάλλουν στη σκιαγράφηση του επικίνδυνου ατόμου επικυρώνοντας μέσα από ένα επιστημονικό πρίσμα ,τις ηθικοκοινωνικές αντιλήψεις του εκάστοτε πλαισίου .

Προέκταση των προσεγγίσεων αυτών , είναι η εφαρμογή ενός μοντέλου πρόληψης και αντιμετώπισης της παραβατικότητας το οποίο στηρίζεται σε βιό-ιατρικές και θεραπευτικές μεθόδους ,οι οποίες στην πραγματικότητα επιτελούν λειτουργίες κοινωνικού ελέγχου και καταστολής παραβιάζοντας τα ατομικά δικαιώματα των παιδιών και επιφέροντας σημαντικές συνέπειες στη ζωή τους .

Λέξεις Κλειδιά :Ανήλικοι Παραβάτες , Βιολογικές προσεγγίσεις , Ψυχολογικές Προσεγγίσεις , επικινδυνότητα, καταστολή ,κοινωνικός έλεγχος

Εισαγωγή

Η παραβατικότητα ανηλίκων και ο ανήλικος παραβάτης αποτελούσαν και αποτελούν ήδη από το 19^ο αιώνα (που εμφανίστηκε ο όρος αυτός ως νομική έννοια) μέχρι και σήμερα ένα αντικείμενο μελέτης και κατανόησης .Το φαινόμενο αυτό τόσο λόγω της ιδιαιτερότητας του ,που αφορά τη διάπραξη εγκληματικών πράξεων από μικρά παιδιά και εφήβους ,όσο και λόγω των δραματικών διαστάσεων που έχει λάβει εδώ και αρκετά χρόνια ,έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον ενός πλήθους επιστημόνων από διαφορετικά επιστημονικά πεδία. Ωστόσο , καθοριστική επίδραση στον τρόπο ερμηνείας του φαινομένου αυτού άσκησε η ανάπτυξη της θετικιστικής εγκληματολογίας που αναπτύχθηκε το 19^ο αιώνα ,οι υποθέσεις της οποίας διαμόρφωσαν την εικόνα που επικρατεί για τον ανήλικο παραβάτη μέχρι και σήμερα¹.

Μέσα από τη θετικιστική θεώρηση του εγκλήματος ,το ενδιαφέρον μετατοπίστηκε από το έγκλημα στο παραβάτη ,η συμπεριφορά του οποίου άρχισε να ερμηνεύεται με βάση τα βιολογικά ,κοινωνικά και ψυχικά χαρακτηριστικά του. Ιδιαίτερη έμφαση, ήδη από τις αρχές λειτουργίας του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων ,δόθηκε στην βιο-ψυχολογική προσέγγιση του παραβάτη .Οι πρώιμες αυτές βιολογικές και ψυχολογικές θεωρίες οδήγησαν σε μια ντετερμινιστική εξήγηση της παραβατικότητας. Σε αντίθεση με τη θεωρία της ελεύθερης βούλησης οι νέες αυτές θεωρίες άρχισαν να παρουσιάζουν τον παραβάτη ως έρμαιο βιολογικών και ψυχολογικών δυνάμεων που επιδρούσαν πάνω σε αυτόν και καθόριζαν τη συμπεριφορά του..Απώτερη συνέπεια ήταν η ανάπτυξη της έννοιας του επικίνδυνου παραβάτη , η επικινδυνότητα του οποίου μπορούσε να ανιχνευθεί με βάση τα ελαττωματικά βιολογικά ή ψυχικά χαρακτηριστικά του . Ανάλογα με το κοινωνικοπολιτικό και ιστορικό πλαίσιο και τις περιρρέουσες ηθικό-κοινωνικές αντιλήψεις , το προφίλ του επικίνδυνου παραβάτη σκιαγραφούταν ανάλογα . Στα πλαίσια αυτά ανάλογα με τις εκάστοτε ισχύουσες αντιλήψεις και τις επιστημονικές θεωρίες ο παραβάτης γινόταν συνώνυμο εννοιών όπως του “νοητικά ηλίθιου “, του “εκφυλισμένου” ,του” βιολογικά κατώτερου”.

Σήμερα στα πλαίσια μιας κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από μια τάση “βιολογικοποίησης της ανθρώπινης ύπαρξης “², αναβιώνει κυρίως η βιολογική προσέγγιση του ανήλικου παραβάτη και της παραβατικότητας. Οι πράξεις ,η προσωπικότητα καθώς και τα κίνητρα του παραβάτη εξηγούνται κυρίως με βιολογικούς όρους .Οι νέες αυτές βιολογικές μελέτες όπως και οι παλαιότερες βασίζονται ,μέσα όμως από υπερσύγχρονες μεθόδους ,στις μετρήσεις των βιολογικών χαρακτηριστικών των παραβατών και τη σύγκρισή τους με αυτά των μη παραβατών, με στόχο την σκιαγράφηση του επικίνδυνου υποκειμένου και την πρόβλεψη της πιθανής εκδήλωσης εγκληματικής συμπεριφοράς. Στα πλαίσια αυτά επιστρατεύεται ένα σύνολο τεχνολογιών όπως ηλεκτροεγκεφαλογράφημα ,γενετικοί έλεγχοι , βιοχημικές εξετάσεις και νευροαπεικονιστικές μέθοδοι , με στόχο την πρόβλεψη της επικινδυνότητας του ανηλίκου .

¹ Matza David : Delinquency and Drift , Transaction Publishers 1990 (originally published in 1964 by John Wiley and Sons),σελ 1

² Rose N.: The Biology of Culpability :Pathological Identity and Crime Control In a Biological Culture, Theoretical Criminology ,2000 ;4(1) ,pp 5-34, σελ 6

Η τάση εξήγησης της παραβατικότητας με βιολογικούς όρους τοποθετείται στο πλαίσιο της ανάπτυξης μιας βιολογικής κουλτούρας (η οποία τροφοδοτείται από τις υποθέσεις για τις βιολογικές ρίζες της ανθρώπινης συμπεριφοράς), καθώς και της ολοένα και αυξανόμενης χρηματοδότησης των ερευνών αυτών από τη πολιτεία, με στόχο την ανάπτυξη ενός προληπτικού και θεραπευτικού μοντέλου αντιμετώπισης της παραβατικότητας ανηλίκων. Έτσι στα πλαίσια της ανάγκης ελέγχου του ολοένα και αυξανόμενου φαινομένου της παραβατικότητας και της αντιμετώπισης φαινομένων όπως ο φόβος του εγκλήματος, οι σύγχρονες αυτές έρευνες έχουν αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη ενός νέου μοντέλου πρόληψης και αντιμετώπισης της παραβατικότητας. Το μοντέλο αυτό βασίζεται κυρίως στις βιοιατρικές αλλά χρησιμοποιεί και ψυχολογικές λύσεις τόσο για την πρόληψη όσο και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας, με όλες τις συνέπειες και τους κινδύνους που μπορεί να κρύβει μια τέτοια προσέγγιση,

Αντικείμενο λοιπόν της παρούσας εργασίας είναι οι βίο-ψυχολογικές προσεγγίσεις της παραβατικότητας ανηλίκων και ο ρόλος που διαδραματίζουν αυτές στις στρατηγικές ελέγχου της. Η εργασία αυτή έχει ως στόχο να εξετάσει μέσα από μια αναλυτική παρουσίαση τόσο των βίο-ψυχολογικών προσεγγίσεων όσο και των βίο-ψυχολογικών παρεμβάσεων τον ρόλο των προσεγγίσεων αυτών τόσο στην ερμηνεία της παραβατικότητας ανηλίκων όσο και τον κοινωνικό τους ρόλο στα πλαίσια της αντιμετώπισης του φαινομένου αυτού. Στα πλαίσια αυτά τα κύρια ερωτήματα που καλείται να απαντήσει η παρούσα εργασία είναι α) αν οι προσεγγίσεις αυτές μπορούν να ερμηνεύσουν μέσα από ένα επιστημονικό πρίσμα και να δώσουν αποτελεσματικές λύσεις στο φαινόμενο της παραβατικότητας ανηλίκων ή αν ουσιαστικά αποτελούν μέσα ενίσχυσης κοινωνικών και πολιτικών λειτουργιών και σκοπιμοτήτων και κατά επέκταση Β) αν ισχύει το μοντέλο του βίο-ψυχολογικά ελαττωματικού παραβάτη που προκύπτει από τις περισσότερες προσεγγίσεις ή αν αποτελεί μια κατασκευή επικινδυνότητας η οποία έχει ως στόχο την άσκηση πίεσης, κοινωνικού ελέγχου και καταστολής.

Στα πλαίσια αυτά στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η εννοιολογική αποσαφήνιση του φαινομένου που θα μελετήσουμε και η παρουσίαση των διαστάσεων του φαινομένου αυτού τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Στόχος αυτού του κεφαλαίου είναι ο ορισμός της παραβατικότητας ανηλίκων στον οποίο θα στηριχθούν οι μελέτες που θα παρουσιαστούν καθώς και η κατανόηση του φαινομένου αυτού, προτού επιχειρηθεί η μελέτη των βίο-ψυχολογικών προσεγγίσεων που το ερμηνεύουν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσεται το επιστημολογικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι βίο-ψυχολογικές προσεγγίσεις της παραβατικότητας. Στα πλαίσια αυτά αναπτύσσεται η επίδραση της θετικιστικής εγκληματολογίας τόσο στην μελέτη της εγκληματικότητας γενικά όσο και της παραβατικότητας ανηλίκων ειδικά. Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι η κατανόηση των βασικών αρχών της θετικιστικής εγκληματολογίας, στην οποία στηρίζονται οι βίο-ψυχολογικές μελέτες της παραβατικότητας, καθώς και του τρόπου με τον οποίο αυτές επηρέασαν τόσο την ερμηνευτική προσέγγιση όσο και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναλυτική παρουσίαση και εξέταση των θεωριών στις οποίες βασίζεται η βιολογική ερμηνεία της παραβατικότητας. Οι ενότητες αυτές

περιλαμβάνουν τις κλασικές και σύγχρονες βιολογικές θεωρίες ,τις νευρολογικές προσεγγίσεις και τις ψυχιατρικές προσεγγίσεις της παραβατικότητας ανηλίκων. Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι η παρουσίαση και εξέταση των ερευνητικών και θεωρητικών προσεγγίσεων που συνδέουν την παραβατικότητα με τους βιολογικούς ,νευρολογικούς και ψυχιατρικούς παράγοντες καθώς και το κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύχθηκαν ώστε να δοθούν απαντήσεις σχετικά με το ρόλο τους όσον αφορά την προσέγγιση του φαινομένου .

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναλυτική παρουσίαση των κυριότερων ψυχολογικών θεωρητικών και ερευνητικών προσεγγίσεων της παραβατικότητας ανηλίκων .Οι ενότητες αυτού του κεφαλαίου περιλαμβάνουν τις ψυχαναλυτικές θεωρίες ,τις θεωρίες νοημοσύνης ,τις μελέτες για την προσωπικότητα του ανήλικου παραβάτη και τις θεωρίες μάθησης .Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι αν και οι θεωρίες μάθησης δεν εξετάζουν την παραβατικότητα ως αποτέλεσμα ψυχολογικών δυνάμεων αλλά ως μια λανθασμένη εκμαθημένη συμπεριφορά ,δεν ήταν δυνατό να παραλειφθούν διότι παρόλα αυτά εστιάζουν στην παθολογία της παραβατικότητας ως συμπεριφοράς ενώ χρησιμοποιούνται για την άσκηση κοινωνικού ελέγχου στα πλαίσια του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων.

Τέλος στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι επιδράσεις των βίο-ψυχολογικών θεωρήσεων της παραβατικότητας ανηλίκων στον έλεγχο του φαινομένου ,μέσα από μια ανάλυση των εφαρμογών και των τάσεων που έχουν προκύψει από αυτές ,τόσο στο επίπεδο της πρόληψης όσο και στο επίπεδο της δικαιοσύνης ανηλίκων με στόχο την εξέταση του κοινωνικού τους ρόλου(μέσο θεραπείας η κοινωνικού ελέγχου και καταστολής) . Επιπλέον επιχειρείται και μια αξιολόγηση των παρεμβάσεων αυτών μέσα από την παρουσίαση των σχετικών ερευνητικών πορισμάτων με στόχο την εξέταση της αποτελεσματικότητας της βίο-ψυχολογικής θεραπευτικής προσέγγισης της παραβατικότητας ,ώστε να απαντηθούν ερωτήματα τόσο σε σχέση με τον κοινωνικό της ρόλο όσο και με την ισχύ της θεώρησης της παραβατικότητας ως μιας παθολογικής συμπεριφοράς.

Αυτό που πρέπει ωστόσο να επισημανθεί σε σχέση με τους περιορισμούς της παρούσας μελέτης είναι ότι αυτή χαρακτηρίζεται από μια ανισότητα ανάμεσα στα πρώτα μέρη της εργασίας (που αφορούν κυρίως τις βιολογικές και νευρολογικές θεωρίες του εγκλήματος) ,τα οποία είναι πιο περιγραφικά και εμβαθύνουν λιγότερο όσον αφορά την κατανόηση του θέματος και τα επόμενα μέρη της εργασίας .Η ανισότητα αυτή οφείλεται κυρίως στην σταδιακή βαθύτερη κατανόηση του θέματος και των πτυχών που αυτό περιλαμβάνει, με την πάροδο της συγγραφής της παρούσας μελέτης . Η σταδιακή και συνεχής επιμόρφωση πάνω στο θέμα κατά την εξέλιξη της συγγραφής της παρούσας εργασίας, οδήγησε σε μια πιο σφαιρική αντίληψη του θέματος και συνέβαλε στην εξέταση των προσεγγίσεων αυτών και του ρόλου τους μέσα από μια πιο κριτική ματιά σε σχέση με την αρχή της συγγραφής της εργασίας .

Κεφ.1 Το φαινόμενο της Παραβατικότητας ανηλίκων

1.1 Ορισμός φαινομένου

Παρόλο που η εμπλοκή των παιδιών και των εφήβων στην εγκληματικότητα δεν είναι ένα καινούριο φαινόμενο, η παραβατικότητα ανηλίκων ως νομικός όρος αποτελεί ένα σχετικά πρόσφατο σενάριο. Μέχρι και πριν το 18^ο αιώνα τα νεαρά άτομα αντιμετωπιζόνταν ως μικρές εκδοχές των μεγάλων³ με αποτέλεσμα να υποτιμώνται οι ιδιαιτερότητες και οι ανάγκες τους. Αυτή η αντίληψη είχε αντίκτυπο και στον τομέα της δικαιοσύνης με αποτέλεσμα τα παιδιά που διέπρατταν κάποιο αδίκημα να αντιμετωπίζονται όπως οι ενήλικοι, ακόμα και με θανατική καταδίκη όπως αναφέρεται στο έργο του Dickens, *Gordon Riots*⁴. Η ανακάλυψη όμως της παιδικής ηλικίας και της εφηβείας σε συνδυασμό με το αγγλικό κοινό δίκαιο *parens patriae* και την ανάπτυξη της θετικιστικής εγκληματολογίας οδήγησαν σύμφωνα με τους Burfeind και Bartusch(2006) στην κοινωνική κατασκευή του όρου της παραβατικότητας ανηλίκων⁵. Στα πλαίσια αυτά ο όρος γεννήθηκε το 1815 στην Αγγλία με την ίδρυση του P.Bedford, μιας εταιρείας για την πρόληψη παραβατικότητας ανηλίκων⁶.

Σε αντίθεση με τους ενήλικους που διαπράττουν εγκληματικές πράξεις, για τους ανήλικους που διαπράττουν εγκλήματα χρησιμοποιείται κυρίως ο όρος παραβατικότητα και όχι εγκληματικότητα. Γενικά θεωρείται ότι δεν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις δύο έννοιες⁷ και ότι ο όρος παραβατικότητα στην πραγματικότητα είναι απλά μόνο μια καλύτερη λέξη για το έγκλημα⁸ με στόχο να αποφευχθεί η χρήση ορολογίας⁹ η οποία θα προκαλούσε στιγματισμό του ανηλίκου και τη περιθωριοποίησή του. Ωστόσο υπάρχει και η άποψη ότι η έννοια της παραβατικότητας είναι πιο ευρεία σε σχέση με το έγκλημα και ότι εκφράζει τόσο εγκληματικές πράξεις που διαπράττονται από ανήλικους αλλά και πράξεις που ενώ δεν παραβαίνουν τις νομικές διατάξεις, θεωρείται ότι συμβάλλουν στην διάπραξη εγκληματικών πράξεων¹⁰.

³ Shoemaker D.: *Juvenile Delinquency*, Rowman & Littlefield Publishers, U.K 2009, σελ 11

⁴ Gullotta Th, Adams Gerald R and Montemayor R: *Delinquent Violent Youth :Theory and Interventions*, Sage Publications, USA 1998, σελ 4.

⁵ Burfeind James and Dawn Jeglum Bartusch: *Juvenile delinquency: an integrated approach*, Jones and Barlett Publishers, USA 2006, σελ 17

⁶ Ζαραφωνίτου, Χ. Εμπειρική Εγκληματολογία. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 1995.

⁷ Νόβα –Καλτσούνη Χ.: *Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία :Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου*, Gutenberg, Αθήνα 2001, σελ 127

⁸ William Bernand :*Jailbait :The story of Juvenile Delinquency*, New York 1949

⁹ ESPAD Report 1999. *Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries*. (2000). Stockholm. Sweden. Modin Tryck στο Καφασάρη Α., Βλάχσης Ν. και Γερούκαλης Δ: *Παραβατικότητα Ανηλίκων : Μια Περίπτωση για τη Κω*, <http://www.enkephalos.gr/full/44-4-07g.htm>, ανασύρθηκε 4/6/2011

¹⁰ Rousek Joseph S.: *Juvenile Delinquency*, Philosophical Library USA, 1958, σελ 5

Η παραβατικότητα ανηλίκων αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο όπου διασταυρώνονται τόσο ατομικές όσο και κοινωνιολογικές έννοιες. Αφορά δηλαδή τόσο ενδοατομικές ψυχικές διαδικασίες όσο και κοινωνικές όπως ο κοινωνικός έλεγχος που επιφέρει. Στα πλαίσια αυτά η έννοια αυτή επιδέχεται διαφορετικούς ορισμούς όταν προσεγγίζεται ψυχολογικά και διαφορετικούς όταν προσεγγίζεται κοινωνιολογικά. Στα πλαίσια της ψυχαναλυτικής προσέγγισης η οποία έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με το θέμα αυτό, ως παραβατικότητα ορίζεται κάθε διαταραγμένη συναισθηματική ανάπτυξη που οδηγεί σε εχθρότητα και επιθετικές παρορμήσεις προς αντικείμενα και ανθρώπους ή κάθε άλλη νοητική διαδικασία που περιλαμβάνει παραβίαση των συμβατικών ηθικών αξιών, συνιστά παραβατικότητα ανεξάρτητα από το αν εκφράζεται με εμφανείς πράξεις επιθετικής ή ανήθικης φύσης¹¹. Μάλιστα σύμφωνα με τον Aichorn κάθε παιδί που έχει πρόβλημα προσαρμογής για παράδειγμα στο σχολείο στην οικογένεια ή στην κοινωνία είναι πιθανό να συμπεριληφθεί στη μελέτη της παραβατικότητας από ψυχαναλυτικά προσανατολισμένα πρόσωπα¹². Αντίθετα με την ψυχαναλυτική προσέγγιση, η κοινωνιολογική προσέγγιση της παραβατικότητας ανηλίκων και συγκεκριμένα η θεωρία της ετικέτας επικεντρώνεται στις διαδικασίες κοινωνικού ελέγχου και θεωρεί ως παραβατικούς ανηλικούς αυτούς που επιλέγονται να χαρακτηρισθούν ως τέτοιοι από του φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία, δικαστήρια)¹³.

Εκτός όμως από τους διαφορετικούς ορισμούς που επιδέχεται ανάλογα με την θεωρητική προσέγγιση, η παραβατικότητα ανηλίκων παρουσιάζει από μόνη της ως έννοια, αρκετές δυσκολίες ως προς την οριοθέτησή της, οι οποίες έχουν επισημανθεί από αρκετούς συγγραφείς¹⁴. Οι δυσκολίες αυτές αφορούν τόσο τις πράξεις όσο και τις ηλικίες που περιλαμβάνει ο όρος αυτός.

Το ζήτημα της ηλικίας παίζει σημαντικό ρόλο στον ορισμό της παραβατικότητας ανηλίκων καθώς άτομα κάτω από μια συγκεκριμένη ηλικία (όπως 8, 10 ή 12 ετών) δεν μπορούν να θεωρηθούν παραβάτες¹⁵ ενώ άτομα άνω του ορίου ενηλικίωσης που είναι συνήθως τα 18 έτη θεωρούνται εγκληματίες και όχι παραβάτες¹⁶. Ωστόσο σε κάποιες χώρες το όριο ενηλικίωσης είναι στα 16 ή στα 17¹⁷. Στο Ελληνικό Δίκαιο ανήλικοι θεωρούνται τα άτομα ηλικίας 7-17 ετών και η ποινική υπευθυνότητα αρχίζει με την συμπλήρωση των 12 ετών ενώ στο Γερμανικό δίκαιο η ποινική υπευθυνότητα για τους ανήλικους αρχίζει από την ηλικία των 14 ετών¹⁸. Συνεπώς τα όρια της ηλικίας για τον χαρακτηρισμό ενός ατόμου ως ανήλικου παραβάτη δεν είναι

¹¹ Ο.π σελ 7.

¹² Ο.π

¹³ Ο.π

¹⁴ Tappan P. W. *Juvenile delinquency*. New York: McGraw-Hill, 1949 και Kessler J.W *Psychopathology of childhood*. Englewood Cliffs. N. J.: Prentice Hall, 1966. 296-331 στο Paul v. Olczak et al: *Defining Juvenile Delinquency: Specificity of the Research sample and the right to treatment*, *Journal of Clinical Psychology*, November, 1983. Vol. 39, No. 6.

¹⁵ Binder A., Geis G., Bruce Dickson D.: *Juvenile delinquency: historical, cultural and legal perspectives*, 3d edition, Anderson Publishing Co, Cincinnati OH, 2000, σελ 3

¹⁶ Βλ. Shoemaker(2009) σελ 5

¹⁷ Lincons Daniel : *A look at Juvenile delinquency*, Children's Bureau Publication, Washington 1960

¹⁸ Χαΐδου Α.: *Εγκληματολογικά Κείμενα: Ανήλικοι, Ναρκωτικά, Κοινωνικός έλεγχος, Νομική Βιβλιοθήκη*, Αθήνα, 2003

οικουμενικά έχοντας ως αποτέλεσμα τη διαφοροποίηση των κριτηρίων από πολιτεία σε πολιτεία και κατ' επέκταση την πολυσημία του όρου .Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι τα νομικά καθορισμένα ηλικιακά όρια ενηλικίωσης δε συμβαδίζουν απαραίτητα με την ηλικία ωρίμανσης του κάθε παιδιού.

Όσον αφορά τις πράξεις που συμπεριλαμβάνονται στον όρο ,σύμφωνα με το νομικό ορισμό της παραβατικότητας ως κριτήρια για τον χαρακτηρισμό ενός νεαρού ατόμου ως παραβατικού θεωρούνται η παράβαση των νομικών διατάξεων. Το είδος όμως της εγκληματικής πράξης είναι αυτό που καθορίζει τόσο το χαρακτηρισμό του ατόμου ως παραβάτη όσο και τη μεταχείρισή του και διαφέρει από πολιτεία σε πολιτεία .Παραδείγματος χάρη, σε ορισμένες πολιτείες της Αμερικής όταν ένα άτομο διαπράξει ένα σοβαρό κακούργημα όπως φόνο ακόμα και αν το άτομο πληροί τα όρια ηλικίας για το χαρακτηρισμό του ως ανήλικου παραβάτη , παραπέμπεται σε δικαστήριο ενηλίκων¹⁹ .Ως κριτήριο όμως για τον χαρακτηρισμό ενός νεαρού ατόμου ως παραβάτη ,πολλές φορές δε χρησιμοποιείται απλά η παράβαση των νομικών διατάξεων αλλά η σύλληψη και η κράτηση για τις παραβάσεις αυτές καθώς και η συχνότητα τους . Σύμφωνα με τον Jessness(1977) ως παραβάτες θεωρούνται όσοι έχουν ήδη τρεις προσαγωγές στην αστυνομία²⁰ . Τέτοιοι ορισμοί όμως δεν λαμβάνουν υπόψη τους ούτε τον σκοτεινό αριθμό της νεανικής παραβατικότητας ούτε τις επιλεκτικές διαδικασίες χαρακτηρισμού κάποιου ως παραβάτη από τους επίσημους φορείς.

Εκτός όμως από τις εγκληματικές πράξεις που περιλαμβάνει αυτός ο όρος ,χρησιμοποιείται επίσης και για να εκφράσει και αποκλίνουσες συμπεριφορές όπως τη φυγή από το σπίτι, το σκασιαρχείο από το σχολείο και την ανυπακοή στις νόμιμες εντολές των γονέων ή των νόμιμων κηδεμόνων, δηλαδή τα λεγόμενα αδικήματα κατάστασης (status offences)τα οποία περιλαμβάνονται στο δίκαιο ανηλίκων χωρών όπως οι ΗΠΑ ²¹ . Στα πλαίσια ενός τέτοιου ευρύ ορισμού, η παραβατικότητα εξισώνεται με τα προβλήματα συμπεριφοράς .Η κατάσταση αυτή αναφέρεται από τον Paul Tappan ως νομικός μηδενισμός (legal nihilism) ,ο οποίος επισημαίνει ότι στην περίπτωση της νεανικής παραβατικότητας η δικαστική προσέγγιση είναι σπάνια και ότι στη θέση της βρίσκουμε μια προσέγγιση υποθέσεων που δεν είναι παράνομες ή αντί-νομικές στον προσανατολισμό τους²² .Πρόκειται δηλαδή για αποκλίνουσες συμπεριφορές οι οποίες θεωρείται ότι προσβάλλουν χωρίς να παραβαίνουν κάποιο νόμο και είναι άμεσα συνδεδεμένες με την ηλικία του ατόμου που τις εκδηλώνει .Οι συμπεριφορές αυτές όπως η φυγή από το σπίτι ή το κάπνισμα είναι συμπεριφορές οι οποίες δε θα θεωρούνταν παραβατικές αν διαπράττονταν από ένα ενήλικό άτομο και συνεπώς είναι το νεαρό της ηλικίας του ατόμου που τις κατατάσσει ως τέτοιες .Επιπλέον τέτοιες συμπεριφορές αν και δεν αποτελούν

¹⁹ Βλ Shoemaker (2009) σελ 3 και Lincons (1960)σελ 1

²⁰ Jessness C.F.: When is a delinquent a delinquent, A reply to Shark and Handal. *Journal o/Conrulliing and Clinical Psvchology*. 1977. 45, 696-697 σελ 697

²¹ ό.π σελ 3

²² Tappan Paul W: Contemporary Survey of Juvenile Delinquency, New York: United Nations, 1952 σελ 3-9 όπως αναφέρεται στο Jeffery C. R :Pioneers in Criminology: The Historical Development of Criminology, *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, Vol. 50, No. 1 (May -Jun., 1959), pp. 3-19, σελ 5

παραβάσεις είναι πιθανόν να θεωρηθούν ως ενδείξεις εκδήλωσης μελλοντικής νεανικής παραβατικότητας

Στα πλαίσια αυτά αναδεικνύεται η προβληματική ότι ο όρος της νεανικής παραβατικότητας χρησιμοποιείται για να κατατάξει τόσο προβληματικές συμπεριφορές όσο και νομικές διαδικασίες²³. Ωστόσο η συνύπαρξη των αντικοινωνικών συμπεριφορών με σοβαρές εγκληματικές πράξεις όπως ο φόνος στα πλαίσια της ίδιας έννοιας δημιουργεί σημαντικά προβλήματα όσον αφορά κυρίως την εγκληματολογική έρευνα. Όπως επισημαίνουν οι Olczak et al(1983) είναι ακατανόητο τόσο να συμπεριλαμβάνονται στο ίδιο ερευνητικό δείγμα τα άτομα που έχουν διαπράξει έγκλημα με άτομα που παρουσιάζουν αντικοινωνικές συμπεριφορές όσο και η σύγκριση μεταξύ των δύο αυτών ομάδων²⁴.

Με βάση όσα προαναφέρθηκαν γίνεται κατανοητό ότι τα κριτήρια ορισμού της παραβατικότητας ανηλικών ,διαφέρουν ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο που την ορίζει και τις περιρρέουσες ηθικές, κοινωνικές ,πολιτικές και οικονομικές αντιλήψεις που επικρατούν σε αυτό. Ανάλογα με το πλαίσιο ,διαφοροποιούνται τόσο τα ηλικιακά κριτήρια της ανηλικότητας και της ποινικής υπευθυνότητας όσο και τα κριτήρια χαρακτηρισμού μιας πράξης ως παραβατικής. Συνεπώς προκύπτει το συμπέρασμα ότι η παραβατικότητα ανηλικών αποτελεί μια κοινωνική κατασκευή η οποία ουσιαστικά εξαρτάται από το τι ο νόμος κάθε κοινωνικού πλαισίου επιβάλλει ως τέτοια .Χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν πράξεις που θίγουν πραγματικά θεμελιώδεις αξίες της εκάστοτε κοινωνίας και βλάπτουν το κοινωνικό σύνολο ,όπως ο φόνος ή ο βιασμός .

Στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιήσουμε συμβατικά το νομικό ορισμό της νεανικής παραβατικότητας στον οποίο στηρίζονται οι βιο-ψυχολογικές μελέτες ,τις οποίες θα εξετάσουμε ,(χωρίς να θεωρούμε ως εγκληματικές με την έννοια της προσβολής θεμελιωδών πανανθρώπινων αξιών, όπως η ζωή ή γενετήσια ελευθερία , όλες τις ποινικοποιημένες πράξεις).Στα πλαίσια αυτά με βάση όσα προαναφέρθηκαν , ως ανήλικος παραβάτης θα θεωρείται κάθε άτομο παιδικής ή εφηβικής ηλικίας που είναι μικρότερο από το όριο ενηλικίωσης (18 έτη) και μεγαλύτερο του κατώτερου ηλικιακού ορίου που ορίζει το κάθε πλαίσιο(συνήθως τα 7 έτη),το οποίο διαπράττει πράξεις οι οποίες ορίζονται ως εγκληματικές από τις ποινικές διατάξεις του εκάστοτε πλαισίου .

Επίσης στα πλαίσια της παρούσας εργασίας δε θεωρούνται ως παραβατικές ,συμπεριφορές που παραβιάζουν κοινωνικούς και ηθικούς κανόνες, όπως το κάπνισμα ,το αλκοόλ ,η φυγή από το σπίτι και οι αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο και για αυτό το λόγο δεν γίνεται αναφορά στις βιο-ψυχολογικές προσεγγίσεις που τις μελετούν. Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί ότι σε κάποιες από τις έρευνες που θα μελετήσουμε, συμπεριλαμβάνονται μαζί με σοβαρά αδικήματα και κάποιες από αυτές τις συμπεριφορές στον ορισμό της παραβατικότητας ανηλικών, καθώς σε χώρες όπως οι ΗΠΑ,(όπου έχουν διεξαχθεί και οι περισσότερες έρευνες)οι πράξεις αυτές όπως προαναφέρθηκε εντάσσονται στο δίκαιο ανηλικών .Επιπλέον στα πλαίσια της παρούσας εργασίας δε θα επικεντρωθούμε

²³ Βλ. Olczak et al (1983) σελ 1009

²⁴ Ο.π

μόνο στις βιο-ψυχολογικές μελέτες που αφορούν τους επίσημα χαρακτηρισμένους παραβάτες αλλά και σε βιο-ψυχολογικές έρευνες αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας καθώς και σε έρευνες που στηρίζονται σε αναφορές γονέων και δασκάλων .Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι στα πλαίσια της παρούσας εργασίας γίνεται και αναφορά σε κάποιες έρευνες που αφορούν την επίδραση των βιο-ψυχολογικών παραγόντων στην επιθετικότητα και τη βία στα παιδιά και τους εφήβους (με την έννοια της πρόκλησης σωματικών βλαβών) καθώς και σε κάποιες έρευνες που μελετούν διαταραχές όπως η διαταραχή αγωγής και η εναντιωματική προκλητική διαταραχή επειδή αυτές αφορούν σοβαρές παραβατικές συμπεριφορές όπως μεταξύ άλλων κλοπές και σεξουαλικά αδικήματα .

1.2 Η Εικόνα της Παραβατικότητας Ανηλίκων: Ερευνητικά δεδομένα

1.2.1 Διεθνή ερευνητικά δεδομένα

Η νεανική παραβατικότητα αποτελεί ένα διεθνές φαινόμενο το οποίο απασχολεί ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια τόσο εξαιτίας των αυξητικών του τάσεων όσο και λόγω των σοβαρών μορφών που έχει λάβει . Στα πλαίσια αυτά για την κατανόηση του φαινομένου και των διαστάσεων του κρίνεται απαραίτητη η εξέταση της εικόνας που παρουσιάζει η παραβατικότητα ανηλίκων όπως αυτή προκύπτει μέσα από τις διεθνείς έρευνες ώστε να γίνουν κατανοητές οι πτυχές του φαινομένου με το οποίο θα ασχοληθούμε .

Τα ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τη παραβατικότητα των νέων προκύπτουν τόσο από τις επίσημες στατιστικές της αστυνομίας και των δικαστηρίων κάθε χώρας αλλά και από έρευνες αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας και θυματοποίησης .Όσον αφορά την ύπαρξη των ερευνών αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας , το πλεονέκτημά τους είναι ότι μετράνε όλες τις παραβατικές πράξεις και όχι μόνο αυτές που έχουν γίνει αντιληπτές από τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου²⁵ ,συμβάλλοντας έτσι στην μείωση της επίδρασης του σκοτεινού αριθμού και στην εκτίμηση των πραγματικών ποσοστών νεανικής παραβατικότητας . Παρόμοια είναι και η συμβολή των ερευνών αυτό-ομολογούμενης θυματοποίησης οι οποίες επίσης περιλαμβάνουν εγκλήματα τα οποία έχουν διαφύγει της προσοχής των επίσημων αρχών και αντανakλούν την έκταση της θυματοποίησης . Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι τόσο οι έρευνες θυματοποίησης όσο και αυτό-ομολογούμενης αναφοράς περιλαμβάνουν κάποιους περιορισμούς όπως την πιθανή υποτίμηση των πραγματικών ποσοστών παραβατικότητας εξαιτίας της ασθενούς μνήμης των δραστών ή των θυμάτων²⁶ ή της απροθυμίας τους να παρουσιάσουν αρνητικά τον εαυτό τους²⁷ .

²⁵ Kelly,B.et al (1997). *Epidemiology of serious violence*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention όπως αναφέρεται στο Heilbrun K., Goldstein Naomi E.C and Redding R .E : *Juvenile Delinquency Prevention, Assessment and Intervention, Oxford University Press , New York ,2005* ,σελ 70

²⁶ -Van Dijk ,Mayhew ,Killias (1990) στο Ζαραφωνίτου Χ. (1995) ,σελ 43

- Blumstein, A., Cohen, J.,Roth, J. A., & Visher, C. A.: "*Criminal careers and "career*

Όσον αφορά την έκταση της νεανικής παραβατικότητας , το τελευταίο μισό του 20^{ου} αιώνα τα ποσοστά της παραβατικότητας ανήλικων παρουσίασαν αύξηση σε παγκόσμια κλίμακα ²⁸ .Παρά όμως την παγκόσμια αύξηση της ανήλικης παραβατικότητας τα τελευταία χρόνια , πρέπει να σημειωθεί η έκταση της ανήλικης παραβατικότητας διαφοροποιείται ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο τόσο λόγω των διαφοροποιήσεων των νομικών ορισμών από χώρα σε χώρα για τον ανήλικο παραβάτη και του ορισμού των παραβατικών πράξεων όσο και λόγω των διαφορετικών συνθηκών που επικρατούν σε κάθε κοινωνία. Ως εκ τούτου η ποιότητα και η ποσότητα της νεανικής παραβατικότητας διαφοροποιούνται από χώρα σε χώρα και κυμαίνονται από πιο ήπιες έως πιο σοβαρές .

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της έκτασης και της σοβαρότητας της νεανικής παραβατικότητας αποτελούν οι ΗΠΑ ,όπου η παραβατικότητα των νέων άρχισε να παρουσιάζει ιδιαίτερη έξαρση, με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου ενώ την περίοδο του 1943 οι συλλήψεις ανήλικων παρουσίασαν 20% αύξηση²⁹ . Τα τελευταία χρόνια το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας στις ΗΠΑ έχει λάβει σημαντικές διαστάσεις με τους ανήλικους παραβάτες να θεωρούνται ως η μεγαλύτερη απειλή για τη δημόσια ασφάλεια³⁰.Όντως η παραβατικότητα των νέων στην Αμερική παρουσίασε μια μεγάλη αύξηση από το 1980-1997 όμως τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει σημαντική μείωση ³¹ .Σύμφωνα με το Ομοσπονδιακό Γραφείο Έρευνας (Federal Bureau of Investigation) ο αριθμός τω ανήλικων που συνελήφθησαν το 2009 ήταν 1,161,830 νέοι κάτω των 18 ενώ το ποσοστό αυτό ήταν 8,9 % λιγότερο σε σχέση με 2008 ³² . Σε αντίθεση με τους ανήλικους οι ενήλικοι που συνελήφθησαν το ίδιο έτος ήταν 7,099,760 και το ποσοστό αυτό ήταν 2,7 % μεγαλύτερο σε σχέση με το 2008³³ .

Όσον αφορά τα ποσοστά της νεανικής παραβατικότητας στην Ευρώπη , σύμφωνα με τη Δεύτερη Διεθνή Αυτό- ομολογούμενη έρευνα παραβατικότητας (ISR2-2) ³⁴ που πραγματοποιήθηκε από το Νοέμβριο του 2005 έως το Φεβρουάριο 2007 σε 63 πόλεις και 31 χώρες από τις οποίες οι 25 ανήκουν στην Ευρώπη ,οι χώρες της Ευρώπης με τα υψηλότερα ποσοστά παραβατικότητας είναι η Ιρλανδία (40,1%), η

criminals." Washington, DC: National Academy Press ,1986 όπως αναφέρεται στο Heilbrun K., Goldstein Naomi E.C and Redding R .E(2005) σελ 71

²⁷ Elliott, D., & Ageton, S. : "Reconciling race and class differences in self-reported and official estimate of delinquency". *American Sociological Review*, 45, 1980, pp.95-110 όπως αναφέρεται στο Heilbrun K., Goldstein Naomi E.C and Redding R .E(2005) σελ 71

²⁸ Rutter Michael ,Giller Henri and Hagell Ann: *Antisocial behavior by young people*. Cambridge University Press, 1998

²⁹ Βλ Bernard W. (1949) σελ 4

³⁰ Η άποψη αυτή εκφράστηκε από τον εκπρόσωπο των Δημοκρατικών Bill Mc Collum όπως αναφέρεται στο Richard Lacayo :*Teen Crime* , Time Magazine , 21.7.1997

³¹ Βλ Shoemaker(2009) σελ 33 και Heilbrun K., Goldstein Naomi E.C and Redding R .E(2005) σελ 68

³² Federal Bureau of Investigation , *Crime in the United States 2009* , Electronic document , <http://www2.fbi.gov/ucr/cius2009/arrests/index.html> , ανασύρθηκε 14/6/2011

³³ Ο.π βλ table 32

³⁴ Enzmann Dirk et al : "Self-reported youth delinquency in Europe and beyond: First results of the Second International Self-Report Delinquency Study in the context of police and victimization data", 2010 7: 159 *European Journal of Criminology*

Ολλανδία (29,3%) , η Γερμανία (29,0%) ,η Ουγγαρία (27, 0%) και η Δανία(26,5%). Αντίθετα τα χαμηλότερα ποσοστά παρουσίασαν η Πορτογαλία(14,5%) ,η Βοσνία Ερζεγοβίνη (16,1%),η Πολωνία(16,3%) και η Νορβηγία (16,6%).

Όσον αφορά τα αδικήματα που διαπράττονται από τους ανήλικους παραβάτες αυτά δε διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από αυτά που διαπράττονται από τους ενήλικους .Οι ανήλικοι παραβάτες ανάλογα με την σοβαρότητα και το είδος των αδικημάτων που διαπράττουν διακρίνονται σε σοβαρούς παραβάτες (serious offenders) , βίαιους παραβάτες αλλά και σε χρόνιους παραβάτες ανάλογα με τη συχνότητα και τη σοβαρότητα των εγκλημάτων ενώ υπάρχουν και οι παραβάτες που διαπράττουν λιγότερο σοβαρά αδικήματα. Ως βίαιοι παραβάτες θεωρούνται όσοι διαπράττουν βίαιες πράξεις όπως δολοφονίες ,σημαντική κακοποίηση, απαγωγή και βιασμό ενώ λιγότερο σοβαρές πράξεις όπως η απλή επίθεση εξαιρούνται³⁵. Ως σοβαροί παραβάτες θεωρούνται όσοι διαπράττουν διαρρήξεις , ληστείες ,κλοπή αυτοκινήτου ,διακίνηση ναρκωτικών ή κατοχή όπλου ενώ ως πιο ασήμαντα θεωρούνται τα αδικήματα κατάστασης (status offenses) , οι βανδαλισμοί και οι κλοπή μοτοποδηλάτου³⁶. Ωστόσο αυτές οι μορφές αδικημάτων διαφέρουν τόσο ως προς την μορφή αλλά και τη συχνότητα ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο εμφανίζονται. Έτσι σε κάποιες χώρες οι μορφές της νεανικής παραβατικότητας είναι πιο ήπιες ενώ σε άλλες πιο σοβαρές .Επίσης μορφές νεανικής παραβατικότητας που υπάρχουν σε κάποιες χώρες, δεν υπάρχουν σε άλλες.

Σχετικά με τα ποσοστά της βίαιης νεανικής παραβατικότητας , όπως προκύπτει από την προαναφερθείσα έρευνα³⁷ η Ιρλανδία ,οι ΗΠΑ , Η Γερμανία και η Ολλανδία παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ποσοστό βίαιου εγκλήματος από τις 32 χώρες στις οποίες πραγματοποιήθηκε η έρευνα ,ενώ οι χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης το χαμηλότερο . Όσον αφορά τις ΗΠΑ ,εκεί παρουσιάζονται μερικές από τις πιο ακραίες μορφές σοβαρής και βίαιης παραβατικότητας νέων ,όπως η δράση ανήλικων συμμοριών που ασχολούνται με διακίνηση ναρκωτικών ,όπλων αλλά και βία, καθώς και η χρήση όπλων στο χώρο του σχολείου. Σύμφωνα με την έρευνα των Carry ,Ball και Fox (1994)³⁸,βρέθηκε ότι το 1991 υπήρχαν στις ΗΠΑ 4.881 συμμορίες με 249,324 μέλη ενώ σύμφωνα με έρευνα θυματοποίησης που πραγματοποιήθηκε το 2007 ,το 23% των μαθητών ανέφεραν ότι υπήρχαν συμμορίες στο σχολείο τους³⁹. Όσον αφορά την ηλικία των ατόμων που συμμετέχουν στις συμμορίες κυμαίνονται από14-24 ετών ενώ έχει παρατηρηθεί ότι παρόλο που στις πόλεις που μαστίζονται από τη δράση συμμοριών όπως το Λος Άντζελες και το Σικάγο η πλειοψηφία των

³⁵ Loeber, R., Farrington, D. P., & Waschbusch, D. A. : "Serious and violent juvenile Offenders". In R.Loeber & D. P. Farrington (Eds.), *Serious and violent juvenile offenders.:Risk factors and successful interventions*. Thousand Oaks, CA: Sage ,1998

³⁶ Ο.π

³⁷ Βλ Enzmann Dirk et al(2010) , σελ 165

³⁸ Curry ,G.D , Ball ,R.A& Fox , R.J .Gangs crimes and Law enforcement record keeping (Research in brief), Washington , DC:U.S Department of Justice ,National Institute of Justice , Office of Justice Programs, 1994 όπως αναφέρεται στο Flannery D. J ,Huff R.C ,Manos M.:Youth Gangs :A developmental Perspective στο Gulotta T.P ,Adams G.and Montemayor :Delinquent Violent Youth :Theory and Interventions ,σελ.176

³⁹ Dinkes et al :Indicators of School Crime and Safety: 2009 ,National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, and Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice. Washington, DC 2009

μελών είναι ενήλικοι ,στις πόλεις όπου αναφέρεται πρόσφατη ή αναδυόμενη δράση συμμοριών , το 90% των μελών τους είναι ανήλικοι⁴⁰. Όσον αφορά τη χρήση όπλων στα πλαίσια της σχολικής βίας από το 1993 ως το 2007 ,το ποσοστό των μαθητών που απειλήθηκαν ή τραυματίστηκαν με όπλο ή μαχαίρι στις ΗΠΑ κυμάνθηκε από 7-9% και το 2007 το 8% των μαθητών που ρωτήθηκαν σε έρευνα(Youth Risk Behavior Survey) απάντησε ότι έχει απειληθεί ή τραυματιστεί με μαχαίρι ή όπλο.⁴¹Επιπλέον μια άλλη μορφή εγκλήματος που εκδηλώνεται από ανήλικους στις ΗΠΑ , είναι τα εγκλήματα μίσους (hate crimes) τα οποία αφορούν την εκδήλωση εγκληματικών πράξεων κατά ατόμων με διαφορετική εθνικότητα ,θρησκεία και σεξουαλικό προσανατολισμό .Συγκεκριμένα ,έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο των απαγχονισμών με θήλεια Αφρό-Αμερικανών μαθητών από λευκούς μαθητές σε σχολεία των ΗΠΑ ,στα πλαίσια φυλετικών διακρίσεων που εκδηλώνονται και στο χώρο του σχολείου⁴².

Μια άλλη συνήθης μορφή νεανικής παραβατικότητας ,είναι το αδίκημα της επίθεσης κατά προσώπων. Όπως προκύπτει από την έρευνα αυτό-ομολογούμενης θυματοποίησης στα πλαίσια της διεθνούς έρευνας αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας και θυματοποίησης , τα ποσοστά θυμάτων επίθεσης ήταν πιο υψηλά στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες σε σχέση με άλλες χώρες . Συγκεκριμένα τα υψηλότερα ποσοστά θυματοποίησης από επίθεση παρατηρήθηκαν στη Ρωσία (7,9%) , στις Ολλανδικές Αντίλλες (7,7%) , στην Εσθονία (6,8%) , στο Σουρινάμ(6,2%) ,στην Πολωνία και Γερμανία(6,1% και οι δύο) ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά παρατηρήθηκαν στο Βέλγιο και τη Λιθουανία (2,8% και οι δύο),στη Φινλανδία (2,4%), στη Σουηδία (2,3%) ,Πορτογαλία και Ισπανία (1,2% και οι δύο)⁴³.

Όσον αφορά τα εγκλήματα κατά της περιουσίας(ληστεία ,διάρρηξη ,κλοπή εμπορικών μαγαζιών/πορτοφολιού/ μοτοποδηλάτου ή αυτοκινήτου) σύμφωνα με τη προαναφερθείσα έρευνα τα ποσοστά επικράτησης είναι γενικά χαμηλά ⁴⁴ .Τα υψηλότερα ποσοστά όσον αφορά τα εγκλήματα κατά της περιουσίας παρουσιάζονται στις Αγγλοσαξονικές χώρες (Ιρλανδία , Καναδάς ,ΗΠΑ) και τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης σε σχέση με τις χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης .Όσον αφορά τις μεσογειακές χώρες (Ισπανία , Ιταλία, Πορτογαλία ,Κύπρο) και τις χώρες της Λατινικής Αμερικής (Ολλανδικές Αντίλλες ,Σουρινάμ , Αρούμπα ,Βενεζουέλα) που πήραν μέρος στην έρευνα , βρίσκονται στο ενδιάμεσο τόσο για τα εγκλήματα κατά της περιουσίας όσο και για τα βίαια εγκλήματα που διαπράττονται από ανήλικους . Στις ΗΠΑ οι συλλήψεις ανηλίκων για διάρρηξη μειώθηκαν για την περίοδο 1991-2000 ενώ οι κλοπές μοτοποδηλάτων παρόλο που έφτασαν σε πολύ υψηλά ποσοστά το 1990 μειώθηκαν κατά 54% το 2000⁴⁵.Παρόλα

⁴⁰ Βλ Flannery D. J et al στο Gulotta et al(1998) σελ 176

41Βλ Dinkes et al ,σελ 16

⁴² Βλ Shoemaker (2009)σελ 57

⁴³ Ο.π σελ 170

^{44 44} Βλ Enzmann Dirk et al(2010) ,σελ 165

⁴⁵ Βλ Heilbrun K., Goldstein Naomi E.C and Redding R .E(2005) σελ 68

αυτά τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας εμφανίζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά σε αντίθεση με τα βίαια αδικήματα⁴⁶.

Ωστόσο παρά τη μείωση των ποσοστών αρκετών αδικημάτων που διαπράττονται από ανηλίκους, παρουσιάζεται μια μεγάλη αύξηση όσον αφορά αδικήματα σχετικά με τα ναρκωτικά. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των ΗΠΑ όπου ενώ τα εγκλήματα περί ναρκωτικών παρουσίαζαν μια σταθερότητα για την περίοδο 1980-1993, την περίοδο 1993-2000 το ποσοστό αυτό αυξήθηκε κατά 78%⁴⁷.

Επίσης μια άλλη μορφή νεανικής παραβατικότητας η οποία απασχολεί διεθνώς και παρουσιάζει μεγάλη έξαρση είναι η σχολική βία. Όσον αφορά το διεθνές ποσοστό θυματοποίησης στο σχολείο και της σχολικής επιθετικότητας, πλήθος διεθνών ερευνών έχει δείξει ότι το 15% των μαθητών είτε είναι θύματα σχολικής επιθετικότητας είτε δράστες (Olweus, 1993)⁴⁸. Η σχολική βία κυμαίνεται από ήπιες μορφές, όπως η λεκτική βία και η ψυχολογική έως και πιο σοβαρές όπως η φυσική βία, οι πυροβολισμοί και τα εγκλήματα μίσους στο χώρο του σχολείου τα οποία παρατηρούνται όπως προαναφέρθηκε κυρίως στις ΗΠΑ.

Σύμφωνα με τις στατιστικές των επισήμων φορέων κοινωνικού ελέγχου αλλά και τις διεθνείς έρευνες αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας, η πλειοψηφία των ανήλικων παραβατών είναι αγόρια⁴⁹. Ωστόσο ήδη από το 1970 η εγκληματικότητα των κοριτσιών έχει αρχίσει να αυξάνεται⁵⁰. Όσον αφορά το είδος των αδικημάτων, οι διαφορές ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια είναι μικρές σχετικά με αδικήματα όπως οι βανδαλισμοί και τα αδικήματα κατά της περιουσίας, ενώ είναι μεγαλύτερες όσον αφορά τα βίαια και σοβαρά αδικήματα αφού τα κορίτσια διαπράττουν πιο σπάνια βίαιες πράξεις⁵¹.

Όσον αφορά τις ηλικιακές ομάδες που διαπράττουν τα μεγαλύτερα ποσοστά παραβατικών πράξεων αυτές διαφέρουν ανάλογα με τα νομικά καθορισμένα ηλικιακά όρια που έχει θεσπίσει κάθε χώρα, όσον αφορά τόσο το όριο ενηλικίωσης όσο και το όριο ηλικίας για να θεωρηθεί μια πράξη καταλογιστέα. Σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές του FBI για το έτος 2009, τα μεγαλύτερα ποσοστά των ανήλικων παραβατών στις ΗΠΑ ανήκουν στην κατηγορία 15-17 ετών με αποκορύφωση την ηλικία των 16-17 και διαπράττουν κυρίως εγκλήματα κατά της περιουσίας και

⁴⁶ Βλ Shoemaker(2009) σελ 36

⁴⁷ Βλ Heilbrun K., Goldstein Naomi E.C and Redding R. E.(2005) σελ 69
⁴⁸ Olweus : Bullying at school :What we know and we can do .Cambridge ,MA:Blackwell.,1993 στο Banks, Ron: Bullying in Schools. ERIC Digest [Online]. 1997
Πηγή :<http://npin.org/library/pre1998/n00416/n00416.html>, σελ 1

⁴⁹ - Βλ Federal Bureau of Investigation , Crime in the United States 2009 ,table 33

-International Self Report Delinquency Study(2004) στο Josine Junger-Tas et al : Juvenile Delinquency and Gender, *European Journal of Criminology* 2004 1: 333

⁵⁰ - Graham, J. and Bowling, B. : "Young people and crime", Home Office 1995
Research Study No. 145. London: HMSO όπως αναφέρεται στο Josine Junger-Tas et al (2004) σελ 336

- Rutter et al : *Antisocial behaviour by young people*. Cambridge: Cambridge University Press,1998
Josine Junger-Tas et al (2004) σελ 336

⁵¹ Βλ Josine Junger-Tas et al (2004) σελ 342

εγκλήματα περί ναρκωτικών⁵². Στην Αγγλία και την Ουαλία σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές της Αστυνομίας για την περίοδο 1984-1994 η ηλικιακή ομάδα με το μεγαλύτερο ποσοστό παραβατικότητας ήταν αυτή των εφήβων ηλικίας 14-17⁵³. Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η παραβατικότητα αφορά κυρίως την εφηβική ηλικία και λιγότερο την παιδική και προεφηβική ηλικία ανάλογα βέβαια με τα νομικά καθορισμένα ηλικιακά όρια της ποινικής υπευθυνότητας κάθε χώρας.

Τέλος όσον αφορά την εθνικότητα των νεαρών παραβατών φαίνεται να υπάρχει μια υπέρ-αντιπροσώπηση από νεαρούς μετανάστες. Στις ΗΠΑ για το έτος 2009 το ποσοστό των αφρό-αμερικανών που συνελήφθησαν ήταν 31,3%, ποσοστό που δε συμβαδίζει όμως με το γεγονός ότι οι ανήλικοι Αφρό-Αμερικανοί αποτελούν το 13% του πληθυσμού⁵⁴ ενώ οι υπόλοιπες εθνικότητες συγκεντρώνουν μόνο το 1,4%. Επίσης και σε αρκετές χώρες της Δυτικής Ευρώπης έχει παρατηρηθεί μια υπέρ-αντιπροσώπηση των ανηλίκων μεταναστών δεύτερης γενιάς στις στατιστικές της Αστυνομίας⁵⁵. Αντίθετα όμως με τις επίσημες στατιστικές, οι αυτό-ομολογούμενες έρευνες δείχνουν διαφορετικά αποτελέσματα. Σύμφωνα με την MTF (Monitoring the Future) μια έρευνα η οποία διεξάγεται κάθε χρόνο στα λύκεια της Αμερικής και περιλαμβάνει και θέματα παραβατικότητας, το 2003 οι Αφρό-Αμερικανοί μαθητές που παραδέχτηκαν ότι είχαν διαπράξει μια παράβαση κατά τον προηγούμενο χρόνο, ήταν 273 έναντι 1,631 λευκών μαθητών⁵⁶. Συνεπώς το ποσοστό αυτό δε συμβαδίζει με αυτό των συλλήψεων και οδηγεί στην υπόθεση ότι είναι πιθανόν να υπάρχει προκατάληψη από τις αστυνομικές αρχές απέναντι στους Αφρό-Αμερικανούς.

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εικόνα της παραβατικότητας ανηλίκων διαφέρει ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο που εμφανίζεται ωστόσο, αποτελεί ένα διεθνές φαινόμενο που παρά τις διακυμάνσεις που παρουσιάζει απασχολεί ιδιαίτερα, τόσο λόγω των ακραίων μορφών και της έκτασης που παίρνει σε περιοχές όπως οι ΗΠΑ αλλά και λόγω της νεαρής ηλικίας των παραβατών. Στα πλαίσια αυτά κρίνεται απαραίτητη η εξέταση της παραβατικότητας ανηλίκων και στα πλαίσια της Ελλάδας.

1.2.2 Η παραβατικότητα ανηλίκων στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα τόσο η έκταση όσο και οι μορφές της παραβατικότητας ανηλίκων είναι σχετικά ήπιες συγκριτικά με χώρες όπως οι ΗΠΑ. Όσον αφορά την έκταση του φαινομένου όπως αναφέρει ο Κουράκης (2006) στα πλαίσια μιας επισκόπησης των βεβαιωθέντων και των εκδικασθέντων αδικημάτων για την περίοδο 1983-2002, η

⁵² Βλ Federal Bureau of Investigation, Crime in the United States 2009, table 38

⁵³ Criminal Statistics, England and Wales. London: Home Office, supplementary tables στο Christian Pfeiffer :Juvenile Crime and Violence in Europe, Crime and Justice, Vol. 23 (1998), pp. 255-328, σελ 264

⁵⁴ Easy Access to Juvenile Populations, 2009, Electronic document, <http://ojjdp.ncjrs.gov/ojstatbb/ezapop>, ανασύρθηκε 18/6/2011.

⁵⁵ Killias Martin :Criminality among Second-Generation Immigrants in Western Europe: A Review of the Evidence, Criminal Justice Review Spring 1989 vol. 14 no. 1 13-42

⁵⁶ Monitoring the Future Surveys(2003) Sourcebook of Criminal Justice Statistics Online, <http://www.albany.edu/sourcebook/wk1/t348.wk1>. όπως αναφέρεται στο Shoemaker (2009) σελ 42

παραβατικότητα ανηλίκων ηλικίας 13-17 ετών στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μια σταθεροποιητική αν όχι φθίνουσα τάση αλλά η συμμετοχή αυτής της ηλικιακής ομάδας στη συνολική εγκληματικότητα δηλαδή στην εγκληματικότητα όλων των ηλικιακών ομάδων κάθε έτους εμφανίζει σταθερή ανοδική τάση⁵⁷. Όσον αφορά όμως τα παιδιά 7-12 ετών τη δεκαετία του 90' υπήρξε μια αύξηση της παραβατικότητας των παιδιών αυτών, τα οποία συνελήφθησαν για επαιτεία⁵⁸.

Ωστόσο η εικόνα της σταθεροποιητικής και φθίνουσας νεανικής παραβατικότητας όπως αυτή προκύπτει από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας και των δικαστηρίων, τροποποιείται στις έρευνες αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας γεγονός που καταδεικνύει την επίδραση του σκοτεινού αριθμού στην εκτίμηση των πραγματικών ποσοστών της παραβατικότητας των νέων. Σε μια τέτοια έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Σπινέλλη και της ομάδας της στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, το 34% των ερωτηθέντων ηλικίας 14-21 ετών παραδέχθηκε ότι τον προηγούμενο χρόνο είχαν τελέσει αξιόποινες πράξεις κατά της ιδιοκτησίας (κλοπή από σχολείο, κατάστημα, κλοπή αυτοκινήτου κ.α) ενώ το ποσοστό έφτασε το 65,3% όταν ρωτήθηκαν αν είχαν τελέσει παρόμοιες πράξεις κάποια άλλη στιγμή στο παρελθόν⁵⁹. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα μιας υπό-έρευνας που πραγματοποιήθηκε από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών ερευνών για τους μαθητές Λυκείου του νομού Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής, το 57,3% των μαθητών που ερωτήθηκαν απάντησε ότι "έτυχε κάποτε να οδηγήσουν μηχανάκι χωρίς άδεια", το 22,5% απάντησε ότι "έτυχε κάποτε να πάρουν κάτι χωρίς να το πληρώσουν", το 47,0 % ότι έτυχε κάποτε να δείρουν κάποιον σε καβγά και το 29,5% ότι έτυχε κάποτε να καταστρέψουν σκόπιμα κάτι που ανήκει σε άλλον⁶⁰. Τέλος μια άλλη έρευνα αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας που πραγματοποιήθηκε από τον Γκότοβο⁶¹ σε σχολεία της Κέρκυρας και των Ιωαννίνων προέκυψε ότι οι μαθητές 11-16 ετών που ήταν αντίθετοι ή εντελώς αντίθετοι στην παρέα τους με κάποιες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς, έφθασαν αντίστοιχα το 85,2% και το 89,5 % σχετικά με το να κλέβει κάποιος κανείς καμιά φορά κάτι, το 66,4 % και το 68,1% σχετικά με το να δέρνεται κανείς με άλλους και το 70,7% και 67,9% σχετικά με το να μπαίνει κανείς στο αστικό και να ταξιδεύει κρυφά χωρίς να πληρώσει. Το υπόλοιπο ποσοστό μαθητών δήλωσαν ότι δεν είναι και τόσο αντίθετοι ή δεν είναι καθόλου αντίθετοι. Ωστόσο αν και από αυτές τις έρευνες προκύπτει ότι το ποσοστό των

⁵⁷ Κουράκης Νέστωρ: Έκταση και ποιότητα της Νεανικής Παραβατικότητας στη Σύγχρονη Ελλάδα :Οι επιπτώσεις από τη δυσλειτουργία των θεσμών στο www.niothoasfalio.gr/na/index.htm, σελ 8-9

⁵⁸ Georgoulas S.: Youth and Crime in the Greek Context, International Journal of Academic Research, Vol 1, no1. September 2009, σελ 172

⁵⁹ Spinellis C.D et al :Key findings of a preliminary self-report delinquency study in Athens, Greece. In: Junger-Tas et al :Delinquent Behavior among young people in the Western World First results of the international self-report delinquent study. Amsterdam/New York: Kugler & Dutch Ministry of Justice, 1994 στο Γιαννοπούλου Ι.Γ., Τσομπάνογλου :Νεανική παραβατικότητα στη σύγχρονη Ελλάδα, μέρος της εισήγησης στο 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχιατρικής, 8-11 Μαΐου, Αθήνα 2003 <http://www.encephalos.gr/full/42-2-02g.htm>

⁶⁰ Perfecture of Thessaloniki, Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης [Identity, features and needs of youth in Perfecture of Thessalonika, ΕΚΚΕ, Athens, 1996.

⁶¹ Γκότοβος Αθαν.Ε : Νεολαία και Κοινωνική Μεταβολή [Youth and social change, Αξίες, Εμπειρίες και Προοπτικές, Gutenberg, Athens, 1996.

αδικημάτων σε αυτές είναι μεγαλύτερο σε σχέση με τις επίσημες στατιστικές , θεωρείται ότι τα αδικήματα είναι περιστασιακού χαρακτήρα και μικρής σημασίας ⁶².

Όσον αφορά τα αδικήματα που διαπράττονται στη χώρα μας κυρίως από ανηλικούς εφηβικής ηλικίας οι βασικές κατηγορίες είναι τρεις :οι σωματικές βλάβες , τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας (κυρίως κλοπές και κλοπές χρήσης αυτοκινήτων ή δίκυκλων) και οι παραβιάσεις ειδικών ποινικών νόμων (κυρίως τροχαίες παραβάσεις, του νόμου περί ναρκωτικών και η επαιτεία)⁶³.Άλλα αδικήματα που διαπράττονται αλλά σε ένα πολύ μικρό ποσοστό είναι αδικήματα που έχουν να κάνουν με ναρκωτικά , ληστείες ,οπλοφορία ,βία στα γήπεδα και ανθρωποκτονία Στην Ελλάδα σε αντίθεση με τις ΗΠΑ δεν παρουσιάζεται το φαινόμενο των νεανικών συμμοριών που διαπράττουν εγκληματικές πράξεις και έρχονται σε σύγκρουση με άλλες τέτοιες ομάδες .Αντίθετα στην Ελλάδα οι ομάδες των ανηλικών παραβατών εμφανίζονται κυρίως στα πλαίσια της βίας στα γήπεδα με τη μορφή του χουλιγκανισμού και με τη μορφή ληστειών από άτομα εξαρτημένα από ναρκωτικά που προσπαθούν να εξασφαλίσουν τη δόση τους ⁶⁴ . Ωστόσο έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2000 στην Αττική έδειξε ότι το 7,1% των ερωτηθέντων μαθητών Λυκείου θεωρούσαν ότι σε μια οργανωμένη ομάδα με συλλογική παραβατική δράση ενώ το 47,6% ανέφεραν ότι είχαν δεχθεί απλή επίθεση και επίθεση(bullying) από περισσότερους από έναν συμμαθητές τους⁶⁵.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του ανήλικου παραβάτη στη χώρα μας είναι κατά πλειοψηφία αγόρι(εκτός από τα αδικήματα της επαιτείας που τα αγόρια υπερτερούν ελάχιστα από τα κορίτσια) ηλικίας 13-17 ετών ,κυρίως ελληνικής καταγωγής όσον αφορά τη διάπραξη εγκλημάτων όπως η κλοπή και τα ναρκωτικά ,ενώ όσον αφορά την επαιτεία και τις παραβάσεις του νόμου των αλλοδαπών η πλειοψηφία είναι αλλοδαποί⁶⁶.

Κεφ.2 Το επιστημολογικό πλαίσιο

2.1 Η θετικιστική εγκληματολογία και η αιτιοκρατική θεώρηση του εγκλήματος

Η θετικιστική εγκληματολογία έκανε την εμφάνιση της τον 19^ο αιώνα στα πλαίσια ενός πλήθους κοινωνικοοικονομικών και πολιτισμικών αλλαγών .Η πτώση της Φεουδαρχίας ,η εκβιομηχάνιση ,η άνοδος της αστικής τάξης στην εξουσία και η ατομοκεντρική θεώρηση του κόσμου αποτέλεσαν τις κυριότερες εξελίξεις που

⁶² Βλ ό.π Georgoulas S.(2009) σελ 172

⁶³ -βλ Κουράκης Ν. (2006)σελ 2 ,Γιαννοπούλου –Τσομπάνογλου(2003) και Georgoulas(2009) σελ 172

⁶⁴ Βλ Κουράκης (2006) σελ 10

⁶⁵ Μανουδάκη, Θ. Νέες μορφές παραβατικότητας ανηλικών στο χώρο του σχολείου. Στο Πετρόπουλος Ν. & Παπαστυλιανού Α. Προκλήσεις στη Σχολική Κοινότητα και Παρέμβαση. 2000, ΠΕΠΘ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα όπως αναφέρεται στο Γιαννοπούλου Ι.Γ , Τσομπάνογλου(2003)

⁶⁶ Σκότης Σ.:Η φαινομενολογία της νεανικής παραβατικότητας και η συνδρομή της αστυνομίας στην πρόληψή της , ηλεκτρονικό έγγραφο http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t30/t30_02.htm ανασύρθηκε 18/6/2011

διαμόρφωσαν το σκηνικό μέσα στο οποίο εμφανίστηκαν οι θετικιστικές επιστήμες, οι οποίες αντικατέστησαν τις θρησκευτικές προκαταλήψεις και δεισιδαιμονίες. Η εκβιομηχάνιση στην Ευρώπη δημιούργησε μια πληθώρα προβλημάτων όπως φτώχεια και ανεργία, αλητεία και εξεγέρσεις τα οποία οδήγησαν στο φόβο του εγκλήματος και αποτέλεσαν απειλή για τη νέα τάξη⁶⁷. Στα πλαίσια αυτά με στόχο την αντιμετώπιση του εγκλήματος και την προστασία της νέας τάξης δημιουργήθηκε ένα σύστημα κοινωνικού ελέγχου το οποίο αφορούσε τις κατώτερες και επικίνδυνες τάξεις τις οποίες είχε ως στόχο να παθολογικοποιήσει και να απομονώσει παραβλέποντας το μερίδιο της κοινωνικής ευθύνης. Στα πλαίσια αυτού του συστήματος, εμφανίστηκαν νέες επιστήμες όπως η ψυχιατρική και η ψυχολογία οι οποίες επικεντρώνονταν στο άτομο και βασιζόνταν στη θετική μέθοδο η οποία στηρίζεται την παρατήρηση και ανάλυση των επιμέρους πραγματικών φαινομένων και καταλήγει σε γενικά πορίσματα (επαγωγή)⁶⁸. Έτσι με την άνοδο του θετικισμού άλλαξε ο τρόπος μελέτης των φαινομένων, εγκαθιδρύοντας σχέσεις αιτίας-αποτελέσματος για την εξήγηση όλων των φαινομένων είτε αυτά αφορούν τον φυσικό κόσμο είτε την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Με την άνοδο του θετικισμού και την ανάπτυξη των νέων επιστημών η μελέτη της εγκληματικής συμπεριφοράς διαφοροποιήθηκε από την μέχρι τότε προσέγγιση της από την κλασική σχολή, η οποία προέτασσε την ελεύθερη βούληση του εγκληματία και επικεντρώθηκε στους παράγοντες (βιολογικούς, ψυχολογικούς, κοινωνικούς) που συντελούν στην διάπραξη ενός εγκλήματος. Στα πλαίσια αυτά αναπτύχθηκαν οι θεωρίες που ο Albert Cohen (1966) ονομάζει "είδη θεωριών των ανθρώπων"⁶⁹. Έτσι γεννήθηκε μια νέα επιστήμη η εγκληματολογία, της οποίας η γέννηση τοποθετείται συμβατικά στο έτος του 1876, τη χρονιά που ο C. Lombroso δημοσίευσε το έργο του ο Εγκληματίας άνθρωπος⁷⁰. Ωστόσο η απόδοση της γέννησης της εγκληματολογίας στον Lombroso θεωρείται ως ένας μύθος⁷¹ που στοιχειώνει τους κόλπους της εγκληματολογίας. Σύμφωνα με τους Lindesmith και Levin (1937) η γέννηση της εγκληματολογίας τοποθετείται στο έτος 1830 με τη δημοσίευση του έργου των Quetelet και Querry πάνω στο έγκλημα⁷². Εξάλλου ο Quetelet με την άποψή του ότι οι ρυθμοί του εγκλήματος είναι κανονικοί και προβλέψιμοι αμφισβήτησε εμμέσως την μέχρι τότε ιδεολογία της ελεύθερης βούλησης⁷³. Αντίθετα η Nicole Rafter (2004) τοποθετεί τις απαρχές της επιστημονικής εγκληματολογικής σκέψης στο πεδίο της ψυχιατρικής στα τέλη του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα και ειδικά στις πρώτες ψυχιατρικές αναφορές και μελέτες για την ηθική παραφροσύνη με κύριους εκπροσώπους τον

⁶⁷ Χαϊδου Α.: Θετικιστική εγκληματολογία : Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996

⁶⁸ Γιωτοπούλου –Μαραγκοπούλου Α.: Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας : Μέρος Α'- Εισαγωγικά :Το έγκλημα –η εγκληματολογία , Αθήνα 1984, σελ 83

⁶⁹ Cohen, Albert K.: *Deviance and Control*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1966, σελ 42 όπως αναφέρεται στο Shoemaker (2009) σελ 64

⁷⁰ Ο.π σελ 51

⁷¹ Lindesmith A. and Levin Y.: *The Lombrosian Myth in Criminology* *The American Journal of Sociology*, Vol. 42, No. 5 (Mar., 1937), pp. 653-671

⁷² Ο.π σελ 655

⁷³ Λάζος Γ. :Κριτική Εγκληματολογία ,Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2007, σελ 22

Benjamin Rush ,τον Philippe Pinel και τον James Crowles ⁷⁴. Παρόλο που η ενασχόληση αυτών των μελετητών με το έγκλημα ήταν περιφερειακή ,έπαιξε σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση ενός συστήματος σκέψης το οποίο αποτέλεσε τη βάση για τη μετατροπή του εγκληματία από έλλογο ον με βούληση σε παράλογο και ανεξέλεγκτο όν ,ανίκανο να ελέγξει τις ενορμήσεις του⁷⁵ .

Στα πλαίσια αυτά άρχισε να διαμορφώνεται μια νετερμινιστική άποψη για το έγκλημα προσανατολισμένη αρχικά κυρίως στους βιολογικούς παράγοντες του εγκλήματος, καθώς όπως επισημαίνει και η Nicole Rafter(2008) , όλες οι πρώιμες θεωρίες της εγκληματολογίας ήταν βιολογικές ⁷⁶. Μέσα σ' αυτό το κλίμα και με αυτές τις επιρροές εμφανίστηκε η θετικιστική σχολή της εγκληματολογίας με κύριους εκπροσώπους τον Lombroso , τον Garofalo και τον Ferri.

Ο Cesare Lombroso επηρεασμένος από τη θεωρία του Darwin αντιλήφθηκε τον εγκληματία ως ένα ξεχωριστό ανθρωπολογικό είδος το οποίο δεν εξελίχθηκε ομαλά και έτσι έμεινε πίσω εξελικτικά⁷⁷. Όπως αναφέρει ο ίδιος Lombroso, με αφορμή την αυτοψία στο σώμα ενός κατάδικου, του Giuseppe Villella ,στα πλαίσια της εργασίας του ως ψυχίατρος στις φυλακές του Τορίνο :'' Φάνηκε να τα είδα όλα αμέσως ,να στέκονται ξεκάθαρα φωτισμένα [...]το πρόβλημα της φύσης του εγκληματία , που αναπαράγει σε πολιτισμένες εποχές χαρακτηριστικά όχι μόνο πρωτόγονων άγριων αλλά από ακόμα χαμηλότερους τύπους τόσο πίσω όσο τα σαρκοφάγα⁷⁸ '' . Στα πλαίσια αυτά ο Lombroso υιοθέτησε μια αταβιστική εξήγηση του εγκλήματος σύμφωνα με την οποία ο γεννημένος εγκληματίας παρουσιάζει μερικά χαρακτηριστικά κατώτερου βιολογικού είδους, τα στίγματα .Τέτοια χαρακτηριστικά αφορούν την ασυμμετρία του κρανίου ή του προσώπου , το μεγάλο σαγόκι , την ανώμαλη οδοντοφυΐα ,σαρκώδη και προεξέχοντα χείλη κ.α .Ο Lombroso συμπεριέλαβε επίσης στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ακόμη και τα τατουάζ των φυλακισμένων ,την αργκό που χρησιμοποιούσαν ,το γράψιμο τους και την τέχνη τους ,στοιχεία που μοιάζουν περισσότερο κοινωνικά παρά βιολογικά ⁷⁹. Παρόλα αυτά όπως επισημαίνει η Gibson(2009),εφόσον ο εγκληματίας ήταν ένας άρρωστος άνθρωπος ,ο επιστήμονας έπρεπε να μπορεί να αναγνωρίζει όλα τα συμπτώματα⁸⁰ . Ο Lombroso διέκρινε τρεις κατηγορίες εγκληματιών: τους παράφρονες ,τους γεννημένους και τους εγκληματοειδείς⁸¹ .Μέσα από τη θεωρία του ο Lombroso

⁷⁴ Rafter N.: The unrepentant horse-slasher : Moral insanity and the origins of Criminological thought, Criminology , Vol. 42(4) 2004 pp 979-1008

⁷⁵ Ο.π σελ 1002-1003

⁷⁶ Rafter N.: The Criminal Brain : Understanding Biological Theories of Crime ,New York University Press , New York , 2008

⁷⁷ Βλ Γιωτοπούλου –Μαραγκοπούλου (1984) σελ.88

⁷⁸ Cesare Lombroso: "Criminal Man" ,Summarized by G Lombroso Ferrero (New York ,1911) ,σελ 6-7 όπως αναφέρεται στο Gibson M.S :Cesare Lombroso and Italian Criminology : Theory and politics στο Beecker P and Wetzell F.: Criminals and their Scientists :The history of Criminology in International Perspective ,Publications of the German Historical Institute , USA (First published 2006 ,reprinted 2009), σελ 139

⁷⁹ Βλ ό.π Gibson M.S στο Beecker P and Wetzell F(2009) σελ 142

⁸⁰ Ο.π

⁸¹ Βλ Λάζος Γ(2007) σελ 24

προσπάθησε να εντάξει την εγκληματολογία στη βιολογία ,την ιατρική και την ψυχιατρική ,περιθωριοποιώντας τους νομικούς και τους κοινωνικούς επιστήμονες⁸² .

Ο Ferrri αν και ήταν αυτός από τον οποίο δανείστηκε ο Lombroso τον όρο “γεννημένος εγκληματίας”⁸³ ανέπτυξε περισσότερο την κοινωνιολογική σκοπιά για το έγκλημα υποστηρίζοντας ότι ο γεννημένος εγκληματίας είναι εν μέρει προδιατεθειμένος να διαπράξει έγκλημα και ότι θα μπορούσε να ζήσει φυσιολογικά αν μεγάλωνε στο κατάλληλο περιβάλλον⁸⁴. Σύμφωνα με το Ferrri οι παράγοντες που οδηγούν στο έγκλημα είναι τρεις : οι φυσικοί(γεωγραφική περιοχή ,η θερμοκρασία κ.α), οι ανθρωπολογικοί(οργανική κατάσταση ,την ηλικία ,το φύλο κ.α)και οι κοινωνικοί(ήθη και έθιμα ,τη θρησκεία ,τις οικονομικές και εργασιακές συνθήκες κ.α)⁸⁵. Ιδιαίτερα όσον αφορά τις κοινωνικές παραμέτρους ο Ferrri θεωρούσε ότι δεν μπορούν από μόνες τους να εξηγήσουν κάποια εγκλήματα αφού η αναγωγή της φτώχειας σε μοναδικό παράγοντα της δεν μπορεί να εξηγήσει το γεγονός ότι πάρα πολλοί άνθρωποι από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις παραμένουν τίμιοι⁸⁶ . Ο Ferrri διέκρινε πέντε κατηγορίες εγκληματιών: α)τους παράφρονες β) τους γεννημένους γ) τους εγκληματίες από συνήθεια δ) τους εγκληματίες από πάθος και ε) τους περιστασιακούς εγκληματίες .Όσον αφορά την αντιμετώπιση του εγκλήματος ο Ferrri θεωρούσε ότι την κύρια ευθύνη για την βελτίωση και την εξουδετέρωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών που συμβάλλουν στη γέννηση του εγκλήματος, την είχε το κράτος και στα πλαίσια αυτά πρότεινε προληπτικά μέτρα για το έγκλημα, όπως βελτίωση των οικιστικών συνθηκών των λαϊκών τάξεων ,οικογενειακό προγραμματισμό ,ελευθερία γάμου και διαζυγίου, κατάργηση των μονοπωλίων, καλύτερο φωτισμό των δρόμων⁸⁷.

Ο Garofalo απομακρύνθηκε από την ιδέα της παθολογικότητας του εγκληματία που επικρατούσε μέχρι τότε, υποστηρίζοντας πως ο εγκληματίας δεν διαφέρει ως προς την ποιότητά του από τους άλλους ανθρώπους αλλά ότι κάποιες ιδιότητές του σε συνδυασμό με τις συνθήκες ζωής του τον έκαναν να εγκληματήσει. Ο Garofalo μελέτησε τον εγκληματία μέσα από ένα ψυχολογικό πρίσμα και διατύπωσε την άποψη ότι οι εγκληματίες ψυχολογικά είναι τύποι που υστερούν σε αισθήματα συμπάθειας και εντιμότητας και γι’ αυτό προσέβαλαν τα αισθήματα αυτά με τις πράξεις τους⁸⁸ .Όσον αφορά τη μεταχείριση του εγκληματία σε αντίθεση με την ανθρωπιστική κατεύθυνση στην οποία άνηκε ο Ferrri ,ο Garofallo άνηκε στην ολοκληρωτική κατεύθυνση θεωρώντας τη θανατική ποινή ως φυσιολογικό τρόπο κύρωσης⁸⁹ .

⁸² Ο.π σελ 25

⁸³ Βλ ό .π Gibson M.S στο Beecker P and Wetzell F(2009) σελ 152

⁸⁴Ferri E.: The Positivist School of Criminology : Three Lectures (Chicago ,1913),91-2 όπως αναφέρεται στο Gibson M.S στο Beecker P and Wetzell F(2009) σελ 152

⁸⁵ Ferrri E : Three Lectures Given at the University of Naples, Italy on April 22, 23 and 24, 1901 , Translated by Ernest Untermann , Charles H. Kerr &Company, Chicago 1908, σελ 15

⁸⁶ Ο.π

⁸⁷ Βλ Γιωτοπούλου –Μαραγκοπούλου(1984) σελ 95

⁸⁸ Βλ Γιωτοπούλου –Μαραγκοπούλου(1984) σελ 96

⁸⁹ Βλ Χάϊδου Α.(1996) σελ 18-19

Η θετικιστική σχολή της εγκληματολογίας έφερε αρκετές μεταβολές όσον αφορά τον τρόπο προσέγγισης του εγκλήματος μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον από το έγκλημα στον εγκληματία. Ανεξάρτητα από τον προσανατολισμό τους οι θεωρίες που άρχισαν να αναπτύσσονται (βιολογικές ,κοινωνιολογικές ,ψυχολογικές) ασχολούνταν με τον εγκληματία και τα κίνητρα του και όχι με το έγκλημα⁹⁰. Η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από το έγκλημα στον χαρακτήρα του εγκληματία στα πλαίσια της θετικιστικής σκέψης του 19^{ου} αιώνα ,οδήγησε όπως επισημαίνει ο Foucault (1990) στην ανάπτυξη του σεναρίου του επικίνδυνου υποκειμένου , επιτρέποντας στους ειδικούς αλλά και στους “λαϊκούς ” να βλέπουν τα σημάδια του κινδύνου και της ασθένειας παντού⁹¹. Στα πλαίσια αυτά αναπτύχθηκε η έννοια της επικινδυνότητας η οποία άρχισε να θεωρείται ως μια ιδιότητα του δράστη ,μια βίο- ψυχική του κατάσταση η οποία μπορεί να τον οδηγήσει στο έγκλημα .Συγκεκριμένα σύμφωνα με τον Garofalo που εισήγαγε την έννοια αυτή ,η επικινδυνότητα ορίστηκε ως η εγκληματική ικανότητα του ατόμου ,δηλαδή ως το μέγεθος του κακού που μπορεί να αναμένεται από αυτόν .⁹²

Η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από το έγκλημα στον εγκληματία και η ανάπτυξη του σεναρίου της επικινδυνότητας στα πλαίσια της θετικιστικής θεώρησης του εγκλήματος ,εξυπηρέτησε σε μεγάλο βαθμό κοινωνικές σκοπιμότητες .Η θεωρία του γεννημένου εγκληματία που αναπτύχθηκε στα πλαίσια της θετικιστικής εγκληματολογίας “μετέβαλε σύμφωνα με τους Lindesmith και Levy(1937) την μέχρι τότε αντίληψη σχετικά με την ευθύνη της κοινωνίας σχετικά με το έγκλημα και προσέφερε ένα βολικό εξορθολογισμό της αποτυχημένης προσπάθειας πρόληψης του εγκλήματος και μια διαφυγή από το επικίνδυνο δόγμα ότι το έγκλημα είναι ένα βασικό προϊόν της κοινωνικής μας οργάνωσης”⁹³. Στα πλαίσια μιας προσπάθειας επέκτασης του κοινωνικού ελέγχου για την προστασία της νέας αστικής τάξης ,οι νέες θετικιστικές επιστήμες ανέλαβαν αυτό το ρόλο με την παθολογικοποίηση των “επικίνδυνων τάξεων” όπως οι φτωχοί και οι εγκληματίες . Η άνθηση μάλιστα αυτών των θετικιστικών θεωριών και η ανάπτυξη της υπόθεσης ότι οι ψυχικά διαταραγμένοι και οι διανοητικά καθυστερημένοι άνθρωποι είναι αυτοί που εγκληματούν έθεσαν τις βάσεις για την εμφάνιση του κινήματος της ευγονικής και την εξόντωση εκατοντάδων ατόμων που άνηκαν στις επικίνδυνες τάξεις (ψυχικά ασθενείς, διανοητικά καθυστερημένους ,εγκληματίες κ.α) .

Η απόδοση του εγκλήματος όμως σε ατομικά αίτια όπως βιολογικά και ψυχικά στα πλαίσια της Θετικιστικής σχολής της εγκληματολογίας έφερε μεταβολές και ως προς τη μεταχείριση των εγκληματιών .Η θετικιστική σχολή μέσα από τις θεωρίες της σχετικά με τις βιολογικές ,διανοητικές και ψυχικές ανωμαλίες του εγκληματία έφερε στο προσκήνιο ένα νέο μοντέλο μεταχείρισης του εγκληματία ,το θεραπευτικό μοντέλο ,το οποίο είχε ως στόχο τη βελτίωση του ατόμου⁹⁴. Στα πλαίσια αυτά ο

⁹⁰ Ο.π

⁹¹ Foucault M:“The Dangerous Individual.” , σελ 125-151 στο *Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings, 1977–1984*. Ed. Lawrence Kritzman. London: Routledge., 1988

⁹² Garofalo ,”La criminologie”, Paris,1905 όπως αναφέρεται στο Τσαλίκोगλου Φ. :Μυθολογίες Βίας και Καταστολής ,Παπαζήσης , Αθήνα 1996

⁹³ Βλ Lindesmith και Levin (1937)σελ 670

⁹⁴ Βλ Χάϊδου (1996) σελ 19

εγκληματίας εφόσον δρα υπό την επίδραση ψυχικών και βιολογικών παραγόντων, πρέπει να υποβληθεί σε θεραπεία και όχι σε ποινική μεταχείριση. Αντίκτυπος των θεωριών αυτών είναι η άρση του καταλογισμού των ατόμων με ψυχικές διαταραχές ή διανοητικές μειονεξίες και η αντικατάσταση του σωφρονισμού για τα άτομα αυτά με μέτρα όπως η φαρμακοθεραπεία και ο εγκλεισμός στα ψυχιατρεία και τα άσυλα. Ουσιαστικά πρόκειται για νέους τρόπους καταστολής όπου με το πρόσχημα της βελτίωσης του ατόμου, περιορίζουν και καταστέλλουν τις συμπεριφορές που θεωρούνται επικίνδυνες για το κοινωνικό σύνολο. Εξάλλου οι επώδυνες συνθήκες που επικρατούν σε ψυχιατρικά ιδρύματα και άσυλα αποτελούν απόδειξη ότι ο εγκλεισμός σε αυτά τα ιδρύματα λαμβάνει την έννοια του σωφρονισμού και της τιμωρίας και όχι της θεραπείας.

Τέλος, η εμφάνιση της θετικιστικής εγκληματολογίας τον 19^ο αιώνα και η ανάπτυξη των βιολογικών, ψυχολογικών και αργότερα κοινωνιολογικών θεωριών σχετικά με το έγκλημα και τον εγκληματία έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη ενός πλήθους θεωριών και ερευνών που με την πάροδο των χρόνων και την ανάπτυξη τη επιστήμης και της τεχνολογίας εξελίχθηκαν. Ιδιαίτερα όσον αφορά τις βιολογικές και ψυχολογικές ερμηνείες του εγκλήματος παρουσιάζεται μια ιδιαίτερη άνθηση στα πλαίσια της ανάπτυξης αυτών των επιστημών αλλά και των μαζικών χρηματοδοτήσεων τους από την πολιτεία. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα παρουσιάζεται μια αύξηση των βιολογικών προσεγγίσεων του εγκλήματος σε τέτοιο βαθμό ώστε η Nicole Rafter να επισημαίνει ότι ο 21^{ος} αιώνας αποτελεί τον αιώνα της βιο-εγκληματολογίας⁹⁵.

2.2 Η επίδραση της θετικιστικής εγκληματολογίας στην μελέτη της παραβατικότητας ανηλίκων

Όπως προαναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, η ανάπτυξη της θετικιστικής εγκληματολογίας σε συνδυασμό με την ανακάλυψη της παιδικής ηλικίας και την θέσπιση του αγγλικού δικαίου *parens patriae* για την προστασία των παιδιών, συνέβαλλε στην κοινωνική κατασκευή του όρου της παραβατικότητας ανηλίκων. Οι επιστημονικές μέθοδοι που εγκαινιάστηκαν με τη θετικιστική εγκληματολογία επηρέασαν τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε και αντιδρούμε όσον αφορά την παραβατικότητα. Όπως αναφέρει ο Matza (1964/1999) η εικόνα που έχουμε διαμορφώσει για τον ανήλικο παραβάτη, τουλάχιστον εδώ και ένα αιώνα, βασίζεται στις υποθέσεις της θετικιστικής σχολής της εγκληματολογίας⁹⁶.

⁹⁵ Βλ Rafter N (2008) σελ 199

⁹⁶ Βλ Matza D (1964/1999) σελ 1

Η μελέτη της παραβατικότητας ανηλίκων εμφανίστηκε την περίοδο 1824-1898 (Refuge Period) με μια μετατόπιση προς τον θετικισμό στα πλαίσια του οποίου δόθηκε μια έμφαση στα παρατηρήσιμα και μετρήσιμα γεγονότα και συμπεριφορές⁹⁷. Οι θετικιστές εγκληματολόγοι άρχισαν να υποστηρίζουν τρία σημεία σχετικά με την παραβατικότητα α) ότι επηρεάζεται από κοινωνικούς, βιολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες β) ότι οι παραβάτες είναι διαφορετικοί από τους μη παραβάτες και γ) ότι η επιστήμη θα μπορούσε να ανακαλύψει τις αιτίες της παραβατικότητας και να τις μειώσει⁹⁸.

Ιδιαίτερα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η ανάπτυξη της ψυχιατρικής και ψυχολογικής προσέγγισης σχετικά με τα προβλήματα συμπεριφοράς επηρέασε τόσο τη μελέτη της νεανικής παραβατικότητας καθώς και την αντιμετώπιση της. Στα πλαίσια αυτής της προσέγγισης αναπτύχθηκαν κάποιες θετικιστικές υποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες οι ανήλικοι παραβάτες, λαμβάνοντας υπόψη και το νεαρό της ηλικίας τους, δε θεωρούνταν ως εντελώς υπεύθυνοι για τις πράξεις τους και η συμπεριφορά τους έπρεπε να μεταβληθεί μέσω της θεραπείας⁹⁹. Στα πλαίσια αυτά εμφανίστηκε το ιατρικό μοντέλο σκέψης και αντιμετώπισης σχετικά με την παραβατικότητα. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο ισχύουν οι εξής διαπιστώσεις: α) υπάρχει ένας ευδιάκριτο μοντέλο στις καριέρες των παραβατών β) αυτό το μοντέλο εξελίσσεται από μικρότερα αδικήματα σε μεγαλύτερα και γ) ότι από τη στιγμή που μια παραβατική καριέρα αρχίζει, υπάρχει η τάση των νέων παραβατών να συνεχίσουν την παράβαση των νόμων, εκτός και αν υπάρξει κάποια μορφή παρέμβασης¹⁰⁰.

Η κυριαρχία του θετικιστικού μοντέλου σκέψης οδήγησε πολλούς επιστήμονες στην αναζήτηση των ψυχολογικών, βιολογικών και κοινωνικών παραγόντων που συμβάλλουν στην εκδήλωση παραβατικότητας από νεαρά άτομα. Στα πλαίσια αυτά άρχισαν να διεξάγονται ένα πλήθος ερευνών τόσο βιο- ψυχολογικής κατεύθυνσης όσο και κοινωνιολογικής κατεύθυνσης με πιο γνωστές αυτές των Shaw και McKay(1942) και των Glueck και Glueck (1950).

Έτσι η θετικιστική εγκληματολογία έθεσε τις βάσεις για τον τρόπο προσέγγισης της νεανικής παραβατικότητας, δίνοντας έμφαση στη στατιστική μέτρηση των παραγόντων που συμβάλλουν σε αυτή, ενώ παράλληλα επηρέασε και τον τρόπο μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών εισάγοντας τη θεραπευτική μεταχείριση στα πλαίσια του συστήματος δικαιοσύνης για τους ανηλίκους. Ο ανήλικος παραβάτης λοιπόν μέσα από το θεραπευτικό πρίσμα και δεδομένου του νεαρού της ηλικίας του, μετατράπηκε επίσης σε ένα πεδίο άσκησης κοινωνικών, ψυχολογικών και βιολογικών παραγόντων ενώ για την αντιμετώπιση του ήταν απαραίτητη η χρήση βελτιωτικών μέτρων.

⁹⁷ Harris et al : A century of Juvenile Justice ,Criminal Justice Vol.1, 2000 ,pp 359- 425 σελ 372

⁹⁸ Vold, George B., Thomas J. Bernard, and Jeffrey B. Snipes. *Theoretical criminology*. 4th ed. New York: Oxford University Press,1998 όπως αναφέρεται στο Harris et al (2000) σελ 373

⁹⁹ Taylor Ian, Walton P, and Young J, *The New Criminology* ,London: Routledge and Kegan Paul, 1973, όπως αναφέρεται στο Shichor D.: Historical and Current Trends in American Juvenile Justice, *Juvenile & Family Court Journal*, ,pp 61-75, August 1983 σελ 62

¹⁰⁰ Dean J. Rojeck, "Twentieth Century Child-Savers: The Invention of Status Offenders," (paper presented at the Annual Meeting of the American Society of Criminology, Philadelphia, 1979), p. 5 όπως αναφέρεται στο Shichor D(1983) , σελ 62

Κεφ. 3 Η βιολογική ερμηνεία της παραβατικότητας ανηλίκων

3.1 Κλασσικές Βιολογικές Θεωρίες

3.1.1 Κληρονομικότητα

Οι θεωρίες για την κληρονομική φύση του εγκλήματος γενικότερα και της παραβατικότητας ανηλίκων ειδικότερα έκαναν την εμφάνισή τους ήδη από τις αρχές εμφάνισης της θετικιστικής εγκληματολογίας προβάλλοντας το έγκλημα ως προϊόν κληρονομικών παραγόντων . Η κληρονομικότητα ήρθε να αντικαταστήσει τις θρησκευτικές θεωρίες που απέδιδαν το έγκλημα σε δαιμονολογικές δοξασίες μέσα από τη τοποθέτηση του κακού όχι σε δαιμονικές δυνάμεις αλλά στα κακά γονίδια του ατόμου μετατρέποντας τη μοιρολατρία του παρελθόντος σε ντετερμινισμό ¹⁰¹. Για

¹⁰¹ Βλ Matza D.(1964/1990) σελ 13

τους κοινωνικούς θεωρητικούς του 19^{ου} αιώνα ,η σύλληψη της κληρονομικότητας που θεωρούταν μακράν ως η πιο ισχυρή, ήταν η έννοια του εκφυλισμού¹⁰². Ο εκφυλισμός βασιζόταν στην θεώρηση του Lamarck για την κληρονομικότητα με την έννοια των αποκτούμενων χαρακτηριστικών και θεωρούταν ως μια έμφυτη τάση που αποτελούσε την ουσία της κληρονομικότητας και μπορούσε να οδηγήσει από μόνη της σε οποιοδήποτε αριθμό κοινωνικών και φυσικών ασθενειών ,όπως επιληψία, εγκληματικότητα , παραφροσύνη και αλκοολισμό¹⁰³. Σημαντικός εκπρόσωπος της θεωρίας του εκφυλισμού ήταν ο Benedict August Morel που στο βιβλίο του *Traite des dégénérescences physique intellectuelles et morales*(1857) υποστήριξε ότι ο εκφυλισμός αποτελεί μια νοσηρή παρέκκλιση που οδηγεί στην εγκληματικότητα , την τρέλα ,τη στειρότητα και τον πρόωμο θάνατο¹⁰⁴ .

Στα πλαίσια αυτά, η παραβατικότητα ανηλικών άρχισε να ερμηνεύεται ως ένα προϊόν του εκφυλισμού στα πλαίσια της “μετατόπισης της ευθύνης για τα κοινωνικά προβλήματα που πήγαζαν από τις κοινωνικές συνθήκες στους εκφυλισμένους”¹⁰⁵. Οι άσχημες οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της αστικοποίησης και της εκβιομηχάνισης το τελευταίο τρίτο του 19^{ου} αιώνα είχαν ως αποτέλεσμα τη συσσώρευση στις εκβιομηχανισμένες περιοχές αρκετών παιδιών και έφηβων ,απογόνων φτωχών οικογενειών που προσπαθούσαν να επιβιώσουν ,με αποτέλεσμα την αλματώδη αύξηση των ανηλικών παραβατών¹⁰⁶. Η αύξηση των ανηλικών παραβατών καθιστούσε μια “απειλή” για την κοινωνία η οποία έπρεπε να αντιμετωπιστεί .Έτσι άρχισαν να εμφανίζονται αρκετοί μελετητές που προσπαθούσαν να εξηγήσουν λογικά και να δώσουν μια λύση στο πρόβλημα της νεανικής παραβατικότητας επικαλούμενοι την νοσηρή φύση αυτών των παιδιών ,τα οποία παρουσίαζαν ως τους “ κακούς σπόρους ” των φτωχών και εγκληματιών προγόνων τους μετατοπίζοντας την ευθύνη από την κοινωνία στο άτομο και προωθώντας από τη μια τον κοινωνικό έλεγχο των φτωχών τάξεων και από την άλλη την επιβεβαίωση του κοινωνικού status.

Ο πρώτος που αναφέρθηκε εμμέσως στον εκφυλισμό ως αιτία της ανήλικης παραβατικότητας ήταν ο Lombroso, ο οποίος βασίστηκε στο εξελικτικό μοντέλο θεωρίας που χρησιμοποίησε και για τη εξήγηση της εγκληματικής συμπεριφοράς των ενηλίκων. Σύμφωνα μ’ αυτόν, το παιδί εγκληματίας προέκυψε από την διατήρηση των πρώιμων ενστίκτων σαν ένα αποτέλεσμα της λανθασμένης ανάπτυξης και ωρίμανσης των νευρικών του δομών¹⁰⁷ . Πίσω από αυτή την ερμηνεία βρισκόταν ουσιαστικά η θεωρία του εκφυλισμού καθώς το παιδί παρουσιαζόταν ως δέσμιο ποικίλων κληρονομικών επιρροών που το κρατούσαν σε κατώτερο στάδιο.

¹⁰² βλ Rafter N(2008) σελ 98

¹⁰³ Ο.π

¹⁰⁴ Morel B.A. :”*Traite des dégénérescences physique intellectuelles et morales*”, J.B.Baillière Paris 1857 όπως αναφέρεται στο Rafter N(2008) σελ 99

¹⁰⁵ Βλ Rafter (2008) σελ 101

¹⁰⁶ Huertas and C.M. Winston :”*Madness and degeneration, III.* Degeneration and criminality*”, *History of Psychiatry* 1993; 4; 141, σελ 154

¹⁰⁷ Ο.π σελ 156

Αντίθετος στη θεωρία του Lombroso ήταν ο Valentine Magnan ο οποίος στο δεύτερο συνέδριο Εγκληματολογικής Ανθρωπολογίας το 1889 υποστήριξε ότι ένα παιδί δεν επαναλαμβάνει την εξέλιξη μιας κοινωνίας αλλά ότι ένα παιδί εγκληματίας ή ένα παιδί με εγκληματικές παρορμήσεις πρέπει απαραίτητα να υποφέρει από μια συγκεκριμένη κληρονομική προδιάθεση και ότι σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί αυτή η συμπεριφορά ένα φυσιολογικό στάδιο στην εξέλιξη της προσωπικότητάς του¹⁰⁸.

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα με αρχές του 20^{ου}, οι κληρονομικές θεωρίες και μελέτες της εγκληματικότητας γενικότερα έγιναν ακόμα σκληρότερες ως προς το βιολογικό ντετερμινισμό τους, υιοθετώντας την άποψη ότι ο μηχανισμός της κληρονομικότητας είναι μη αναστρέψιμος και αδιαπέραστος από τις μεταρρυθμίσεις του περιβάλλοντος¹⁰⁹. Στα πλαίσια αυτά άρχισε να προωθείται μια ευγονική εγκληματολογία μέσα από τις μελέτες του Galton, ο οποίος άνοιξε το δρόμο προς τη σύγχρονη γενετική και υποστήριξε ότι η φύση υπερέχει της ανατροφής ή του περιβάλλοντος¹¹⁰, καθώς και μέσα από τις οικογενειακές μελέτες των Richard Dugdale(1888)¹¹¹ για τους Jukes και του Goddard(1912)¹¹² για τους Kallikaks, οι οποίες μέσα από τη μελέτη των ιστορικών και των γενεαλογικών δέντρων των οικογενειών αυτών κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το έγκλημα όπως και άλλα κοινωνικά προβλήματα μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά. Ωστόσο οι πρώιμες αυτές μελέτες δεν χρησιμοποίησαν ομάδες ελέγχου και η μελέτη τους αποτελούσε όπως αναφέρει η Rafter (2008) ένα "μεθοδολογικό εφιάλη"¹¹³. Επιπλέον επειδή οι μελετητές αυτοί δεν ενδιαφέρονταν για τις επιδράσεις του περιβάλλοντος δεν ξεκαθάρισαν τα σχετικά αποτελέσματα του περιβάλλοντος και της γενετικής¹¹⁴. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι αν και ο Dugdale δεν επινόησε την οικογένεια των Jukes χρησιμοποίησε συχνά τη φαντασία του όταν τα γεγονότα αποτύγχαναν να ενισχύσουν την κληρονομική θεωρία του για το έγκλημα, γεγονός που φαίνεται σύμφωνα με τους Nassi και Abramowitz(1976) από τη χρήση χαρακτηρισμών και φράσεων που δείχνουν ότι δεν είχε ακριβείς πληροφορίες για τα άτομα που μελετούσε¹¹⁵. Στα πλαίσια αυτά ο γεννημένος εγκληματίας αποτελούσε μάλλον ένα σενάριο που βασιζόταν σε προκαταλήψεις, η απόδειξη των οποίων επιχειρούνταν μέσα από ψευδο-επιστημονικές μεθόδους με στόχο τη παθολογικοποίηση του εγκληματία. Ωστόσο οι μελέτες αυτές αν και αβάσιμες οδήγησαν στη νομιμοποίηση των ευγονικών πρακτικών όπως η στέρωση των παραβατών (όπως θα αναφερθεί και σε παρακάτω κεφάλαιο) στα πλαίσια της προσπάθειας εξαφάνισης των επικίνδυνων από τον πληθυσμό¹¹⁶.

¹⁰⁸ Ο.π

¹⁰⁹ Βλ Rafter (2008) σελ 101

¹¹⁰ Ο.π σελ 114

¹¹¹ Dugdale, Richard L.: *The Jukes: A Study in Crime, Pauperism, Disease, and Heredity*. 4th edition. New York: Putnam, 1888 όπως αναφέρεται στο Shoemaker (2009) σελ 69

¹¹² Goddard, Henry H. *The Kallikak Family*. New York: Macmillan, 1912 όπως αναφέρεται στο Shoemaker (2009) σελ 69

¹¹³ Βλ Rafter(2008) σελ 229

¹¹⁴ Ο.π σελ 229

¹¹⁵ Η πληροφορία αυτή είναι υπόθεση των συγγραφέων και βασίζεται σε χαρακτηρισμούς του Dugdale όπως "υποτίθεται ότι είχαν βιάσει", "φημισμένοι κλέπτες προβάτων που δε συνελήφθησαν ποτέ", "σκληροί χαρακτήρες", Βλ Nassi A. and Abramowitz S. *From Phrenology to Psychosurgery and Back Again*: *Biological Studies of Criminality, Amer. J. Orthopsychiat.* 46(4), October 1976, σελ 595

¹¹⁶ Βλ Shoemaker (2009) σελ 68

Οι πρώιμες αυτές θεωρίες σχετικά με την κληρονομική φύση της νεανικής παραβατικότητας καθώς και της εγκληματικότητας γενικότερα έθεσαν τις βάσεις για τις σύγχρονες γενετικές μελέτες του κληρονομικά προδιατεθειμένου ανήλικου παραβάτη. Παρόλα αυτά, λίγες γενετικές έρευνες πραγματοποιήθηκαν μέχρι το 1964 που ο Eysenck ισχυρίστηκε “ότι η κληρονομικότητα παίζει αναμφισβήτητο ρόλο στην προδιάθεση ενός υποκειμένου να διαπράξει έγκλημα”¹¹⁷. Οι σύγχρονες γενετικές έρευνες είναι πιο εξελιγμένες και λιγότερο ντετερμινιστικές από το παρελθόν, ψάχνοντας όχι για ένα μόνο γονίδιο ή χαρακτηριστικό που προδιαθέτει το άτομο στο έγκλημα αλλά για μια ποικιλία γονιδίων και αναγνωρίζοντας και την επίδραση των κοινωνικών παραγόντων. Σύμφωνα με τους Rowe και Osgood(1984) οι σύγχρονες γενετικές μελέτες δεν περιέχουν το παλιό βιολογικό ντετερμινισμό, αντίθετα στηρίζονται στην υπόθεση ότι οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους κατά τη γέννηση, αλλά ότι αυτό δεν προϋποθέτει ότι οι γενετικοί παράγοντες από μόνοι τους προκαλούν πολύπλοκα κοινωνικά αποτελέσματα¹¹⁸. Παρόλα αυτά οι μελέτες αυτές όπως και οι παλαιότερες κρύβουν την ίδια πρόθεση, τη σκιαγράφηση του γενετικά επικίνδυνου υποκειμένου και την προώθηση του κοινωνικού ελέγχου. Αν και δεν υιοθετούν τις ντετερμινιστικές θεωρίες του παρελθόντος ότι το έγκλημα είναι αποτέλεσμα μόνο των γονιδίων, εστιάζουν στη γενετική προδιάθεση και τον κίνδυνο ενεργοποίησης της από τους εξωτερικούς παράγοντες. Στα πλαίσια αυτά οι σύγχρονες έρευνες για την επίδραση της κληρονομικότητας στη παραβατικότητα εντάσσονται στα πλαίσια της νέας “βιολογίας ελέγχου” που έχει ως στόχο τον εντοπισμό του “γενετικά επικίνδυνου υποκειμένου”, δηλαδή αυτού που φαίνεται να έχει προδιάθεση στο έγκλημα με βάση την εξέταση του γενετικού υλικού του ή του οικογενειακού ιστορικού του ανεξάρτητα από την εκδήλωση ή όχι εγκληματικής συμπεριφοράς και την άσκηση κοινωνικού ελέγχου σε αυτό με τη μορφή της θεραπείας υπό την πρόφαση της δημόσιας ασφάλειας¹¹⁹. “Στις αξιώσεις αυτές για την ανακάλυψη του ατόμου που βρίσκεται γενετικά σε κίνδυνο να διαπράξει βίαιες ή επιθετικές πράξεις, βλέπουμε τη δημιουργία ενός νέου “ανθρώπινου είδους”¹²⁰.

Στα πλαίσια της προσπάθειας εντοπισμού του ατόμου που βρίσκεται γενετικά σε κίνδυνο όσον αφορά την παραβατικότητα ανηλίκων έχουν αναπτυχθεί ένα σύνολο γενετικών ερευνών, οι οποίες διακρίνονται σε οικογενειακές μελέτες, σε μελέτες διδύμων και σε μελέτες σε υιοθετημένους. Οι οικογενειακές μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί για την εξέταση του ρόλου της παραβατικότητας είναι ελάχιστες αλλά οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι οικογένειες που παρουσιάζουν εγκληματικότητα έχουν περισσότερες πιθανότητες τα παιδιά τους να γίνουν

¹¹⁷ -Eysenck Hans :“Crime and Personality”, 2nd ed., rev. London :Paladin, σελ 68-69 στο Rafter(2008) σελ 227

-Rafter N. H. J.: “ Eysenck in Fagin’s kitchen: the return to biological theory in 20th-century Criminology”, *History of the Human Sciences* 2006 19: 37

¹¹⁸ Rowe D.C and Osgood D.W :“Heredity and Sociological Theories of Delinquency: A Reconsideration”, *American Sociological Review*, Vol. 49, No. 4 (Aug., 1984), pp. 526-540

¹¹⁹ Βλ Rose N.: (2000) σελ 17

¹²⁰ Hacking Ian : “World Making by Kind Making :Child Abuse for Example, in M Douglas and Hull D.: “How Classifications Works ; Nelson Goodman Among Social Sciences ,pp 180-238. Edinburg University Press , στο Rose (2000) σελ 17

εγκληματίες (Farrington et al 1975, Preski και Shelton ,2001) ¹²¹ ¹²² Ωστόσο τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών δεν μπορούν να ερμηνευτούν ως αποδείξεις της κληρονομικής φύσης της παραβατικότητας καθώς οι έρευνες αυτές δεν μπορούν να εξηγήσουν αν η εγκληματικότητα των παιδιών οφείλεται σε γενετική προδιάθεση ή σε μίμηση της συμπεριφοράς των γονέων τους. Μάλιστα ερευνητικά ευρήματα που δείχνουν ότι η παραβατική συμπεριφορά των παιδιών οφείλεται στην σκληρή και αυταρχική συμπεριφορά των γονιών¹²³, ενισχύουν την υπόθεση ότι οι οικογενειακές συνθήκες είναι αυτές που οδηγούν στην παραβατικότητα και όχι η γενετική προδιάθεση που υποτίθεται πως έχουν κληρονομήσει από τους γονείς τους.

Στα πλαίσια αυτά, για την διάκριση της επίδρασης των οικογενειακών από τους κληρονομικούς παράγοντες, αναπτύχθηκαν οι γενετικές μελέτες οι οποίες διακρίνονται στις μελέτες διδύμων και στις μελέτες των υιοθετημένων με στόχο να εξακριβώσουν αν οι γενετικοί ή οι περιβαλλοντικοί παράγοντες είναι αυτοί που καθορίζουν τη παραβατική συμπεριφορά. Σε αντίθεση με τις πρώτες συγκριτικές έρευνες μονοζυγωτικών και διζυγωτικών διδύμων που διεξήχθησαν σε δείγματα ενηλίκων¹²⁴ (με πιο γνωστή αυτή του Lange), που στο σύνολό τους επαλήθευσαν την υπόθεση της κληρονομικής φύσης της εγκληματικότητας, οι πρώτες γενετικές έρευνες σε ζευγάρια διδύμων ανηλίκων (Rosanoff 193 ;Kranz 1937; Hayashi b 1967; Sugamata, Shields (1977)) δεν επιβεβαίωσαν το σενάριο της κληρονομικότητας¹²⁵.

¹²¹ Farrington, D. P., Gundry, G., & West D.J. The familial transmission of criminality. *Medicine, Science, and the Law*, 15(1), 1975, pp. 177-186

¹²² Preski, S., & Shelton, D. . The role of contextual, child, and parent factors in predicting criminal outcomes in adolescence. *Issues in Mental Health Nursing*, 22, 197-205, 2001

¹²³ Farrington D. P :The family backgrounds of aggressive youths. In L. Hersov et al. (Eds.), *Aggressive and antisocial behavior in childhood and adolescence* (pp. 73-93). Oxford: Pergamon, 1975

¹²⁴-Lange Crime as Destiny ,A study of Criminal Twins (μτφρ) , London , 1931 όπως αναφέρεται στο Αλεξιάδης Σ.: Εγκληματολογία, Σάκκουλας ,Θεσσαλονίκη 1989 σελ 104-105

- Rosanoff Aaron J. , Leva M. Handy, Rosanoff Isabel Avis: Criminality and Delinquency in Twins, *Journal of Criminal Law and Criminology* (1931-1951), Vol. 24, No. 5 (Jan. - Feb., 1934), pp. 923-934

-Stumpfl Friedrich :"Die Ursprunge des Verbrechens .Dargestellt am Lebenslauf von Zwillingen" , Georg Thieme , Leipzig 1936 όπως αναφέρεται στο Χάϊδου (1996) σελ 39-40

-Kranz H: Lebensschicksale krimineller Zwillinge, Springer ,Berlin 1936 όπως αναφέρεται στο Χάϊδου (1996) σελ 39-40

-Yoshimashu Shufu :The Criminological Significance of the Family in the Light of the Studies of Criminal Twins " ,*Acta Criminologicae et Medicinae Legalis Japonica* ,27,1961 όπως αναφέρεται στο Χάϊδου (1996) σελ 42

¹²⁵ Βλ Rosanoff et al (1934)

- Cloninger, C. R., & Gottesman, I. I. Genetic and environmental factors in antisocial behavior disorders. In S. A. Mednick, T. E. Moffitt, & S. A. Stack (Eds.), *The causes of crime: New biological approaches* (pp. 92-109). Cambridge: Cambridge University Press, 1987 όπως αναφέρεται στο Dilalla L.F, and Gottesman I.I :Heterogeneity of causes for delinquency and criminality : Lifespan Perspectives , *Development and Psychopathology*, 1 (1989), 339-349 , σελ 341-342

-Rhee S.H and Waldman I.D :Genetic and Enviromental Influences On Antisocial Behavior : A Meta-Analysis of Twin and Adoption Studies , *Psychological Bulletin* 2002, Vol 128 No 3 ,490-529 ,σελ 493 , 508

Όπως προκύπτει από μια επισκόπηση των ποσοστών αντιστοιχίας ανάμεσα στα διζυγωτικούς και μονοζυγωτικούς διδύμους με βάση τις πρώτες αυτές έρευνες σε παραβατικούς ανηλίκους, ο σταθμισμένος μέσος όρος για τους μονοζυγωτικούς διδύμους ήταν 0,87 έναντι 0.72 για τους διζυγωτικούς διδύμους¹²⁶, διαφορά η οποία δεν επιτρέπει το σενάριο γενετικής προδιάθεσης για την παραβατικότητα ανηλίκων. Ωστόσο οι έρευνες αυτές επικρίθηκαν για μεθοδολογικές αδυναμίες όπως η τυχαία δειγματοληψία, το μικρό δείγμα και η διακύμανση της μεθόδου προσδιορισμού μονοζυγωτίας¹²⁷. Αντίθετα με αυτά τα αποτελέσματα ήταν αυτά της έρευνας του Christiansen(1977)¹²⁸ που εξέτασε 3.586 ζεύγη δίδυμων αγοριών σε μια περιοχή της Δανίας και διαπίστωσε ότι η ταύτιση της παραβατικής συμπεριφοράς ήταν 52% για τα τους μονοζυγωτικούς διδύμους έναντι 22% για τους διζυγωτικούς. Η έρευνα αυτή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι μονοζυγωτικοί δίδυμοι που έχουν το ίδιο γενετικό υλικό κληρονομούν κάποιο βιολογικό χαρακτηριστικό το οποίο αυξάνει την πιθανότητα εκδήλωσης της παραβατικότητας. Παρόμοια ήταν και τα αποτελέσματα της αυτό-ομολογούμενης έρευνας του Rowe (1983)¹²⁹ που πραγματοποιήθηκε σε ζευγάρια διδύμων εφήβων και αφορούσε πράξεις όπως κλοπές, βανδαλισμούς και επιθετικότητα. Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας αυτής το ποσοστό των αυτό-αναφερόμενων παραβατικών πράξεων για τους μονοζυγωτικούς διδύμους ήταν μεγαλύτερο σε σχέση με αυτό των διζυγωτικών. Ωστόσο, ο γενετικός παράγοντας δε θεωρήθηκε ως ο μοναδικός λόγος εκδήλωσης της παραβατικής συμπεριφοράς. Οι ερευνητές συμπέραναν ότι οι γενετικοί παράγοντες συνεργούν μαζί με τους περιβαλλοντικούς παράγοντες στην εκδήλωση της παραβατικότητας γεγονός που εξηγείται από τη συμμετοχή των διδύμων από κοινού σε παραβατικές δραστηριότητες. Ωστόσο οι έρευνες στους διδύμους παρουσιάζουν σημαντικά μεθοδολογικά ζητήματα όπως αποκλίσεις στη συλλογή δείγματος, διαφορετικοί προσδιορισμοί της μονοζυγωτίας και η χρήση ακατάλληλων στατιστικών διαδικασιών¹³⁰ ενώ έρευνες όπως αυτές του Christiansen δεν λαμβάνουν υπόψη σημαντικούς παράγοντες, όπως η ομοιόμορφη διαπαιδαγώγηση και αντιμετώπιση των διδύμων από το περιβάλλον τους η οποία τους οδηγεί συχνά στην ανάπτυξη μιας κοινής στάσης και συμπεριφοράς¹³¹.

- Taylor J. , Iacono William G., and McGue M: Evidence for a Genetic Etiology of Early-Onset Delinquency *Journal of Abnormal Psychology*, Inc. 2000, Vol. 109, No. 4, 634-643,σελ 635

¹²⁶⁾ Βλ ό.π Cloninger, C. R., & Gottesman, I. I. (1987) στο Dilalla and Gottesman (1989) σελ 341-342

¹²⁷ Rowe D.C and Rodgers J.L :Behavioral Genetics ,Adolescent Deviance and d :Contributions and Issues in G.R Adams , R. Montemayor &T.P Gullotta (Eds) :Biology of adolescent behavior and development (pp 38-67) Newbury Park ,CA :Sage ,1989 όπως αναφέρεται στο Rhee S.H and Waldman I.D(2002) σελ 493

¹²⁸ -Christiansen Karl O., Review of studies of Criminality among Twins , in S.Mednick , K.O Christiansen(eds) , Biosocial Bases of Criminal Behavior , Gardner Press New York 1977a ,όπως αναφέρεται στο Mednick S. A., Gabrielli W F..Jr. and Hutchings B. (1987) :Genetic Factors in the Etiology of Criminal Behaviour ,ηλεκτρονικό αρχείο html πηγή justice4victims.org, ανασύρθηκε 14/5/2011

¹²⁹ Rowe D.C :Biometrical Genetic Models of Self-Reported Delinquent Behavior :A Twin Study ,Behavior Genetics ,Vol. 13 ,No. 5 ,1983

¹³⁰ Βλ Rhee S.H and Waldman I.D :(2002)

¹³¹ Βλ Ζαραφωνίτου (1995) σελ 74

Για την επίλυση αυτών των προβλημάτων οι ερευνητές στράφηκαν στις μελέτες υιοθεσίας οι οποίες αποφεύγουν τους περιορισμούς των γενετικών ερευνών εξετάζοντας τα ποσοστά εγκλήματος των παιδιών που οι βιολογικοί τους γονείς ήταν εγκληματίες, αλλά που υιοθετήθηκαν από άλλες οικογένειες. Η πιο γνωστή μελέτη υιοθεσίας ήταν αυτή των Hutchings και Mednick(1977) που πραγματοποιήθηκε με βάση τα αρχεία υιοθεσιών της Κοπεγχάγης για τα έτη 1924-1947 και βρήκε ότι το 13,5% των παιδιών γινόντουσαν παραβατικά στην περίπτωση που ούτε ο φυσικός ούτε ο θετός τους πατέρας ήταν εγκληματίας, το 20% αν μόνο ο φυσικός πατέρας ήταν εγκληματίας και το 24,5% αν και ο φυσικός και ο θετός πατέρας ήταν εγκληματίες¹³². Στα ίδια ακριβώς συμπεράσματα κατέληξε και η έρευνα των Mednick, Gabrielli και Hutchings (1984)¹³³ ενώ και έρευνα του Crowe(1972)¹³⁴ στους υιοθετημένους απόγονους γυναικών οι οποίες είχαν καταδικαστεί, έδειξε ότι τα παιδιά που οι βιολογικοί τους γονείς ήταν εγκληματίες είχαν περισσότερες πιθανότητες να διαπράξουν κάποιο έγκλημα ή να συλληφθούν αντίστοιχα. Τέλος μια πιο πρόσφατη έρευνα του Beaver(2011) που μελέτησε την πιθανότητα σύλληψης σε υιοθετημένους εφήβους με βιολογικούς γονείς που έχουν συλληφθεί βρήκε ότι είναι πολύ πιο πιθανό να συλληφθούν, να καταδικαστούν σε επιτήρηση, να φυλακιστούν και να συλληφθούν αρκετές φορές σε σχέση με τους υιοθετημένους που οι βιολογικοί τους γονείς δεν έχουν συλληφθεί¹³⁵.

Οι έρευνες αυτές αν και αναγνωρίζουν τους περιβαλλοντικούς παράγοντες εστίασαν περισσότερο στους βιολογικούς μελετώντας την παραβατικότητα στα πλαίσια μιας διχοτομίας ανάμεσα στη φύση και την ανατροφή και όχι στα πλαίσια της αλληλεπίδρασης. Ωστόσο όπως προκύπτει από την έρευνα των Cloninger et al(1982)¹³⁶ σε υιοθετημένους σχετικά με τη μικρό-εγκληματικότητα, η αλληλεπίδραση των βιολογικών και κοινωνικών παραγόντων είναι αυτή που δημιουργεί περισσότερες πιθανότητες (40%) για την εμφάνιση τέτοιων συμπεριφορών σε σχέση με τους μεμονωμένους γενετικούς (12,1%) και περιβαλλοντικούς παράγοντες(6,7%).

Συνέπεια των μελετών σε υιοθετημένους είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων ότι "οι γενετικοί παράγοντες μπορούν να εξηγήσουν σε μεγαλύτερο βαθμό την αντικοινωνική συμπεριφορά απ' ό, τι οι περιβαλλοντικοί παράγοντες όπως

¹³² Hutchings B., Mednick S.A :Criminality in adoptees ad their adoptive and biological parents : a pilot study in Mednick S.A , Christiansen K.O : Biosocial Bases of Criminal Behavior , Gardner Press New York 1977 όπως αναφέρεται στο Φαρσεδάκης Ι.: Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων , Νομική Βιβλιοθήκη ,Αθήνα 2005

¹³³ Mednick, S. A., Gabrielli, W. F., & Hutchings, B. (1984). Genetic influences in criminal convictions: Evidence from an adoption study. *Science*, 224, 891–894 όπως αναφέρεται στο Blazer R.Y, Iacono W.G., Krueger R. F(2006) σελ 233

¹³⁴ Crowe R.R :The adopted offspring of women criminal offenders :A study of their arrest records .Archives of General Psychiatry ,27, 1972 ,pp 600-603

¹³⁵ Beaver K.M: Genetic Influences on Being Processed Through the Criminal Justice System: Results from a Sample of Adoptees, *BIOL PSYCHIATRY* 2011;69:282–287

¹³⁶ Cloninger, C. R., Sigvardsson, S., Bohman, M., & von Knorring, A. L.: Predisposition to petty criminality in Swedish adoptees: II. Cross-fostering analysis of gene-environmental interactions. *Archives of General Psychiatry*, 39(1982), pp 1242–1247. όπως αναφέρεται στο Raine A. Biosocial Studies of Antisocial and Violent Behavior in Children and Adults: A Review *Journal of Abnormal Child Psychology*, Vol. 30, No. 4, August 2002, pp. 311–326 (2002) σελ 312

παραδείγματος χάρη το ασταθές οικογενειακό περιβάλλον ¹³⁷ ενισχύοντας έτσι το σενάριο του γενετικά προδιατεθειμένου παραβάτη και την άσκηση κοινωνικού ελέγχου . Ωστόσο τα αποτελέσματα των μελετών αυτών δεν είναι γενικεύσιμα διότι αυτές δε λαμβάνουν υπόψη τους σημαντικές μεταβλητές .Σύμφωνα με τους Rhee και Waldman(2002)¹³⁸ τα αποτελέσματα των ερευνών σε υιοθετημένους δε μπορούν να γενικευθούν για τρεις λόγους : α) γιατί οι υιοθετημένοι παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά αντικοινωνικής συμπεριφοράς σε σχέση με το γενικό πληθυσμό β) γιατί το περιβάλλον των υιοθετημένων είναι περιορισμένο με αποτέλεσμα να υπάρχει πιθανότητα υπερεκτίμησης των γενετικών παραγόντων και υποτίμηση των περιβαλλοντικών παραγόντων και γ) γιατί πολλές φορές στις υιοθεσίες γίνεται επιλεκτική τοποθέτηση ώστε να ταιριάζουν τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά της θετής οικογένειας με τη βιολογική. Επιπλέον τα πορίσματα από τις μελέτες σε υιοθετημένους ανηλίκους μπορεί να επηρεαστούν από το γεγονός ότι πολλοί από τους θετούς γονείς είναι ενημερωμένοι για τις καταδίκες των βιολογικών γονιών των θετών παιδιών τους με αποτέλεσμα το χαρακτηρισμό του παιδιού και τη πιθανή περιβαλλοντική επίδραση στην εγκληματική συμπεριφορά του μέσω των αντιδράσεων των θετών γονιών του¹³⁹ .

Η ύπαρξη όλων αυτών των μεθοδολογικών αδυναμιών καταδεικνύει ότι το σενάριο του γενετικά προδιατεθειμένου παραβάτη είναι επιστημονικά αβάσιμο και στηρίζεται σε γενικεύσεις και υποθετικές ερμηνείες προωθώντας μια επιφανειακή μελέτη της παραβατικότητας αποκομμένης από τις πολιτικές ιστορικές και κοινωνικές συνιστώσες που είναι ενσωματωμένες σε αυτή .Όπως επισημαίνει ο Carey(1994) στα πλαίσια μιας σύνοψης και κριτικής όλων των ερευνών που αποδίδουν σε γενετική βάση περίπλοκες ανθρώπινες συμπεριφορές όπως το έγκλημα , “οι ήδη υπάρχουσες μελέτες είναι ασαφείς και ενώ το σημαντικό γονιδιακό στοιχείο σε τέτοιες συμπεριφορές δεν μπορεί να αποκλειστεί , είναι αλήθεια ότι δεν έχει καταδειχθεί κανένας ξεκάθαρος ρόλος των γονιδίων στην ανθρώπινη κοινωνική συμπεριφορά”¹⁴⁰. Εξάλλου όπως επισημαίνει και η Fishbein (1990) είναι δύσκολο να απομονωθούν οι γενετικοί παράγοντες από τα οντογενετικά εξελικτικά περιβάλλοντα, από τις πολιτισμικές εμπειρίες και τις συνθήκες στο σπίτι¹⁴¹. Η προσπάθεια απομόνωσης των γονιδίων από το περιβάλλον και η απόδοση πολύπλοκων συμπεριφορών όπως το έγκλημα σε αυτά οδηγεί σε ερμηνευτικά και μεθοδολογικά ελαττώματα. “Τα γονίδια μπορεί να θέσουν κάποιο σε κίνδυνο αλλά το πώς θα εκφραστούν εξαρτάται από το περιβάλλον”¹⁴². Βέβαια όπως προαναφέρθηκε οι σύγχρονες μελέτες αναγνωρίζουν

¹³⁷ Cadoret, R. J. : Genotype-environment interaction in antisocial behavior. *Psychological Medicine*, 12, (1982) pp.235-239. Όπως αναφέρεται στο Dillala και Gottesman (1989)σελ 344

¹³⁸ Βλ Rhee S.H and Waldman I.D(2002) σελ 496

¹³⁹ Βλ Mednick S. A., Gabrielli W F..Jr. and Hutchings B. (1987)

¹⁴⁰ Carey Gregory :“Genetics and Violence ” eds Albert Reiss, Laus A.Milzeck and Jeffrey Roth , Understanding and Preventing Violence , Volume 2 (Washington D.C National Academy Press , 1994 pp.21-58 όπως αναφέρεται στο Garland Allen :Modern Biological Determinism ;The violence Initiative ,the human genome project and the new eugenics στο Fortun Michael, Mendelsohn” Everett: The practices of human genetics , Kluwer Academic Publishers , 1999 σελ 9

¹⁴¹ Fishbein Dianna : Biological Perspectives in Criminology Vol 28 Number 1, 1990, σελ 42

¹⁴² Βλ Rafter (2008) σελ 247

τους κοινωνικούς παράγοντες ,ωστόσο όπως επισημαίνει ο Garland Allen(2004) “ Αν και οι περισσότεροι που υποστηρίζουν ότι υπάρχει γενετική βάση στο “εγκλημα δίνουν προσοχή και στο περιβάλλον[....].στην πραγματικότητα τόσο οι ερευνητές όσο και οι λαϊκιστές εστιάζουν την προσοχή τους κυρίως στο γονίδιο”¹⁴³

Αυτή η προσοχή στο γονίδιο που τροφοδοτείται από τις έρευνες και ενισχύεται από την πολιτική και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχει οδηγήσει όπως προαναφέρθηκε στη νέα” βιολογία ελέγχου “ υπό τη μορφή της δημόσιας υγείας που όπως θα αναλυθεί εκτενώς και σε παρακάτω κεφάλαιο ,έχει στόχο τον εντοπισμό του προσυμπτωματικού υποκειμένου και την άσκηση κοινωνικού και ταξικού ελέγχου και καταστολής κυρίως μέσα από θεραπευτικά μέσα ή αυστηρή τιμωρία¹⁴⁴. Επιπλέον η απόδοση της εγκληματικότητας σε γενετικά όπως και σε άλλα βιολογικά αίτια αποτελεί μια εξορθολογιστική πρακτική για τη μετατόπιση της προσοχής από τις κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της παραβατικότητας στο άτομο .Έτσι με τη χρήση των μεταφορών της υγείας και της ασθένειας το άτομο θεωρείται υπεύθυνο για αυτό που είναι και όχι γι’ αυτό που έκανε , επιβεβαιώνοντας το κοινωνικό status quo¹⁴⁵. Στα πλαίσια αυτά οι σύγχρονες γενετικές έρευνες όπως και οι θεωρίες του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα για τον εκφυλισμό και την κληρονομικότητα ουσιαστικά συνδέονται με κοινωνικές και πολιτικές συνιστώσες και εξυπηρετούν τις ίδιες σκοπιμότητες έστω και αν διαφέρουν ως προς το ντετερμινισμό τους . Στα πλαίσια αυτά οι γενετικοί παράγοντες δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ως εξηγητικοί παράγοντες της παραβατικότητας αλλά όπως επισημαίνουν οι Nelkin και Lindee(2008) ως “ένα σύμβολο ,μια πολιτισμική εικόνα ,ένας μεταφορέας που χρησιμοποιείται για να γεφυρώσει ταξικές διαφορές και να ενισχύσει κοινωνικά στερεότυπα”¹⁴⁶

3.1.2 Χρωμοσώματα

Με την ανάπτυξη των γενετικών ερευνών, μια νέα θεωρία αναπτύχθηκε για την εξήγηση του εγκλήματος σε βιολογικές βάσεις ,αποτελώντας μια νέα προσπάθεια να αποδειχθεί το σενάριο του γενετικά προδιατεθειμένου παραβάτη . Η νέα αυτή γενετική θεωρία προσπάθησε να εγκαθιδρύσει μια αιτιοκρατική σχέση ανάμεσα στην εμφάνιση τριχρωμοσωμιών στο φυλετικό ζεύγος και την εγκληματικότητα . Το κανονικό ζεύγος χρωμοσωμάτων για τις γυναίκες είναι το XX ενώ στους άνδρες είναι το XY .Ωστόσο σε περίπτωση γενετικής ανωμαλίας μπορεί κάποιο χρωμόσωμα να απουσιάζει ή να υπάρχουν παραπάνω από δύο στο ζεύγος .Στα πλαίσια της σύνδεσης του εγκλήματος με τις χρωμοσωματικές ανωμαλίες οι έρευνες στράφηκαν

¹⁴³ Allen Garland E.: DNA and Human –Behavior genetics : Implications for the Criminal Justice System . In DNA and the Criminal Justice System , ed David Lazer pp.287-314 .Cambridge, MA :MIT Press ,2004 στο Rafter (2008) σελ 247

¹⁴⁴ Rose(2000)

¹⁴⁵ Moran R.: “Biomedical Research and the Politics of Crime Control : A historical Perspective” , Contemporary Crises 2(1978), σελ 338

¹⁴⁶ Nelkin D.και Lindee S.: “The DNA mystique :The Gene as a cultural icon ”, New York : Freeman ,1995 στο Rafter (2008) σελ 248

στη μελέτη της τριχρωμοσομίας ΧΧΥ (γνωστή και ως σύνδρομο Klinefelter) και της τριχρωμοσωμίας ΧΥΥ .

Το σύνδρομο Klinefelter χαρακτηρίζε περίπου το 1% των ανθρώπων που ήταν έγκλειστοι σε ιδρύματα και ευθυνόταν για την εμφάνιση συμπτωμάτων όπως ο εκφυλισμός των γεννητικών οργάνων , η ανάπτυξη δευτερευόντων γυναικείων χαρακτηριστικών και η ύπαρξη μιας μεσαίας νοητικής καθυστέρησης η οποία αφορά περίπου το 25% των ανδρών με σύνδρομο Klinefelter¹⁴⁷ .Ωστόσο δε φανερώθηκε κάποια συσχέτιση για αυξημένη επιθετικότητα ή εγκληματική τάση και έτσι η εγκληματολογική έρευνα δεν ασχολήθηκε ιδιαίτερα με αυτό το σύνδρομο .

Η πιο διαδεδομένη χρωμοσωματική ανωμαλία στους εγκληματολογικούς κόλπους είναι το ΧΥΥ . Το σύνδρομο αυτό όπως περιγράφηκε από την Mary Telfer από το νοσοκομείο Elwin της Πενσυλβάνια , αφορούσε χαρακτηριστικά όπως το υπερβολικό ύψος ,τα μακριά άκρα με εντυπωσιακή διάρκεια του βραχίονα, ήπια νοητική υστέρηση (συμπεριλαμβανομένου της ψύχωσης) και την εμφάνιση επιθετικής ,αντικοινωνικής συμπεριφορά συμπεριλαμβάνοντας ένα ιστορικό συλλήψεων τα οποία συχνά άρχιζαν σε μικρή ηλικία¹⁴⁸ . Η πρώτη μελέτη για έναν άνδρα με ΧΥΥ παρουσιάστηκε το 1961 από το Αγγλικό Ιατρικό περιοδικό Lancet ¹⁴⁹ . Στην αρχή της δημοσίευσης της μελέτης δεν υπήρξε κάποιο εγκληματολογικό ενδιαφέρον ωστόσο στα επόμενα χρόνια το σύνδρομο αυτό συνδέθηκε με απεχθείς και διεστραμμένες συμπεριφορές ενώ ακολούθησαν και κάποιες έρευνες στις φυλακές οι οποίες αποκάλυψαν την ύπαρξη της χρωμοσωματικής αυτής ανωμαλίας σε άτομα με ιδιαίτερα επιβαρυνμένο εγκληματικό παρελθόν .Στα πλαίσια αυτά η χρωμοσωματική αυτή ανωμαλία άρχισε να χρησιμοποιείται ως επιχειρήματα υπεράσπισης των βίαιων εγκληματιών από τους δικηγόρους τους¹⁵⁰ .Το γεγονός αυτό φαίνεται να έπαιξε επίσης σημαντικό ρόλο στη συνέχιση των ερευνών για την απόδειξη αυτού του σεναρίου.

Αρχικά οι έρευνες επικεντρώθηκαν στους ενήλικους πληθυσμούς και την εγκληματικότητα με πρώτη και πιο γνωστή έρευνα αυτή της Patricia Jacobs ¹⁵¹ το 1965 .Η έρευνα αυτή εξέτασε 196 τροφίμους της επικίνδυνης πτέρυγας ενός ιδρύματος υψίστης ασφαλείας στη Σκοτία και βρήκε ότι οι 7 από αυτούς είχαν το σύνδρομο ΧΥΥ ,δηλαδή ένα ποσοστό 3,6 % το οποίο είναι εξαιρετικά μεγάλο σε σχέση με το γενικό πληθυσμό. Ωστόσο τα 7 αυτά άτομα συγκρίθηκαν με μια ομάδα ελέγχου 18 ατόμων από τους Price και Whatmore(1967) ¹⁵² και τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η ομάδα ελέγχου είχε μεγαλύτερο μέσο όρο καταδίκων και ότι

¹⁴⁷ Βλ Χαΐδου (1996) σελ 53

¹⁴⁸ Telfer, : Are Some Criminals Born That Way? 34 THINK 24 (1968).όπως αναφέρεται στο Fox R.G : The ΧΥΥ Offender :A modern Myth ?, The Journal of Criminal Law ,Criminology and Police Science ,Vol 62 No1(Mar .,1971) pp.59-73, σελ 62

¹⁴⁹ Fox R.G (1971)σελ 59

¹⁵⁰ Ο.π

¹⁵¹ Βλ Χαΐδου (1996)σελ 54

¹⁵² Price & Whatmore :Criminal Behaviour and the ΧΥΥ Male, 213 NATURE 815 (1967); Price & Whatmore, Behaviour Disorders and Pattern of Crime Among ΧΥΥ Males Identified at a Maximum Security Hospital, 1 BRIT. MED. J. 533 (1967) όπως αναφέρεται στο Fox R.G (1971) σελ 64

μάλιστα τα 17 από τα 18 άτομα είχαν καταδικαστεί για εγκλήματα κατά του προσώπου. Αυτά τα αποτελέσματα συνέτριψαν την υπόθεση της Jacobs ότι η ύπαρξη ενός επιπλέον χρωμοσώματος Y οδηγεί σε ασυνήθιστα επιθετική συμπεριφορά .

Όσον αφορά τους ανήλικους παραβάτες , οι οποίοι αποτελούν το θέμα της παρούσας εργασίας, έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές έρευνες για την ανίχνευση χρωμοσωματικών ανωμαλιών . Τα αποτελέσματα στους ανηλικούς πληθυσμούς είναι αντικρουόμενα καθώς κάποια από αυτά υποστηρίζουν τη συσχέτιση των χρωμοσωματικών ανωμαλιών με την παραβατικότητα ενώ άλλα όχι .Ωστόσο οι περισσότερες έρευνες καταδεικνύουν ένα πολύ μικρό ποσοστό ανήλικων παραβατών με χρωμοσωματική ανωμαλία .

Ειδικά οι πρώτες έρευνες σε δείγμα ανήλικων παραβατών έδειχναν ένα μικρό ποσοστό ατόμων με ΧΥΥ .Έρευνα στους ανήλικους παραβάτες στα αναμορφωτήρια της Σκοτίας έδειξαν ένα ποσοστό 0.16% (1 στους 607)¹⁵³ ενώ σε έρευνα των, Marinello et al(1969)¹⁵⁴ σε 86 ψηλούς άνδρες σε μια φυλακή και σε 57 ανήλικους παραβάτες βρέθηκε ένα εντεκάχρονο παιδί με ΧΥΥ (1.75%).Υπήρχαν ωστόσο και έρευνες που έδειχναν μεγαλύτερα ποσοστά ατόμων με ΧΥΥ . Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε ανηλικούς σε ένα κέντρο κράτησης στην Πενσυλβανία με βάση το ύψος τους βρέθηκε επίσης 1 ανήλικος με ΧΥΥ στους 14 δηλαδή ένα ποσοστό 7%¹⁵⁵ ενώ σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε παραβάτες ηλικίας 12-19 ετών με βάση το ύψος τους ,σε ένα αναμορφωτήριο στην Αγγλία βρέθηκαν 3 άτομα στα 19 δηλαδή ένα ποσοστό 10.34 %¹⁵⁶.

Όπως γίνεται αντιληπτό τα αποτελέσματα στις πρώτες αυτές έρευνες είναι αντικρουόμενα ενώ όσο πιο μικρό είναι το δείγμα τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των ατόμων που παρουσιάζουν ΧΥΥ ανωμαλίες .Ωστόσο μια πιο πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε ένα αρκετά μεγάλο δείγμα ανήλικων παραβατών δεν επιβεβαίωσε τα προηγούμενα αποτελέσματα¹⁵⁷ .Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε σε 1,581 ανήλικους παραβάτες στην Ιαπωνία σε διάρκεια τριών χρόνων και βρήκε πέντε ανήλικα αγόρια με 47 ΧΥΥ ανωμαλία και τέσσερα αγόρια με 47 ΧΧΥ ανωμαλία δηλαδή ένα ποσοστό 0.36% και 0.29% αντίστοιχα ,ενώ δε βρέθηκε καμία χρωμοσωματική ανωμαλία στα 210 κορίτσια .Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι οι χρωμοσωματικές ανωμαλίες ανάμεσα στους εγκληματίες ,τους ανήλικους παραβάτες και τους ψυχικά ασθενείς μάλλον έχουν υπερεκτιμηθεί .Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα μιας έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην Ουγγαρία σε ένα δείγμα 173 παραβατών σε μια φυλακή για ανηλικούς ,οι οποίοι εξετάστηκαν με τη μέθοδο

¹⁵³ Court Brown: "Males With an XYY Sex Chromosome Complement", *J Med Genet* 1968;5:341-359

¹⁵⁴ Marinello , Berkson , Edwards & Bannerman, A Study of the XYY Syndrome in Tall Men and Juvenile Delinquents,20 8 J.A.M.A. 321 (1969)

¹⁵⁵ Telfer, Baker,Clark & Richardson, Incidence of Gross Chromosomal Errors Among Tall Criminal American Males, 159 SCIENCE12 :49 (1968) όπως αναφέρεται στο Fox R.G (1971) σελ 67

¹⁵⁶ Hunter,Chromatin-positive and XYY Boys in Approved Schools, 1 LANCET 81 6 (1968)όπως αναφέρεται στο Fox R.G (1971) σελ 67

¹⁵⁷ Nanko S , Saito S ,Makino M ."X and Y chromatin survey among 1,581 Japanese Juvenile Delinquents ",Japan J. Human Genet .24 ,pp. 21-25 ,1979

του φθορισμού¹⁵⁸. Από τα 173 άτομα μόνο σε τρία η συχνότητα του ενδιάμεσου πυρήνα με διπλά στίγματα φθορισμού υπερέβη το 10%. Από τις 3 αυτές περιπτώσεις, η καρυοτυπική ανάλυση αποκάλυψε τριχρωμοσωμία ΧΥΥ μόνο σε ένα υποκείμενο, ενώ στη δεύτερη περίπτωση ο καρυότυπος ήταν φυσιολογικός (46, ΧΥ) και στην τρίτη δεν ήταν δυνατή η εξακρίβωση του καρυότυπου λόγω της απελευθέρωσης του ανηλικού απ' τη φυλακή. Παρόμοια είναι και τα πορίσματα μιας Ελληνικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε από το Μασσανιώτη και τους συνεργάτες του¹⁵⁹, σύμφωνα με τα οποία ένα ποσοστό 1,4% ανήλικων παραβατών παρουσιάζει ΧΥΥ ανωμαλία έναντι ενός 0.07% του δείγματος ελέγχου μη παραβατικών ανηλικών. Από την έρευνα αυτή φαίνεται επίσης ότι το ποσοστό των παραβατών με χρωμοσωματικές ανωμαλίες αφορά ένα μικρό ποσοστό του συνόλου των ανηλικών παραβατών.

Παρόλα αυτά υπάρχουν και κάποιες ελάχιστες έρευνες οι οποίες έχουν διαπιστώσει σχέση της χρωμοσωματικής ανωμαλίας ΧΥΥ και ΧΧΥ με την ύπαρξη εγκληματικής καριέρας. Συγκεκριμένα έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τη Nanko (1979)¹⁶⁰ στην Ιαπωνία σε 9 αγόρια με ΧΥΥ και 6 αγόρια με ΧΧΥ με στόχο την ανακάλυψη των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας τους έδειξε ότι τα άτομα με ΧΥΥ είχαν διαπράξει 20 αδικήματα εκ των οποίων τα 9 ήταν βίαια (βία, σωματική βλάβη και δολοφονία) ενώ τα άτομα με ΧΧΥ είχαν διαπράξει συνολικά 18 αδικήματα τα οποία στο σύνολο τους δεν ήταν βίαια εκτός από μια κλοπή με τραυματισμό. Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (13 άτομα) είχε αναγνωρισθεί από προηγούμενες έρευνες σε πληθυσμό ανήλικων παραβατών οπότε ήταν ήδη γνωστό ότι είχαν διαπράξει παραβατικές πράξεις.

Η θεωρία για τα χρωμοσώματα θεωρείται σύμφωνα με τους Taylor, Walton και Young (1973) αξιοσημείωτη διότι έκανε τον αξιοσημείωτο ισχυρισμό ότι είναι σε θέση να εντοπίσει τη γενετική βάση για μία συγκεκριμένη εγκληματική προδιάθεση, αποτελώντας όμως στην πραγματικότητα μια βάνουση θεωρία η οποία δεν επιχείρησε ούτε καν να εξηγήσει τους μηχανισμούς με τους οποίους μεταφράζονται οι γενετικές διαφορές σε διαφορές συμπεριφοράς, σε διαφορετικούς προσανατολισμούς κοινωνικής δράσης¹⁶¹. Ωστόσο τα ερευνητικά πορίσματα που προαναφέρθηκαν κατέρριψαν την υπόθεση ότι η χρωμοσωματική ανωμαλία ΧΥΥ μπορεί να εξηγήσει την παραβατικότητα καταδεικνύοντας αντίθετα ότι οι ανήλικοι με ΧΥΥ δεν παρουσιάζουν μεγαλύτερη εγκληματική ροπή ή επιθετικότητα σε σχέση με αυτούς που δεν παρουσιάζουν χρωμοσωματικές ανωμαλίες. Όπως επισήμαναν οι Sarbin και Miller (1970) στα πλαίσια μιας εκτίμησης των ερευνητικών πορισμάτων σχετικά με το θέμα αυτό «αντίθετα με τις προσδοκίες που δημιουργήθηκαν από λαϊκές αναφορές και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι μελέτες που έχουν γίνει μέχρι τώρα συμφωνούν γενικά μεταξύ τους και δείχνουν ότι οι άνδρες με ΧΥΥ δεν είναι

¹⁵⁸ Kovacs M., Sellyei M, Szabo A. and Vass L.: "Occurrence of XYY Individuals Among Juvenile Delinquents in Hungary", *Humangenetic* 18, pp.85-87, 1973

¹⁵⁹ N Matsaniotis C Tsenghi; C Economou -Mavrou ; P Bilalis : XYY SYNDROME IN YOUNG GREEK DETAINEES *Journal: HELVETICA PAEDIATRICA ACTA* Volume:25, FASC 3 Dated:(JULY 1970) Pages:253-257

¹⁶⁰ Nanko S.: Personality Traits of 47,XYY and 47,XXY Males Found Among Juvenile Delinquents, *Folia Psychiatrica et Neurologica Japonica*, Vol. 33, No. 1, 1979

¹⁶¹ Βλ Taylor, Walton and Young (1973), σελ 45

προβλέψιμα επιθετικοί ,αν μη τι άλλο σαν ομάδα είναι λιγότερο επιθετικοί από άτομα με ΧΥ»¹⁶² .

Μάλιστα οι ίδιοι ερευνητές κατέδειξαν την αδυναμία των θεωρητικών υποστηρικτών της χρωμοσωματικής ανωμαλίας να διακρίνουν ανάμεσα στις αποτελεσματικές αιτίες του εγκλήματος δηλαδή αυτές που προηγήθηκαν της παράνομης πράξης και της επίσημης αιτίας δηλαδή των λόγων που συγκεκριμένες πράξεις στιγματίστηκαν ως παράνομες¹⁶³ . Στα πλαίσια αυτά τέθηκε ουσιαστικά το ζήτημα αν η χρωμοσωματική ανωμαλία αποτελεί αιτία της παραβατικότητας ή αν η συσχέτιση της με αυτή αποτελεί προϊόν της ετικετοποίησης του ατόμου με ΧΥΥ ανωμαλία ως επικίνδυνου από την αστυνομία εξαιτίας των φυσικών χαρακτηριστικών του . Όπως υποστηρίζει ο Hunter(1966)¹⁶⁴ ο ψηλός και γεροδεμένος σωματότυπος των ατόμων αυτών (ο οποίος οφείλεται στην ύπαρξη ενός επιπλέον Υ στον καρυότυπό τους) ,δημιουργεί μάλλον μια τρομακτική εικόνα και οδηγεί τους δικαστές και τους ψυχιάτρους να τους απομακρύνουν από την κοινωνία. Την άποψη αυτή φαίνεται να συμμερίζεται και ο Fox(1971) ο οποίος αναφέρει ότι «μια τέτοια εξήγηση είναι πιο φειδωλή σε σχέση με το αξίωμα ότι ο γονότυπος ΧΥΥ βρίσκει φαινοτυπική έκφραση σε συγκεκριμένους τύπους αντικοινωνικής συμπεριφοράς¹⁶⁵». . Εκτός όμως από το ρόλο που έχουν παίξει τα σωματικά χαρακτηριστικά των ατόμων αυτών στην σύλληψη τους έχει επισημανθεί και ο ρόλος των διανοητικών τους γνωρισμάτων. Στα πλαίσια αυτά έχει επισημανθεί ο ρόλος που μπορεί να παίξει η διανοητική καθυστέρηση που αντιμετωπίζουν τα άτομα με σύνδρομο ΧΥΥ καθώς και τα άτομα με σύνδρομο Klinefelter όσον αφορά την επίδρασή της στην ικανότητα των ατόμων αυτών να ξεφύγουν όταν έχουν διαπράξει κάποια εγκληματική πράξη¹⁶⁶.

Αντίθετη με αυτές τις ερμηνείες είναι αυτή των Taylor, Walton και Young(1973) οι οποίοι προσέγγισαν την χρωμοσωματική ανωμαλία ως ένα παράγοντα που οδηγεί στο στιγματισμό του ατόμου εξαιτίας των φυσικών χαρακτηριστικών του παίζοντας έτσι έναν ενδιάμεσο ρόλο στην εκδήλωση της παραβατικότητας ως μιας αντίδρασης του ατόμου απέναντι σε αυτούς που τον στιγματίζουν ως αποκλίνοντα ενώ ταυτόχρονα καθιστά πιο εύκολη τη σύλληψη του ¹⁶⁷. Στα πλαίσια αυτά οι βιολογικοί παράγοντες σύμφωνα με τους θεωρητικούς αυτούς “εμπλέκονται στο έγκλημα μόνο μέσα από μια έμμεση σκοπιά : η σημαντική διαμεσολάβηση η οποία δεν εξετάζεται με θετικιστικούς υπολογισμούς, είναι η ερμηνεία που τοποθετείται στα βιολογικά χαρακτηριστικά”¹⁶⁸ .

Ωστόσο παρά την αμφισβήτηση της επίδρασης των χρωμοσωματικών ανωμαλιών στην ανάπτυξη της παραβατικότητας και της εγκληματικής σταδιοδρομίας από τα ερευνητικά πορίσματα καθώς και την αντίκρουσή της από τα επιχειρήματα που προαναφέρθηκαν , η μυθολογία σχετικά με τον χρωμοσωματικά ανώμαλο παραβάτη

¹⁶² Sarbin T.R and Miller J.E : Demonism Revisited :The XYY Chromosomal Anomaly .Issues in Criminology ,Vol 5 1970 όπως αναφέρεται στο Χάϊδου (1996) σελ 56

¹⁶³ Ό.π όπως αναφέρεται στο Βλ Taylor ,Walton and Young (1973), σελ 46

¹⁶⁴ Hunter H. YΥ Chromosomes and Klinefelter’s Syndrome , 1 Lancet 948 (1966) ;όπως αναφέρεται στο Fox(1971) σελ 69

¹⁶⁵ Βλ . Fox (1971) σελ 61-62

¹⁶⁶ Βλ Χάϊδου (1996) σελ 56-57

¹⁶⁷ Taylor ,Walton and Young (1973) σελ 46

¹⁶⁸ Ό.π

υπήρχε για αρκετά χρόνια ριζωμένη όσον αφορά την εξήγηση της παραβατικότητας ανηλίκων αλλά και της εγκληματικότητας γενικότερα .Η ιδιαίτερη αυτή προσοχή στις χρωμοσωματικές ερμηνείες της παραβατικότητας αντιπροσώπευε ουσιαστικά όπως επισημαίνει και η Rafter(2008) την επιθυμία για σκληρότερες ερμηνείες του εγκλήματος , βασισμένες στη βιολογία¹⁶⁹. Η ερμηνεία της παραβατικότητας ως ενός φαινομένου που εξαρτάται από βιολογικούς παράγοντες εξυπηρετεί αφενός στην δημιουργία του επικίνδυνου υποκειμένου νομιμοποιώντας την άσκηση ελέγχου και εξυπηρετεί κοινωνικές λειτουργίες. Υιοθετώντας την εξήγηση που αναφέρει ο Fox(1971) η οποία είναι βασισμένη σε μια Φρουδική ανάλυση , θα μπορούσαμε να πούμε ότι ένα τέτοιο σενάριο ανακουφίζει αφενός την κοινωνία γενικότερα γιατί η αποδοχή της επίδρασης των γενετικών παραγόντων στο έγκλημα αποτελεί ένα τρόπο άρνησης των εγκληματικών τάσεων που κρύβει ο καθένας μέσα του και αφετέρου αυτούς που ευθύνονται προσωπικά για τη συμπεριφορά του παραβάτη καθώς οι ευθύνες αποσύρονται από αυτούς και επιρρίπτονται στα βιολογικά ατυχήματα ¹⁷⁰. Η θεωρία αυτή όπως και οι προηγούμενες βιολογικές θεωρίες αποτέλεσαν ένα σενάριο πρόσφορο τόσο για την ανακούφιση της κοινωνίας από τις ευθύνες της για το φαινόμενο της παραβατικότητας αλλά και για τη χρήση του στα πλαίσια υπεράσπισης των δραστών από τους δικηγόρους τους στο δικαστήριο. Συνέπεια όμως του σεναρίου αυτού είναι η ενίσχυση της υπόθεσης του γεννημένου εγκληματία με όλες τις συνέπειες που μπορεί αυτό να έχει.

3.1.3 Σωματότυπος

Οι συσχετίσεις ανάμεσα στο σώμα και την ανθρώπινη συμπεριφορά έχουν τις ρίζες τους στην αρχαία Ελλάδα και στον Ιπποκράτη .Ωστόσο η μελέτη του Lombroso το 19^ο αιώνα η οποία επικεντρωνόταν στα σωματικά χαρακτηριστικά των εγκληματιών στα πλαίσια της προσπάθειας απόδειξης της υπόθεσής του περί αταβισμού ,άρχισε να φέρνει στο προσκήνιο του εγκληματολογικού ενδιαφέροντος τη μελέτη του σώματος . Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και τις αρχές του εικοστού στην Ιταλία υπήρξε μια σχολή γιατρών ανθρωπολόγων(Di Giovanni, Naccarati ,Viola) οι οποίοι είχαν αναπτύξει την έννοια των σωματότυπων ¹⁷¹. Ωστόσο αυτός που ανέπτυξε ιδιαίτερα τη θεωρία των διαφορετικών κατηγοριών σωματότυπων ήταν ο Γερμανός Ψυχίατρος Kretschmer ο οποίος δεν ενδιαφερόταν βέβαια τόσο για το έγκλημα όσο για την ψυχική ασθένεια. Παρόλα αυτά η κατηγοριοποίηση που έκανε στους σωματότυπους αποτέλεσε τη βάση για τη θεωρία και τη μελέτη άλλων θεωρητικών που ασχολήθηκαν με την επίδραση του σωματότυπου στο έγκλημα και την παραβατικότητα¹⁷². Στη μονογραφία του "Σωματική διάπλαση και χαρακτήρας ",ο Kretschmer διέκρινε τέσσερεις ιδεατούς τύπους σωματότυπων, τους πυκνικούς(εύσωμοι, εύθυμοι και εμφανίζουν μανιοκαταθλιπτική ψύχωση) τους αθλητικούς (ψηλοί ,γεροδεμένοι και σχετίζονται με επιληπτικές κρίσεις) τους λεπτόσωμους (ασθενικοί ,λεπτοί και εμφανίζουν κυρίως σχιζοφρένεια και τους δυσπλασικούς (μη φυσιολογική σωματική ανάπτυξη, εμφανίζουν σχιζοειδείς

¹⁶⁹ Βλ Rafter (2008) σελ 227

¹⁷⁰ Βλ Fox(1971) σελ 71-72

¹⁷¹ Βλ Rafter(2008) σελ 148

¹⁷² Ο.π

καταστάσεις)¹⁷³. Μέσα από ένα εγκληματολογικό πρίσμα οι πυκνικοί συνδέθηκαν με σπάνια εγκληματική συμπεριφορά, οι αθλητικοί με τη διάπραξη βίαιων περιουσιακών και σεξουαλικών εγκλημάτων, οι λεπτόσωμοι με απάτες και κλοπές ενώ τέλος οι δυσπλασικοί θεωρήθηκαν σεξουαλικοί εγκληματίες¹⁷⁴.

Ωστόσο, η μελέτη των σωμάτων στα πλαίσια εξήγησης του εγκληματικού φαινομένου έκανε την εμφάνιση της με τη μελέτη του Hooton σε φυλακισμένους στα πλαίσια μιας προσπάθειας απόδειξης ότι οι εγκληματίες παρουσίαζαν κάποια ανωμαλία που τους καθιστούσε διαφορετικούς από τους μη εγκληματίες, επαναφέροντας έτσι στο προσκήνιο το σενάριο του γεννημένου εγκληματία. Ο Hooton μέσα από τη μελέτη του σε 17.000 υποκείμενα συμπεριλαμβανομένης και της ομάδας ελέγχου, όπου έκανε συγκρίσεις ανάμεσα στις διαφορετικές εθνικότητες των φυλακισμένων κατέληξε σε έναν μεγάλο αριθμό σωματότυπων¹⁷⁵ καθώς και στο συμπέρασμα ότι οι εγκληματίες είναι κατώτεροι από τους πολίτες σε όλες τις σωματικές τους μετρήσεις¹⁷⁶. Ωστόσο, η μελέτη του Hooton όπως και των προηγούμενων μελετητών όπως του Goring και του Lombroso παρουσίαζε σημαντικά μεθοδολογικά προβλήματα που αφορούσαν την χρήση μη αντιπροσωπευτικού και ομοιογενούς δείγματος¹⁷⁷. Εξάλλου η θεωρία του Hooton ουσιαστικά δεν αποτελούσε μια πραγματικά επιστημονική θεωρία αλλά μια προσπάθεια τεκμηρίωσης των ρατσιστικών του αντιλήψεων και προώθησης ευγονικών πρακτικών για το γενετικό εξαγνισμό της κοινωνίας και την εκκαθάρισή της από τα μοντέρνα κατώτερα βιολογικά σώματα τα οποία "οδηγούσαν στην κατάρρευση της δημοκρατίας"¹⁷⁸. Στα πλαίσια αυτά "τα εγκληματικά σώματα έπρεπε να αφαιρεθούν για να συντηρηθεί η εύθραυστη αγνότητα του κοινωνικού σώματος"¹⁷⁹.

Η μελέτη του Hooton αν και αφορούσε ενήλικους πληθυσμούς αποτέλεσε τη βάση για τις μελέτες των σωματότυπων στους ανήλικους παραβάτες. Ο πρώτος που μελέτησε τη συσχέτιση της παραβατικότητας με το σωματότυπο ήταν ο Sheldon. Στο βιβλίο του *The varieties of Human Physique* (1940) ο Sheldon στα πλαίσια της μελέτης του, με βάση τις φωτογραφίες τις οποίες είχε τραβήξει σε 4.000 σπουδαστές, κατέληξε σε τρεις κατηγορίες σωματότυπων: τους ενδόμορφους, τους εξώμορφους και τους μεσόμορφους¹⁸⁰. Οι ενδόμορφοι είναι παχιοί και επιεικείς σαν χαρακτήρες, οι μεσόμορφοι είναι μυώδεις, δυναμικοί χαρακτήρες και με βίαιες τάσεις ενώ οι εξώμορφοι είναι αδύνατοι, ευαίσθητοι και ευφυείς. Με βάση αυτούς τους σωματότυπους στο βιβλίο του *Varieties of Delinquent Youth* ο Sheldon αναφέρει τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποίησε σε 200 λιγότερο ή περισσότερο παραβάτες ανήλικους τους οποίους συνέκρινε με μια ομάδα ελέγχου 4000 φοιτητών.

¹⁷³ Βλ Χαΐδου (1996) σελ 31

¹⁷⁴ Ο.π σελ 31-32

¹⁷⁵ Βλ Rafter (2008) σελ 153

¹⁷⁶ Ο.π σελ 154

¹⁷⁷ Βλ Χαΐδου σελ 32

¹⁷⁸ Hooton, E. (1939b) *Crime and the Man*. Cambridge, MA: Harvard University Press., σελ 388,391,392,397 όπως αναφέρεται στο Rafter(2008) σελ 156

¹⁷⁹ Walby K. and Carrier N.: *The Rise of Biocriminology :Capturing Observable bodily economies of 'Criminal Man'*,2010 10: 261 *Criminology and Criminal Justice*,σελ 270

¹⁸⁰ Rafter N :*Somatotyping , Antimodernism and the Production of Criminological Knowledge* , *Criminology* Vol 45(4) ,2007 pp 805-833 , σελ 811

Μάλιστα για τη μέτρηση της παραβατικότητας επινόησε ένα δικό του δείκτη παραβατικότητας, ορίζοντας την παραβατικότητα ως “απογοήτευση” (dissapointigness). Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής ήταν ότι οι ανήλικοι παραβάτες τείνουν να είναι περισσότερο μεσόμορφοι σε σχέση με τους φοιτητές του κολλεγίου ωστόσο μόνο οι 16 περιπτώσεις από αυτές είχαν διαπράξει πραγματικό ή καταδικαστέο αδίκημα ¹⁸¹. Στα πλαίσια αντιμετώπισης της παραβατικότητας ο Sheldon ουσιαστικά πρότεινε ότι η ευγονική ήταν η πιο καλή μακρόχρονη λύση για το έγκλημα ¹⁸² χωρίς ωστόσο να προτείνει κάποια συγκεκριμένη ευγονική μέθοδο όπως η στείρωση, αλλά αναφερόταν σε “κάποιο ασαφές δικό του ονειροπόλο πρόγραμμα”¹⁸³.

Όπως ήταν αναμενόμενο ο Sheldon επικρίθηκε σε μεγάλο βαθμό για τη μελέτη του σχετικά με την παραβατικότητα και τον ισχυρισμό του ότι η φυσική-σωματική κατάσταση είναι αυτή που καθορίζει την εμπλοκή στην παραβατικότητα ή όχι. Συγκεκριμένα ο Sutherland (1951) στην κριτική του για τη μελέτη του Sheldon επισημαίνει τα εξής σημεία ¹⁸⁴: α) Τα κριτήρια για τον ορισμό της παραβατικότητας από τον Sheldon ως “απογοήτευσης” αφορούν μάλλον τα συναισθήματα του Sheldon και δεν εντάσσονται στον χώρο της εμπειρικής έρευνας β) Ο όρος περισσότερο ή λιγότερο παραβατικοί που χρησιμοποιεί ο Sheldon δεν επεξηγεί ποιος θεωρείται παραβατικός και ποιος όχι. Τουλάχιστον 22 από τα αγόρια της ομάδας των παραβατικών είτε δεν είχαν διαπράξει καμία παράβαση του νόμου είτε είχαν διαπράξει πολύ μικρές νομικές παραβάσεις. Συνεπώς, δε χρησιμοποιείται ως κριτήριο της παραβατικότητας η παραβίαση των νόμων. γ) Η μέθοδος βαθμολόγησης είναι υποκειμενική και αναξιόπιστη δ) Τα άτομα ταξινομούνται με βάση σχετικές βαθμολογίες ε) Οι διάφορες κατηγορίες παραβατών δεν διέφεραν σημαντικά ως προς τους σωματοτυπικούς και ψυχιατρικούς δείκτες τους, στ) Οι σωματοτυπικοί και ψυχιατρικοί δείκτες των 200 νέων δεν έχουν πολύτιμη σημασία. Ο Sheldon δεν έδειξε ότι η θέση ενός συγκεκριμένου ατόμου ή η συγκέντρωση ενός αριθμού ατόμων σε μια συγκεκριμένη έκταση σωματοτυπικών και ψυχιατρικών τριγώνων έχει καμία σχέση με την κοινωνική υγεία. Έτσι οι δείκτες δεν καταδεικνύουν ότι η διανομή των 200 αυτών ανηλίκων είναι χειρότερη από οποιοδήποτε άλλο τμήμα του πληθυσμού και η) οι διαφοροποιήσεις ως προς τις παραβατικές πράξεις δε συσχετίζονταν σημαντικά με τις διαφοροποιήσεις στους δείκτες της Σωματικής Ψυχιατρικής του Sheldon .

Στα πλαίσια αυτή της κριτικής και μιας επαναταξινόμησης των 200 περιπτώσεων που μελέτησε ο Sheldon ανάλογα με τη σοβαρότητα και την σταθερότητα των παραβάσεών τους, ο Sutherland(1951) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η μελέτη του

¹⁸¹ Sheldon W.H : Varieties of Delinquent Youth : An introduction to Constitutional Psychiatry .With the Collaboration of C. Wesley Dupertuis and Eugene McDermott. New York : Harper &Brothers , 1949, σελ 721-5 όπως αναφέρεται στο Rafter (2007) σελ 813

¹⁸² Nassi A. J and Abramowitz S.I :From Phrenology to Psychosurgery and back again :Biological Studies of Criminology ,Amer. J. Orthopsychiat. 46(4), October 1976

¹⁸³ Βλ Rafter(2007) σελ 813

¹⁸⁴ Sutherland Edwin H.: Critique of Sheldon's Varieties of Delinquent Youth , American Sociological Review Vol .16 , No1 (Feb 1951) , pp 10-13

Sheldon ήταν άλλη μια αποτυχημένη προσπάθεια να αποδειχθεί ότι οι παραβάτες διαφέρουν από τους μη παραβάτες ως προς τα ατομικά τους χαρακτηριστικά ¹⁸⁵.

Ουσιαστικά η μελέτη του Sheldon σχετικά με την αιτιοκρατική σχέση της παραβατικότητας και του σχήματος του σώματος εντάσσεται όπως επισημαίνει η Rafter(2007,2008) στα πλαίσια του αντί-μοντερνισμού του και της διπλής προσπάθειας του να αποδείξει αφενός ότι οι παραβάτες ήταν εκφυλισμένοι και είχαν κακό πρωτόπλασμα και αφετέρου να κατατάξει την επιστήμη από μόνη της στο σωτήριο πρόγραμμά του ¹⁸⁶. Δεδομένου λοιπόν των αντί-μοντερνιστικών του αντιλήψεων και της κριτικής που έχει ασκηθεί σχετικά με τα μεθοδολογικά προβλήματα της μελέτης του, φαίνεται ότι ο Sheldon προσπαθούσε μέσω της μελέτης του, να διασώσει την αριστοκρατική εξώμορφη τάξη από τη δολοφονία της από τις αστικές συνθήκες, από τον ανταγωνισμό από τις κατώτερες τάξεις και από τα ιστοπεδωτικά αποτελέσματα της δημοκρατίας ¹⁸⁷ και όχι να ανακαλύψει μέσω ακριβών επιστημονικών μεθόδων την αιτία της παραβατικότητας.

Στις θεωρίες του Hooton και του Sheldon στηρίχτηκαν και οι Sheldon και Eleanor Glueck όσον αφορά τη φωτογράφιση των αγοριών και την ταξινόμησή τους σε κατηγορίες σωματότυπων. Στα πλαίσια της μελέτης τους με τίτλο Unraveling Juvenile Delinquency εξετάστηκαν 500 ανήλικοι παραβάτες και συγκρίθηκαν με μια ομάδα 500 μη παραβατών, όσον αφορά ένα πλήθος παραγόντων μεταξύ αυτών και της σωματικής τους κατάστασης. Τα ευρήματα των Glueck (1950) σχετικά με τη σωματική κατάσταση των παραβατών ήταν τα εξής α) οι παραβάτες ωρίμαζαν λίγο αργότερα σωματικά, β) ήταν ανώτεροι σωματικά από τους μη παραβάτες γ) ήταν περισσότερο μεσόμορφα με την έννοια ότι ήταν κυρίως μυώδεις, γεροδεμένοι και ενεργητικοί τύποι ¹⁸⁸. Ωστόσο, η διαφορά στη μελέτη των Glueck από αυτή του Sheldon έγκειται στο γεγονός ότι δεν εγκαθίδρυσαν μια αιτιοκρατική σχέση ανάμεσα στην παραβατικότητα και τη φυσική κατάσταση. Σύμφωνα με αυτούς η σωματική διάπλαση αποτελούσε απλά μόνο ένα παράγοντα που επηρεάζει την παραβατικότητα και όχι ένα σημαντικό παράγοντα ¹⁸⁹. Συγκεκριμένα, όσον αφορά το γεγονός ότι οι ανήλικοι παραβάτες έτειναν να είναι κυρίως μεσόμορφοι ως προς το σωματότυπο τους, οι Gluecks εξήγησαν ότι οι μεσόμορφοι τείνουν να διαπράττουν περισσότερες παραβατικές πράξεις, επειδή είναι πιο ενεργητικοί και έχουν μεγαλύτερη ροπή να ενεργούν κάτω από την πίεση ανεπιθύμητων κοινωνικοπολιτισμικών καταστάσεων, ενώ αντίθετα οι ενδόμορφοι είναι λιγότερο ενεργητικοί και έχουν μικρότερο ενδεχόμενο παραβατικότητας καθώς επίσης και μικρότερες πιθανότητες να εξωτερικεύσουν τα ένστικτά τους ¹⁹⁰.

¹⁸⁵ Ο.π

¹⁸⁶ Βλ Rafter (2007) σελ 820-825 και Rafter(2008),σελ 166-168

¹⁸⁷ Sheldon, William H. (1949b.): *Varieties of Delinquent Youth: An Introduction to Constitutional Psychiatry, With the collaboration of Emil.M. Hartl., and Eugene McDermott*. New York: Harper & Brothers (18, 810, n. 12),όπως αναφέρεται στο Rafter(2007) σελ 824

¹⁸⁸ Glueck S and Glueck E :Unravelling Juvenile Delinquency . Commonwealth Fund , New York, 1950, σελ 187 στο Rafter(2008) σελ 169-170

¹⁸⁹ Ο.π

¹⁹⁰ Glueck S and Glueck E: Physique and Delinquency ,Harper and Brothers , New York ,1956 , σελ 270 όπως αναφέρεται στο Rafter(2008) σελ 170

Ωστόσο, στα πλαίσια μιας επανεξέτασης της έρευνας των Gluecks στα τέλη του 1990 οι Sampson και Laub (1997)¹⁹¹ βρήκαν ότι οι μεσόμορφοι υπέρ-αντιπροσώπευαν τους επίσημα χαρακτηρισμένους ανήλικους παραβάτες αλλά επίσης βρήκαν ότι η μεσομορφία στην εφηβεία δεν είχε καμία ευδιάκριτη επίδραση στη μετέπειτα εγκληματικότητα του δείγματος των παραβατών των Gluecks. Επιπλέον οι ερευνητές επεσήμαναν ότι η συσχέτιση παραβατικότητας και μεσομορφίας μπορεί να πηγάζει από το γεγονός ότι οι επίσημοι φορείς δικαιοσύνης όσον αφορά τους ανήλικους μπορεί να εμφανίζουν μεγαλύτερη αντίδραση απέναντι στους μεγαλόσωμους και μυώδεις ανήλικους σε σχέση με τους αδύναμους ή παχουλούς. Ακόμη παρατηρήθηκε μια υπέρ-αντιπροσώπηση των Ιταλών μεσόμορφων (37%)¹⁹² σε σχέση με τους μη Ιταλούς (18%) γεγονός που μπορεί να υποδηλώνει μια προκατάληψη απέναντι στους Ιταλούς που βρίσκονταν στην Βοστώνη την εποχή της μελέτης των Gluecks. Το συμπέρασμα λοιπόν που προκύπτει είναι ότι μπορεί κάποιες κοινωνικές μεταβλητές όπως το κοινωνικό υπόβαθρο και τα κοινωνικά στερεότυπα να είναι αυτά που ευθύνονται για τα μεγάλα ποσοστά των μεσόμορφων ανήλικων παραβατών και όχι η σωματική διάπλαση αυτή καθαυτή.

Ύστερα από την ερευνητική προσπάθεια των Gluecks να συνδέσουν την παραβατικότητα με τη σωματική διάπλαση των ανήλικων παραβατών, ακολούθησαν και άλλες έρευνες με αντικρουόμενα μεταξύ τους αποτελέσματα. Συγκεκριμένα έρευνα των Cortes και Gatti (1972)¹⁹³, οι οποίοι χρησιμοποίησαν την τεχνική μέτρησης του Parnell(1958) ταξινομώντας τα αγόρια σε χοντρά, σε μυώδη και λεπτά βρήκε ότι το 57% των παραβατικών παιδιών ήταν μυώδη σε σχέση με το 19% των μη ανήλικων παραβατών που ανήκαν στην ίδια κατηγορία. Αντίθετα η έρευνα των McCandless, Persons and Roberts (1972)¹⁹⁴ που πραγματοποιήθηκε σε εφήβους ηλικίας 15 -17 ετών που είχαν επιδικαστεί, βρήκε ότι η σωματική διάπλαση ήταν ανεξάρτητη από την αυτό-ομολογούμενη παραβατικότητα ή τη σοβαρότητα του καταδικασθέντος ποινικού αδικήματος.

Συνοψίζοντας, με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν, οι θεωρίες που βασίστηκαν στη σωματοτυπική ανάλυση του παραβάτη επιχειρήσαν να τον σκιαγραφήσουν με βάση τα σωματικά χαρακτηριστικά του τοποθετώντας την επικινδυνότητα στη σωματική διάπλασή του. Μέσα από αυτές τις προσεγγίσεις το σώμα του παραβάτη, αποτέλεσε αυτό που ο Fox αναφέρει ως “καβούκι του επικίνδυνου εαυτού”¹⁹⁵. Οι έρευνες που

¹⁹¹ Sampson Robert and John H. Laub : *Unraveling the Social Context of Physique and Delinquency in Biosocial Bases of Violence*, ed. Raine et al., 175-188, New York :Plenum Press, σελ 181 όπως αναφέρεται στο Rafter(2008)σελ 170-171

¹⁹² Ο.π σελ 184

¹⁹³ Cortes, J. B., & Gatti, F. M. *Delinquency and crime: A biopsychosocial approach*. New York: Siminar Press, 1972 όπως αναφέρεται στο Montemayor R. : *Men and Their Bodies: The Relationship between Body Type and Behavior*, Journal of Social Issues, Vol. 34, Number 1, 1978, σελ 59

¹⁹⁴ McCandless, B. R., Persons, W. S., & Roberts, A.: “Perceived opportunity, delinquency, race, and body build among delinquent youth.” *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1972, 38, pp. 281-28 όπως αναφέρεται στο Montemayor R.(1978)σελ .59

¹⁹⁵ Fox, N. J.: “*Postmodernism, Sociology and Health*”, Toronto: University of Toronto Press, 1994 όπως αναφέρεται στο Walby and Carrier (2010) σελ 265

πραγματοποιήθηκαν βασισμένες στη κλασσική θετικιστική μέθοδο της διαφοροποίησης του παραβάτη από το μη παραβάτη¹⁹⁶, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο παραβάτης παρουσιάζει ένα μεσόμορφο σωματότυπο δηλαδή έναν μυώδη και εύσωμο τύπο σώματος εγκαθιδρύοντας μια αιτιακή σχέση μεταξύ τους .

Ωστόσο ,οι μελέτες αυτές δεν έλαβαν υπόψη τους σημαντικούς παράγοντες, οι οποίοι καθιστούν αδύνατη την εγκαθίδρυση μιας αιτιοκρατικής σχέσης ανάμεσα στο μεσόμορφο σωματότυπο και την παραβατικότητα και αποδεικνύουν την αυθαιρεσία των υποθέσεων αυτών που επιχείρησαν να εξηγήσουν ένα πολύπλοκο κοινωνικό-πολιτικό φαινόμενο όπως η παραβατικότητα με βάση τη σωματική διάπλαση του παραβάτη . Εξάλλου, οι σωματότυποι αλλάζουν συχνά από τη μία ηλικία στην άλλη και ιδιαίτερα όταν αφορά παιδιά και εφήβους καθιστώντας αδύνατη τη δημιουργία μιας σταθερής σχέσης ανάμεσα στην παραβατικότητα και τη σωματική διάπλαση. Επιπλέον όπως και στην περίπτωση των χρωματοσωμάτων , ο σωματότυπος μπορεί να αποτελεί μια ενδιάμεση μεταβλητή της παραβατικότητας η οποία στα πλαίσια του θετικιστικού και βιολογικού νετερμινιστικού προτύπου ερμηνεύεται λανθασμένα ως αιτιακός παράγοντας .Στα πλαίσια αυτά ο μυώδης σωματότυπος μπορεί να λειτουργεί ως στερεότυπο επικινδυνότητας ενεργοποιώντας τους επιλεκτικούς μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου όπως η σύλληψη από την αστυνομία με αποτέλεσμα τα άτομα αυτά να έχουν μικρότερες πιθανότητες να παραμείνουν στο σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας .

Επίσης όπως αναφέρουν οι Taylor , Walton and Young (1973) είναι πιθανόν η υπέρ-αντιπροσώπευση των μεσόμορφων παραβατών να οφείλεται στο γεγονός ότι τα παιδιά από τις χαμηλότερες εργατικές τάξεις που αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό όπως προκύπτει από τις στατιστικές του εγκλήματος ,τείνουν εξαιτίας της διατροφής ,της συνεχούς χειρωνακτικής εργασίας ,της σωματικής τους κατάστασης και δύναμης να είναι περισσότερο μεσόμορφοι παρά εκτόμορφοι¹⁹⁷ .Τέλος ο σωματότυπος μπορεί να αποτελεί απλά έναν παράγοντα διευκόλυνσης της διάπραξης του εγκλήματος , με αποτέλεσμα η εισχώρηση στην παραβατικότητα να εξαρτάται από τη σωματική κατάσταση . Όπως αναφέρει ο Don Gibbons(1968) :“Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οι υποκουλτούρες των παραβατών στρατολογούν νέα μέλη επιλεκτικά ,έχοντας ως προτεραιότητα τα ευκίνητα μυώδη αγόρια[.....] έτσι αυτή είναι μια κοινωνική διαδικασία και όχι ένα βιολογικά προκαθορισμένο μοντέλο συμπεριφοράς¹⁹⁸ .

Οι διαπιστώσεις αυτές αποδεικνύουν ότι η σωματική διάπλαση δεν αποτελεί παράγοντα της παραβατικότητας και ενισχύουν την υπόθεση ότι η σωματική διάπλαση συνδέθηκε με τη νεανική παραβατικότητα μέσα από ένα σύνολο αυθαίρετων συσχετίσεων και γενικεύσεων στα πλαίσια μιας προσπάθειας να αποδειχθεί ότι ο παραβάτης είναι βιολογικά κατώτερος ,οδηγώντας σε στρατηγικές για την απομάκρυνσή του από την κοινωνία .Όπως προκύπτει από την ανάλυση που

¹⁹⁶ Βλ Matza D.(1964/1999), σελ 11

¹⁹⁷ Βλ Taylor ,Walton and Young (1973), σελ 42

¹⁹⁸ Gibbons D.C.:Society , Crime and Criminal Careers, LLondon: Prentice Hall,σελ 134 όπως αναφέρεται στο Taylor ,Walton and Young (1973), σελ 43

προηγήθηκε , θεωρίες όπως αυτή της σωματικής κατάστασης προωθήθηκαν αντικατοπτρίζοντας τις ιδέες που άρχισαν να αναπτύσσονται στα πλαίσια της ευγονικής εγκληματολογίας και στόχευαν στην εξολόθρευση όλων αυτών των τάξεων που δεν παρουσίαζαν τα σωματικά χαρακτηριστικά, τα οποία ήταν αποδεκτά από την κυρίαρχη τάξη. Μάλιστα τέτοιες ρατσιστικές προσεγγίσεις συνέβαλλαν στην εδραίωση και τη στήριξη θεωριών που αφορούσαν την υπεροχή μιας συγκεκριμένης φυλής όπως της Άριας φυλής στην περίπτωση των Ναζί οδηγώντας σε μαζικές στερήσεις και τακτικές εξολόθρευσης όλων των βιολογικά κατωτέρων .

3.2 Σύγχρονες βιολογικές προσεγγίσεις

3.2.1 Εισαγωγικά

Μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο οι βιολογικές προσεγγίσεις της νεανικής παραβατικότητας αλλά και του εγκλήματος γενικότερα αλλοιωμένες από τη σύνδεσή τους με τις ευγονικές πρακτικές έπεσαν σε δυσμένεια και εγκαταλείφθηκαν ως εργαλεία καταπίεσης ¹⁹⁹ . Ωστόσο, η παθολογικοποίηση του παραβάτη αναζωογονήθηκε από το 1960 και μετά με την ανάπτυξη της νευροεπιστήμης , της

¹⁹⁹ Βλ Rafter(2008) σελ 199

γενετικής και της αντίστοιχης βιολογικοποίησης των επιστημονικά παθολογικοποιημένων ψυχολογικών δομών και διαδικασιών²⁰⁰. Ωστόσο, για την επανεμφάνιση των βιολογικών προσεγγίσεων της παραβατικότητας δεν έπαιξε ρόλο μόνο η ανάπτυξη μιας κουλτούρας που διαπνεόταν από τις βιολογικές υποθέσεις για την ανθρώπινη συμπεριφορά στα πλαίσια της ολοένα και μεγαλύτερης ανάπτυξης των βιολογικών επιστημών, αλλά και η μαζική χρηματοδότηση των βιολογικών ερευνών από την πολιτεία²⁰¹. Η έλλειψη χρηματοδοτήσεων για τις βιολογικές έρευνες εμφανίστηκε σε μια εποχή όπου η πολιτεία χρειαζόταν άμεσες και εύκολες λύσεις για την αντιμετώπιση του εγκλήματος που ολοένα αυξανόταν²⁰². Στα πλαίσια αυτά οι βιο-ιατρικές έρευνες άρχισαν να χρηματοδοτούνται μαζικά με στόχο την παροχή κατευθυντήριων γραμμών για την ανάπτυξη μιας αντεγκληματικής πολιτικής βασισμένης σε βίο-ιατρικές λύσεις απομακρύνοντας έτσι την ευθύνη από τους σαθρούς πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς και μετατοπίζοντας την ευθύνη στο άτομο²⁰³.

Σημαντικός σταθμός για την ανάπτυξη του νεοθετικιστικού προτύπου μελέτης της παραβατικότητας ανηλίκων αποτέλεσε η δημοσίευση το 1964 από τον Eysenck του βιβλίου του "Crime and Personality" το οποίο οδήγησε στην αναζωπύρωση του ιατρικού μοντέλου μέσα από την πυροδότηση νέων μελετών που άρχιζαν να ερμηνεύουν την παραβατικότητα με γενετικούς και νευροφυσιολογικούς όρους²⁰⁴. Στα πλαίσια αυτά άρχισε να αναπτύσσεται ένα σύνολο μελετών που σε αντίθεση με τις παλαιότερες μελέτες δεν περιορίζονται πια στην εξέταση των επιφανειακών δομών του σώματος όπως οι μελέτες του Lombroso ή του Sheldon αλλά επικεντρώνονται στα απειροελάχιστα μέρη του σώματος. Όπως επεσήμανε ο κοινωνιολόγος Troy Duster η νέα τάση της επιστήμης είναι "το να παρατάσσεις είτε το ατομικό επίπεδο είτε ακόμα μικρότερες μονάδες ανάλυσης όπως το αίμα, οι νευροδιαβιβαστές και τα γονίδια για να υπολογιστούν η σχολική επιτυχία, τα ποσοστά του εγκλήματος και ακόμα και ο ρατσισμός"²⁰⁵. Οι νέες αυτές τάσεις στη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου και συγκεκριμένα στην παραβατικότητα ανηλίκων που αποτελεί το θέμα της παρούσας εργασίας, έχει οδηγήσει στην σκιαγράφηση του επικίνδυνου υποκειμένου με βάση τα μικρότερα συστατικά του οργανισμού του όπως οι βιοχημικοί παράγοντες (νευροδιαβιβαστές, ορμόνες, σάκχαρα, ένζυμα), τις φυσικές ανωμαλίες ή τις μικρές εγκεφαλικές βλάβες που οφείλονται σε περιγεννητικά προβλήματα, τοξικές ουσίες ή ουσίες όπως η νικοτίνη και το αλκοόλ. Πλέον ο επικίνδυνος δεν γίνεται αντιληπτός ως κάποιος που έχει μεγάλο σαγόني ή μακριά χέρια αλλά ως κάποιος που παρουσιάζει υψηλή τεστοστερόνη ή περιγεννητικές βλάβες. Βέβαια, οι σύγχρονες αυτές μελέτες δεν διακατέχονται από το βιολογικό ντετερμινισμό των παλαιότερων αλλά αρκετές από

²⁰⁰ Βλ Walby and Carrier(2010) , σελ 275

²⁰¹ Βλ Rafter(2008) σελ 199

²⁰² Coleman L.S :Perspectives on the medical Research of Violence , Amer .J. Orthopsychiat 44(5), October 1975 , σελ 675

²⁰³ Ο.π

²⁰⁴ Βλ Rafter(2006)

²⁰⁵ Duster T. : Comparative perspectives and competing explanations :Taking on the newly configured reductionist challenge to sociology .American Sociological Review 71:1-15 ;2006 όπως αναφέρεται στο Rafter(2008) σελ 202

αυτές αναγνωρίζουν το ρόλο των κοινωνικών παραγόντων μελετώντας μάλιστα την αλληλεπίδραση των κοινωνικών και βιολογικών παραγόντων. Ωστόσο ο στόχος παραμένει ο ίδιος : η αναγνώριση του επικίνδυνου υποκειμένου με στόχο την κατάλληλη μεταχείριση του είτε με θεραπευτικά είτε με ποινικά μέσα²⁰⁶ . Στα πλαίσια αυτά για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι σύγχρονες βιολογικές θεωρίες εστιάζουν σε διάφορους βιολογικούς παράγοντες για την εξήγηση της ανήλικης παραβατικότητας απομονώνοντας το φαινόμενο αυτό από τις κοινωνικές ,οικονομικές και πολιτικές συνιστώσες στις οποίες είναι ενσωματωμένο είναι απαραίτητη η παρουσίαση των θεωριών αυτών και η εξέταση της ισχύς τους .

3.2.2 Βιοχημικοί και Τοξικοί Παράγοντες

Στα πλαίσια των σύγχρονων βιολογικών προσεγγίσεων της παραβατικότητας όπως προαναφέρθηκε οι μελέτες εστιάζουν σε εσωτερικές μικρότερες μονάδες του οργανισμού όπως οι βιοχημικοί παράγοντες ενώ κάποιες άλλες διερευνούν και την επίδραση εξωτερικών χημικών ουσιών . Οι έρευνες αυτές εστιάζουν σε ουσίες του οργανισμού όπως οι ορμόνες ,τα σάκχαρα , τα ένζυμα και οι νευροδιαβιβαστές και συγκεκριμένα στη τεστοστερόνη ,τη σεροτονίνη, τη μονοάμινο-οξειδάση ,την κορτιζόλη και τη γλυκόζη ενώ όσον αφορά τις τοξικές ουσίες οι έρευνες αφορούν κυρίως την επίδραση του μολύβδου .

3.2.2.1 Τεστοστερόνη

Στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα οι ερευνητές άρχιζαν να εξετάζουν τη σχέση ανάμεσα στις ορμονικές ανωμαλίες και την παραβατικότητα .Η ορμόνη που απασχόλησε περισσότερο τους εγκληματολογικούς κόλπους είναι η τεστοστερόνη. Η τεστοστερόνη αποτελεί τη λεγόμενη ανδρική ορμόνη καθώς εμφανίζεται σε μεγαλύτερη ποσότητα στους άνδρες σε σχέση με τις γυναίκες και ανήκει στη κατηγορία των ανδρογόνων. Η ορμόνη αυτή έχει συνδεθεί με την ανταγωνιστική συμπεριφορά και την τάση για θυματοποίηση των άλλων. Οι πρώτες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν κατά τη δεκαετία του 70' και συνεχίστηκαν και μετέπειτα σε πληθυσμούς καταδίκων στις φυλακές , κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα άτομα με υψηλά ποσοστά τεστοστερόνης έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να διαπράξουν βίαια εγκλήματα , να θεωρούνται από τους άλλους ως πιο κυριαρχικοί σαν χαρακτήρες και να εμπλέκονται σε προβλήματα για κακή συμπεριφορά στις φυλακές²⁰⁷ . Στην εγκληματολογία η τεστοστερόνη χρησιμοποιείται για την εξήγηση δύο βασικών μοτίβων :τα υψηλότερα ποσοστά εγκλήματος στους άνδρες σε σχέση με τις γυναίκες και την κορύφωση των ποσοστών εγκληματικότητας στους εφήβους σε μια περίοδο που η παραγωγή της ορμόνης αυτής κορυφώνεται²⁰⁸ .

Όσον αφορά το δεύτερο αυτό μοντέλο συμπεριφοράς που έχει να κάνει με την ανήλικη παραβατικότητα ,ένας μικρός αριθμός ερευνών έχει ασχοληθεί με τη μελέτη

²⁰⁶ Βλ Rose (2000) και Walby and Carrier(2010) σελ 275

²⁰⁷ Dabs J.M :Testosterone , Aggression and Delinquency ,pp 179-190 , σελ 179 in Bhasin S. et al :Pharmacology , Biology and Clinical Applications of Androgenes :Current status and Future Prospects ,Wiley- Liss ,New York 1996

²⁰⁸ Zuckerman ,Marvin : "Personality and Psychopathy" :Shared Behavioral and Biological traits ,In the Neurobiology of Criminal Behavior , ed Joseph Glicksohn ,27-50 .Boston :Kluwer Academic Publishers ,όπως αναφέρεται στο Rafter (2008) σελ 219

της επίδρασης της τεστοστερόνης στην παραβατικότητα ενώ οι περισσότερες εξετάζουν κυρίως την επίδραση της τεστοστερόνης στην επιθετική συμπεριφορά η οποία θεωρείται ότι ενισχύει την πιθανότητα διάπραξης εγκληματικών πράξεων .Ωστόσο σε αντίθεση με τις έρευνες στους ενήλικους που συνδέουν την εγκληματικότητα με τα υψηλά επίπεδα της τεστοστερόνης στο αίμα και στο σάλιο δείχνοντας μια μέτρια θετική συσχέτιση ²⁰⁹ ,τα αποτελέσματα των ερευνών για την επίδραση της τεστοστερόνης στην ανήλικη παραβατικότητα είναι αντιφατικά μεταξύ τους.

Συγκεκριμένα όσον αφορά την διάπραξη αδικημάτων , ενώ οι 11 μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί σε ενήλικους πληθυσμούς έχουν δείξει μια μέτρια αλλά στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στα επίπεδα τεστοστερόνης και την διάπραξη αδικημάτων , μόνο τρεις από τις πέντε μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί σε ανήλικους έδειξαν το ίδιο ενώ μια έδειξε στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση ²¹⁰ .Επιπλέον δύο έρευνες από τον Olweus και τους φοιτητές του(1980,1988)²¹¹ και άλλη μια των Mattsson, Schalling, Olweus, Low and Svensson (1980)²¹² που συνέκριναν τα ποσοστά τεστοστερόνης ανήλικων παραβατών με μη παραβάτες αν και έδειξαν ελαφρά πιο υψηλά ποσοστά τεστοστερόνης στους παραβάτες σε σχέση με τους μη παραβάτες, η διαφορά αυτή δεν ήταν στατιστικά σημαντική .Η αδυναμία εξήγησης της παραβατικότητας με βάση τα υψηλά ποσοστά παραβατικότητας καταδεικνύεται και από πιο σύγχρονες ερευνητικές προσπάθειες σύμφωνα με τις οποίες τα αγόρια με υψηλή τεστοστερόνη δεν είναι πιο επιθετικά από τα άλλα και ότι σε κάθε περίπτωση η σχέση ανάμεσα στην διάπραξη αδικημάτων και τις σεξουαλικές ορμόνες τείνει να είναι πολύ πιο πολύπλοκη συμπεριλαμβάνοντας και κοινωνικούς παράγοντες επίσης²¹³ .

Παρόλα αυτά υπάρχουν κάποιες έρευνες που δείχνουν μια συσχέτιση ανάμεσα στα επίπεδα της τεστοστερόνης και την επιθετική παραβατική συμπεριφορά με την αύξηση της ηλικίας .Έρευνα των Tremblay et al (1997) ενώ βρήκε ότι τα 13χρονα αγόρια που θεωρούνταν "σκληρά "είχαν χαμηλά επίπεδα τεστοστερόνης, μετά από μια follow up εξέταση βρήκε ότι από τα αγόρια αυτά στην ηλικία των 16 το 30% είχε

²⁰⁹ Ellis, L.and Walsh A: *Criminology: A global perspective*. Boston, MA: Allyn and Bacon 2000. σελ 284 όπως αναφέρεται στο Ellis L : A Theory Explaining Biological Correlates of Criminality, *European Journal of Criminology* 2005 2: 287 , σελ 297

²¹⁰ Ellis, L. :*Criminology: A global perspective, supplemental tables, and references*. Minot, ND: Pyramid Press; pp 99-112 , 2000, σελ 106 URL: <http://www.abacon.com/ellis/> , ανασύρθηκε 22/7/2011

²¹¹ -Olweus,D and,Ake Mattsson,Daisy Schalling and Hans Loew. " Testosterone, Aggression, Physical and Personality Dimensions in Normal Adolescent Males." *Psychosomatic Medicine* 4 2:253-69, 1980.
- Olweus,D and,Ake Mattsson,Daisy Schalling and Hans Loew : "Circulating Testosterone Levels and Aggression in Adolescent Males":A Causal Analysis." *Psychosomatic Medicine* 50:261-72.,1988 όπως αναφέρονται στο Booth A., Douglas A. Granger, Allan Mazur, Katie T. Kivlighan: Testosterone and Social Behavior *Social Forces*, Vol. 85, No. 1 (Sep., 2006), pp. 167-191

²¹² Mattsson A. et al : "Plasma Testosterone, Aggressive Behavior, and Personality Dimensions in Young Male Delinquents", *Journal of the American Child of Psychiatry* , Vol 19, issue 3,summer 1980, pages 476-490

²¹³ Sylvers P., Ryan S, Alden A. and Brennan P. In press : "Biological Factors and the development of Persistent Criminality ,In the development of Persistent Criminality" , ed. Joanne Savage .New York ,Oxford University Press ,όπως αναφέρεται στο Rafter(2008) σελ 219

εγκαταλείπει το σχολείο και είχε ουσιαστικά πολύ μεγαλύτερα ποσοστά τεστοστερόνης από τα μη επιθετικά αγόρια της ίδια ηλικίας²¹⁴. Επίσης έρευνα των Bokhoven et al (2006)²¹⁵ που εξέτασε τη συμπεριφορά των παιδιών από το νηπιαγωγείο έως την ηλικία των 21 ετών με στόχο την ανακάλυψη της πιθανής αύξησης της επιθετικότητας και της παραβατικότητας από την πρώιμη εφηβεία ως την ενηλικίωση εξαιτίας της αύξησης των ποσοστών τεστοστερόνης, με την πάροδο της ηλικίας, βρήκε α) ότι τα άτομα που είχαν ποινικό μητρώο ως ενήλικοι, είχαν υψηλότερα ποσοστά τεστοστερόνης στην ηλικία των 16 χρόνων σε αντίθεση με όσους δεν είχαν ποινικό μητρώο β) ότι τα άτομα με υψηλή επιθετικότητα στην ηλικία των 16 ετών είχαν υψηλότερα επίπεδα τεστοστερόνης σε σχέση με την συνομήλικη ομάδα που παρουσίαζε χαμηλή επιθετικότητα και γ) ότι τα ποσοστά αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας στην ηλικία των 13 έως τα 20 ήταν ο μόνος και καλύτερος προβλεπτικός παράγοντας των υψηλών επιπέδων τεστοστερόνης στην ηλικία των 21.

Όπως γίνεται αντιληπτό τα αποτελέσματα των ερευνών που προαναφέρθηκαν σχετικά με την επίδραση της τεστοστερόνης στην παραβατικότητα είναι μεικτά με ένα αρκετά μεγάλο μέρος ερευνών να μην επιβεβαιώνουν την ύπαρξη συσχέτισης οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι δεν μπορεί να εγκαθιδρυθεί μια αιτιακή σχέση ανάμεσα στην παραβατικότητα και την τεστοστερόνη. Εξάλλου οι ενδείξεις ύπαρξης υψηλής τεστοστερόνης στους παραβάτες δεν αποτελούν απόδειξη ότι η εκδήλωση της παραβατικότητας οφείλεται στα υψηλά επίπεδα της τεστοστερόνης. Αν και τα υψηλά επίπεδα τεστοστερόνης φέρεται σύμφωνα με κάποια ερευνητικά αποτελέσματα να αυξάνουν την επιθετική συμπεριφορά στους ανηλίκους^{216 217} το γεγονός αυτό από μόνο του δεν μπορεί να δικαιολογήσει την εκδήλωση εγκληματικών πράξεων. Ίσως τα υψηλά ποσοστά τεστοστερόνης να καθιστούν πιο βίαιο τον τρόπο διάπραξης ενός εγκλήματος αλλά δεν μπορούν να θεωρηθούν ως η αιτία της εκδήλωσης της συμπεριφοράς αυτής. Επιπλέον απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι η απουσία τέτοιων ορμονών δεν εμποδίζει την εκδήλωση παραβατικών ακόμη και βίαιων συμπεριφορών²¹⁸. Αυτό ουσιαστικά που καθορίζει την πιθανότητα εκδήλωσης της παραβατικότητας από ένα παιδί ή έφηβο με υψηλά ποσοστά

²¹⁴ Tremblay, R. E., et al :Male physical aggression, social dominance, and testosterone levels at puberty: A developmental perspective. στο A. Raine, P. A. Brennan, D. P. Farrington, & S. A. Mednick (Eds.), *Biosocial bases of violence* (pp. 271–291). New York: Plenum, 1997 όπως αναφέρεται στο Raine A.: Biosocial Studies of Antisocial and Violent Behavior in Children and Adults: A Review, *Journal of Abnormal Child Psychology*, Vol. 30, No. 4, August 2002, pp. 311–326, σελ 321

²¹⁵ Van Bokhoven et al : "Salivary testosterone and aggression, delinquency, and social dominance in a population-based longitudinal study of adolescent males, *Hormones and Behavior* 50 (2006) pp.118–125

²¹⁶ Sanchez-Martin J.R , E. Fano L. Ahedo , J. Cardas , P.F. Brain , A. Azpiroz .: "Relating testosterone levels and free play social behavior in male and female preschool children", *Psychoneuroendocrinology* 25 (2000),pp. 773–783

²¹⁷ Scerbo A.S and Kolko D.J : "Salivary Testosterone and Cortisol in Disruptive Children: Relationship to Aggressive, Hyperactive, and Internalizing Behaviors", *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* , Vol 33, Issue 8, October 1994 ,pp 1174-1184

²¹⁸ Βλ, Nassi A and Abramowitz S.I (1976) σελ 600

τεστοστερόνης είναι οι κοινωνικοί παράγοντες .Σύμφωνα με ενδείξεις υπάρχουν σημαντικοί κοινωνικοί και μαθησιακοί παράγοντες που σχετίζονται με τον τρόπο που τα άτομα μαθαίνουν να διαχειρίζονται τις συναισθηματικές εμπειρίες τους που σχετίζονται με τα αποτελέσματα των ορμονών²¹⁹ . Συνεπώς έστω και αν η τεστοστερόνη καθιστά το άτομο πιο επιθετικό, η υπόθεση αυτή από μόνη της δεν μπορεί να εξηγήσει γιατί το άτομο αυτό διαπράττει εγκληματικές πράξεις .

Παρά την αδυναμία όμως απόδειξης του σεναρίου αυτού η τεστοστερόνη όπως και άλλα βιολογικά χαρακτηριστικά χρησιμοποιούνται για το εντοπισμό του επικίνδυνου ανηλικού και τη μεταχείρισή του στα πλαίσια μιας προληπτικής στρατηγικής (όπως θα αναλυθεί και στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας) ,με δραματικές συνέπειες ,όπως η χορήγηση φαρμάκων σε μικρά παιδιά υπό το πρόσχημα της θεραπείας και της διατήρησης της δημόσιας ασφάλειας .

3.2.2.2 Σεροτονίνη

Ένας άλλο βιοχημικός παράγοντας του οποίου η επίδραση στην εγκληματικότητα γενικά έχει επίσης μελετηθεί είναι η σεροτονίνη .Η σεροτονίνη η οποία ονομάζεται και 5-υδροξυπταμίνη(5-HT) αποτελεί έναν σημαντικό νευροδιαβιβαστή .Η ύπαρξη της σεροτονίνης σε φυσιολογικά επίπεδα στις επισυνάψεις που συνδέουν τα γειτονικά νευρικά κύτταρα προκαλεί αίσθημα ικανοποίησης και ηρεμίας ,ενώ όταν η δραστηριότητα της δεν είναι φυσιολογική τότε προκαλεί συναισθήματα άγχους και κατάθλιψης .Τα χαμηλά επίπεδα σεροτονίνης έχουν συνδεθεί από μελέτες με τη διάπραξη εγκληματικών πράξεων , οι οποίες είναι περισσότερο παρορμητικές παρά προσχεδιασμένες²²⁰ .Όσον αφορά την επίδραση της σεροτονίνης στην παραβατικότητα ανηλικών ,οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί είναι περιορισμένες ενώ κάποιες από αυτές αφορούν δείγμα με διαταραχή αγωγής, η οποία περιλαμβάνει ένα σύνολο παραβατικών και επιθετικών συμπεριφορών.

Έρευνα των Blumesohn et al (1994)²²¹ που πραγματοποιήθηκε σε μια ομάδα 28 παραβατικών εφήβων (13-18 ετών) οι οποίοι είχαν διαπράξει βίαια εγκλήματα και συγκρίθηκαν με μια ομάδα ελέγχου εξισωμένη προς την ηλικία ,έδειξε ότι οι ποσότητες της σεροτονίνης στους υποδοχείς της ομάδας των παραβατών ήταν σημαντικά χαμηλότερες απ' ό, τι στους υποδοχείς της ομάδας ελέγχου ,γεγονός που οδήγησε τους ερευνητές στο συμπέρασμα ότι η σεροτονίνη παίζει σημαντικό ρόλο στην εκδήλωση βίας. Επίσης η έρευνα των Pliszka et al (1988)²²² η οποία μέτρησε τα επίπεδα της σεροτονίνης στο αίμα 27 έφηβων αγοριών που βρίσκονταν σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα ανηλικών και 17 ανηλικών αγοριών σε μια κοινοτική ψυχιατρική κλινική ,βρήκε ότι τα επίπεδα της σεροτονίνης στο αίμα των εφήβων με καταθλιπτικές ή αγχώδεις διαταραχές ήταν χαμηλότερα από αυτά των εφήβων στο σωφρονιστικό κατάστημα ενώ υπήρχε θετική συσχέτιση της σεροτονίνης με την διαταραχή αγωγής ,από την οποία έπασχαν όλοι οι ανήλικοι παραβάτες. Επίσης οι

²¹⁹ Ο.π

²²⁰ Ο.π

²²¹ Blumesohn et al : Reduction in serotonin 5HT receptor binding on platelets of delinquent adolescents. *Psychopharmacology* (1995)118,pp. 354–6.

²²² Pliszka, S. R., et al Plasma neurochemistry in juvenile offenders. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*(1988) 27, 588–94.

ερευνητές ανέφεραν ότι τα περιφερειακά επίπεδα της σεροτονίνης που έδειχναν μειωμένη κεντρική δραστηριότητα, συσχετιζόνταν με τους πιο βίαιους παραβάτες. Τέλος μια άλλη έρευνα των Matykiewicz et al (1997)²²³ διερεύνησε την ύπαρξη του “Συνδρόμου χαμηλής σεροτονίνης”²²⁴ σε 37 ανήλικους που ήταν κρατούμενοι για βίαια αδικήματα και τους συνέκρινε με 37 έφηβους μαθητές των μεσαίων τάξεων. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας σχετικά με τη σεροτονίνη έδειξαν ότι τα επίπεδα του μεταβολίτη της σεροτονίνης (υδροξυινδολεακετικό οξύ 5-HIAA) ήταν σημαντικά χαμηλότερα για τους κρατούμενους εφήβους σε σχέση με την ομάδα ελέγχου.

Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα ερευνών που έχουν διεξαχθεί όχι σε ανήλικους επίσημα χαρακτηρισμένους παραβάτες αλλά σε παιδιά με διαταραχή αγωγής και εναντιωματική προκλητική διαταραχή, τα οποία παρουσιάζουν επιθετικές και παραβατικές συμπεριφορές όπως σωματική βία κατά συνομήλικων, κλοπές κ.α. Έρευνα των Van Goozen et al(1999)²²⁵ έδειξε ότι το πλάσμα της σεροτονίνης 5-HIAA ήταν χαμηλότερο στα παιδιά με διαταραχή αγωγής και εναντιωματική προκλητική διαταραχή σε σχέση με την ομάδα ελέγχου και συνδεόταν έντονα αντίστροφα με την επιθετική συμπεριφορά, ενώ έρευνα των Snoek et al (2002)²²⁶ η οποία εξέτασε τη σεροτονεργική λειτουργία σε παιδιά με εναντιωματική προκλητική διαταραχή τα οποία σύγκρινε με μια ομάδα ελέγχου, βρήκε ότι ο μετασυναπτικός σεροτονεργικός υποδοχέας 5-HT_{1B/1D} είναι λειτουργικά πιο ευαίσθητος στα παιδιά αυτά.

Συνοψίζοντας, οι έρευνες σε επίσημα χαρακτηρισμένους ανήλικους παραβάτες φαίνεται να συνηγορούν προς τα συμπεράσματα ότι τα χαμηλά επίπεδα σεροτονίνης σχετίζονται με την παραβατικότητα και ιδιαίτερα με τα βίαια αδικήματα. Παρόμοια είναι και τα αποτελέσματα σε παιδιά και εφήβους με διαταραχή αγωγής και εναντιωματική προκλητική διαταραχή τα οποία δείχνουν επίσης συσχέτιση της βιαιότητας και παραβατικής συμπεριφοράς με τα χαμηλά επίπεδα σεροτονίνης. Ωστόσο, οι έρευνες αυτές είναι ελάχιστες ώστε να μπορούμε να διεξάγουμε συμπεράσματα για την ύπαρξη μια αιτιοκρατικής σχέσης ανάμεσα στην παραβατικότητα και τα χαμηλά επίπεδα σεροτονίνης ενώ δε λαμβάνουν υπόψη τους σημαντικές μεταβλητές οι οποίες είναι πολύ πιθανό να αλλοιώνουν τα αποτελέσματα τους. Οι έρευνες αυτές διεξάγονται κυρίως σε έγκλειστους πληθυσμούς γεγονός που θα μπορούσε να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ίσως τα μειωμένα επίπεδα σεροτονίνης να οφείλονται στις στρεσογόνες συνθήκες διαβίωσης στη φυλακή (καθώς αυτά σχετίζονται όπως προαναφέρθηκε με την ύπαρξη άγχους και κατάθλιψης) αποτελώντας έτσι αποτέλεσμα και όχι αιτία του εγκλεισμού.

²²³ Matykiewicz et al: Measures of urinary 5-hydroxyindoleacetic acid and reactive hypoglycemia. *Personality and Individual Differences* 22,(1997), pp 327–32,

²²⁴ Το 1992 οι Linnoila και Virkkunen πρότειναν ένα ψυχο-βιολογικό μοντέλο το οποίο ονόμασαν Σύνδρομο χαμηλής σεροτονίνης. Το σύνδρομο αυτό περιλαμβάνει βιολογικά χαρακτηριστικά όπως χαμηλά επίπεδα του υδροξυινδολεακετικού οξέος(5-HIAA) το οποίο είναι μεταβολίτης της σεροτονίνης και αντιδραστική υπογλυκαιμία τα οποία συνδέονται με βίαιη, επιθετική και παρορμητική συμπεριφορά καθώς και με υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ. Βλ Matykiewicz et al(1997)

²²⁵ Van Goozen S.H.M et al :Plasma monoamine metabolites and aggression: Two studies of normal and oppositional defiant disorder children. *Eur Neuropsychopharmacol* 9:141–147

²²⁶ Snoek H.et al :Serotonergic Functioning in Children with Oppositional Defiant Disorder: A Sumatriptan Challenge Study, *BIOL PSYCHIATRY* 2002;51:319–325

3.2.2.3 Μονοάμινο-Οξιδάση (MAO)

Ένας άλλος βιοχημικός παράγοντας που έχει συνδεθεί στα πλαίσια των βιολογικών μελετών με την εγκληματικότητα είναι η μονοάμινο –οξιδάση η οποία είναι ένα ένζυμο το οποίο βρίσκεται μέσα στο ανθρώπινο σώμα .Η μονοάμινο- οξιδάση (MAO) βοηθάει στην καταστροφή και την απομάκρυνση των μορίων των νευροδιαβιβαστών (συμπεριλαμβανομένης και της σεροτονίνης) ,μήματα από τα οποία συχνά καθυστερούν στο συναπτικό κενό μετά την ενεργοποίηση των γειτονικών νευρικών κυττάρων²²⁷ .Η μονοάμινο- οξιδάση διακρίνεται σε δύο ελαφρώς διαφορετικές μορφές ,την MAO –Α και την MAO-B .Τα επίπεδα της MAO στον εγκέφαλο έχουν σχεδόν πάντα συναχθεί μετρώντας την δραστηριότητα της MAO στο αίμα , που ονομάζεται αιμοπετάλια MAO . Η χαμηλή δραστηριότητα των αιμοπεταλίων της μονοαμινο-αξιδάσης που υποτίθεται ότι είναι συνδεδεμένη με τη κεντρική σεροτονεργική λειτουργία έχει θεωρηθεί σύμφωνα με τους Buchsbaum, Coursey and Murphy(1976)²²⁸ στα πλαίσια της θεωρίας τους για τη βιολογική ευαλωτότητα (vulnerability) ότι σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας .Στα πλαίσια αυτά έχουν αναπτυχθεί ένα σύνολο μελετών που συνδέουν την παραβατικότητα με τα χαμηλά ποσοστά της μονοαμινο οξιδάσης .

Έρευνα του af Klinteberg(1996)²²⁹ που μελέτησε βίαια αλλά και μη βίαια αδικήματα βρήκε ότι τα υψηλά ποσοστά παραβίασης των κανόνων στην εφηβεία συσχετίζονταν με χαμηλά επίπεδα μονοάμινο-οξιδάσης τόσο στα αγόρια όσο και στα κορίτσια. Άλλη έρευνα ,των Alm et al (1994)²³⁰ εστίασε στην επίδραση της MAO στην εκδήλωση της παραβατικότητας ανάλογα με την ηλικία..Αυτή εκτίμησε τη δραστηριότητα της MAO σε 70 πρώην ανήλικους παραβάτες σε σχέση με 40 άτομα που απάρτιζαν την ομάδα ελέγχου ,ηλικίας 38-46 ετών και συνέκρινε τη δραστηριότητα της MAO με την πρώιμη παραβατικότητα (πριν την ηλικία των 15) και την μετέπειτα καταγεγραμμένη εγκληματικότητα τους (μετά την ηλικία των 15) .Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής έδειξαν ότι τα υποκείμενα που είχαν δείξει τόσο πρώιμη όσο και μετέπειτα παραβατικότητα είχαν χαμηλότερη δραστηριότητα MAO σε σχέση με τους πρώην παραβάτες χωρίς μετέπειτα εγκληματικότητα ενώ δεν έδειξαν διαφορές στο μέσο όρο της δραστηριότητας της μονοάμινο –οξιδάσης ανάμεσα στην ομάδα ελέγχου και τα άτομα με πρώιμη αλλά όχι μετέπειτα παραβατικότητα. Στα πλαίσια αυτά , οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα χαμηλά επίπεδα δραστηριότητας της μονοάμινο –οξιδάσης παίζουν ρόλο στην παραβατικότητα σε ηλικίες άνω των 15

²²⁷ Westlund, K. N. Denney, R. M., Kochersperger, L. M., Rosa, R. M. and Abell, C. W. : District monoamine oxidase A and B populations in primate brain. *Science* 230(1985) 181–3 όπως αναφέρεται στο Ellis (2005) σελ 303

²²⁸ Buchsbaum M.S, Coursey R.D and Murphy D.L :The biochemical high-risk paradigm: behavioral and familial correlates of low platelet monoamine oxidase activity, *Science* 15 October 1976: Vol. 194 no. 4262 pp. 339-341

²²⁹ af Klinteberg B. :”Biology, Norms, and Personality”: “A Developmental Perspective”, *Neuropsychobiology* 1996;34:146-154

²³⁰ Alm et al:”Criminality and platelet monoamine oxidase activity in former juvenile delinquents as Adults” , *Acta Psychiatr Scand* 1994;89:41-45

ετών και όχι νωρίτερα και σχετίζονται με αυξημένο κίνδυνο συνέχισης της παραβατικότητας.

Ωστόσο όπως προκύπτει από τα σύγχρονα ερευνητικά πορίσματα ,τα χαμηλά επίπεδα της μονοάμινο-οξειδάσης δεν μπορούν να εξηγήσουν από μόνα τους την εκδήλωση της ανήλικης παραβατικότητας , αλλά η επίδραση τους εξαρτάται από τον συνδυασμό τους με κοινωνικούς παράγοντες .Έρευνα των Caspi et al(2002²³¹) η οποία μέτρησε την επίδραση των χαμηλών επιπέδων της MAO-A σε παιδιά με ιστορικό κακοποίησης όσον αφορά την εκδήλωση αντικοινωνικών συμπεριφορών (βία , επιθετικότητα και παραβατικότητα) βρήκε ότι τα παιδιά με ιστορικό κακοποίησης ,αλλά μικρότερη δραστηριότητα MAO-A ,είχαν μεγαλύτερες πιθανότητες να παρουσιάσουν μετέπειτα αντικοινωνικές συμπεριφορές σε σχέση με τα παιδιά που είχαν ιστορικό κακοποίησης , αλλά παρουσίαζαν μεγαλύτερη δραστηριότητα MAO-A. Αυτά τα αποτελέσματα οδήγησαν τους ερευνητές στο συμπέρασμα ότι τα γονίδια μπορούν να μετριάσουν ή να αυξήσουν την ευαισθησία των παιδιών απέναντι στις περιβαλλοντικές απειλές, εξηγώντας γιατί όλα τα θύματα της κακοποίησης δεν αναπτύσσουν την τάση θυματοποίησης των άλλων . Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξε και έρευνα ²³² που πραγματοποιήθηκε στη Σουηδία, σε έφηβες με μέσους όρους ηλικίας 16 και 19.2 έτη, οι οποίες είχαν διαπράξει εγκληματικές πράξεις. Αυτή έδειξε ότι η υψηλή δραστηριότητα στην περιοχή υποκινητή του γονιδίου της MAO-A (MAOA-LPR) σε συνδυασμό με ψυχοκοινωνικούς παράγοντες όπως η σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα της εγκληματικότητας .Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζονται και από άλλες έρευνες όπως αυτές των Foley et al(2004) ²³³ και Nilsson et al.(2006) ²³⁴ ,ωστόσο καταρρίφθηκαν από την έρευνα των Haberstick et al (2005)²³⁵ .Η έρευνα αυτή αν και απέδειξε τη σχέση αντικοινωνικών συμπεριφορών όπως επιθετικότητα ,βία και εγκληματικές πράξεις στην παιδική ηλικία και την εφηβεία με το ιστορικό κακοποίησης ,διέψευσε ότι οι διαφορές ως προς τη δραστηριότητα της MAO-A αποτελούν προβλεπτικό παράγοντα για την εκδήλωση παραβατικότητας .Τέλος σύγχρονη έρευνα δεν έδειξε καμία σημαντική επίδραση της MAO-A από μόνη της σε καμία από τις κλίμακες της παραβατικότητας ωστόσο έδειξε στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση με τα νευροψυχολογικά ελλείμματα στην εκδήλωση της παραβατικότητας²³⁶.

Οι μελέτες αυτές αποτελούν απόδειξη ότι οι βιολογικοί παράγοντες δεν μπορούν να εξηγήσουν το εγκληματικό φαινόμενο στα πλαίσια ενός ντετερμινιστικού

²³¹ Caspi A. et al .: Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children, Science 297(2002) :851–854.

²³² Sjoberg R.L :Adolescent Girls and Criminal Activity: Role of MAOA-LPR Genotype and Psychosocial Factors, American Journal of Medical Genetics Part B (Neuropsychiatric Genetics) 144B:159–164 (2007)

²³³ Foley DL, Eaves LJ, Wormley B, et al. :”Childhood adversity, monoamine oxidase a genotype, and risk for conduct disorder”. Arch Gen Psychiatry 61(7)(2004) pp.738–744

²³⁴ Nilsson et al :”Role of MAO-A gene and psychosocial factors in male adolescent criminal activity. Biol Psychiatry 59(2)(2006) pp. 121–127.

²³⁵ Haberstick Brett C. et al :Monoamine Oxidase A (MAOA) and Antisocial Behaviors in the Presence of Childhood and Adolescent Maltreatment, American Journal of Medical Genetics Part B (Neuropsychiatric Genetics) 135B:59–64 (2005)

²³⁶ Beaver et al: ”The intersection of Genes and Neuropsychological Deficits in the Prediction of Delinquency and Low self –control “, *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2010 54: 22

προτύπου ,αλλά μάλλον δρουν βοηθητικά .Συμβάλλουν στον τρόπο που το άτομο αντιλαμβάνεται το περιβάλλον και αντιδρά σε αυτό. Συνεπώς η μονοάμινο –οξειδάση δεν θα πρέπει να θεωρείται ως ένας αιτιακός παράγοντας της παραβατικότητας αλλά ένας από τους πολλούς βιολογικούς παράγοντες που επηρεάζουν απλά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τις συνθήκες στις οποίες ζούμε. Εξάλλου η παραβατικότητα αποτελεί ένα πολύπλοκο κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο το οποίο δε είναι δυνατόν να εξηγηθεί στη βάση απλών συσχετίσεων με βιολογικούς παράγοντες .Μια τέτοια ερμηνεία θα αποτελούσε έναν αναγωγιστικό τρόπο εξήγησης της παραβατικότητας ,οδηγώντας σε παλιές βιολογικές ντετερμινιστικές εξηγήσεις του φαινομένου. Ωστόσο αν και οι σύγχρονες αυτές έρευνες εστιάζουν στην αλληλεπίδραση των παραγόντων αυτών με τους κοινωνικούς παράγοντες ,μέσα από ένα βιοκοινωνικό πρότυπο θεώρησης, συχνά γίνεται κακή χρήση των μελετών αυτών από τις πολιτικές στρατηγικές και τα ΜΜΕ με αποτέλεσμα να δίνεται έμφαση μόνο στους βιολογικούς παράγοντες .Στα πλαίσια αυτά όπως θα αναλυθεί εκτενέστερα και στο τελευταίο κεφάλαιο παράγοντες όπως η μονο-άμινο οξειδάση χρησιμοποιούνται για την σκιαγράφηση του επικίνδυνου υποκειμένου και τον έλεγχό του.

3.2.2.4 Κορτιζόλη

Η κορτιζόλη αποτελεί επίσης άλλον έναν βιοχημικό παράγοντα ο οποίος έχει θεωρηθεί ότι παίζει ρόλο στην εκδήλωση εγκληματικών συμπεριφορών . Η κορτιζόλη αποτελεί μια ορμόνη η οποία ανήκει στις λεγόμενες ορμόνες του στρες ,οι οποίες εκκρίνονται από τα επινεφρίδια σε περιπτώσεις άγχους ,στρες και φόβου. Σχετικά με την επίδραση της κορτιζόλης στην εγκληματικότητα ενηλίκων , τέσσερις έρευνες²³⁷ έχουν δείξει ότι τα επίπεδα κορτιζόλης είναι πιο χαμηλά στους παραβάτες σε σχέση με τους μη παραβάτες ενώ μόνο μια²³⁸ δεν έχει δείξει θετική συσχέτιση .

Όσον αφορά όμως την επίδραση της κορτιζόλης στην παραβατικότητα ανηλίκων ,δεν έχουν διεξαχθεί έρευνες σε επίσημα χαρακτηρισμένους πληθυσμούς παραβατών αλλά οι έρευνες αυτές αφορούν κυρίως την επιθετική παραβατική συμπεριφορά και τη διαταραχή αγωγής σε παιδιά και εφήβους .

Έρευνα των McBurnett et al (2000)²³⁹ μέτρησε τα επίπεδα κορτιζόλης σε 38 μαθητές αναφερόμενους από κλινικές για επίμονη επιθετική αντικοινωνική συμπεριφορά .Οι συμπεριφορές που εξετάστηκαν αφορούσαν τα επιθετικά συμπτώματα της διαταραχής αγωγής (απειλές σε άλλους, εμπλοκή σε καυγάδες με σωματική βία ,χρήση όπλου, σωματική επίθεση σε άλλους, σωματική επίθεση σε ζώα , ληστεία με επίθεση και εξαναγκασμό άλλων σε σεξουαλική ενέργεια) αλλά και μη επιθετικές όπως κλοπές ,εμπρησμούς ,βανδαλισμούς σπιτιών –αυτοκινήτων κ.α.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα χαμηλά επίπεδα κορτιζόλης σχετίζονταν γενικά με τη σταθερή και πρώιμη επιθετικότητα ενώ τα άτομα που χαρακτηρίζονταν ως τα πιο

²³⁷ Virkkunen 1985; King et al. 1990; Bergman and Brismar 1994; Lindman et al. 1997 όπως αναφέρονται στο Ellis(2005) σελ 302

²³⁸ Banks, T. and Dabbs, J. Jr. :Salivary testosterone and cortisol in a delinquent and violent urban subculture. *Journal of Social Psychology* 136,(1996), pp 49–56 στο Ellis (2005) σελ 302

²³⁹ McBurnett Keith et al :Low Salivary Cortisol and Persistent Aggression in Boys Referred for Disruptive Behavior, ARCH GEN PSYCHIATRY/VOL 57, JAN 2000

επιθετικά από τους συμμαθητές τους παρουσίαζαν τα πιο χαμηλά επίπεδα κορτιζόλης .Παρόμοια ήταν και τα αποτελέσματα των Shoal et al (2003)²⁴⁰ οι οποίοι εξέτασαν αν τα χαμηλά επίπεδα κορτιζόλης στο σάλιο σε 314 παιδιά προεφηβικής ηλικίας(10-12) σχετίζονταν με την επιθετική συμπεριφορά στην εφηβεία(15-17 ετών) και βρήκαν θετική συσχέτιση. Στα ίδια συμπεράσματα οδήγησε και έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Pajer et al (2001)²⁴¹ σε 47 κορίτσια με διαταραχή αγωγής , με μέσο όρο ηλικίας 16,5 έτη τα οποία συγκρίθηκαν με μια ομάδα 37 κανονικών κοριτσιών με μέσο όρο ηλικίας 16 έτη .Στη συνέχεια μετρήθηκαν τα επίπεδα της κορτιζόλης στο αίμα και των δύο ομάδων και βρέθηκε ότι τα κορίτσια με διαταραχή αγωγής που δεν είχαν άλλα ψυχιατρικά προβλήματα παρουσίαζαν χαμηλότερα επίπεδα κορτιζόλης σε σχέση με αυτά που είχαν άλλες διαταραχές ή σε σχέση με την ομάδα ελέγχου .

Συμπερασματικά ,η πλειοψηφία των ερευνών συνηγορεί ότι τα χαμηλά επίπεδα κορτιζόλης συνδέονται με παραβατικές και κυρίως επιθετικές παραβατικές συμπεριφορές στα πλαίσια κυρίως της διαταραχής αγωγής .Μια εξήγηση που δίνεται σχετικά με αυτή τη συσχέτιση είναι ότι καθώς η κορτιζόλη είναι μια ουσία που εκκρίνεται σε στρεσογόνες καταστάσεις , η έκκριση χαμηλών ποσοτήτων από τον οργανισμό οδηγεί σε μικρότερο φόβο απέναντι στις απειλητικές καταστάσεις .Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση οι παραβάτες πτοούνται λιγότερο από τις απειλητικές καταστάσεις .Αντίθετα άλλες εξηγήσεις εστιάζουν στο ρόλο των ανοσολογικών παραγόντων που σχετίζονται με την κορτιζόλη , οι οποίοι θεωρείται ότι μπορεί να αλλάζουν με τέτοιο τρόπο τη λειτουργία του εγκεφάλου²⁴² ώστε να ευνοείται η παραβατικότητα . Ωστόσο οι εξηγήσεις αυτές είναι ιδιαίτερα απλουστευτικές για την εξήγηση ενός πολύπλοκου φαινομένου όπως η παραβατικότητα.

3.2.2.5 Γλυκόζη(Υπογλυκαιμία)

Τέλος μια άλλη ουσία που έχει συσχετισθεί την εκδήλωση εγκληματικών πράξεων είναι η γλυκόζη ,ένα σάκχαρο του οποίου η παραγωγή ρυθμίζεται από το πάγκρεας ως απάντηση στα χημικά μηνύματα που εκπέμπονται από μια περιοχή του εγκεφάλου που ονομάζεται υποθάλαμος. Ανάλογα με το αν τα ποσοστά της γλυκόζης είναι είτε πολύ υψηλά είτε πολύ χαμηλά , ο υποθάλαμος δίνει χημικές οδηγίες στο πάγκρεας να μειώσει ή να αυξήσει αντίστοιχα τις ποσότητες αυτές ώστε να ρυθμιστούν τα επίπεδα της ινσουλίνης στο αίμα .Ωστόσο σε κάποιους ανθρώπους υπάρχει δυσκολία σταθεροποίησης των επιπέδων της γλυκόζης στον εγκέφαλο. Η αδυναμία σταθεροποίησης των επιπέδων της γλυκόζης στον εγκέφαλο ονομάζεται υπογλυκαιμία²⁴³ .

Η υπογλυκαιμία όπως και άλλες ανωμαλίες θεωρείται ότι προκαλεί διαταραχές στη συμπεριφορά του ατόμου ενώ έχει συσχετισθεί και με την εκδήλωση εγκληματικών

²⁴⁰ Shoal et al : Salivary Cortisol, Personality, and Aggressive Behavior in Adolescent Boys: A 5-Year Longitudinal Study, Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry ,Volume 42 Issue 9 , September 2003, Pages 1101-1107

²⁴¹ Pajer et al :Decreased Cortisol Levels in Adolescent Girls With Conduct Disorder, ARCH GEN PSYCHIATRY/VOL 58, MAR 2001

²⁴² Pajer, K., Rabin, B. and Gardner, W. .:" Increased IgG 3–4 ratios in adolescent antisocial females": "Evidence of Th1/Th2 imbalance? *Brain, Behavior, and Immunity* 16,(2002) 747–56 όπως αναφέρεται στο Ellis(2005) σελ 302

²⁴³ Βλ Ellis (2005) σελ 299

και ιδιαίτερα βίαιων συμπεριφορών όσον αφορά κυρίως τους ενήλικους πληθυσμούς²⁴⁴. Όσον αφορά τους ανηλικούς οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί είναι ελάχιστες, ωστόσο φαίνεται να υποστηρίζουν μια σχέση ανάμεσα στην υπογλυκαιμία και την παραβατικότητα. Έρευνα των Dian et al (1990)²⁴⁵ που πραγματοποιήθηκε σε 137 έφηβους παραβάτες και σε 41 εφήβους ηλικίας 14-19 ετών έδειξε ότι οι παραβάτες είχαν ελαφρά αλλά στατιστικά σημαντικά χαμηλότερες τιμές γλυκόζης σε σχέση με τους μη παραβάτες και υψηλότερες τιμές ινσουλίνης. Επίσης η προαναφερθείσα έρευνα των Matykiewicz et al (1996)²⁴⁶ στα πλαίσια διερεύνησης της ύπαρξης του "συνδρόμου χαμηλής σεροτονίνης" σε έφηβους παραβάτες, βρήκε ότι τα κατώτερα επίπεδα γλυκόζης στο αίμα των παραβατών ήταν πολύ χαμηλότερα από των μη παραβατών. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι η υπογλυκαιμία σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό και με τις διατροφικές συνήθειες. Στα πλαίσια αυτά η συσχέτιση της υπογλυκαιμίας με την παραβατικότητα ανηλικών προκύπτει και από έρευνες που μελετούν την επίδραση της διατροφής στη συμπεριφορά των ανηλικών παραβατών. Μια τέτοια γνωστή έρευνα είναι αυτή του Schoenthaler(1983)²⁴⁷, η οποία έδειξε ότι από τους 28 ανήλικους παραβάτες που ακολουθούσαν διατροφή με χαμηλή περιεκτικότητα σε ζάχαρη, το 35% παρουσίασε λιγότερη αντικοινωνική συμπεριφορά. Ωστόσο αν και οι μελέτες αυτές συσχετίζουν την παραβατικότητα με την υπογλυκαιμία πρέπει να σημειωθεί ότι λαμβάνοντας υπόψη ότι η υπογλυκαιμία αποτελεί μία πολύ σπάνια ασθένεια η οποία επηρεάζει λιγότερο από 1% του πληθυσμού, τα ποσοστά εμφάνισής της στον πληθυσμό των παραβατών έχει υπερεκτιμηθεί²⁴⁸. Αυτό είναι πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι οι μελέτες αυτές διεξάγονται σε έγκλειστους πληθυσμούς χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους, σημαντικούς παράγοντες όπως ότι οι διατροφικές συνήθειες των πληθυσμών αυτών διαφέρουν από αυτές του υπόλοιπου πληθυσμού²⁴⁹ και ότι το ψυχολογικό στρες που βιώνουν τα άτομα αυτά οδηγεί σε ενδοκρινικές δυσλειτουργίες²⁵⁰. Στα πλαίσια αυτά όπως επισημαίνει η Montagu: «οι αναφορές για τη σχέση του ενδοκρινικού συστήματος και της παραβατικότητας, είναι κραυγαλέα παραδείγματα της πλάνης της ψευδούς αιτίας [.....] όσον αφορά τη σχέση της προσωπικότητας με το ενδοκρινικό σύστημα βρισκόμαστε ακόμα σε έναν κόσμο του αγνώστου και η προσφυγή σε αυτό για την εξήγηση της εγκληματικότητας είναι σαν να προσπαθούμε απλά να εξηγήσουμε το γνωστό με βάση το άγνωστο»²⁵¹.

²⁴⁴ Ο.π

²⁴⁵ Dian et al :Sucrose and Delinquency: Oral Sucrose Tolerance Test and Nutritional Assessment, *Pediatrics Vol. 86 No. 2 August 1, 1990 pp. 254 -262*

²⁴⁶ Βλ Matykiewicz et al (1996)

²⁴⁷ Schoenthaler, Stephen J :The Alabama diet-behavior program: An empirical evaluation at the Coosa Valley Regional Detention Center, *International Journal of Biosocial Research*, Vol 5(2), 1983, 79-87.

²⁴⁸ Βλ Ellis (2005) σελ 299

²⁴⁹ Βλ Nassi A and Abramowitz S.I (1976), σελ 599

²⁵⁰ Halleck S.: *Psychiatry and the Dilemmas of Crime*. University of California Press, Berkeley, Calif., 1971 και Korn R. and MC Coekle ,L. : *Criminology and Penology*, Henry Holt ,New York ,1959 όπως αναφέρεται στο Nassi A and Abramowitz S.I (1976), σελ 599

²⁵¹ Montagu A. The biologist looks at crime. *Annals Amer. Acad. Polit. SOC. Sci.* 217:46-57, 1941 όπως αναφέρεται στο Nassi and Abramowitz (1976) σελ 599

3.2.2.6 Τοξικοί Παράγοντες(Μόλυβδος)

Εκτός από τις εσωτερικές βιοχημικές διεργασίες και την επίδραση τους στην παραβατικότητα έχει μελετηθεί επίσης και ο ρόλος των τοξικών ουσιών στην εμφάνιση εγκληματικών συμπεριφορών .Οι τοξικές ουσίες μπορούν να προκαλέσουν πολλά προβλήματα στον ανθρώπινο οργανισμό. Ιδιαίτερα όσον αφορά τα παιδιά ,οι τοξικές ουσίες μπορούν να καθυστερήσουν ή να επηρεάσουν αρνητικά την νευρολογική ανάπτυξη τους , ιδιαίτερα κατά τη προσχολική ηλικία που το κεντρικό νευρικό σύστημα ωριμάζει .²⁵²

Η τοξική ουσία που έχει συνδεθεί τόσο με την εγκληματικότητα όσο και με την παραβατικότητα στους ανηλίκους είναι ο μόλυβδος .Η δηλητηρίαση του αίματος των παιδιών από μόλυβδο μπορεί να επέλθει λόγω της παγκόσμιας χρήσης μολύβδου στις βαφές και τη βενζίνη. Η αυξημένη ποσότητα του μολύβδου όμως τόσο στο μητρικό αίμα όσο και στο αίμα των παιδιών κατά τη προσχολική ηλικία -που μπορεί να βλάψει την ανάπτυξη του εγκεφάλου στα έμβρυα και στα πολύ μικρά παιδιά (μέχρι την ηλικία των 36 μηνών)- αυξάνει την πιθανότητα εισόδου της ουσίας αυτής στο αναπτυσσόμενο νευρικό σύστημα γεγονός που θεωρείται ότι μπορεί να οδηγήσει σε παρατεταμένες ή μόνιμες νευρο-συμπεριφοριστικές διαταραχές²⁵³ . Όσον αφορά τον τρόπο επίδρασης του μολύβδου στην εκδήλωση παραβατικότητας , αυτή ερμηνεύεται με βάση τις επιδράσεις της έκθεσης στο μόλυβδο, οι οποίες περιλαμβάνουν την καταστροφή των αποθηκών της μυελίνης και την μείωση της δραστηριότητας ενός ενζύμου απαραίτητου για τη σύνθεσή της²⁵⁴ .

Η συσχέτιση της δηλητηρίασης από μόλυβδο και της διάπραξης εγκληματικών πράξεων προκύπτει από ένα σύνολο σχετικών ερευνών που συνδέουν την έκθεση σε μόλυβδο κατά την προσχολική ηλικία με την παραβατικότητα. Έρευνα των Needleman et al (1996)²⁵⁵ η οποία εξέτασε τη συγκέντρωση του μολύβδου στα κόκκαλα 301 παιδιών και τα συνέκρινε με τις αναφορές των δασκάλων και των γονέων όσο και με τις αυτό-ομολογούμενες αναφορές των παιδιών στην ηλικία των 7 και των 11 ,βρήκε συσχέτιση της έκθεσης στο μόλυβδο και της εμφάνισης παραβατικότητας τόσο στην ηλικία των 7 όσο και των 11. Επίσης βρέθηκε ότι τα υποκείμενα που παρουσίαζαν μεγαλύτερη συγκέντρωση μολύβδου στα κόκκαλα στην ηλικία των 11 είχαν υψηλότερα ποσοστά αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας. Με βάση αυτά τα δεδομένα οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η έκθεση στο μόλυβδο σχετίζεται με αυξημένο κίνδυνο εμφάνισης αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς ενώ το αποτέλεσμα αυτό ακολουθεί

²⁵² Loeber R.: Development and Risk Factors of Juvenile Antisocial Behavior and Delinquency , Clinical Psychology Review , Vol. 10(1990) , pp 1-41 , σελ 12

²⁵³ Agency for Toxic Substances and Disease Registry, 2000. Case Studies in Environmental Medicine: Lead Toxicity. US Department of Health and Human Services , όπως αναφέρεται στο Nevin R.: Understanding international crime trends: The legacy of preschool lead exposure , Environmental Research 104 (2007) 315–336, σελ 315

²⁵⁴ Lidsky, T., Schneider, J...: Lead neurotoxicity in children: basic mechanisms and clinical correlates. Brain 126, pp 5–19, 2003 όπως αναφέρεται στο Nevin R.(2007) , σελ 316

²⁵⁵ Needleman et al : Bone Lead Levels and Delinquent Behavior *JAMA*. 1996 ;275(5):363-369., 1996

μια εξελικτική πορεία. Άλλη πιο σύγχρονη έρευνα , των Dietrich et al (2001)²⁵⁶ η οποία μελέτησε τη συσχέτιση ανάμεσα στη προγεννητική και μεταγεννητική έκθεση σε μόλυβδο και την παραβατικότητα σε άτομα 15-17 ετών ,βρήκε ότι η προ-γεννητική έκθεση σε μόλυβδο συσχετιζόταν με αυξημένη συχνότητα των γονικών αναφορών για παραβατική συμπεριφορά ,ενώ η μεταγεννητική έκθεση σε μόλυβδο συνδεόταν με αύξηση στην συχνότητα των αυτό-ομολογούμενων παραβατικών συμπεριφορών. Επίσης η έρευνα των Needleman et al (2000)²⁵⁷ που πραγματοποιήθηκε σε 216 κρατούμενους ανήλικους παραβάτες οι οποίοι συγκρίθηκαν με μια ομάδα ελέγχου από μαθητές λυκείων με τα ίδια κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά ,βρήκε ότι παραβάτες είχαν μεγαλύτερα ποσοστά συγκέντρωσης μολύβδου στα κόκκαλα σε σχέση με την ομάδα ελέγχου. Τέλος παρόμοια ήταν και τα αποτελέσματα της έρευνας του Nevin (2007)²⁵⁸ ο οποίος συνέκρινε τα ποσοστά των εγκλημάτων με βάση τα στατιστικά δεδομένα των συλλήψεων και των φυλακίσεων από τις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία για τα έτη 1960-2004 με τα ποσοστά της συγκέντρωσης του μολύβδου στο αίμα των παιδιών κατά τη προσχολική ηλικία .Σύμφωνα με τα πορίσματα αυτής της έρευνας η συγκέντρωση μολύβδου επηρεάζει ειδικά την νεανική παραβατικότητα και τις σχετικές τάσεις για εγκλήματα κατά της περιουσίας και τη διάρρηξη .

Με βάση αυτά τα ερευνητικά πορίσματα η έκθεση στο μόλυβδο κατά την προσχολική ηλικία φέρεται να σχετίζεται με την εκδήλωση της παραβατικότητας στην παιδική ηλικία και την εφηβεία αλλά και με τη συνέχιση της στην μετέπειτα ζωή. Η σημασία των ερευνών αυτών έγκειται όπως επισημαίνει ο Loeber²⁵⁹ στα εξής σημεία :α) ότι αποδεικνύουν ότι καταστάσεις που πολλές φορές στα παιδιά φαίνονται ως διαφορές ιδιοσυστασίας και ερμηνεύονται “ευφυώς” ως γενετικά ή κληρονομικά φαινόμενα ,μπορεί να οφείλονται σε νεύρο-τοξική έκθεση ή σε ελλείμματα στο κοινωνικό περιβάλλον των παιδιών και β) ότι όταν οι επόμενες γενιές παρουσιάζουν παρόμοια παρεκκλίνουσα συμπεριφορά συχνά ερμηνεύεται από τους ερευνητές ως ένδειξη γενετικών επιδράσεων ενώ είναι πιθανό ότι μπορούν να εξηγηθούν από τα “επίμονα νευροτοξικά χημικά στο περιβάλλον τα οποία μοιράζονται οι ίδιες γενιές” .

Στα πλαίσια αυτά τίθεται το θέμα της κοινωνικής βάσης της επίδρασης των τοξικών παραγόντων στο φαινόμενο της παραβατικότητας ανηλίκων .Αν και η απόδοση της παραβατικότητας στους τοξικούς παράγοντες φαίνεται να έχει βιολογικές βάσεις αφού η επίδραση τους στον εγκέφαλο προκαλεί αλλοιώσεις οι οποίες θεωρείται ότι σχετίζονται με την εγκληματική συμπεριφορά ,στην πραγματικότητα έχει κοινωνικές βάσεις οι οποίες αφορούν τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και τον τρόπο ζωής που οδηγούν στην αυξημένη χρήση τέτοιων τοξικών ουσιών .Αν και δεν αμφισβητείται ότι η δηλητηρίαση από τοξικές ουσίες μπορεί να προκαλέσει σοβαρές εγκεφαλικές βλάβες, όσον αφορά την εκδήλωση της παραβατικότητας, η δηλητηρίαση από το μόλυβδο μπορεί να μην αποτελεί άμεσο παράγοντα της παραβατικότητας αλλά έναν δείκτη των κοινωνικοοικονομικών παραγόντων που

²⁵⁶ Dietrich et al : Early exposure to lead and juvenile delinquency *Neurotoxicology and Teratology* 23 (2001) 511 –518

²⁵⁷ Needleman et al: Bone lead levels in adjudicated delinquents: A case-control study, *Pediatr. Res.* 47 (2000) 155A

²⁵⁸ Βλ Nevin (2007)

²⁵⁹ Βλ Loeber (1990) σελ 13

μπορεί να έχουν οδηγήσει το άτομο στην παραβατικότητα .Επιπλέον η πρόκληση εγκεφαλικής βλάβης από τον μόλυβδο μπορεί να δυσχεραίνει την προσαρμογή του ατόμου στις δυσμενείς αυτές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες , αποτελώντας ωστόσο παράγοντα διευκόλυνσης και όχι πρόκλησης. Στα πλαίσια αυτά όπως επισημαίνει και η Denno(2005) οι μελέτες αυτές που καταδεικνύουν τη δηλητηρίαση από μόλυβδο ως ένα δυνατό προβλεπτικό παράγοντα του εγκλήματος, στην πραγματικότητα καταδεικνύουν αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στις βιολογικές και κοινωνικές συνθήκες (παραδείγματος χάρη οι φτωχοί άνθρωποι είναι πιο πιθανό να ζουν σε σπίτια με ξεφλουδισμένη μπογιά μολύβδου) , αποδεικνύοντας ότι οι κοινωνικοί παράγοντες είναι αυτοί που επηρεάζουν το σώμα ²⁶⁰ .

3.2.2. Φυσικές ανωμαλίες

Αν και το Λομπροζιανό σενάριο του βιολογικά κατώτερου εγκληματία που παρουσίαζε συγκεκριμένα φυσικά χαρακτηριστικά (μεγάλα αυτιά, πηγούνι που προεξέχει , ευρεία ζυγωματικά ,κ.α) έχει εγκαταλειφθεί και επικριθεί από τους εγκληματολογικούς κόλπους, φαίνεται να αναβιώνει μέσα από τις σύγχρονες μελέτες που συνδέουν την παραβατικότητα με την ύπαρξη φυσικών –σωματικών ανωμαλιών στους εγκληματίες . Οι ανωμαλίες αυτές είναι γνωστές ως μικρές φυσικές ανωμαλίες (Minor Physical Abnormalities-MPA) και αποδίδονται κυρίως σε διαταραχές κατά την περίοδο εγκυμοσύνης αποτελώντας ένδειξη μη σωστής ανάπτυξης του εμβρύου προς το τέλος των τριών πρώτων μηνών της εγκυμοσύνης .Στα πλαίσια αυτά , οι φυσικές ανωμαλίες θεωρούνται ως ένας έμμεσος δείκτης ανώμαλης εγκεφαλικής ανάπτυξης²⁶¹ . Αυτές αφορούν κυρίως χαρακτηριστικά όπως αυτιά που βρίσκονται σε πολύ χαμηλή θέση ,προσκολλημένους λοβούς αυτιών , βαθιές αυλακώσεις στη γλώσσα ,κ.α .

Στα πλαίσια αυτά ένα σύνολο ερευνών μελετούν την επίδραση των φυσικών ανωμαλιών στην παραβατικότητα ,καταδεικνύοντας μια συσχέτιση κυρίως όσον αφορά την εκδήλωση βίαιων εγκλημάτων κατά τα τελευταία χρόνια της εφηβείας και τις αρχές της ενήλικης ζωής .Έρευνα των Mednick and Kandel (1988)²⁶² που μελέτησαν τις μικρές φυσικές ανωμαλίες που αξιολογήθηκαν από έναν εξειδικευμένο παιδίατρο , σε ένα δείγμα 129 12χρονων αγοριών , βρήκε ότι σχετίζονται με τη βίαια παραβατικότητα εννέα χρόνια μετά ,όταν τα υποκείμενα ήταν 21 ετών αλλά όχι με τα

²⁶⁰ Denno Deborah :Commentary , In Understanding Crime :A multidisciplinary Approach ed Susan Guarino –Ghezzi and A Javier Trevino ,175-180. N.p : Anderson Publishing 2005 , σελ 177-178 όπως αναφέρεται στο Rafter (2008) σελ 205

²⁶¹ Raine A.: Annotation: The role of prefrontal deficits, low autonomic arousal, and early health factors in the development of antisocial and aggressive behavior in children, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(2002b),pp. 417–434., σελ 425

²⁶² Mednick, S.A., & Kandel, E.:*Genetic and perinatal factors in violence. In S.A. Mednick, & T. Moffitt (Eds.), Biological contributions to crime causation (pp. 121–134). Dordrecht, Holland: Martinus Nijhoff, 1988 όπως αναφέρεται στο Raine A. (2002b),pp. 417–434., σελ*

αδικήματα κατά της περιουσίας που δεν περιλάμβαναν βία .Άλλη έρευνα των Arseneault et al (2000)²⁶³ που εξέτασε τις μικρές φυσικές ανωμαλίες σε μια ομάδα 170 14χρονων από χαμηλά κοινωνικά στρώματα βρήκε ότι οι μικρές φυσικές ανωμαλίες στο σύνολο τους και οι φυσικές ανωμαλίες στο στόμα συσχετιζόνταν με αυξημένο κίνδυνο εμφάνισης βίαιης παραβατικότητας στην ηλικία των 17 χρόνων ενώ δεν υπήρξαν παρόμοια ευρήματα για τη μη βίαιη παραβατικότητα στην εφηβεία.

Ωστόσο η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του δείγματος μπορεί να λειτουργεί ως παρεμβαλλόμενη μεταβλητή και να αλλοιώνει τα αποτελέσματα .Η υπεραντιπροσώπηση των παιδιών με φυσικές ανωμαλίες στις κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις είναι πιθανόν να οφείλεται στις δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που μπορεί να επηρεάζουν την εγκυμοσύνη της μητέρας και άρα την ανάπτυξη του εμβρύου ,ενώ η διάπραξη βίαιων εγκλημάτων είναι πιθανόν να σχετίζεται με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση του ατόμου μέσα από παράγοντες όπως παραδείγματος χάρη η γειτονιά . Εξάλλου όπως προκύπτει από έρευνα που διεξήχθη σε παιδιά (Pine et al ;1997) οι μικρές φυσικές ανωμαλίες οδηγούν σε διαταραχή αγωγής μόνο όταν συνδυάζονται με κοινωνικούς παράγοντες²⁶⁴ .Συνεπώς οι παράγοντες αυτοί ως ενδείξεις εγκεφαλικής βλάβης ίσως να αποτελούν έναν επιβαρυντικό παράγοντα για την εκδήλωση της παραβατικότητας ,όταν σχετίζονται με κοινωνικούς παράγοντες ,αλλά δεν αποτελούν έναν εξηγητικό παράγοντα . Η εγκαθίδρυση μιας αιτιοκρατικής σχέσης ανάμεσα στην παραβατικότητα ανηλίκων και τις φυσικές ανωμαλίες εκπροσωπεί μάλλον ένα αναγωγιστικό μοντέλο εξήγησης του εγκλήματος και οδηγεί σε παρελθοντικές ρατσιστικές αντιλήψεις για το βιολογικά κατώτερο εγκληματία .

3.2.2.2 Περιγεννητικά προβλήματα

Τα περιγεννητικά προβλήματα που προκύπτουν κατά τη διάρκεια του τοκετού και αφορούν καταστάσεις όπως η ανοξία (έλλειψη οξυγόνου) και η προεκλαμψία (υπέρταση που οδηγεί σε ανοξία) θεωρούνται ότι είναι μια από τις πολλές αιτίες που προκαλούν εγκεφαλική βλάβη η οποία συναντάται σε περιπτώσεις αντικοινωνικών παιδιών και ενηλίκων . Οι επιπλοκές κατά τον τοκετό έχουν θεωρηθεί με βάση κάποιες από τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί ως παράγοντες που συμβάλλουν στην εκδήλωση της παραβατικότητας και εγκληματικότητας σε ανηλίκους και ενηλίκους αλλά και αντικοινωνικών διαταραχών όπως η διαταραχή αγωγής στα παιδιά .Οι Lewis et al (1979)²⁶⁵ στα πλαίσια της έρευνας τους σε παιδιά που ήταν κρατούμενα βρήκαν ότι τα παιδιά αυτά είχαν πιθανόν υποφέρει περισσότερο από περιγεννητικά προβλήματα σε σχέση με τα παιδιά που δε είχαν παρουσιάσει παραβατικότητα. Ωστόσο όπως έχει αποκαλυφθεί από βιοκοινωνικές έρευνες τα περιγεννητικά προβλήματα δεν οδηγούν από μόνα τους στην εκδήλωση της παραβατικότητας αλλά είναι απαραίτητη και η ύπαρξη κοινωνικών

²⁶³ Arseneault et al :Minor Physical Anomalies and Family Adversity as Risk Factors for Violent Delinquency in Adolescence, Am J Psychiatry 2000; 157:917–923

²⁶⁴

²⁶⁵ Lewis, D. O., Shanok, S. S., & Balla, D. A. :Perinatal difficulties, head and face trauma, and child abuse in the medical histories of seriously delinquent children. American Journal of Psychiatry 136 (1979), 419-423, όπως αναφέρεται στο Raine A and Scerbo A ; Biological Theories of Violence in J. S. Milner (ed.), NEUROPSYCHOLOGY OF AGGRESSION. Kluwer Academic Publishers, Boston,1991 , σελ 17

παραγόντων .Ωστόσο ,τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών αφορούν κυρίως την εκδήλωση παραβατικότητας στην αρχή της ενήλικης ζωής και μετέπειτα. Η έρευνα των Raine ,Brennan and Mednick (1994)²⁶⁶ που εξέτασε τις επιπλοκές κατά τον τοκετό και την μητρική αποστέρηση σε 4.269 αγόρια στην ηλικία του ενός έτους στην Κοπεγχάγη της Δανίας ,βρήκε ότι υπήρχε αλληλεπίδραση των δύο αυτών παραγόντων όσον αφορά την πρόβλεψη της βίαιης παραβατικότητας στην ηλικία των 18 χρόνων. Επίσης έρευνα²⁶⁷ που πραγματοποιήθηκε σε 5,587 αγόρια στην Φιλανδία έδειξε ότι τα περιγεννητικά προβλήματα επιδρούσαν στα μοναχοπαιδιά στην εκδήλωση βίαιης παραβατικότητας στην ενήλικη ζωή κατά έναν συντελεστή 4.4.

Ωστόσο η υπόθεση ότι οι επιπλοκές κατά τον τοκετό επιδρούν είτε από μόνες τους είτε μαζί με άλλους παράγοντες στην εκδήλωση της παραβατικότητας ανηλίκων καταρρίπτεται από την πλειοψηφία των ερευνών .Έρευνα των Rantakalio ,Koiranen and Motonen (1992)²⁶⁸ που εξέτασε τη συσχέτιση των περιγεννητικών προβλημάτων , της παιδικής επιληψίας και του τραύματος στο κεντρικό νευρικό σύστημα με την παραβατικότητα ανηλίκων βρήκε ότι τα περιγεννητικά προβλήματα δεν επιδρούσαν στην αύξηση της νεανικής παραβατικότητας. Επίσης οι έρευνες των Pasamanick και Knobloch (1966)²⁶⁹ καθώς και των West και Farrington(1973)²⁷⁰ έδειξαν πως δεν υπάρχουν συσχετισμοί ανάμεσα στις επιπλοκές κατά την κύηση ή τον τοκετό και την παραβατικότητα .Επιπλέον όσον αφορά την αλληλεπίδραση των περιγεννητικών προβλημάτων με τους κοινωνικούς παράγοντες στην εμφάνιση της νεανικής παραβατικότητας ,η έρευνα των Laucht et al (2000)²⁷¹ που πραγματοποιήθηκε σε 322 παιδιά στη Γερμανία δε βρήκε καμία αλληλεπίδραση ανάμεσα στα περιγεννητικά προβλήματα και τις οικογενειακές αντιξοότητες όσον αφορά την εκδήλωση της παραβατικότητας.

Συμπερασματικά ,τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών αποδεικνύουν ότι δεν μπορεί να τεκμηριωθεί επιστημονικά ,κάποια σχέση ανάμεσα στην παραβατικότητα ανηλίκων και τα περιγεννητικά προβλήματα . Αντίθετα οι έρευνες που καταδεικνύουν την ύπαρξη κάποιας σχέσης στα πλαίσια της αλληλεπίδρασης των περιγεννητικών

²⁶⁶ Raine, A., Brennan, P., & Mednick, S.A. :Birth complications combined with early maternal rejection at age 1 year predispose to violent crime at age 18 years *Archives of General Psychiatry*, 51, pp. 984–988 ,1994 όπως αναφέρεται στο Raine (2002)b, σελ 424

²⁶⁷ Kempainen et al :The one-child family and violent criminality: A 31-year follow-up study of the Northern Finland 1966 birth cohort. *American Journal of Psychiatry*, 15(2001), pp.960–962 όπως αναφέρεται στο Raine 2002 a,

²⁶⁸ Rantakalio ,Koiranen and Motonen: Association of perinatal events, epilepsy, and central nervous system trauma with juvenile delinquency, *Arch Dis Child* 1992;67:1459-146

²⁶⁹ Pasamanick και Knobloch: Restropective studies on the epidemiology of reproductive casualty :old and new , Merrill –Palmer Quart ., 12(1966), 7-26 όπως αναφέρεται στο Φαρσεδάκης(2005)

²⁷⁰ West and Farrington (1973): Who becomes Delinquent? ,Heinemann, London ,1973 όπως αναφέρεται στο Φαρσεδάκης (2005)

²⁷¹ Laucht, M.et al: Behavioral sequelae of perinatal insults and early family adversity at 8 years of age. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 3(2000), pp,1229–1237

προβλημάτων με κοινωνικούς παράγοντες αφορούν τις αρχές της ενήλικης ζωής και όχι την παιδική ή εφηβική ηλικία .

3.2.3 Η επίδραση της νικοτίνης και του αλκοόλ κατά την κύηση

Είναι γνωστό ότι η χρήση αλκοόλ καθώς και το κάπνισμα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης μπορεί να προκαλέσουν σημαντικά προβλήματα στην ανάπτυξη και την υγεία του εμβρύου .Ωστόσο τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί αρκετές έρευνες, οι οποίες υποστηρίζουν την επίδραση της χρήσης αλκοόλ και του καπνίσματος κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης στην εκδήλωση παραβατικότητας στην παιδική και εφηβική ηλικία .

Συγκεκριμένα όσον αφορά το αλκοόλ ,η χρήση του κατά την εγκυμοσύνη μπορεί να προκαλέσει σημαντικά προβλήματα στο έμβρυο όπως το Εμβρυικό Αλκοολικό Σύνδρομο(FAS) και οι Εμβρυικές Αλκοολικές Επιδράσεις (FAE).Το Εμβρυικό Αλκοολικό Σύνδρομο και οι Εμβρυικές Αλκοολικές Επιδράσεις παρουσιάζουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά όπως αναπτυξιακά ελαττώματα, χαρακτηριστικές ανωμαλίες στο πρόσωπο και δυσλειτουργία στο κεντρικό νευρικό σύστημα ,καθώς και προβλήματα ψυχοκοινωνικής φύσεως εξαιτίας της σημαντικής προ-βρεφικής έκθεσης στο αλκοόλ. Οι βλάβες που δημιουργούνται στον εγκέφαλο των εμβρύων εξαιτίας της έκθεσης στο αλκοόλ έχει θεωρηθεί ότι μπορεί να οδηγήσουν στην παραβατικότητα . Έρευνα των Fast ,Conry και Loock(1999)²⁷² που πραγματοποιήθηκε σε 287 νέους-ες ηλικίας 12-18 ετών οι οποίοι είχαν παραπεμφθεί στις ψυχιατρικές δικαστικές υπηρεσίες για ψυχιατρική εξέταση , βρήκε ότι το 23, 3% είχε μια διάγνωση σχετική με το αλκοόλ και από αυτό το ποσοστό , το 22,3% είχε Εμβρυικές Αλκοολικές Επιδράσεις(FAE) ενώ μόνο 3 από τα παιδιά είχαν Εμβρυικό Αλκοολικό Σύνδρομο .Τα ευρήματα αυτά οδήγησαν τους ερευνητές στο συμπέρασμα ότι το ποσοστό αυτό είναι δυσανάλογα αντιπροσωπευόμενο στο σύστημα δικαιοσύνης. Παρόμοια ήταν και τα αποτελέσματα της έρευνας των Streissguth et al (1996)²⁷³ που πραγματοποιήθηκε σε 253 12χρονα παιδιά , σύμφωνα με τα οποία η πλειοψηφία των παιδιών που είχαν διαγνωσθεί με Εμβρυικό Αλκοολικό Σύνδρομο και Εμβρυικές Αλκοολικές Επιδράσεις είχε εκδηλώσει παραβατικότητα ή προβληματική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα το 60% είχε προβλήματα με το νόμο, το 60% είχε προβλήματα με το σχολείο, το 50% είχε εκδηλώσει ανάρμοστη σεξουαλική συμπεριφορά και το 30% είχε βιώσει προβλήματα με το αλκοόλ και τα ναρκωτικά . Ωστόσο τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών θα μπορούσαν να αμφισβητηθούν καθώς αυτές διεξήχθησαν σε πληθυσμούς που ήταν αναμειγμένοι στο σύστημα

²⁷² Fast D.K ,Conry J ,Loock C.: Identifying Fetal Alcohol Syndrome Among Youth in the Criminal Justice System , Developmental and Behavioral Pediatrics , Vol 20 ,no 5 , USA , October 1999

²⁷³ Streissguth AP, Barr HM, Kogan J, Bookstein FL :Understanding the Occurrence of Secondary Disabilities in Clients with Fetal Alcohol Syndrome (FAS) and Fetal Alcohol Effects (FAE). Final Report to the Centers for Disease Control and Prevention (CDC), August 1996. Tech Rep No 96- 06. Fetal Alcohol & Drug Unit, University of Washington, Seattle, WA. Όπως αναφέρεται στο Mary Ellen Lynch, Claire D. Coles, Tammy Corley, Arthur Falek :*Examining Delinquency in Adolescents Differentially Prenatally Exposed to Alcohol: The Role of Proximal and Distal Risk Factors*, Journal of Studies on Alcohol, Vol. 64, 2003

δικαιοσύνης²⁷⁴ και σε πληθυσμούς που είχαν αναφερθεί ήδη σε κλινικές για θεραπεία εξαιτίας των προβλημάτων συμπεριφοράς που εκδήλωναν²⁷⁵.

Για την εξάλειψη των πιθανοτήτων αλλοίωσης των αποτελεσμάτων από την χρησιμοποίηση τέτοιων πληθυσμών οι Lynch et al (2003)²⁷⁶ χρησιμοποίησαν ένα μη κλινικό δείγμα το οποίο όμως παρουσίαζε προ-βρεφική έκθεση στο αλκοόλ. Στην έρευνα αυτή συμμετείχαν 250 νέοι αφρικανικής καταγωγής ,με χαμηλό οικονομικό εισόδημα ,με μέσο όρο ηλικίας 15,1 έτη ενώ εξετάστηκαν εκτός από την έκθεση στο αλκοόλ και άλλοι παράγοντες ,κυρίως ψυχοκοινωνικής φύσεως . Τα αποτελέσματα αυτά σε αντίθεση με τα προηγούμενα έδειξαν ότι τα παιδιά που είχαν εκτεθεί στο αλκοόλ στην προ-βρεφική ηλικία ,δεν διέφεραν από αυτά της ομάδας ελέγχου ούτε ως προς την ποικιλομορφία ούτε προς τη συχνότητα της παραβατικότητας που εκδήλωναν. Τα αποτελέσματα αυτά οδήγησαν τους ερευνητές στο συμπέρασμα ότι θα έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη και άλλες επιδράσεις μαζί με την έκθεση στο αλκοόλ ,όταν ερμηνεύεται η παραβατικότητα που παρουσιάζουν άτομα που έχουν εκτεθεί στο αλκοόλ κατά την προ-βρεφική περίοδο.

Συμπερασματικά λοιπόν ,αν και η χρήση αλκοόλ κατά την εγκυμοσύνη μπορεί να προκαλέσει αρκετές βλάβες στο έμβρυο και αν και σύμφωνα με τα ερευνητικά αποτελέσματα ένας μεγάλος αριθμός ανήλικων παραβατών έχει παρουσιάσει προ-βρεφική έκθεση στο αλκοόλ, η παραβατικότητα δε θα πρέπει να ερμηνευθεί με βάση την έκθεση στο αλκοόλ και μόνο. Εξάλλου θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι χρήση αλκοόλ από τις μητέρες των παιδιών αυτών κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης μπορεί να αποτελεί δείκτη άλλων παραγόντων όπως η κακοποίηση και η κακομεταχείριση των παιδιών και γενικά των άσχημων οικογενειακών συνθηκών που επιδρούν όπως έχει προαναφερθεί στην εκδήλωση της παραβατικότητας .

Όσον αφορά την έκθεση των παιδιών κατά την εμβρυική περίοδο στη νικοτίνη ,αυτή έχει συνδεθεί επίσης με την εκδήλωση της εγκληματικής και αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Το κάπνισμα κατά την εγκυμοσύνη έχει θεωρηθεί ότι μπορεί να ευθύνεται για τα ελλείμματα στον εγκέφαλο τα οποία έχουν παρατηρηθεί σε ενήλικους παραβάτες²⁷⁷. Επιπλέον έχει βρεθεί ότι η προ-βρεφική έκθεση στη νικοτίνη σε αρουραίους προκαλεί διαταραχές στην ανάπτυξη του νοραδρενεργικού νευροδιαβιβαστικού συστήματος²⁷⁸ ενώ το μονοξείδιο του άνθρακα που βρίσκεται στο τσιγάρο έχει βρεθεί ότι καταστρέφει τα βασικά κύτταρα , τον εγκεφαλικό φλοιό, τον παρεγκεφαλικό φλοιό και μειώνει τα επίπεδα νορεπινεφρίνης. Επειδή θεωρείται ότι οι βλάβες αυτές είναι πιθανόν να προδιαθέτουν για την εκδήλωση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς , έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές έρευνες τόσο για την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς στους ενήλικους όσο και την εκδήλωση παραβατικότητας στους ανηλικούς.

²⁷⁴ Βλ Fast D.K ,Conry J ,Loock C(1999)

²⁷⁵ Βλ Streissguth et al(1996)

²⁷⁶ Βλ Lynch et al(2003)

²⁷⁷ Βλ Raine(2002b)σελ 426

²⁷⁸ Levin, E.D., Wilkerson A., Jones, J.P., Christopher, N.C., & Briggs, S.J. (1996). Prenatal nicotine effects on memory in rats: Pharmacological and behavioral challenges. *Developmental Brain Research*, 97, 207–15.

Συγκεκριμένα όσον αφορά την παραβατικότητα ανηλίκων , οι έρευνες δείχνουν επίσης μια σχέση με το κάπνισμα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης ωστόσο υπάρχουν αμφισβητήσεις σχετικά με την ύπαρξη μιας αιτιοκρατικής σχέσης ανάμεσα τους.

Μια έρευνα η οποία αφορά την παραβατικότητα των νέων σε σχέση με το κάπνισμα κατά την εγκυμοσύνη είναι αυτή των Rantakalio et al (1992)²⁷⁹ οι οποίοι μελέτησαν ένα δείγμα 5966 αγοριών στη Φιλανδία των οποίων η υγεία παρακολουθούταν από τη γέννησή τους ως τα 14 έτη τους .Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής έδειξαν ότι από αυτό το δείγμα το ποσοστό που παρουσίασε παραβατικότητα μέχρι τα 22 ήταν 4,6 % των παιδιών που η μητέρα τους δεν κάπνιζε κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης έναντι 10,3% των παιδιών που η μητέρα τους κάπνιζε κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης . Μια άλλη έρευνα ήταν αυτή των Wakschlag et al (1992)²⁸⁰ ,οι οποίοι μελέτησαν την επίδραση του καπνίσματος στη σοβαρή αντικοινωνική συμπεριφορά (διαταραχή αγωγής και ιστορικό παραβατικότητα όπως προκύπτει από το ποινικό μητρώο) στα παιδιά ,συγκεντρώνοντας και αναλύοντας όλες τις σχετικές μελέτες που είχαν πραγματοποιηθεί μέχρι τότε .Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας η σχέση ανάμεσα στο κάπνισμα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και την αντικοινωνική συμπεριφορά ήταν μέτρια .Συγκεκριμένα πιθανότητα εκδήλωσης σοβαρής αντικοινωνικής συμπεριφοράς στα άτομα τα οποία είχαν εκτεθεί στη νικοτίνη κατά την περίοδο της κύησης ήταν 1,5-4 φορές μεγαλύτερη από τα άτομα που δεν είχαν εκτεθεί στη νικοτίνη. Επιπλέον οι ερευνητές βρήκαν ότι α) η σχέση αυτή είναι ανεξάρτητη από συγχυτικούς παράγοντες ,β) είναι παρούσα σε διαφορετικά πλαίσια και γ) είναι συνεπής με τη βασική επιστήμη αλλά οι μεθοδολογικοί περιορισμοί των μελετών αυτών αποκλείουν τους αιτιώδεις συσχετισμούς. Στα πλαίσια αυτά κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μεν ένδειξη αλλά όχι απόδειξη ότι το κάπνισμα κατά την εγκυμοσύνη παίζει έναν αιτιολογικό ρόλο στην έναρξη της αντικοινωνικής συμπεριφοράς . Εξάλλου όπως προκύπτει από την έρευνα των D'Onofrio et al (2008)²⁸¹ οι οποίοι μελέτησαν την επίδραση του καπνίσματος κατά την εγκυμοσύνη στην εκδήλωση αντικοινωνικών διαταραχών (όπως η διαταραχή αγωγής και η εναντιωματική προκλητική διαταραχή), για την σχέση του καπνίσματος με τα προβλήματα συμπεριφοράς ευθύνονται παρεμβαλλόμενοι περιβαλλοντικοί παράγοντες αγνώστων στοιχείων και όχι οι τερατογόνες επιδράσεις του καπνίσματος κατά την εγκυμοσύνη. Συνεπώς δεν είναι το κάπνισμα αυτό που προκαλεί την εγκληματικότητα και την αντικοινωνική συμπεριφορά μέσω των εγκεφαλικών βλαβών που επιφέρει στο έμβρυο αλλά παρεμβαλλόμενοι περιβαλλοντικοί παράγοντες που μπορεί να σχετίζονται με το κάπνισμα και οι οποίοι δεν έχουν ανιχνευθεί και μετρηθεί ερευνητικά.

Συνοψίζοντας ,αν και το αλκοόλ και το κάπνισμα μπορούν να προκαλέσουν πολλές βλάβες στην ανάπτυξη του εμβρύου δεν μπορεί να εγκαθιδρυθεί μια αιτιοκρατική

²⁷⁹ Rantakalio et al :Maternal Smoking during Pregnancy and Delinquency of the Offspring: An Association without Causation? *Int. J. Epidemiol.* (1992) 21 (6): 1106-1113.

²⁸⁰ Wakschlag L, Pickett., Kate E., Cook Edwin, Benowitz Neal L. and Leventhal Bennett L: Maternal Smoking During Pregnancy and Severe Antisocial Behavior in Offspring: A Review, *American Journal of Public Health* | June 2002, Vol 92, No. 6, pp.966-974

²⁸¹ D'Onofrio et al :Smoking during pregnancy and offspring externalizing problems: An exploration of genetic and environmental confounds, *Development and Psychopathology* 20 (2008), 139–164 όπως αναφέρεται στο Raine (2002) b σελ 427

σχέση ανάμεσα στη χρήση αυτών των ουσιών και την παραβατικότητα καθώς είναι πιθανόν οι ίδιοι ψυχοκοινωνικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες που οδηγούν στην κατανάλωση και χρήση αυτών των ουσιών από τη μητέρα να επιδρούν στην ανάπτυξη της παραβατικότητας στα παιδιά . Επίσης είναι πιθανό ,η επίδραση των ουσιών αυτών και ιδιαίτερα του αλκοόλ στη μητέρα να επηρεάζουν τον τρόπο συμπεριφοράς απέναντι στο παιδί ,αποτελώντας έτσι το συνδεδεμένο κρίκο ανάμεσα στην παραβατικότητα , τη χρήση αλκοόλ και το κάπνισμα κατά την εγκυμοσύνη.

3.3 Νευροπαθολογία και παραβατικότητα ανηλίκων

3.3.1 Εγκεφαλική δυσλειτουργία(εγκεφαλικές βλάβες και μειονεξίες)

Η ερμηνεία της εγκληματικότητας αλλά και γενικά της ανθρώπινης συμπεριφοράς με βάση τη λειτουργία και τη μορφολογία του εγκεφάλου έχει τις ρίζες της στην ανάπτυξη της φρενολογίας κατά το 19^ο αιώνα, με βασικότερους εκπροσώπους τον Franz Joseph Gall και τον Johann Gaspar Spurzheim²⁸² . Η επιστήμη αυτή βασιζόταν στην εξαγωγή συμπερασμάτων για το χαρακτήρα του ατόμου και τη συμπεριφορά του μέσα από τη μελέτη του κρανίου του .Στα πλαίσια αυτής της προσέγγισης ,η εγκληματική συμπεριφορά συσχετιζόταν με συγκεκριμένες μειονεξίες στη δομή του κρανίου²⁸³ . Στα πλαίσια αυτά το έγκλημα άρχισε να εξηγείται με βάση την ανατομία του εγκεφάλου ,προωθώντας το σενάριο του γεννημένου εγκληματία.

Σήμερα η φρενολογία θεωρείται μια ψευδοεπιστήμη²⁸⁴ και τη θέση της έχουν πάρει η νευρολογία και η νευροφυσιολογία, οι οποίες βασίζονται σε πιο ακριβείς και

²⁸² Rafter N.: The murderous Dutch fiddler: *Criminology, history and the problem of phrenology, Theoretical Criminology* ,2005, Vol. 9(1): 65–96; 1362–4806, σελ 65, 70 ,77-86

²⁸³ Fink . :Causes of Crime. A. S. Barnes, New York.,1962 όπως αναφέρεται στο Nassi and Abramowitz (1976) σελ 592

²⁸⁴ Βλ Rafter (2005) σελ 77-86

επιστημονικές μεθόδους . Ήδη από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα ,οι νευροφυσιολόγοι έχουν επινοήσει νέους τρόπους να μετράνε τα φυσιολογικά επίπεδα που σχετίζονται με αντικοινωνικές προοπτικές²⁸⁵.Στα πλαίσια αυτά χρησιμοποιούνται μέθοδοι όπως ψυχοφυσιολογικές τεχνικές ,οι μελέτες βλάβης φλοιού , οι νευροψυχολογικές δοκιμασίες , ηλεκτροεγκεφαλογράφηματα(EGG) , και νευροαπεικονίσεις όπως η αξονική τομογραφία με εκπομπή φωτονίων(SPECT) , η αξονική τομογραφία με εκπομπή ποζιτρονίων(PET) και η μαγνητική τομογραφία(MRI), με στόχο την εξέταση της ύπαρξης τυχόν εγκεφαλικών βλαβών οι οποίες μπορεί να σχετίζονται με την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς .Ωστόσο όπως επισημαίνουν οι Walby και Carrier(2010) αν και οι μεθοδολογικές στρατηγικές της βίο-εγκληματολογίας έχουν γίνει πιο εκλεπτυσμένες ,οι αξιωματικοί της κανόνες παραμένουν άθικτοι²⁸⁶.Στόχος των μεθόδων αυτών όπως και των προηγούμενων είναι η αναγνώριση του επικίνδυνου παραβάτη. Το νευροεπιστημονικό αυτό μοντέλο όπως επισημαίνει η Rafter (2008) “ ταιριάζει με τη βιολογική κουλτούρα του σήμερα (όπου ενώ πολλά φαινόμενα που στο παρελθόν θα ερμηνεύονταν με βάση κοινωνικούς ή χαρακτηριστικούς παράγοντες ,τώρα αποδίδονται στην βιολογία), ενώ εντάσσεται στη νέα τάση του να γνωρίζουμε εξαρχής ποιος πρόκειται να δημιουργήσει προβλήματα ώστε να πάρουμε μέτρα πρόληψης “²⁸⁷ Στα πλαίσια αυτά , οι τεχνικές που προαναφέρθηκαν χρησιμοποιούνται τόσο σε άτομα που παρουσιάζουν νευρολογικές διαταραχές ή τραυματισμό όσο και σε επίσημα χαρακτηρισμένους εγκληματίες με στόχο τον εντοπισμό των εγκεφαλικών περιοχών που προδιαθέτουν για την εκδήλωση βίαιων και εγκληματικών συμπεριφορών και κατά επέκταση την πρόγνωση της επικινδυνότητας .Σύμφωνα με τις νευροαπεικονιστικές μελέτες του εγκεφάλου, οι περιοχές που ενοχοποιούνται περισσότερο για της εμφάνιση της εγκληματικότητας γενικά είναι οι πρόσθιες περιοχές του εγκεφάλου και ιδιαίτερα η μετωπιαία περιοχή²⁸⁸..Συγκεκριμένα το κεντρικό εύρημα των νευροαπεικονιστικών μελετών είναι ότι προμετωπιαίος φλοιός λειτουργεί λιγότερο στους εγκληματίες από τους μη εγκληματίες²⁸⁹ .Στα πλαίσια αυτά , “η εγκληματικότητα επαναπροσδιορίζεται και ερμηνεύεται ως λειτουργία της βλάβης του προμετωπιαίου φλοιού”²⁹⁰, χάνοντας έτσι την κοινωνική της υπόσταση,

Συγκεκριμένα όσον αφορά την παραβατικότητα ανηλίκων και την επίδραση της εγκεφαλικής δυσλειτουργίας σε αυτή , έχει βρεθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό παραβατών ,επιθετικών , ακόμα και ανθρωποκτόνων παιδιών υποφέρουν από κάποια εγκεφαλική δυσλειτουργία²⁹¹ . Όσον αφορά τις εγκεφαλικές περιοχές που εμφανίζονται τα προβλήματα ,όπως στους ενήλικους έτσι και στους ανηλίκους τα ερευνητικά πορίσματα από ηλεκτροεγκεφαλογράφηματα(EGG) έχουν δείξει αξιοσημείωτη ύπαρξη νευροψυχολογικών και φασματικών ανωμαλιών οι οποίες επιδρούν στη δυσλειτουργία των πρόσθιων και κροταφικών περιοχών του

²⁸⁵ Βλ Rafter(2008) σελ 221

²⁸⁶ Βλ Walby and Carrier (2010) σελ 275

²⁸⁷ Βλ Rafter(2008) σελ 217

²⁸⁸ Βλ Raine (2002)b σελ 421

²⁸⁹ Raine et al ,, 1998 Rowe ,2002 ., Tancredi ,2005 και Goldberg ,2001 όπως αναφέρονται στο Rafter(2008) σελ 224

²⁹⁰ Βλ Rafter σελ 224

²⁹¹ Bender L.: Children and Adolescents who have killed . Amer J. Psychiat., 116:((1959)510-513 όπως αναφέρεται στο Pincus J.H. and Tucker G.J :Violence in Children and Adults :A neurological View , American Academy of Child Psychiatry ,pp277-288 ,1978, σελ 283

εγκεφάλου²⁹². Οι εγκεφαλικές αυτές δυσλειτουργίες ,μπορεί να οφείλονται τόσο σε δομικές εγκεφαλικές μειονεξίες όσο και σε τραυματισμούς στο κεφάλι. Αρκετές έρευνες που μελετούν τα επακόλουθα στη συμπεριφορά από τον τραυματισμό στο κεφάλι έχουν δείξει εκδήλωση διαταραχής αγωγής και άλλων προβλημάτων συμπεριφοράς στα παιδιά μετά τον τραυματισμό στο κεφάλι²⁹³. Μάλιστα έρευνα των Hux et al (1998)²⁹⁴ έδειξε ότι μετά τον τραυματισμό στο κεφάλι ,οι γονείς των παραβατών ανέφεραν περισσότερα προβλήματα συμπεριφοράς από τους γονείς των μη παραβατών .

Ιδιαίτερα οι βλάβες αυτές σύμφωνα με τα ερευνητικά πορίσματα φαίνεται να αφορούν τον προμετωπιαίο φλοιό .Οι Anderson et al (1999)²⁹⁵ έχουν αναφέρει δύο περιπτώσεις ,ενός αγοριού και ενός κοριτσιού που υπέστησαν επιλεκτικές βλάβες στον προμετωπιαίο φλοιό σε ηλικία 16 μηνών και τα οποία παρουσίασαν πρώιμη αντικοινωνική συμπεριφορά η οποία εξελίχτηκε σε παραβατικότητα στην εφηβεία και σε εγκληματική συμπεριφορά στην ενήλικη ζωή. Επιπλέον έρευνα των Pennington και Bennetto (1993)²⁹⁶ αναφέρει εννιά περιπτώσεις παιδιών που υπέστησαν μετωπιαίες βλάβες στην ηλικία των δέκα ετών, εκ των οποίων οι επτά εκδήλωσαν διαταραχή αγωγής ενώ τα άλλα δύο εκδήλωσαν είτε παρορμητική και ασταθή συμπεριφορά είτε ανεξέλεγκτη συμπεριφορά .Τέλος έρευνα των Luis et al (2004)²⁹⁷ σε ένα δείγμα 18 ανηλίκων που είχαν καταδικαστεί σε θανατική ποινή πριν την ενηλικίωσή τους , έδειξε ότι όλα τα υποκείμενα εκτός από ένα είχαν υποστεί τραύμα στο κεφάλι ενώ όλα τα υποκείμενα παρουσίαζαν σημάδια δυσλειτουργίας στο προμετωπιαίο φλοιό. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι όλα τα υποκείμενα εκτός από ένα προέρχονταν από υπερβολικά βίαιες οικογένειες με περιστατικά κακοποίησης. Όπως αναφέρουν και οι ερευνητές η κακοποίηση μπορεί να δημιουργήσει τα τραύματα και τη δυσλειτουργία στο κεντρικό νευρικό σύστημα(εγκέφαλος-νωτιαίος μυελός) καθώς και να αποτελέσει ένα πρότυπο βίαιης συμπεριφοράς²⁹⁸. Στα πλαίσια αυτά οι εγκεφαλικές βλάβες που δημιουργήθηκαν από τις δυσμενείς οικογενειακές συνθήκες κατέστησαν τα υποκείμενα πιο ευάλωτα στον μη έλεγχο των συμπεριφορών που σχετίζονταν με το ιστορικό κακοποίησης και οικογενειακής βίας.

Η συσχέτιση των πρόσθιων περιοχών με την εκδήλωση εγκληματικών και βίαιων – επιθετικών συμπεριφορών αποδίδεται από τους νευροεπιστήμονες στο γεγονός ότι το συναίσθημα ρυθμίζεται από ένα σύμπλεγμα νευρικού κυκλώματος ,το οποίο περιλαμβάνει αρκετές περιοχές συμπεριλαμβανομένου του προμετωπιαίου φλοιού ,

²⁹² Yeudall L.: A Neuropsychosocial Perspective of persistent juvenile delinquency and Criminal Behavior , discussion , Vol.347, Forensic psychology and psychiatry , pp 349-355, June 1980 σελ 351

²⁹³ Βλ Raine (2002)β σελ 423

²⁹⁴ Hux, K., Bond, V., Skinner, S., Belau, D., & Sanger, D: Parental report of occurrences and consequences of traumatic brain injury among delinquent and non-delinquent youth. Brain Injury, 12(1998), pp. 667–681

²⁹⁵ Anderson, S.W., Bechara, A., Damasio, H., Tranel, D., & Damasio, A.R. Impairment of social and moral behavior related to early damage in human prefrontal cortex. Nature Neuroscience, 2(1999), pp. 1032–1037.

²⁹⁶ Pennington, B.F., & Bennetto, L.: Main effects or transactions in the neuropsychology of conduct disorder? Commentary on 'The neuropsychology of conduct disorder'. Development and Psychopathology, 5(1993), pp. 153–164.

²⁹⁷ Lewis et al : Ethics Questions Raised by the Neuropsychiatric, Neuropsychological, Educational, Developmental, and Family Characteristics of 18 Juveniles Awaiting Execution in Texas, J Am Acad Psychiatry Law 32:408–29, 2004

²⁹⁸ Ο.π σελ 426

του πρόσθιου φλοιού προσαγωγίου (ACC), του πίσω δεξιού ημισφαιρίου , του νησιωτικού φλοιού καθώς και αρκετών υποφλοιωδών δομών όπως η αμυγδαλή , ο ιππόκαμπος και ο θάλαμος. Οι πρόσθιες περιοχές του εγκεφάλου θεωρείται ότι παίζουν σημαντικό ρόλο στη ρύθμιση και την αναστολή της ανθρώπινης συμπεριφοράς^{299 300 301 302 303} γεγονός που εξηγεί σύμφωνα με αυτές τις μελέτες , τη συσχέτιση της δυσλειτουργίας αυτών των περιοχών με την εγκληματικότητα. Ιδιαίτερα όσον αφορά τον προμετωπιαίο φλοιό σύμφωνα με τον Rowe³⁰⁴ ,αυτή η περιοχή θεωρείται ότι δημιουργεί τη γνώση που έχουμε σχετικά με την εντύπωση που έχουν οι άλλοι για μας επιτρέποντάς μας έτσι να εξετάζουμε τη συμπεριφορά μας με βάση τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα τους .Με βάση αυτή τη θεωρία , βλάβη σε αυτή την περιοχή μπορεί να οδηγήσει σε αδυναμία κατανόησης των αναγκών των άλλων και συνεπώς να μειώσει την ικανότητα του ατόμου να συμπαθεί τους άλλους και να προβλέπει τις αντιδράσεις τους. Προέκταση αυτού όπως προκύπτει από τα ερευνητικά αποτελέσματα που προαναφέρθηκαν μπορεί να είναι η εκδήλωση επιθετικών και εγκληματικών συμπεριφορών.

Μια άλλη πρόσθια περιοχή του εγκεφάλου που φέρεται να συνδέεται σύμφωνα με τις έρευνες με την εγκληματικότητα και ιδιαίτερα με την παραβατικότητα είναι ο μετωπιαίος λοβός .Σύμφωνα με τον Elliott (1978) τα συμπτώματα που προκαλούνται από βλάβη στο μετωπιαίο λοβό ,το μαιχμιακό σύστημα ή και τα δύο είναι η έλλειψη προβλεπτικότητας ,η έλλειψη αυτογνωσίας, η ελαττωματική επιρροή, η απουσία συνείδησης ,η ανικανότητα μάθησης από τις εμπειρίες, η μειωμένη αίσθηση φόβου ,τα ανεπαρκή κίνητρα πράξεων ,η φτωχή κρίση, η απουσία άγχους, τα ψέματα και οι φαντασίες, η υπερβολική απόκριση στο αλκοόλ, η επιθετική συμπεριφορά και τα μοντέλα αυτό-ηττηθείσας συμπεριφοράς³⁰⁵. Συγκεκριμένα όσον αφορά την παραβατικότητα ανηλίκων τα ερευνητικά πορίσματα καταδεικνύουν την ύπαρξη δυσλειτουργίας του μετωπιαίου λοβού στους ανήλικους παραβάτες εξαιτίας όμως κάποιας εξελικτικής καθυστέρησης και όχι βλάβης όπως στην περίπτωση του προμετωπιαίου φλοιού που αναφέρθηκε .Συγκεκριμένα η Pontius(1982) έχει προτείνει τη δυσλειτουργία του μετωπιαίου λοβού εξαιτίας κάποιας εξελικτικής

²⁹⁹ Monroer . R. Brain Dysfunction in Aggressive Criminals. D. C. Heath & Co. Lexington, Mass., 1978 όπως αναφέρεται στο Yeudall L (1980)σελ 351

³⁰⁰ Elliott F., A : Neurological aspects of antisocial behavior. in The Psychopath: A Comprehensive Study of Antisocial Disorders and Behaviors. W. H. Reid, Ed. Brunner/Mazel . New York, N.Y., 1978 όπως αναφέρεται στο Yeudall L (1980) σελ 351

³⁰¹ Luria . R. The frontal lobes and the regulation of behavior. in Psychophysiology of the Frontal Lobes. K. H. Pribra & A. K. Luria, Eds. Academic Press, Inc. New York, N.Y., 1973 όπως αναφέρεται στο Yeudall L (1980) σελ 351

³⁰² Nauta J. W. H. The problem of the frontal lobes: a reinterpretation. J. Psychiatr. Res. 8(1971): 167-187 όπως αναφέρεται στο Yeudall L (1980) σελ 351

³⁰³ Williams , D. Temporal lobe syndromes.in Handbook of Clinical Neurology: Localization in Clinical Neurology. P.J. Vinken & G W. Bruyn, Eds . North Holland. Amsterdam, The Netherlands, 1969 όπως αναφέρεται στο Yeudall L (1980) σελ 351

³⁰⁴ Rowe D.: Biology and Crime ,Roxbury ,Los Angeles ,2002, σελ 86 όπως αναφέρεται στο Rafter(2008) σελ 224

³⁰⁵ Elliott, Frank A. "Neurological Aspects of Antisocial Behavior." In The Psychopath, edited by W. H. Reid. New York: Bruner/Mazel, 1978 όπως αναφέρεται στο Moffitt T.E: The Neuropsychology of Juvenile Delinquency: A Critical Review, Crime and Justice, Vol. 12 (1990), pp. 99-169, σελ 111

καθυστερήσης , ως τη βάση για κάποιες μορφές παραβατικότητας³⁰⁶³⁰⁷ . Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και από το γεγονός ότι οι έφηβοι παραβάτες καθώς και τα αντικοινωνικά παιδιά, παρουσιάζουν ελλείμματα σε εκτελεστικές λειτουργίες όπως η αυτό-ρύθμιση , ο ανασταλτικός έλεγχος ,ο σχηματισμός έννοιας , η ευέλικτη συμπεριφορά σε εξωτερικές απρόβλεπτες καταστάσεις ,η διαρκής προσοχή , η οργάνωση και ο σχεδιασμός³⁰⁸,γεγονός που καταδεικνύει την ύπαρξη μειονεξιών στο μετωπιαίο λοβό αφού αυτός είναι ο ρυθμιστής της εκτελεστικής λειτουργίας³⁰⁹. Επιπλέον έρευνα βρήκε ότι η χαμηλή βαθμολογία στην μετωπιαία εκτελεστική λειτουργία , προέβλεπε αυτό- ομολογούμενη επιθετική παραβατική συμπεριφορά σε αγόρια ηλικίας 10-12 ετών με πατρικό ιστορικό κατάχρησης ουσιών³¹⁰ . Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι κατά την εφηβεία ,η οποία είναι μια εξελικτική περίοδος , δεν έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία κάλυψης του μετωπιαίου λοβού με μυελίνη³¹¹. Συνεπώς τα ευρήματα αυτά μπορεί να οφείλονται σε μια φυσιολογική εξελικτική φάση ανωριμότητας του εγκεφάλου.

Στα πλαίσια αυτών των θεωρήσεων η παραβατικότητα παρουσιάζεται ως σύμπτωμα της εγκεφαλικής δυσλειτουργίας με αποτέλεσμα να αλλοιώνονται οι πραγματικές της διαστάσεις και να χάνει τον κοινωνικό της χαρακτήρα .Βέβαια οι σύγχρονοι νευροαπεικονιστές σε αντίθεση με τους εγκληματολόγους ανθρωπολόγους και τους υποστηρικτές της φρενολογίας ,δεν υποστηρίζουν ότι υπάρχει μια απλή διχοτομική διάκριση ανάμεσα στον εγκληματικό και μη εγκληματικό εγκέφαλο ,αντίθετα απεικονίζουν ένα συνεχές ανωμαλίας το οποίο περνάει από την κανονικότητα στην εγκληματικότητα³¹² . Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί ότι αν και δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η εγκεφαλική λειτουργία παίζει σημαντικό ρόλο στην ανθρώπινη συμπεριφορά, δεν την καθορίζει .Ειδικά όταν πρόκειται για πολύπλοκες συμπεριφορές άμεσα συνδεδεμένες με κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές συνιστώσες ,όπως η παραβατικότητα ανηλίκων .Εξάλλου πίσω από τις εγκεφαλικές βλάβες φαίνεται να βρίσκεται η επίδραση κοινωνικών παραγόντων. Συγκεκριμένα η Montagu έχει επισημάνει ότι οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης επιδρούν στην

³⁰⁶ Pontius AA., Ruttiger KF: Frontal Lobe maturation Lag in Juvenile Delinquents shown in narrative tests *Adolescence* 15:509-518, 1976 όπως αναφέρεται στο Karniski W.M , Levine M.D,Clarke S., Palfrey J. and Meltzer L. A study of Neurodevelopmental Findings in Early Adolescent Delinquents ,*Journal of adolescent health care* 3:151-159,1982, σελ 152

³⁰⁷ Pontius AA.:Neurological aspects in some types of Juvenile Delinquency, *Adolescence* 7:289 - 308 ,1972 όπως αναφέρεται στο Karniski et al(1982) σελ 152

³⁰⁸ Moffitt, T.E. Juvenile delinquency and attention- deficit disorder: Developmental trajectories from age three to fifteen. *Child Development*, 61,(1990a), pp 893–910.

³⁰⁹ Cauffman E., Steinberg L., Piquero A.R : Psychological, Neuropsychological and Physiological Correlates of Serious Antisocial Behavior in Adolescence :The role of Self Control , *Criminology* VOL 43 (1) ,2005,pp 133-175 ,σελ 140

³¹⁰ Giancola PR, Moss HB, Martin CS, *et al.* :Executive cognitive functioning predicts reactive aggression in boys at high risk for substance abuse: a prospective study. *Alcohol Clin Exp Res* 1996;20:740–4. Όπως αναφέρεται στο Brower M.C and Price B.H: Neuropsychiatry of frontal lobe dysfunction in violent and criminal behaviour: a critical review *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 2001;71:720–726 ,σελ 721

³¹¹ Βλ Sowell E, Thompson P, Tessner K, *et al*(2001) και Geidd J, Blumenthal J, Jeffries(1999)όπως αναφέρεται στο Lewis *et al* (2004) σελ 426

³¹² Rafter (2008) σελ 225

ανάπτυξη του εγκεφάλου³¹³. Πιο αναλυτικά σύμφωνα με την Montagu το χαμηλό κοινωνικοοικονομικό στάτους που σχετίζεται με φτωχά περιβάλλοντα αυξάνει τις πιθανότητες για βλάβη στον εγκέφαλο ενώ το κοινωνικό περιβάλλον μπορεί να αλλάξει τη λειτουργία του εγκεφάλου καθιστώντας το άτομο πιο ευάλωτο στις προκλήσεις του περιβάλλοντος .

Επιπλέον με βάση έρευνα των Lewis et al (1989)³¹⁴ που δείχνει ότι το ιστορικό κακοποίησης και οικογενειακής βίας μαζί με την νευρολογική βλάβη στην παιδική ηλικία αποτελούν τους καλύτερους προβλεπτικούς παράγοντες για την εκδήλωση εγκλήματος στην ενήλικη ζωή ,θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι οι βλάβες αυτές είναι πιθανό να προέρχονται από την κακοποίηση των παιδιών και να αλληλεπιδρούν ταυτόχρονα με τις άσχημες οικογενειακές συνθήκες οδηγώντας στην παραβατικότητα. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από ερευνητικά ευρήματα που δείχνουν διαφορές στις εγκεφαλικές δομές κακοποιημένων και μη κακοποιημένων παιδιών³¹⁵ .Συνεπώς οι εγκεφαλικές βλάβες μπορεί να καθιστούν το παιδί πιο ευάλωτο στα ερεθίσματα του περιβάλλοντός του ειδικά όταν αυτό βιώνει καταστάσεις όπως η κακοποίηση ,αλλά δεν αποτελούν εξηγητικό παράγοντα της παραβατικότητας.

Η υπόθεση αυτή υποστηρίζεται και από το γεγονός ότι όταν οι κοινωνικές συνθήκες είναι θετικές τα άτομα με εγκεφαλικές βλάβες δε διαπράττουν εγκληματικές πράξεις . Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Phineas Gage ενός εργοδηγού κατασκευών ο οποίος αν και υπέστη βλάβη στον προμετωπιαίο φλοιό δεν παρουσίασε αντικοινωνική συμπεριφορά για τα επόμενα 60 χρόνια μετά τον τραυματισμό του³¹⁶ γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι αυτό οφείλεται στην ψυχοκοινωνική υποστήριξη που είχε από το περιβάλλον του ,όπως προκύπτει από τις πληροφορίες για τις συνθήκες ζωής του μετά το ατύχημα³¹⁷ . Συνεπώς λοιπόν η λειτουργία του εγκεφάλου είναι αλληλένδετη με τις ψυχοκοινωνικές συνθήκες και η ερμηνεία της παραβατικότητας δεν μπορεί να στηριχθεί πάνω σε αυτή .Αντίθετα το σενάριο αυτό όπως προαναφέρθηκε ουσιαστικά αποτελεί ένα μοντέλο επικινδυνότητας που έχει ως στόχο την ανίχνευση του προσυμπτωματικού υποκειμένου και την κατάλληλη μεταχείρισή του .

3.3.2 Αυτόνομο νευρικό σύστημα

³¹³ Montagu A. Sogiogetic Brain Damage , Am .Antropol.74(5), 1972 pp:1045-1061 όπως αναφέρεται στο Yeudall (1980) σελ 351

³¹⁴ Lewis D.O,Richard L., Yeager C. and Femina D.D: Toward a Theory of the Genesis of Violence: A Follow-up Study of Delinquents, Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry ,Volume 28, Issue 3 , May 1989

³¹⁵ De Bellis M, Keshavan D: Sex differences in brain maturation in maltreatment-related pediatric posttraumatic stress disorder. Neurosci Behav Rev 27:103–17, 2003 όπως αναφέρεται στο Lewis (2004) σελ 426

³¹⁶ Mataro, M., Jurado, M. A., Garcia-Sanchez, C., Barraquer, L., Costa-Jussa, F. R., & Junque, C. Long-term effects of bilateral frontal brain lesion 60 years after injury with an iron bar. *Archives of Neurology*, 58(2001),pp. 1139–1142. όπως αναφέρεται στο Raine 2002 a, σελ 320

³¹⁷ Raine 2002 a, σελ 320

Τα τελευταία χρόνια τόσο θεωρητικές όσο και ερευνητικές προσεγγίσεις επιχειρούν να συνδέσουν την παραβατικότητα και την εγκληματικότητα γενικά με το αυτόνομο νευρικό σύστημα. Η πρώτη θεωρία που συνέδεσε το αυτόνομο νευρικό σύστημα με την παραβατικότητα ήταν αυτή του Eysenck στα πλαίσια της μελέτης του "Crime and Personality" , το 1964. Η θεωρία αυτή αποτέλεσε την πρώτη ολοκληρωμένη βιολογική θεωρία του εγκλήματος μετά τη παρακμή των ευγονικών θεωριών και αποτέλεσε το σταθμό για την ανάπτυξη της σύγχρονης βιοεγκληματολογίας αφού οδήγησε στην ανάπτυξη πολλών ερευνών που άρχισαν να μελετούν τη παραβατικότητα σε σχέση με βιολογικούς και νευρολογικούς παράγοντες³¹⁸ .

Σύμφωνα με τη θεωρία του Eysenck (1977)³¹⁹ για την εξήγηση της παραβατικότητας ,οι παραβάτες γεννιούνται με ένα αυτόνομο νευρικό σύστημα το οποίο είναι αργό ως προς την αντίδραση του απέναντι στα περιβαλλοντικά ερεθίσματα. Άμεσο αποτέλεσμα του αργού αυτόνομου νευρικού συστήματος είναι σύμφωνα με τον Eysenck (1977) η δυσκολία της εξαρτημένης μάθησης (conditionability)και συνεπώς της κοινωνικοποίησης ,καθώς παραδείγματος χάρη το παιδί δεν μπορεί να καταλάβει το λόγο που τιμωρήθηκε μετά από την διάπραξη μιας άσχημης συμπεριφοράς. Συνεπώς στα πλαίσια αυτά δυσκολεύεται να συνδέσει την τιμωρία με την αντικοινωνική συμπεριφορά που επέδειξε ,με αποτέλεσμα να αποτυγχάνει η διαδικασία κοινωνικοποίησης. Ωστόσο η βίο-κοινωνική θεωρία του Eysenck παρουσιάζει ένα παράδοξο ως προς την αλληλεπίδραση του αργού αυτόνομου νευρικού συστήματος και των περιβαλλοντικών συνθηκών .Συγκεκριμένα σύμφωνα με τη θεωρία αυτή ,τα παιδιά που έχουν αργό αυτόνομο νευρικό σύστημα αλλά ζουν κάτω από κανονικές κοινωνικές καταστάσεις γίνονται αντικοινωνικά .Ενώ τα άτομα που έχουν αργό αυτόνομο νευρικό σύστημα αλλά ζουν σε εγκληματογόνα ή αρνητικά περιβάλλοντα έχουν μικρότερες πιθανότητες να εκδηλώσουν αντικοινωνική συμπεριφορά από αυτούς που το αυτόνομο νευρικό τους σύστημα λειτουργεί κανονικά³²⁰ .Η εξήγηση σε αυτό ,βρίσκεται στο γεγονός ότι τα άτομα με κανονικό αυτόνομο νευρικό σύστημα θα κοινωνικοποιηθούν με βάση την αντικοινωνική συμπεριφορά των γονιών τους καθώς δεν τιμωρούνται για την αντικοινωνική τους συμπεριφορά ,αλλά λαμβάνουν εγγενή ικανοποίηση ως ανταμοιβή . Ενώ, άτομα με αργό αυτόνομο νευρικό σύστημα δε θα αναπτύξουν αυτές τις συμπεριφορές γιατί δεν ανταποκρίνονται στις εγγενείς αυτές ανταμοιβές. Για τη βελτίωση της ικανότητας για εξαρτημένη μάθηση , ο Eysenck πρότεινε αρχικά α) την εξέταση όλων των μαθητών με στόχο την επιλογή όλων των « προορισμένων» να γίνουν παραβάτες και την παροχής συμβουλών στους γονείς τους σχετικά με τον τρόπο εκπαίδευσής τους³²¹ και β) τη χρήση διεγερτικών φαρμάκων για τη βελτίωση της conditionability ώστε να αποκατασταθούν οι εγκληματίες με την επιδιόρθωσή τους³²² . Ωστόσο στην

³¹⁸ Rafter N. H. J. Eysenck in Fagin's kitchen: the return to biological theory in 20th-century criminology, *History of the Human Sciences* , 2006 19: 37, σελ 40

³¹⁹ Βλ Eysenck :Crime and Personality. 3rd edition. London: Routledge and Kegan

Paul, 1977, όπως αναφέρεται στο Shoemaker (2009), σελ 76

³²⁰ Βλ Eysenck 1977 όπως αναφέρεται στο Brennan και Raine (1977) σελ .591

³²¹ Eysenck, H. J. (1970) *Crime and Personality*, 2nd edn, rev. London: Paladin., σελ 172 όπως αναφέρεται στο Rafter N. :H. J. (2006) σελ 44

³²² Eysenck, H. J. (1970) *Crime and Personality*, 2nd edn, rev. London: Paladin.σελ 173-180 όπως αναφέρεται στο Rafter (2006) σελ 44

τρίτη έκδοση του βιβλίου του Crime and Personality απαρνήθηκε αυτό τον τρόπο θεραπείας³²³.

Στα πλαίσια της θεωρίας αυτής ο Eysenck προσπάθησε να ερμηνεύσει την παραβατικότητα μέσα από μια αναγωγιστική και ντετερμινιστική προσέγγιση. Αναγωγιστική, γιατί “προσπάθησε να ερμηνεύσει ένα κοινωνικοπολιτικό πρόβλημα όπως το έγκλημα μέσα από ένα καταναγκαστικό πρόγραμμα κλασικής εξαρτημένης μάθησης”³²⁴ και ντετερμινιστική, γιατί υπέθεσε ότι “οι παραβάτες δεν έχουν έλεγχο της συμπεριφοράς τους και άρα είναι “πίονια της βιολογίας τους”³²⁵. Ωστόσο όπως αναφέρουν οι Taylor, Walton και Young (1973), οι οποίοι ήταν πολέμιοι του νεοθετικισμού που εκπροσωπούσε ο Eysenck: αν και το αυτόνομο νευρικό σύστημα παίζει ρόλο στη διαδικασία μάθησης[...] και οι αυτόνομες ανταποκρίσεις μιας μαθημένης (conditioned) φύσης συμβαίνουν, το νόημά τους υπαγορεύεται από το συνειδητό”³²⁶. Συνεπώς το άτομο είναι αυτό που επιλέγει αν θα δράσει με βάση τις μαθημένες αντιδράσεις του ή όχι.

Η θεωρία του Eysenck ωστόσο επηρέασε και άλλους μελετητές όπως ο Mednick (1977) ο οποίος όμως παρουσιάζει μια διαφορετική οπτική από τον Eysenck ως προς την αλληλεπίδραση του περιβάλλοντος με το αργό αυτόνομο νευρικό σύστημα. Σύμφωνα με τον Mednick τα ελλείμματα στο αυτόνομο νευρικό σύστημα του παιδιού έχουν ως αποτέλεσμα την αποφυγή της προσαρμογής στις καταστάσεις (conditioning) καθώς και την ανικανότητα εκμάθησης της νομοταγούς συμπεριφοράς³²⁷. Σε αντίθεση όμως με τη θεωρία του Eysenck, ο Mednick (1977) υποστηρίζει ότι τα παιδιά που παρουσιάζουν μειονεξίες στο αυτόνομο νευρικό τους σύστημα αλλά μεγαλώνουν σε ακατάλληλες περιβαλλοντικές συνθήκες, έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να γίνουν αντικοινωνικά³²⁸. Η επίδραση του αργού αυτόνομου νευρικού συστήματος στην εκδήλωση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς έγκειται στο γεγονός ότι τα παιδιά μαθαίνουν την σωστή συμπεριφορά μέσω της παθητικής αποφυγής δηλαδή αποφεύγουν συμπεριφορές που επιφέρουν την τιμωρία επειδή την φοβούνται. Ωστόσο τα παιδιά με κανονικό αυτόνομο σύστημα αναρρώνουν γρήγορα από το φόβο και μαθαίνουν εύκολα την πολιτισμένη συμπεριφορά ενώ τα παιδιά με αργό αυτόνομο νευρικό σύστημα, αναρρώνουν πιο αργά από το φόβο και δε μαθαίνουν να αναστέλλουν την επιθετική συμπεριφορά. Στα πλαίσια αυτά σύμφωνα με τον Mednick (1977) αν τόσο η τιμωρία για την εκμάθηση της πολιτισμένης συμπεριφοράς όσο και η διάλυση του φόβου μετά την τιμωρία απουσιάζουν τότε το παιδί θα γίνει αντικοινωνικό.

Μια άλλη θεωρία η οποία συνδέει την παραβατικότητα και συγκεκριμένα τη βία με τη λειτουργία του αυτόνομου νευρικού συστήματος είναι αυτή του Venables (1988)³²⁹

³²³ Βλ Rafter (2006), σελ 44

³²⁴ Downes, D: Promise and Performance in British Criminology', *British Journal of Sociology* 29: 483–502, 1978 όπως αναφέρεται στο Rafter (2006) σελ 47

³²⁵ Βλ Rafter (2006) σελ 47

³²⁶ Taylor, I., Walton, P. and Young, J (1973) σελ 51

³²⁷ Βλ Mednick, S. A. (1977): A biosocial theory of the learning of law-abiding behavior. In S. A. Mednick & K.O Christiansen (Eds.), *Biosocial Bases of Criminal behavior* (pp. 1-8). New York: Gardner. Όπως αναφέρεται στο Brenan και Raine (1977) σελ 591

³²⁸ Ο.π

³²⁹ Venables, P. H.: Psychophysiology and crime: Theory and data. In T. E. Moffitt & S. A. Mednick (Eds.), *Biological contributions to crime causation* (pp. 3-13). Dordrecht, The

σύμφωνα με την οποία το αυτόνομο νευρικό σύστημα στους βίαιους παραβάτες είναι παρασυμπαθητικά συντονισμένο, δηλαδή ευνοούνται οι παρασυμπαθητικές σε σχέση με τις συμπαθητικές διαδικασίες. Ως ενδείξεις για τη στήριξη αυτής της υπόθεσης ο Venables(1988) χρησιμοποιεί ερευνητικά δεδομένα που αφορούν την ύπαρξη χαμηλού καρδιακού σφυγμού, υπογλυκαιμίας και χαμηλής διέγερσης του εγκεφαλικού φλοιού στους βίαιους παραβάτες³³⁰. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή η επικράτηση του παρασυμπαθητικού αυτόνομου νευρικού συστήματος έναντι του συμπαθητικού αυτόνομου συστήματος έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του πνευμονογαστρικού τόνου (vago-tonia) που φαίνεται να συνδέεται με την ύπαρξη χαμηλών ποσοστών φόβου τα οποία ίσως να ευθύνονται για την δυσκολία αναστολής της επιθετικής συμπεριφοράς. Ένδειξη των χαμηλών ποσοστών φόβου φαίνεται να αποτελεί ο χαμηλός καρδιακός ρυθμός όπως έχει προαναφερθεί ο οποίος αποτελεί ένδειξη της vago-tonia.

Για την επιβεβαίωση της επίδρασης του αυτόνομου νευρικού συστήματος στην εκδήλωση της παραβατικότητας έχουν διενεργηθεί αρκετές έρευνες οι οποίες μετρούν διάφορους δείκτες οι οποίοι θεωρείται ότι σχετίζονται με το αργό αυτόνομο νευρικό σύστημα. Ένας δείκτης που παρατηρείται στους ανήλικους παραβάτες³³¹ και στα αντικοινωνικά παιδιά^{332 333} και θεωρείται δείκτης χαμηλής διέγερσης του αυτόνομου νευρικού συστήματος³³⁴ είναι ο χαμηλός καρδιακός ρυθμός σε κατάσταση ηρεμίας. Ένας δεύτερος δείκτης αφορά τη διέγερση του εγκεφαλικού φλοιού, η οποία είναι χαμηλή στους ανήλικους παραβάτες αποτελώντας επίσης ένα δείκτη του χαμηλού αυτόνομου νευρικού συστήματος^{335 336}. Επιπλέον ένας τρίτος δείκτης είναι ο χρόνος αντίδρασης ο οποίος μετρείται με τη βοήθεια δοκιμασιών ηλεκτροδερμικής ανάκτησης όπως γαλβανικές δερματικές δοκιμασίες αντίδρασης ή ηλεκτροεγκεφαλογραφήματα. Σε σχέση με αυτό το δείκτη έρευνες που πραγματοποιήθηκαν τόσο από τον Eysenck όσο και από τον Mednick αλλά και από άλλους ερευνητές για την επιβεβαίωση της θεωρίας του αργού αυτόνομου νευρικού συστήματος, έδειξαν ότι οι παραβάτες παρουσίαζαν μικρότερους χρόνους αντίδρασης σε σχέση με τις ομάδες ελέγχου^{337 338 339}. Τέλος ένας άλλος δείκτης του χαμηλού αυτόνομου νευρικού συστήματος ο οποίος σχετίζεται με τη νεανική

Netherlands: Martinus Nijhoff 1988, όπως αναφέρεται στο Raine και Scerbo(1991) σελ 16

³³⁰ Βλ Raine και Scerbo (1991)σελ 16

³³¹ Wadsworth, M.E.J.: Delinquency pulse rates and early emotional deprivation. British Journal of Criminology, 16, 1976 ,pp 245-256

³³² Βλ Raine A and. Venables P(1984)

³³³ Raine, A., Venables, P.H., & Mednick, S.A. :Low resting heart rate at age 3 years predisposes to aggression at age 11 years: Findings from the Mauritius Joint Child Health Project. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 36, 1457–1464, 1997a

³³⁴ Raine et al (2002b) σελ 418

³³⁵ Krynicki, Victor E. ; "Cerebral Dysfunction in Repetitively Assaultive Offenders." Journal of Nervous and Mental Disease 166:59-67, 1978

³³⁶ Lewis, Dorothy Otnow, Ernest Moy, Lori D. Jackson, Robert Aronson, Nicholas Restifo, Susan Serra, and Alexander Simos : "Biopsychosocial Characteristics of Children Who Later Murder: A Prospective Study." American Journal of Psychiatry 142:1161-6, 1985

³³⁷ Βλ Eysenck 1977, 1989; Eysenck and Eysenck 1978; Siddle et al. 1977; Mednick et al. 1981 όπως αναφέρεται στο Shoemaker (2009) σελ 76

³³⁸ Βλ Mednick and Volavka (1980) όπως αναφέρεται στο Buckhuisen (1988) σελ 36

³³⁹ Βλ Raine (1993) όπως αναφέρεται στο Brenan and Raine (1977) σελ 595

παραβατικότητα θεωρείται ότι είναι η εξωστρέφεια .Οι περισσότερες έρευνες του Eysenck καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι περισσότεροι ανήλικοι που βρίσκονται έγκλειστοι στη φυλακή είναι εξωστρεφείς³⁴⁰ παρόλο που άλλα ερευνητικά πορίσματα³⁴¹ δε συμφωνούν με αυτό το εύρημα.

Μέσα από αυτές τις δοκιμασίες που μετράνε τους νευροφυσιολογικούς δείκτες που προαναφέρθηκαν , οι νευροφυσιολόγοι έχουν χτίσει, όπως επισημαίνει η Rafter(2008) ένα πορτραίτο ψυχοπαθών και άλλων αντικοινωνικών ανθρώπων ως ατόμων που αναζητούν συγκίνηση για να αντισταθμίσουν την χρόνια υπό-διέγερσή τους³⁴² .Στα πλαίσια αυτά το έγκλημα γίνεται αντιληπτό ως μια αυτό-θεραπεία για ένα χρόνια υποδιεγερμένο εγκέφαλο³⁴³ .

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι οι περισσότερες από τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί για την επαλήθευση της ύπαρξης ενός αργού αυτόνομου νευρικού συστήματος στους ανήλικους παραβάτες έχουν πραγματοποιηθεί σε έγκλειστους πληθυσμούς ή σε ανήλικους παραβάτες από επίσημες στατιστικές χρησιμοποιώντας τους ως αντιπροσωπευτικό δείγμα της παραβατικότητας γεγονός που μπορεί να αλλοιώσει τα αποτελέσματα³⁴⁴ . Μάλιστα στα πλαίσια μιας ερμηνείας των αποδεικτικών στοιχείων για την επίδραση του αργού αυτόνομου νευρικού συστήματος στην παραβατικότητα ο Passingham (1972)³⁴⁵ και ο Trasler (1978)³⁴⁶ αναφέρουν ότι αυτά στην πραγματικότητα δείχνουν ότι οι εγκληματίες δεν έχουν μικρότερη ικανότητα για εξαρτημένη μάθηση(conditionability) σε σχέση με τους μη εγκληματίες .

Επιπλέον τα αποτελέσματα που δείχνουν ότι οι παραβάτες έχουν αργό αυτόνομο νευρικό σύστημα ,είναι πιθανόν να οφείλονται σε επίδραση περιβαλλοντικών ψυχοκοινωνικών μεταβλητών και άρα να μην αποτελούν χαρακτηριστικό των παραβατών. Συγκεκριμένα έχει υποστηριχθεί (με βάση έρευνα³⁴⁷ που έχει δείξει ότι η συναισθηματική αποστέρηση στην παιδική ηλικία μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλή διέγερση του αυτόνομου νευρικού συστήματος σε ψυχοπαθείς παραβάτες όταν υπάρχουν στρεσογόνες καταστάσεις), ότι οι ανήλικοι παραβάτες βρίσκονται υπό στρεσογόνες καταστάσεις κατά τη διάρκεια της εξέτασης για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τη διέγερση του αυτόνομου νευρικού συστήματος , οι οποίες μπορεί να επιδρούν και να μειώνουν την αντιδραστικότητα του αυτόνομου

³⁴⁰ Βλ Shoemaker (2009) σελ 77

³⁴¹ Hoghughi, M. S., and A. R. Forrest: Eysenck's Theory of Criminality: An Examination with Approved School Boy'', *British Journal of Criminology* 10:240–254 όπως αναφέρεται στο Shoemaker (2009) σελ 77

³⁴² Βλ Rafter σελ 222

³⁴³ Rowe D.: *Biology and Crime* ,Los Angeles ,Roxbury ,2002 σελ 80 όπως αναφέρεται στο Rafter(2008) σελ 222

³⁴⁴ Βλ Shoemaker (2009) σελ 77

³⁴⁵ Passingham, R. E. (1972) 'Crime and Personality: a Review of Eysenck's Theory', in V. D. Nebylitsyn and J. A. Gray (eds) *Biological Bases of Individual Behavior*. New York: Academic Press, pp. 342–71.όπως αναφέρεται στο Rafter (2006) σελ 46

³⁴⁶ Trasler, G. (1978) 'Relations between Psychopathy and Persistent Criminality', in R. D. Hare and D. Schalling (eds) *Psychopathic Behavior: Approaches to Research*. New York: Wiley, pp. 273–98.όπως αναφέρεται στο Rafter (2006) σελ 46

³⁴⁷ Walsh et al : *Violent Delinquency: An Examination of Psychopathic Typologies*.*Journal of Genetic Psychology*148:(1987),pp. 385–392.όπως αναφέρεται στο Shoemaker(2009) σελ 77

νευρικού τους συστήματος³⁴⁸ και άρα μπορεί να μην υπάρχει σχέση ανάμεσα στο αργό αυτόνομο νευρικό σύστημα και την παραβατικότητα .Εξάλλου όπως φαίνεται και από την έρευνα των Mednick et al (1977)³⁴⁹ τα άτομα που είχαν τους χαμηλότερους χρόνους αντίδρασης ανήκαν στις χαμηλότερες και μεσαίες τάξεις γεγονός που δείχνει ότι οι κοινωνικοί παράγοντες επιδρούν στην παραβατικότητα ανεξάρτητα από την ύπαρξη νευρολογικών ελλειμμάτων και άρα ίσως η εκδήλωση παραβατικότητας στα άτομα με αργό αυτόνομο νευρικό σύστημα να οφείλεται απλά στην αλληλεπίδρασή του αυτόνομου νευρικού συστήματος με τους κοινωνικούς παράγοντες και όχι αποκλειστικά στην επίδραση του αργού αυτόνομου νευρικού συστήματος . Τα δεδομένα αυτά λοιπόν καθιστούν αμφισβητήσιμη την υπόθεση ότι η εκδήλωση της παραβατικότητας σε ένα παιδί με αργό αυτόνομο νευρικό σύστημα είναι προδιαγεγραμμένη .Μια τέτοια υπόθεση εξάλλου θα σήμαινε ότι ο άνθρωπος ζει σε ένα vacuum και δεν αλληλεπιδρά με το περιβάλλον του.

Με βάση λοιπόν όλα όσα προαναφέρθηκαν η θεωρία του αυτόνομου νευρικού συστήματος δεν είναι σε θέση να εξηγήσει την παραβατικότητα ανηλίκων , αντίθετα αποτελεί ένα ντετερμινιστικό και αναγωγιστικό μοντέλο που στοχεύει στην τεκμηρίωση του σεναρίου του γεννημένου εγκληματία.

3.3.3. Νευροψυχολογικά ελλείμματα /μαθησιακές δυσκολίες

Η συσχέτιση των νευροψυχολογικών ελλειμμάτων με την παραβατικότητα έχει μια πρόσφατη ιστορία ενώ χαρακτηρίζεται από ασάφειες και διαφωνίες³⁵⁰ . Τα νευροψυχολογικά ελλείμματα αφορούν την ύπαρξη μειονεξιών σε περιοχές του εγκεφάλου, οι οποίες επηρεάζουν ψυχολογικές διαδικασίες που έχουν να κάνουν με τομείς όπως η αντίληψη , η γλώσσα, η μνήμη , η προσοχή κ.α, οι οποίες σχετίζονται με την μάθηση .Στα πλαίσια αυτά όταν οι επιδόσεις σε ένα ή περισσότερους από αυτούς τους τομείς βρίσκονται κάποιες αποκλίσεις κάτω από το μέσο όρο τότε το άτομο παρουσιάζει μαθησιακές δυσκολίες .Στα πλαίσια αυτά πρέπει να επισημανθεί ότι δε θεωρούνται ως μαθησιακές δυσκολίες ,οι δυσκολίες που οφείλονται σε απώλεια όρασης, ακοής ,κίνησης ή σε νοητική καθυστέρηση.

Για τον εντοπισμό των περιοχών του εγκεφάλου που δυσλειτουργούν καθώς και των γνωστικών τομέων που παρουσιάζουν μειονεξίες εξαιτίας αυτών των δυσλειτουργιών οι ερευνητές χρησιμοποιούν νευροψυχολογικά τεστ .Βέβαια πρέπει να σημειωθεί ότι

³⁴⁸ Βλ Shoemaker (2009) σελ 77

³⁴⁹ Mednick, Sarnoff A., Lis Kirkegaard-Sorensen, Barry Hutchings, Joachim Knop, Raben Rosenberg, and Fini Schulsinger : An Example of Bio-Social Interaction Research: The Interplay of Socioenvironmental and Individual Factors in the Etiology of Criminal Behavior. *In* Biological Bases of Criminal Behavior, Sarnoff A. Mednick and Karl O. Christiansen, eds. Pp. 9–23. New Brunswick, NJ: Transaction ,1977 .όπως αναφέρεται στο Shoemaker (2009) σελ 77

³⁵⁰ Βλ Shoemaker (2009) σελ 73

δεν είναι πάντα βέβαιο ότι οι χαμηλές βαθμολογίες στα νευροψυχολογικά τεστ καταδεικνύουν εγκεφαλική δυσλειτουργία³⁵¹.

Σύμφωνα με τις μελέτες που βασίζονται στις νευροψυχολογικές δοκιμασίες, τα πιο συχνά νευροψυχολογικά ελλείμματα σε παραβάτες αφορούν μειονεξίες στις λεκτικές και εκτελεστικές λειτουργίες ενώ έχουν βρεθεί επίσης μειονεξίες και στις ικανότητες της μνήμης³⁵². Στα πλαίσια αυτά αναφέρουμε ενδεικτικά κάποιες από τις νευροψυχολογικές έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε ανήλικους παραβάτες. Έρευνα των Berman και Siegal(1976)³⁵³ που συνέκρινε καταδικασμένους ανήλικους παραβάτες με εθελοντές μη παραβάτες που άνηκαν στην ίδια κοινωνικοοικονομική τάξη, έδειξε συνολική εξαθλίωση των προσαρμοστικών ικανοτήτων και των ικανοτήτων επίλυσης προβλημάτων ενώ οι λιγότερο προσαρμοστικές ικανότητες είχαν επηρεαστεί λιγότερο. Επίσης έδειξε σημαντική βλάβη στα λεκτικά, αντιληπτικά και μη λεκτικά αντιληπτικά πεδία. Πιο σύγχρονη έρευνα των Robbins et al (1983)³⁵⁴ που πραγματοποιήθηκε σε ένα δείγμα καταδικασμένων ανηλίκων έδειξε βλάβη στη γνωστική, αντιληπτική και κινητικό-αντιληπτική λειτουργία ενώ παράλληλα βρέθηκαν αρκετοί δείκτες νευρολογικών ασταθειών. Πρόσφατη έρευνα των Teichner et al (2000)³⁵⁵ που χώρισε ένα δείγμα ανηλίκων παραβατών σε τέσσερις ομάδες ανάλογα με το νευροψυχολογικό τους προφίλ: την ομάδα του λεκτικού-αριστερού ημισφαιρίου, την ομάδα υποφλοιώδης/μετωπιαίο που αφορούσε τις γνωστικές λειτουργίες, την ομάδα ήπιων λεκτικών μειονεξιών και την κανονική, έδειξε ότι οι διεργασίες λεκτικού-αριστερού ημισφαιρίου και ακόμα περισσότερο οι γνωστικές διεργασίες στην ομάδα υποφλοιώδης/μετωπιαίο παρουσίαζαν τις περισσότερες βλάβες σε σχέση με τις άλλες κατηγορίες. Ωστόσο τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών που επισημαίνουν τη σχέση της γνωστικής δυσλειτουργίας με την παραβατικότητα καταρρίπτονται από την έρευνα των Tarter et al(1983)³⁵⁶ που δεν έδειξε καμία σχέση ανάμεσα στην αντικοινωνική συμπεριφορά και την γνωστική ικανότητα.

Ωστόσο οι περισσότερες έρευνες σχετικά με τα μαθησιακά-νευροψυχολογικά ελλείμματα υπογραμμίζουν ότι η μεγαλύτερη νευροψυχολογική μειονεξία των ανηλίκων παραβατών σε σχέση με τους μη παραβάτες αφορά σε ό, τι έχει να κάνει με τις γλωσσικές-λεκτικές ικανότητες³⁵⁷. Στα πλαίσια αυτά αναφέρουμε ενδεικτικά δύο από αυτές. Η έρευνα της Moffitt (1984) στη Νέα Ζηλανδία η οποία έδειξε ότι οι

³⁵¹ Βλ Moffitt (1990) σελ 102

³⁵² Ο.π σελ 121

³⁵³ Berman A.and Siegal A.W : "Adaptive and Learning Skills in Juvenile Delinquent" :A Neuropsychological Analysis, *J Learn Disabil November 1976 vol. 9 no. 9 583-590*

³⁵⁴ Robbins et al :Learning Disability and neuropsychological impairment in adjudicated, unincarcerated male delinquents. *Journal of the American Academy of Journal Psychiatry*, 22, 40-46. όπως αναφέρεται στο Miller :*Neuropsychological Perspectives on Delinquency, Behavioral Sciences & the Law*, Vol. 6, No. 3 pp. 409-428 (1988), σελ 413

³⁵⁵ Teichner et al : Identification of neuropsychological subtypes in a sample of delinquent adolescents, *Journal of Psychiatric Research* 34 (2000),pp. 129-132

³⁵⁶ Tarter et al: Cognitive Capacities of Juvenile Violent, nonviolent and sexual offender and sexual offenders. *Journal of Nervous & Mental disease*, 171(1983) pp., 564-567 όπως αναφέρεται στο Miller (1988) σελ 413

³⁵⁷ Βλ Moffitt σελ 135-137

περισσότερο παραβάτες παρουσίαζαν στατιστικά σημαντική βλάβη στη βαθμολογία δοκιμασιών που αφορούσαν τις λεκτικές δεξιότητες ,την οπτικοακουστική μνήμη ,την οπτικοχωρική ανάλυση ,την οπτικοκινητική ολοκλήρωση σε σχέση με τους λιγότερο παραβάτες, επισημάνε ότι τα πιο σημαντικά από αυτά τα ελλείμματα ήταν τα λεκτικά³⁵⁸. Παρόμοια ήταν και τα αποτελέσματα των Karniski et al(1982)³⁵⁹ που εξέτασε 54 έγκλειστους ανήλικους παραβάτες. Αυτή έδειξε ότι οι παραβάτες διέφεραν από τους μη παραβάτες ως προς την οπτική επεξεργασία και ακόμα περισσότερο ως προς την ακουστική λειτουργία της γλώσσας. Συγκεκριμένα το 29,6% των παραβατών σε σχέση με το 2% της ομάδας ελέγχου είχαν βαθμολογία 2 αποκλίσεις πιο κάτω από το μέσο όρο της ομάδας ελέγχου στις γλωσσικές δεξιότητες .Ωστόσο είναι πιθανόν τα πορίσματα αυτά να οφείλονται στις μειωμένες ευκαιρίες για μάθηση που έχουν τα παιδιά αυτά ,δεδομένου ότι σχεδόν όλες οι έρευνες χρησιμοποιούν ως δείγμα άτομα από τις χαμηλές κοινωνικές τάξεις και από τα αστικά γκέτο ,τα οποία έχουν ήδη αναγνωρισθεί ως παραβάτες³⁶⁰.Στα πλαίσια αυτά οι μειωμένες ευκαιρίες αυτών των παιδιών για μάθηση ερμηνεύονται ως νοητική ανικανότητα του παιδιού και χρησιμοποιούνται ως μοντέλο επικινδυνότητας για την πρόγνωση της παραβατικότητας .

Ωστόσο έρευνα των Wolff et al(1982) που συνέκρινε μια ομάδα παραβατών με παιδιά μη παραβάτες τόσο από τις κατώτερες μεσαίες τάξεις όσο και με παιδιά από τις ανώτερες μεσαίες τάξεις και έδειξε ότι οι ανήλικοι παραβάτες διέφεραν και από τις δύο ομάδες ως προς τις γλωσσικές λειτουργίες ,κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι γλωσσικές μειονεξίες ήταν χαρακτηριστικό των παραβατών και όχι μια μεταβλητή συσχετιζόμενη με περιβαλλοντικούς παράγοντες³⁶¹.Ωστόσο πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το 70% των παραβατών σε σχέση με το 30% της ομάδας ελέγχου ήταν από αποδιοργανωμένες οικογένειες γεγονός που μειώνει τις δυνατότητες αυτών των ατόμων για μάθηση . Ενώ ,επιπλέον το αποδιοργανωμένο περιβάλλον μπορεί να αλληλεπιδρά με την ύπαρξη των νευρολογικών ελλειμμάτων τα οποία βρέθηκαν στους παραβάτες και να οδηγεί στη σχολική αποτυχία και πιθανότατα στην παραβατικότητα.

Παρόλα αυτά οι νευροψυχολογικές μελέτες προσεγγίζουν τα αποτελέσματα αυτά μέσα από ένα νευρολογικό μοντέλο και αποδίδουν τη συσχέτιση των λεκτικών μειονεξιών με την παραβατικότητα ανηλίκων, σε μειωμένη πλαγίωση του αριστερού ημισφαιρίου (που αποτελεί το κυρίαρχο ημισφαίριο) στα παραβατικά παιδιά ,το οποίο είναι εξειδικευμένο στην γλωσσική επεξεργασία και στη λογική περιγραφική ανάλυση . Το εύρημα αυτό προκύπτει από μελέτες³⁶² που δείχνουν ότι οι περισσότεροι παραβάτες είναι αριστερόχειρες(άρα κυριαρχεί το δεξί ημισφαίριο).Ωστόσο τα ευρήματα αυτά καθίστανται αμφισβητήσιμα από ερευνητικά

³⁵⁸ Ο .π σελ 133

³⁵⁹ Karniski et al : Neurodevelopment in Adolescent Delinquents, Journal of Adolescent Health Care , Vol 3 No 3 , 1982

³⁶⁰ Wolff et al : The Neuropsychological Status of Adolescent Delinquent Boys, / . Child Psychol. Psychiat. Vol. 23, No. 3,1982, pp. 267-279, σελ 275

³⁶¹ Ο .π σελ 274

³⁶² -Gabrielli, William F., and Sarnoff A. Mednick.: "Sinistrality and Delin-quency." Journal of Abnormal Psychology8 9:654-61 ,1980 όπως αναφέρεται στο Moffitt (1990) σελ 105
- Fitzhugh, Kathleen B.. "Some Neuropsychological Features of Delin-quent Subjects." Perceptual and Motor Skills 36:494, 1973 . όπως αναφέρεται στο Moffitt (1990) σελ 105

πορίσματα που δείχνουν χρήση και των δύο χεριών³⁶³ κατά τη γραφή στους παραβάτες ενώ άλλα ερευνητικά πορίσματα δε δείχνουν καμία συσχέτιση³⁶⁴. Όσον αφορά τη συσχέτιση του αριστερού ημισφαιρίου με τις λεκτικές μειονεξίες στην εκδήλωση της παραβατικότητας οι ερμηνείες είναι ποικίλες. Σύμφωνα με τον Joseph (1982)³⁶⁵ το γλωσσικό σύστημα του αριστερού ημισφαιρίου οργανώνει και δίνει κοινωνικό νόημα στα αισθήματα και στα κίνητρα. Στα πλαίσια αυτά κάτω από καταστάσεις ασάφειας, άγχους ή ματαιώσης ειδικά σε κοινωνικές καταστάσεις τέτοια άτομα μπορεί να οπισθοδρομήσουν σε πιο φυλογενετικά στερεότυπα συμπεριφοράς που αντιπροσωπεύουν μερικώς παραμορφωμένες εκδηλώσεις ανταγωνιστικής-αντικοινωνικής ή κατά προσέγγιση προκοινωνικής συμπεριφοράς. Αντίθετα σύμφωνα με το Luria (1961,1964)³⁶⁶ ο λόγος παίζει σημαντικό ρόλο στον αυτοέλεγχο της συμπεριφοράς και άρα η δυσλειτουργία στις λεκτικές αυτές διαδικασίες μπορεί να οδηγήσει σε εκδήλωση παρορμητικών συμπεριφορών καθώς δεν υπάρχει πλήρης αυτοέλεγχος..

Επιπλέον στα πλαίσια των νευροψυχολογικών εξετάσεων των ανήλικων παραβατών εκτός από την διερεύνηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων όπως αυτές που προαναφέρθηκαν, έχουν διερευνηθεί και συγκεκριμένα σύνδρομα μαθησιακών δυσκολιών όπως η δυσλεξία, η υπερκινητικότητα, και το σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής. Συγκεκριμένα σύμφωνα με ερευνητικά πορίσματα η υπερκινητικότητα φέρεται να συμβάλλει στην παραβατικότητα σε αντίθεση με την καθυστέρηση στην ανάγνωση(δυσλεξία)³⁶⁷. Η συσχέτιση της παραβατικότητας με την υπερκινητικότητα σύμφωνα με τους ερευνητές οφείλεται στο γεγονός ότι κάποια από τα υπερκινητικά παιδιά εμφανίζουν πρωτογενές ελάττωμα (στην ικανότητά τους να νιώθουν ευχαρίστηση ή δυσαρέσκεια) γεγονός που τους κάνει ευαίσθητους στην εκδήλωση παραβατικότητας.. Αντίθετα άλλη έρευνα που μελέτησε τη σχέση της υπερκινητικότητας με την αντικοινωνική συμπεριφορά και βρήκε ότι μια λανθάνουσα δομή για την αντικοινωνική συμπεριφορά συνδεόταν με μια λανθάνουσα δομή για την υπερκινητικότητα, βρήκε επίσης ότι η συσχέτιση ανάμεσα στην υπερκινητικότητα και την αντικοινωνική συμπεριφορά ήταν η αποδιοργανωμένη γονική πειθαρχία³⁶⁸. Επίσης άλλα ερευνητικά πορίσματα έχουν δείξει σημαντική συσχέτιση του συνδρόμου διαταραχής ελλειμματικής προσοχής -υπερκινητικότητας με την πρώιμη και σοβαρή παραβατικότητα^{369 370}. Ωστόσο έρευνες follow up έχουν δείξει ότι τα

³⁶³ Wolff et al (1982)

³⁶⁴ Feehan et al :Lateral Preference and Delinquent Behavior."Journal of Abnormal Psychology, 1989

³⁶⁵ Joseph R.: The neuropsychology of development: Hemispheric Laterality, Limbic Language and the origin of thought. Journal of Clinical Psychology, 38, 4-33, όπως αναφέρεται στο Miller (1988) σελ 420

³⁶⁶ -Luria, Aleksandr R. :The Role of Speech in the Regulation of Normal and Abnormal Behavior. New York: Basic, 1961 στο Moffitt (1990) σελ 116

-Luria, Aleksandr R., and E. D. Homskaya. 1964. "Disturbance in the Regulative Role of Speech with Frontal Lobe Lesions." In The Frontal Granular Cortex and Behavior, edited by J. M. Warren and K. Akert. New York: McGraw Hill. στο Moffitt (1990) σελ 116

³⁶⁷ Virkkunen M. and Nuutila A.: Specific reading retardation, hyperactive child syndrome, and juvenile delinquency, Acta psychiat. scand. (1976) 54, 25-28

³⁶⁸ Patterson G., Degarmo D, and Knutson N. :Hyperactive and antisocial behaviors: Comorbid or two points in the same process? *Development and Psychopathology*, 12 (2000), 91-106

³⁶⁹ Moffitt T.E: Juvenile delinquency and Attention Deficit Disorder :Boy's Developmental Trajectories from Age 3 to Age 15, Child Development, 1990,61,pp. 893-910

³⁷⁰ Moser F. and Doreleijers T.A.H: An explorative study of juvenile delinquents with attention deficit/hyperactivity disorder, European Journal on Criminal Policy and Research vol. 5-2,1997, pp.67-81

παιδιά με σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής αντιπροσωπεύονται δυσανάλογα ανάμεσα στους εφήβους παραβάτες³⁷¹.

Η σύνδεση των μαθησιακών δυσκολιών με την παραβατικότητα ερμηνεύεται στα πλαίσια δύο θεωρητικών προσεγγίσεων :της λογικής της σχολικής αποτυχίας και της λογικής της ευαισθησίας³⁷² Σύμφωνα με τη θεωρία της σχολικής αποτυχίας το παιδί με τις μαθησιακές από τη μια προσλαμβάνεται από του ενήλικους ως ένα πρόβλημα και από την άλλη εξαιτίας των δυσκολιών που αντιμετωπίζει στο σχολείο γίνεται αντικείμενο γελοιοποίησης από τους συμμαθητές του με αποτέλεσμα να αποκτά αρνητική εικόνα για τον εαυτό του και να συναναστρέφεται με άλλα παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα ,μερικά από τα οποία είναι επίσης παραβάτες³⁷³. Τα παιδιά που διαπράττουν αδικήματα είναι πιθανό να ενθαρρύνουν τα παιδιά που παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες να εμπλακούν στην παραβατικότητα με αποτέλεσμα αυτά να αναμειγνύονται στη διάπραξη παραβατικών πράξεων.

Αντίθετα η λογική της ευαισθησίας υποστηρίζει ότι τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες παρουσιάζουν μια ποικιλία χαρακτηριστικών που τα καθιστούν πιο ευάλωτα στην διάπραξη εγκληματικών πράξεων. Βασικά χαρακτηριστικά αυτών των παιδιών θεωρούνται η παρορμητικότητα και η αδυναμία μάθησης από την εμπειρία³⁷⁴.

Από τις δύο αυτές θεωρίες ως πιο πιθανή εξήγηση της σύνδεσης των μαθησιακών δυσκολιών με την παραβατικότητα φαίνεται να είναι η επίδραση της σχολικής αποτυχίας. Εξάλλου η σύνδεση της σχολικής αποτυχίας με την παραβατικότητα έχει αποδειχθεί από ένα σύνολο ερευνών³⁷⁵ ενώ είναι και η υπόθεση που εμφανίζεται πιο συχνά στη βιβλιογραφία. Όπως επισημαίνει και ο Berman (1972)η αδυναμία του παιδιού να ανταπεξέλθει στις σχολικές του υποχρεώσεις σε συνδυασμό με την αποδοκιμασία του από τους συμμαθητές του ,καθιστούν το σχολείο ανεπιθύμητο και εχθρικό στο παιδί και μπορεί να το οδηγήσουν στο σκασιάρχειο από αυτό και στην ανάμειξη σε εγκληματικές πράξεις³⁷⁶.

Ωστόσο θα πρέπει να επισημανθεί ότι αν και οι έρευνες που αφορούν το νευροψυχολογικό προφίλ των ανήλικων παραβατών δείχνουν μια σχέση ανάμεσα στους ανήλικους παραβάτες και τα νευροψυχολογικά –μαθησιακά προβλήματα υποστηρίζεται ότι αυτό δε συνεπάγεται την ύπαρξη λειτουργικής-αιτιοκρατικής σχέσης ανάμεσά τους³⁷⁷. Όπως επισημαίνουν οι Keilitz, Zaremba, and Broder(1979) ακόμη και το γεγονός ότι το ποσοστό των παραβατών που παρουσιάζουν μαθησιακές σε σχέση με το αντίστοιχο των μη παραβατών είναι μεγαλύτερο(32%

³⁷¹ Βλ Moffitt (1990) σελ 130

³⁷² Murray C.A : The link between learning Disabilities and Juvenile Delinquency : Current theory and Knowledge , ,National Institute for Juvenile Justice and Delinquency Prevention ,Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention ,Law enforcement Administration , Washington ,1976

³⁷³ Ο.π

³⁷⁴ Ο.π

³⁷⁵ Berrueta-Clement et al. 1987:224–227; Shoemaker 2005:117; Felson and Staff 2006:299; Lawrence 2007:136–137 όπως αναφέρονται στο Shoemaker(2009)σελ 162

³⁷⁶ Berman Allan :Neurological Dysfunction in Juvenile Delinquents :Implications for Early Intervention , Child Care Quarterly ,Vol.1 (4) ,1972, pp 264-271, σελ 267

³⁷⁷ -Βλ .Moffitt (1990)

-Wolff et al : (1982)

έναντι 16%) δεν αποτελεί απόδειξη ότι υπάρχει αιτιοκρατική σχέση ανάμεσα στις μαθησιακές και στην παραβατικότητα³⁷⁸. Εξάλλου υπάρχουν και έρευνες οι οποίες δεν έχουν δείξει σχέση ανάμεσα στις μαθησιακές δυσκολίες και την παραβατικότητα³⁷⁹. Επιπλέον πρέπει να επισημανθεί ότι οι έρευνες που αφορούν τα νευροψυχολογικά ελλείμματα-μαθησιακά προβλήματα παρουσιάζουν αρκετά μεθοδολογικά προβλήματα τα οποία μειώνουν την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων τους. Σύμφωνα με τη Moffitt (1990) κάποια από αυτά τα προβλήματα είναι τα εξής³⁸⁰:

- α) στις περισσότερες από αυτές τις έρευνες ο ερευνώμενος πληθυσμός ήταν επιλεγμένο δείγμα (έγκλειστοι εθελοντές, νοσηλεύόμενοι παραβάτες κ.α)
- β) υπάρχουν πιθανές παρεμβαλλόμενες μεταβλητές που ίσως να αλλοιώνουν τα αποτελέσματα των νευροψυχολογικών ερευνών (χορήγηση αντικαταθλιπτικών φαρμάκων σε έγκλειστους παραβάτες που ίσως να μειώνουν τη γνωστική ικανότητα, μεγαλύτερες πιθανότητες σύλληψης των παιδιών με μαθησιακά προβλήματα από αστυνομία, οι κλινικά αναφερόμενοι παραβάτες παρουσίαζαν περισσότερα νευροψυχολογικά προβλήματα από τους έγκλειστους μη αναφερόμενους)
- γ) ελάχιστες έρευνες παραθέτουν ενδείξεις για την αξιοπιστία και την εγκυρότητα τους
- δ) Οι διαφορές στις γνωστικές λειτουργίες είναι πιθανόν να αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές ευκαιρίες για μάθηση. Ιδιαίτερα αυτό το τελευταίο επιχείρημα είναι πιθανό να ισχύει αφού όπως προαναφέρθηκε οι περισσότερες έρευνες έχουν διεξαχθεί σε παραβάτες από τις χαμηλές κοινωνικοοικονομικές τάξεις.

Συνοψίζοντας λοιπόν αν και τα δεδομένα καταδεικνύουν την ύπαρξη σχέσης ανάμεσα στα νευροψυχολογικά –μαθησιακά ελλείμματα και την παραβατικότητα, η σχέση τους δεν είναι εξακριβωμένη ενώ το ποσοστό των παραβατών με μαθησιακές δεν αντιπροσωπεύει την πλειοψηφία των παραβατών. Εξάλλου τα μεθοδολογικά προβλήματα που προκύπτουν καθιστούν αμφισβητήσιμη την αξιοπιστία των νευροψυχολογικών ερευνών. Ωστόσο είναι πολύ πιθανό να υπάρχει μια έμμεση σχέση ανάμεσα στην παραβατικότητα και τις μαθησιακές η οποία όμως δεν εξηγείται με βάση την ύπαρξη των νευρολογικών ελλειμμάτων που υποστηρίζεται ότι υπάρχουν σε αυτά τα παιδιά αλλά με βάση τις συνέπειες της ετικετοποίησης των παιδιών αυτών από το σχολικό –κοινωνικό τους περίγυρο και τη δυσκολία τους να ανταπεξέλθουν στις σχολικές τους υποχρεώσεις. Επιπλέον όμως πρέπει να επισημανθεί ότι δεν εκδηλώνουν παραβατικότητα όλα τα παιδιά που παρουσιάζουν μαθησιακές. Εξάλλου το συμπέρασμα που έχει προκύψει από έρευνες που έχουν διεξαχθεί είναι ότι ο πιο δυνατός παράγοντας που καθορίζει αν ένα άτομο με γνωστικές μειονεξίες θα γίνει βίαιο ή όχι, είναι η ποιότητα των συμπεριφορών και των σχέσεων στην οικογένεια³⁸¹.

³⁷⁸ Keilitz I., Zaremba B.A and Broder P.K :The Link between Learning Disabilities and Juvenile Delinquency: Some Issues and Answers, *Learning Disability Quarterly*, Vol. 2, No. 2 (Spring, 1979), pp. 2-11

³⁷⁹ - Βλ.Keilitz I., Zaremba B.A and Broder P.K (1979)

- Pickar Daniel B.and. Tori Christopher D : The Learning Disabled Adolescent: Eriksonian Psychosocial Development, Self-Concept, and Delinquent Behavior, *Journal of Youth and Adolescence*, Vol. 15, No. 5, 1986

³⁸⁰ Βλ Moffitt (1990)σελ 126-128

³⁸¹ Lewis Otnow Dorothy :Neuropsychiatric and Experiential Correlates of Violent Juvenile Delinquency , *Neuropsychology Review* ,Vol 1., No 2, 1990, pp. 125-135, σελ 132

Συνεπώς τα νευροψυχολογικά-μαθησιακά προβλήματα δεν μπορούν να αποτελέσουν έναν εξηγητικό παράγοντα της παραβατικότητας ,αντίθετα αυτά αποτελούν ρατσιστικές εξηγήσεις της παραβατικότητας καθώς επικεντρώνονται στα διαφορετικά νευροψυχολογικά χαρακτηριστικά του παραβάτη σε σχέση με τους μη παραβάτες , χωρίς να λαμβάνουν υπόψη συνθήκες όπως οι ελλείψεις ευκαιρίες για μάθηση που βιώνουν πολλά από αυτά τα παιδιά. Ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν και στερεότυπα επικινδυνότητας καθιστώντας ως στόχο κοινωνικού ελέγχου και στιγματισμού τα παιδιά που παρουσιάζουν μαθησιακά προβλήματα .

3.4 Ψυχοπαθολογία και Παραβατικότητα ανηλίκων

3.4.1 Η υπόθεση του ψυχοπαθούς παραβάτη :Μύθος ή πραγματικότητα

Το σενάριο του ψυχοπαθή παραβάτη-εγκληματία είναι στενά συνδεδεμένο με την Δυτική κουλτούρα. Η φιγούρα του ψυχοπαθούς δολοφόνου που διαπράττει απεχθή και ιδιαίτερα βίαια εγκλήματα με μεγάλη κυνικότητα και χωρίς ίχνος τύψεων πρωταγωνιστεί συχνά στις ταινίες και στην τηλεόραση .Έτσι ο ψυχοπαθής μέσα από αυτές τις εικόνες παρουσιάζεται ως ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο και αδίστακτο άτομο. Δημιουργείται όμως η απορία αν το σενάριο του ψυχοπαθή αποτελεί ένα μύθο που τροφοδοτείται από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας ή μια πραγματικότητα .Στα πλαίσια αυτά ,το ερώτημα που καλείται να απαντήσει η παρούσα ενότητα είναι αν η ψυχοπάθεια είναι μια αυθύπαρκτη κλινική οντότητα που μπορεί να εξηγήσει την διάπραξη βίαιων και αποτρόπαιων εγκλημάτων ή μια ασαφής και αυθαίρετη ψυχιατρική κατασκευή που έχει ως στόχο την ανίχνευση και την ετικετοποίηση του επικίνδυνου παραβάτη στα πλαίσια μιας προσπάθειας επέκτασης του πεδίου άσκησης εξουσίας της ψυχιατρικής και της άσκησης ενός συγκεκαλυμμένου κοινωνικού ελέγχου με την πρόφαση της κοινωνικής ασφάλειας . Για την απάντηση

σε αυτά τα ερωτήματα η ανάλυση θα στηριχθεί στα εξής ζητήματα :α)στο ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο ανάπτυξης και εξέλιξης της έννοιας καθώς και στις θεωρητικές προσεγγίσεις β) στην εξέταση των επιχειρημάτων και των κριτηρίων ορισμού και διάγνωσης του ψυχοπαθή και ιδιαίτερα του ψυχοπαθή ανήλικου παραβάτη και γ) τον τρόπο που το σενάριο του ψυχοπαθή χρησιμοποιείται στα πλαίσια της αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας

Αρχικά για την κατανόηση της έννοιας της ψυχοπάθειας είναι απαραίτητη η εξέταση της στα πλαίσια του κοινωνικού ,πολιτισμικού και ιστορικού πλαισίου στο οποίο γεννήθηκε .Το σενάριο της ψυχοπάθειας έχει τις ρίζες του στην έννοια της ηθικής παραφροσύνης που αναπτύχθηκε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα με αρχές του 19^{ου} με κύριους εκπροσώπους τους ψυχιάτρους Benjamin Rush , Philippe Pinel και James Cowles Prichard στα πλαίσια μιας επιστημονικής διερεύνησης και κατανόησης μιας ιδιαίτερης μορφής εγκληματικών συμπεριφορών , υπότροπων, βίαιων και ανεξέλεγκτων οι οποίες διαπράττονταν από άτομα που δεν παρουσίαζαν τύψεις και δεν εμφάνιζαν κανένα ορατό σημάδι διανοητικής βλάβης ή κλασσικά ψυχιατρικά συμπτώματα όπως ψευδαισθήσεις. Μέσα από αυτές τις θεωρίες η ηθική παραφροσύνη εμφανιζόταν ως μια κατάσταση χωρίς καμία αξιοσημείωτη διαταραχή ή βλάβη της διανοητικής ικανότητας και συγκεκριμένα χωρίς καμία παρανοϊκή παραίσθηση ή ψευδαίσθηση ³⁸² ,αλλά ως “μια διαστροφή των φυσικών συναισθημάτων ,της ιδιοσυγκρασίας ,των συνηθειών, των ηθικών διαθέσεων”³⁸³. Εν απουσία λοιπόν των οργανικών και διανοητικών βλαβών, το έγκλημα και συγκεκριμένα το απόλυτο έγκλημα(όπως ονομάζει ο Foucault(1987) αυτό που προσβάλλει θεμελιώδεις αξίες ³⁸⁴) ήταν το μοναδικό σύμπτωμα αυτών των παραβατών ,το οποίο άρχισε “να ανάγεται σε ισοδύναμο ψυχιατρικού συμπτώματος”³⁸⁵. Η παθολογικοποίηση του εγκλήματος ήταν ουσιαστικά το προϊόν του ορθολογιστικού πνεύματος που χαρακτήριζε την οργάνωση των κοινωνιών εκείνης της εποχής που από τη μία όριζε όπως επισημαίνει ο Foucault(1964) “ως παράλογη όποια συμπεριφορά εκτρεπόταν από τις κοινωνικές νόρμες”³⁸⁶ και από την άλλη καθιστούσε αναγκαία τη μελέτη και τον έλεγχο της μέσα από ένα ορθολογιστικό-επιστημονικό πρίσμα ,μακριά από τις θρησκευτικές προκαταλήψεις του παρελθόντος. . Ωστόσο δεδομένης της κοινωνικής οργάνωσης της εποχής όπου απουσίαζαν οι κοινωνικές επιστήμες και όπου οι ψυχιάτροι ήταν οι μόνοι επιστήμονες που είχαν την τεχνογνωσία να εξηγήσουν ακραίες μορφές εγκλημάτων ,ήταν οι πρώτοι που επεκτάθηκαν στη μελέτη του εγκλήματος με φυσικό επακόλουθο την μελέτη του με όρους ψυχικής ασθένειας³⁸⁷. Σύμφωνα με την

³⁸² Werlinder, Henry.. *Psychopathy: A History of the Concepts: Analysis of the Origin and Development of a Family of Concepts in Psychopathology*. Stockholm: Acta Universitatis Upsaliensis , 1978, σελ 21 όπως αναφέρεται στο Federman Carry, Holmes Dave and Jean Daniel Jacob :*Deconstructing The Psychopath :A Critical Discursive Analysis* , Cultural Critique, 72, Spring 2009, pp. 36-65, σελ 46

³⁸³ Prichard, J. C. (1837/1973) *A treatise on insanity and other disorders affecting the mind*. New York: Arno (1837/1973) ,σελ 16 όπως αναφέρεται στο Arrigo B.A and Shipley S:*The Confusion Over Psychopathy (I): Historical Considerations*, *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2001 45: 325

³⁸⁴ Foucault M.,<<L' evolution de la Notion de l'Individu Dangereux dans la Psychiatrie Legale >>, *Deviance et Societe* ,Vol. V, No 4 σελ 403 -422 στο Τσαλίκογλου Φ.: Ο μύθος του επικίνδυνου Ψυχασθενή, Παπαζήσης, Αθήνα 1987 σελ 65

³⁸⁵ Βλ Τσαλίκογλου(1987) σελ 67

³⁸⁶ Φουκώ Μ.: *Ιστορία της Τρέλας* ,μτφρ. Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου εκδ .Ιριδανός, Αθήνα 1964, σελ 80

³⁸⁷ Βλ Rafter(2004)σελ 985,999

Rafter(2004) αν και η ηθική παραφροσύνη στην αρχική αυτή μορφή της γίνεται αντιληπτή περισσότερο ως η πρώτη προσπάθεια χρήσης επιστημονικών μεθόδων μελέτης του εγκλήματος ,μακριά από τη θρησκευτική του θεώρηση ως αμάρτημα, παρά μια ως μια μορφή πειθαρχίας ,αποτέλεσε μια πρωταρχική ετοιμασία των ιδεών που εμφανίστηκαν το 19^ο αιώνα σχετικά με την απόκλιση και τον έλεγχο αποτελώντας το σενάριο κλειδί στις κληρονομικές θεωρίες ³⁸⁸και τα θεμέλια για το σενάριο του ψυχοπαθή που συνεχίζει να υπάρχει και να εξελίσσεται μέχρι σήμερα. Η απόκλιση από τη νόρμα και η εντύπωση ότι ο “ο ψυχοπαθής πράττει με τη θέλησή του ενάντια στους κοινωνικούς κανόνες ,η οποία δημιουργήθηκε από την “αδυναμία αυτή των νευρολόγων και των αλιενιστών του 19^{ου} αιώνα να τοποθετήσουν την παραβατική συμπεριφορά μέσα στο σώμα ή στο μυαλό οδηγώντας στην κατασκευή της προσωπικής ευθύνης ως ένα μέρος που είναι ελεύθερο από περιβαλλοντικούς και κληρονομικούς παράγοντες”³⁸⁹ ,αποτελούν τα χαρακτηριστικά που καθόρισαν την σημερινή κατασκευή του ψυχοπαθή. Στα πλαίσια αυτά η ηθική παραφροσύνη αποτέλεσε τη βάση για την κατασκευή του επικίνδυνου εγκληματία στη μοντέρνα εποχή ,δημιουργώντας αυτό που ο Foucault ονομάζει “σύστημα σκέψης”³⁹⁰.

Ο συγκερασμός ωστόσο των θεωριών αυτών με τις θεωρίες κληρονομικότητας που άρχισαν να αναπτύσσονται στα πλαίσια του βιολογικού νετερμισμού το 19^ο αιώνα ,τις τροποποίησαν και μετέτρεψαν τον ηθικά παράφρονα από έλλογο σε παράλογο, ανίκανο να καταπολεμήσει την κληρονομική του φύση να εγκληματεί ενώ το ποινικό σύστημα θεωρούταν πλέον αδύνατον να τον αποκαταστήσει. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα με αρχές του 20^{ου} αιώνα το σενάριο ηθικής παραφροσύνης εγκαταλείφθηκε καθώς δεν θεωρήθηκε επιστημονικά έγκυρο ³⁹¹. Αυτό αντικαταστάθηκε από την έννοια της ψυχοπαθητικής κατωτερότητας ή ψυχοπάθειας , αρχικά με θεωρητικούς εκπροσώπους του Γερμανούς Kraft Ebbing (1904) και Kraepelin (1915) ,ενώ στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε και από τους Αμερικανούς Ψυχιάτρους .Το σενάριο της ψυχοπάθειας εμφανίστηκε μετά την παρακμή των θεωριών της ευγονικής και συνδεόταν με την επαγγελματοποίηση της ψυχιατρικής καθώς αποτελούσε το δούρειο ίππο με τον οποίο οι ψυχίατροι εισήλθαν στο εγκληματολογικό έδαφος των ψυχολόγων, οι οποίοι μέχρι τότε είχαν τα πρωτεία στην εξήγηση του εγκλήματος μέσα από τις θεωρίες της νοητικής καθυστέρησης και τη διάγνωση των νοητικά καθυστερημένων εγκληματιών ³⁹². Ουσιαστικά όπως επισημαίνει η Rafter(1997) η θεωρία του ψυχοπαθή αποτελούσε τη σχέση που αποδείκνυε ότι η ψυχική ασθένεια προκαλεί το έγκλημα και τη γέφυρα από την οποία η θεωρία του γεννημένου εγκληματία πέρασε από την ψυχολογία στην ψυχιατρική³⁹³.

³⁸⁸ Ό.π

³⁸⁹ Βλ Federman Carry, Holmes Dave and Jean Daniel Jacob(2009) σελ 47

³⁹⁰ Michel Foucault: *Ethics: Subjectivity and Truth*. Vol. 1. Ed. Paul Rabinow New York: New Press, 1994, σελ 5-10 όπως αναφέρεται στο Carry, Holmes Dave and Jean Daniel Jacob(2009) σελ 37

³⁹¹ Rosenberg : *The Trial of the Assassin Guiteau: Psychiatry and the Law in the Gilded Age*. Chicago: University of Chicago Press.,1989 όπως αναφέρεται στο Federman ,Dave and Jacob (2009) σελ 46

³⁹² Βλ Carry, Holmes Dave and Jean Daniel Jacob(2009) σελ 47

³⁹³ Rafter N.: *Creating Born Criminals* , University of Illinois Press ,Urbana and Chicago ,1997, σελ 170-173

³⁹³ Ό.π σελ 183

Ωστόσο, η έννοια του ψυχοπαθή φαίνεται να ήταν μια κατασκευή των ψυχιάτρων για να αποδείξουν τη σύνδεση της ψυχικής διαταραχής με το έγκλημα και να σκιαγραφήσουν τον επικίνδυνο παραβάτη, η οποία δε βασιζόταν σε επιστημονικά εργαλεία αλλά σε προσωπικές εκτιμήσεις. Οι Αμερικανοί ψυχίατροι που υιοθέτησαν τον όρο ψυχοπαθής παρά τις διαφωνίες τους συμφώνησαν ότι οι σωματικές ιδιομορφίες των ψυχοπαθών ήταν ιδιοσυστατικές ή κληρονομήσιμες³⁹⁴ παρουσιάζοντας έτσι τον ψυχοπαθή ως ένα τύπο προσωπικότητας που δεν διορθωνόταν, αποτελώντας μια μόνιμη εστία κινδύνου, ένα αντικείμενο κοινωνικού ελέγχου και καταστολής. Ωστόσο οι διαφοροποιήσεις της σκιαγράφησης του ψυχοπαθή από τον κάθε θεωρητικό οδηγούν σε αμφισβητήσεις σχετικά με την ύπαρξή της ψυχοπάθειας ως αυθύπαρκτης κλινικής οντότητας και ενισχύουν την πεποίθηση ότι επρόκειτο για μια προσπάθεια ετικετοποίησης όποιου θεωρούταν επικίνδυνος ή παράξενος και δεν εντασσόταν σε άλλες κατηγορίες. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της θεωρίας του Glueck(1916,1917,1918,1919) που χρησιμοποίησε τον όρο ψυχοπαθής για να ετικετοποιήσει αυτούς τους φυλακισμένους που ενώ δεν μπορούσαν να διαγνωστούν ως νοητικά καθυστερημένοι ή παράφρονες έμοιαζαν ψυχικά διαταραγμένοι³⁹⁵. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι και η θεωρία του Healy(1915) για τον ανήλικο ψυχοπαθή παραβάτη, όπου ανάμεσα στα άλλα χαρακτηριστικά του ψυχοπαθούς ανέφερε τις σωματικές ανωμαλίες (τικ, νανώδη ανάπτυξη, καθυστερημένη εφηβεία) αλλά και μια θηλυπρέπεια στα αγόρια παραβάτες³⁹⁶. Στα πλαίσια αυτά όπως αναφέρει και ο William A. White :«Ο ψυχοπαθής ως τίτλος έχει προκύψει ως ένα καλάθι αχρήστων στο οποίο καταλήγουν όλα τα είδη πραγμάτων. Είναι ένα είδος μέσης λύσης για την απαλλαγή από τους περίεργους και τους ακραίους, όπως η προηγούμενη ομάδα συνήθιζε να είναι»³⁹⁷.

Μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα ο ψυχοπαθής είχε γίνει συνώνυμο με το κακό το ίδιο "αναπαριστώντας τα βάρη του αποτροπιασμού και συμβολίζοντας τη σκοτεινή πλευρά της ανθρώπινης ψυχής"³⁹⁸. Οι θεωρίες που καθόρισαν την σύγχρονη έννοια του ψυχοπαθή είναι αυτές του Cleckley και του Hare. Στα πλαίσια του βιβλίου του *Mask of the Sanity*, ο Cleckley(1941) όρισε 16 χαρακτηριστικά του ψυχοπαθή μεταξύ των οποίων είναι η υπερφυσική γοητεία, η καλή ευφυΐα, η έλλειψη τύψεων, η ανεπαρκώς κινητοποιημένη αντικοινωνική συμπεριφορά, η φτωχή κρίση και αποτυχία μάθησης από την εμπειρία, η παθολογική εγωκεντρικότητα, η αδυναμία για αγάπη και η ανειλικρίνεια³⁹⁹. Η αντικοινωνική συμπεριφορά στα πλαίσια αυτά εμφανίζεται ως κύριο στοιχείο της ψυχοπάθειας και οφείλεται σύμφωνα με τον

³⁹⁴ Ό.π σελ 174

³⁹⁵βλ Glueck(1916,1917a, 1917 b, 1918a, 1918b, 1919) όπως αναφέρεται στο Rafter(1997) σελ 182

³⁹⁶ Healy, William :*The Individual Delinquent : A text Book of Diagnosis and Prognosis for all Concerned in Understanding Offenders*, Boston :Little, Brown, 1915, σελ 576-577 και 584-585 όπως αναφέρεται στο Rafter(1997) σελ 177-178

³⁹⁷ White in Karpman Ben :*The psychopathic Individual :A symposium "* Mental Hygiene 8:174-201 όπως αναφέρεται στο Rafter(1997) , σελ 282

³⁹⁸ Mason, Tom, and Dave Mercer, *Critical Perspectives in Forensic Care*. London: 1999., σελ 53 Macmillan. και Rosenbaum, Ron. "Staring into the Heart of the Heart of Darkness." *New York Times Magazine*. June 4.1995, SM36 όπως αναφέρεται στο Federman, Dave and Jacob (2009), σελ 47

³⁹⁹ Cleckley, H.. *The Mask of Sanity*. St. Louis: Mosby, 1941 όπως αναφέρεται στο Harris, Skilling and Marnie E. Rice ; *The Construct of Psychopathy, Crime and Justice*, Vol. 28 (2001), pp. 197-264 , σελ 203

Cleckley στο γεγονός ότι ο ψυχοπαθής παρουσίαζε έλλειψη της δυνατότητας εμφάνισης κανονικών συναισθημάτων με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αναπτύξει ηθικότητα ή κοινωνικότητα στα πλαίσια της κοινωνικοποίησης⁴⁰⁰. Ωστόσο υπάρχουν ενδείξεις που δείχνουν ότι οι ψυχοπαθείς νιώθουν θυμό, ικανοποίηση, ευτυχία και άλλα κοινά συναισθήματα⁴⁰¹ καθιστώντας αβάσιμους τους ισχυρισμούς του Cleckley οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι το κλειδί για τον χαρακτηρισμό κάποιου ως ψυχοπαθή είναι η παρέκκλιση από την κοινωνική νόρμα. Στα πλαίσια αυτά ο Ellard (1988) σε μια προσπάθεια να δείξει την ταυτολογική φύση του ψυχοπαθή του Cleckley, θέτει τις εξής ερωτήσεις: «Γιατί αυτός ο άνθρωπος έκανε απαίσια πράγματα»; - «Γιατί είναι ψυχοπαθής». «Και πως ξέρεις ότι είναι ψυχοπαθής»; - «Γιατί έχει κάνει αυτά τα απαίσια πράγματα»⁴⁰².

Τα χαρακτηριστικά του Cleckley για την ψυχοπάθεια επέκτεινε ο Hare ο οποίος όρισε 22 χαρακτηριστικά στην λίστα διάγνωσης του ψυχοπαθούς (Psychopathic Checklist)⁴⁰³ και μετέπειτα 20 στην κλίμακα Psychopathic Checklist Revised⁴⁰⁴. Το μοντέλο ψυχοπάθειας σύμφωνα με τον Hare και τους συνεργάτες του βασίζεται σε δύο παράγοντες: έναν συναισθηματικό/διαπροσωπικό παράγοντα που χαρακτηρίζεται από επιπολαιότητα, αναισθησία, έλλειψη τύψεων και ατιμία και ένα συμπεριφοριστικό συστατικό του τρόπου ζωής που χαρακτηρίζεται από παραβατικότητα ανηλίκων, εγκληματική ευστροφία, ανευθυνότητα, αναζήτηση ερεθίσματος και παρορμητικότητα⁴⁰⁵. Η ψυχοπάθεια ορίζεται ως μόνιμη και το υποκείμενο σύμφωνα με τον Hare δεν μπορεί να θεραπευθεί, αντίθετα η ψυχοθεραπεία μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά καθώς μπορεί να διδάξει το άτομο πώς να χειρίζεται τους άλλους και να ελίσσεται στα πλαίσια του ποινικού συστήματος⁴⁰⁶. Ο ψυχοπαθής δεν παρουσιάζεται ως ένα άλογο υποκείμενο αλλά αντίθετα ως ένα ψυχρός υπολογιστής και η αντικοινωνική συμπεριφορά του οφείλεται στην ελεύθερη επιλογή του⁴⁰⁷. Έτσι ο ψυχοπαθής αποτελεί τον πιο επικίνδυνο παραβάτη ο οποίος ενεργεί με ψυχρή λογική και σχεδιασμό, δε θεραπεύεται και ενεργεί με ελεύθερη βούληση. Στα πλαίσια αυτά, η μόνη λύση γι' αυτόν είναι η

⁴⁰⁰ Arrigo B.A and Shipley Stacey : The Confusion Over Psychopathy (I): Historical Considerations, *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2001 45: 325, σελ 334

⁴⁰¹ Lykken D.T :The Antisocial Personalities. Hillsdale, N.J.: Erlbaum, 1995 όπως αναφέρεται στο στο Harris, Skilling and Marnie E. Rice (2001) σελ 203

⁴⁰² Ellard, J.: The history and present status of moral insanity. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 22, 383-389, 1988 σελ 387 όπως αναφέρεται στο Arrigo B.A and Shipley Stacey (2001), σελ 335

⁴⁰³ Hare "A Research Scale for the Assessment of Psychopathy in Criminal Populations." *Personality and Individual Differences* 1(1980), pp :111-19 όπως αναφέρεται στο στο Harris, Skilling and Marnie E. Rice σελ 203

⁴⁰⁴ Hare :The Hare Psychopathy Checklist-Revised. Toronto: Multi-Health Systems, 1991 όπως αναφέρεται στο στο Harris, Skilling and Marnie E. Rice σελ 203

⁴⁰⁵ Harpur, T. J., A. R. Hakstian, and R. D. Hare. "Factor Structure of the Psychopathy Checklist." *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 56(1988) PP.741- 4 στο Harris, Skilling and Marnie E. Rice σελ 204

⁴⁰⁶ Andrews, D. A., & Bonta, J. : *The psychology of criminal conduct*. Cincinnati, OH: Anderson., 1994 όπως αναφέρεται στο Walters Glenn: The Trouble with Psychopathy as a General Theory of Crime, *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2004 48: 133

⁴⁰⁷ Hare : *Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopaths among Us*. New York: Guilford Press. 1993 , σελ 5 και 22 όπως αναφέρεται στο Federman Carry, Holmes Dave and Jean Daniel Jacob (2009) σελ 51

φυλακή. Το σενάριο αυτό εντάσσεται στα πλαίσια της νέας βιολογίας ελέγχου όπως την ονομάζει ο Rose(2000) ⁴⁰⁸ όπου οι σύγχρονες βιολογικές θεωρίες μεν προσπαθούν να εντοπίσουν το άτομο που βρίσκεται γενετικά σε κίνδυνο αλλά η ηθική ευθύνη και η ατομική ενοχή του ατόμου δε μειώνονται. Έτσι το άτομο που παρουσιάζει επιβαρυντικούς παράγοντες σχετικά με την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς δεν υπόκειται σε ευγονικές πλέον μεθόδους αλλά σε μια προσπάθεια ανίχνευσης και θεραπείας, όταν όμως το άτομο δε θεραπεύεται όπως στην περίπτωση του ψυχοπαθή επιλέγεται η προαγωγή της κοινωνικής ασφάλειας μέσα από την επιβολή της κατάλληλης ποινής ανάλογα με την επικινδυνότητά ⁴⁰⁹.

Η κατασκευή του ψυχοπαθή θεωρείται ως παράγοντας πρόβλεψης της μελλοντικής βίας ακόμα και σε άτομα που δεν έχουν χρεωθεί με εγκλήματα ⁴¹⁰ ενώ η μεγάλη υποτροπή στους ψυχοπαθείς πληθυσμούς σύμφωνα με ερευνητικά πορίσματα ⁴¹¹ και οι απόψεις για την αδυναμία θεραπείας ⁴¹² ενισχύουν το σενάριο της επικινδυνότητας των ψυχοπαθών και ενδυναμώνουν την ανάγκη για την αυστηρή ποινική μεταχείριση τους στα πλαίσια της προστασίας της δημόσιας ασφάλειας. Ωστόσο η ψυχοπάθεια φαίνεται να αποτελεί μάλλον μια κατασκευή, μια ταυτολογική κατηγορία η οποία ουσιαστικά στηρίζεται στην παρέκκλιση από την κοινωνική νόρμα και την κατάργηση των ηθικών αξιών της κοινωνίας και στοχεύει όπως προκύπτει από τα παραπάνω στην κατασκευή του "σύγχρονου τέρατος μέσα από τη συνεργασία ενός τεχνικού –γνωστικού συστήματος που χαρακτηρίζει όποιον παρεκκλίνει από τη νόρμα ως επικίνδυνο για τα άτομα και την κοινωνία" ⁴¹³. Η αντίληψη αυτή ενισχύεται και από τις αδυναμίες που παρουσιάζει το σενάριο αυτό. Όπως επισημαίνει ο Glenn D.Walters (2004) στα πλαίσια ανάλυσης της εκδοχής του Hare για την ψυχοπάθεια, αυτή επιδεικνύει μια αδύναμη εφαρμογή και τάση για ταυτολογία, υπόκειται στις επιδράσεις της ετικετοποίησης, παρουσιάζει υπεραπλούστευση, αναγωγισμό, βασικό σφάλμα απόδοσης, απροσεξία στο πλαίσιο και αδιαφορία για τη δυναμική φύση της ανθρώπινης συμπεριφοράς ⁴¹⁴.

Σύμφωνα με το διπαραγοντικό μοντέλο που παρουσιάστηκε, η εγκληματική συμπεριφορά αποτελεί βασικό παράγοντα διάγνωσης της ψυχοπάθειας, γεγονός

⁴⁰⁸ Βλ Rose (2000)

⁴⁰⁹ Ο.π

⁴¹⁰ Steadman et al: A Classification Tree Approach to the Development of Actuarial Violence Risk Assessment Tools." *Law and Human Behavior* 24 (2000) pp:83-100 όπως αναφέρεται στο Harris et al (2000) ,σελ 231

⁴¹¹ Rice and Harris : "Cross-Validation and Extension of the Violence Risk Appraisal Guide for Child Molesters and Rapists." *Law and Human Behavior* 21(1997a) pp. 231-41 στο Harris et al (2000)

-Rice, Marnie, Grant Harris, and Catherine Cormier": "An Evaluation of a Maximum Security Therapeutic Community for Psychopaths and Other Mentally Disordered Offenders." *Law and Human Behavior* 16, no. 4: 399–412.,1992 όπως αναφέρεται στο Federman Carry, Holmes Dave and Jean Daniel Jacob(2009) σελ 51

- Hemphill, James. "Psychopathy and Recidivism following Release from a Therapeutic Community Treatment Program." Unpublished ms. Saskatoon: Department of Psychology, University of Saskatchewan.,1992 όπως αναφέρεται στο Federman Carry, Holmes Dave and Jean Daniel Jacob(2009) σελ 51

⁴¹² Salekin Randall T : Psychopathy and therapeutic pessimism Clinical lore or clinical reality? *Clinical Psychology Review* 22 (2002) 79–112 ,σελ 79-80

⁴¹³ Carry, Holmes Dave and Jean Daniel Jacob(2009) σελ 3

⁴¹⁴ Βλ Walters Glenn(2004) σελ 133-145

που οδηγεί σε μια ταυτολογική ερμηνεία.. Βέβαια υπάρχουν και απόψεις που υποστηρίζουν ότι η εγκληματική συμπεριφορά είναι απλά επιφανόμενο της ψυχοπάθειας και όχι διαγνωστικό κριτήριο ⁴¹⁵ . Ωστόσο ακόμη και οι συμπεριφοριστικές διαστάσεις του μοντέλου του ψυχοπαθούς που τον παρουσιάζουν ως ένα υποκείμενο που δεν μπορεί να ανταποκριθεί στα περιβαλλοντικά ερεθίσματα και δεν μπορεί να αλλάξει τη συμπεριφορά του επειδή παρουσιάζει ως ιδιοσυστασία ,έλλειψη συνείδησης και άγχους , ώστε να μάθει από τα λάθη του, είναι πιθανόν να αποτελούν τις προσδοκίες του παρατηρητή παρά τις συμπεριφορές του παρατηρούμενου ,αποτελώντας το λεγόμενο σφάλμα απόδοσης όπου ο παρατηρητής αποδίδει σε ενδογενείς παράγοντες τη συμπεριφορά του ατόμου παρά σε εξωγενείς-περιβαλλοντικούς παράγοντες ⁴¹⁶ .Όπως αναφέρει ο Karpman(1949)μέσα από τη διάγνωση του ψυχοπαθή κατανοούμε περισσότερο το μυαλό του ψυχιάτρου παρά του ψυχοπαθή”⁴¹⁷ .

Επιπλέον σύμφωνα με αυτό το σενάριο ο ψυχοπαθής φέρεται να εγκληματεί εξαιτίας της προσωπικότητάς του που δημιουργεί προβλήματα στους υπόλοιπους αλλά δεν εξηγείται πως δημιουργήθηκε αυτή η δομή προσωπικότητας ,ποιες δυνάμεις συντέλεσαν στη δημιουργία της και σε ποια περιβάλλοντα εμφανίστηκε ενώ δε γίνεται αναφορά στο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο του ατόμου⁴¹⁸ . Επιπλέον η κλίμακα μέτρησης της ψυχοπάθειας αδυνατεί να διαχωρίσει την ψυχοπάθεια από άλλες διαταραχές όπως η διαταραχή προσωπικότητας ,η διάσπαση προσοχής κ.α με τις οποίες επικαλύπτεται. Εξάλλου η ψυχοπάθεια ως κλινική κατάσταση δεν αναφέρεται από το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Ένωσης (DSM) αλλά εκπροσωπείται από την Διαταραχή Αντικοινωνικής προσωπικότητας . Με βάση λοιπόν τα πολλαπλά συμπτώματα και την επικάλυψη με άλλες ασθένειες που παρουσιάζει ,”η ψυχοπάθεια οδηγεί από μόνη της στον επαγγελματικό φιλελευθερισμό , υπό τον οποίο ο ψυχοπαθής δεν είναι μια μοναδική και διαφοροποιημένη κλινική οντότητα αλλά μια βολική ετικέτα”⁴¹⁹ .

Όσον αφορά την παραβατικότητα ανηλίκων ,η κατασκευή της ψυχοπάθειας εφαρμόζεται και σε αυτό το πεδίο. Το διπαραγοντικό μοντέλο ψυχοπάθειας για ενηλίκους έχει επεκταθεί και σε παιδιά με προβλήματα αγωγής από τους Christian et al. (1997), Frick (1998), and Frick et al. (1994)⁴²⁰ . Αυτό το μοντέλο αποτελείται όπως και στους ενηλίκους από τον παράγοντα αναισθησίας/μη συναισθήματος που αφορά μια διάσταση συμπεριφοράς που χαρακτηρίζεται από υπερφυσική γοητεία και από έλλειψη ενοχής και εμπάθειας, καθώς και από τον παράγοντα παρορμητικότητας –

⁴¹⁵ Skeem J .Land Cooke D.J : Is Criminal Behavior a Central Component of Psychopathy? Conceptual Directions for Resolving the Debate, Psychological Assessment , American Psychological Association 2010, Vol. 22, No. 2, 433–445

⁴¹⁶ βλ Walters Glenn(2004) σελ 140

⁴¹⁷ Karpman, Psychopathy as a Form of Social Parasitism-A Comparative Biological Study, in J. CLIN. PSYCHOPATH. 1 60, 172 (1949). όπως αναφέρεται στο Michael Hakeem: A Critique of the Psychiatric Approach to Crime and Correction, Law and Contemporary Problems, Vol. 23, No. 4, Crime and Correction (Autumn, 1958 b), pp. 650-682, σελ 675

⁴¹⁸ Federman, Holmes and Jacob(2009) σελ 41

⁴¹⁹ Ό.π σελ 50

⁴²⁰ Christian et al. (1997), Frick (1998), and Frick et al. (1994) όπως αναφέρονται στο Christina Saltaris :Psychopathy in Juvenile Offenders .Can temperament and attachment be considered as robust development precursors? Clinical Psychology Review 22 (2002) 729–752, σελ 733-734

προβλήματα αγωγής που αφορά ένα μοντέλο συμπεριφοράς που περιλαμβάνει παρορμητικότητα ,φτωχό έλεγχο παρόρμησης και παραβατικότητα .

Η εφαρμογή του μοντέλου της ψυχοπάθειας στα παιδιά και στους εφήβους παραβάτες εντάσσεται σύμφωνα με την ανάλυση της Ells(2005) στην προσπάθεια ανίχνευσης του επικίνδυνου ανήλικου παραβάτη δηλαδή αυτού που θα συνεχίσει να διαπράττει εγκλήματα και στην ενήλικη ζωή με στόχο την επιβολή πιο αυστηρών ποινικών μέτρων τα οποία αφορούν την μεταφορά του ανήλικου παραβάτη στα δικαστήρια ενηλίκων και την επιβολή αυστηρών ποινών από αυτά⁴²¹. Η ραγδαία αύξηση του βίαιου εγκλήματος στους ανηλικούς και οι κριτικές για την αναποτελεσματικότητα του ποινικού συστήματος ανηλίκων τη δεκαετία του 60,' οδήγησε στην ανάγκη χρήσης αυστηρότερων μέτρων με κυριότερο την μεταφορά των ανηλίκων στα δικαστήρια ενηλίκων .Δεδομένου ότι τα κριτήρια για την μεταφορά είναι η μη ανταπόκριση στην θεραπεία και η μελλοντική επικινδυνότητα του παραβάτη ⁴²²και ότι η κατασκευή της ψυχοπάθειας έχει θεωρηθεί ήδη ως έγκυρο και αξιόπιστο μέσο πρόβλεψης της βίας στους ενήλικους πληθυσμούς, καθώς και ως ένδειξη της αδυναμίας θεραπείας και της εγκληματικής υποτροπής, θεωρήθηκε ότι θα μπορούσε να εφαρμοσθεί στους ανηλικούς πληθυσμούς σε μια προσπάθεια διάκρισης του επικίνδυνου από τον μη επικίνδυνο παραβάτη με σκοπό την εκδίκαση του στο δικαστήριο ενηλίκων .

Ωστόσο η εφαρμογή της ψυχοπάθειας στους ανηλικούς έχει δεχθεί κριτική γιατί εκτός από τα γενικά προβλήματα που υπάρχουν με την έννοια της ψυχοπάθειας ,παρουσιάζει και άλλα ειδικά προβλήματα τα οποία καθιστούν αναξιόπιστα τα αποτελέσματα χρήσης της κλίμακας διάγνωσης της ψυχοπάθειας στους ανηλικούς και δημιουργούν σημαντικούς προβληματισμούς σχετικά με τις συνέπειες της διάγνωσης της ψυχοπάθειας στη μεταχείριση των ανηλίκων.

Ένα σημαντικό πρόβλημα που παρουσιάζεται όσον αφορά την εφαρμογή του μοντέλου της ψυχοπάθειας στους ανηλικούς είναι ότι οι μετρούμενες συμπεριφορές στην ψυχοπάθεια παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες με τις μεταβατικές-αναπτυξιακές καταστάσεις στην εφηβεία .Στα πλαίσια αυτά, συμπεριφορές που ενώ στους ενήλικους θεωρούνται ως μη φυσιολογικές , στους ανηλικούς μπορεί να εντάσσονται στα πλαίσια της φυσιολογικής εφηβικής τους ανάπτυξης. Παραδείγματος χάρη χαρακτηριστικά τα οποία μπορεί να παρερμηνεύονται ως τα χειριστικά ,ψευδή και ρηχά χαρακτηριστικά του ψυχοπαθή μπορεί να εντάσσονται στην διαδικασία δοκιμασίας διαφορετικών ταυτοτήτων στα πλαίσια της προσπάθειας του εφήβου να διαμορφώσει μια αυτόνομη ταυτότητα ενώ οι παραβατικές συμπεριφορές μπορεί να αποτελούν φυσιολογικές εφηβικές συμπεριφορές στα πλαίσια πειραματισμού με την αυτονομία και την ανάπτυξη μιας ταυτότητας σαν αυτής του ενήλικου⁴²³.

Επιπλέον η εφαρμογή της κλίμακας της ψυχοπάθειας φαίνεται σύμφωνα με μελέτες να ανιχνεύει περισσότερα χαρακτηριστικά ψυχοπάθειας σε Αφρό-Αμερικανούς ανήλικους παραβάτες σε σχέση με τους λευκούς ,γεγονός το οποίο είναι πιθανό να οφείλεται σύμφωνα με πρώιμες μελέτες ,στην πιθανότητα η κλίμακα της

⁴²¹ Lisa Ells :Juvenile Psychopathy: The Hollow Promise of Prediction ,Columbia Law Review, Vol. 105, No. 1 (Jan., 2005), pp. 158-208

⁴²² Ο. π σελ 174-175

⁴²³ Seagrave Daniel and Thomas Grisso: Adolescent Development and the Measurement of Juvenile Psychopathy, *Law and Human Behavior*, Vol. 26, No. 2, April 2002 σελ 226

ψυχοπάθειας να είναι εγγενώς προκατειλημμένη απέναντι στις μειονότητες και υποκείμενη σε πολιτισμικές προκαταλήψεις ως προς τη διαχείρισή της⁴²⁴.

Επίσης άλλες αδυναμίες του σεναρίου είναι ότι τα χαρακτηριστικά της ψυχοπάθειας αυτά είναι λιγότερο σταθερά στα παιδιά και τους εφήβους και ότι η ψυχοπάθεια στα παιδιά και τους εφήβους παρουσιάζει μεγαλύτερη επικάλυψη με άλλες μορφές ψυχοπαθολογίας σε σχέση με τις διαταραχές στους ενήλικους⁴²⁵.

Τέλος όμως το πιο σημαντικό έχει να κάνει με τη δυνατότητα ψυχοπάθειας ως κατασκευής να προβλέψει την υποτροπή των παραβατών. Οι έρευνες που έχουν χρησιμοποιήσει τόσο την κλίμακα Psychopathic Checklist Revised όσο και τη Psychopathy Screening Device για την πρόβλεψη υποτροπής της εγκληματικής συμπεριφοράς δεν έχουν δείξει αποτελέσματα που να υποστηρίζουν τη δυνατότητα πρόβλεψης της βίας στους ανήλικους⁴²⁶. Επιπλέον ενώ η ψυχοπάθεια θεωρείται ότι δε θεραπεύεται στους ενήλικους, μια σειρά ερευνών έχει δείξει ότι η πρόωπη παρέμβαση μπορεί είτε να εμποδίσει είτε να μειώσει τις εκδηλώσεις της ψυχοπάθειας⁴²⁷. Με βάση λοιπόν όλα αυτά η εφαρμογή της ψυχοπάθειας στους ανήλικους καθιστά ανέφικτη την πρόβλεψη της πιθανότητας υποτροπής των ανήλικων παραβατών. Συμπερασματικά, όπως επισημαίνει και η Ellis(2005) η ψυχοπάθεια αποτελεί μια κούφια υπόσχεση εύκολων απαντήσεων στις πιο δύσκολες ερωτήσεις για την ανήλικη παραβατικότητα και εντάσσεται στην προσπάθεια ανίχνευσης και ελέγχου του "επικίνδυνου" παραβάτη⁴²⁸.

Συνοψίζοντας, το σενάριο του ψυχοπαθή παραβάτη αποτελεί ίσως την πιο παλιά θεωρία η οποία έχει επιβιώσει και εξελιχτεί από το 18ο αιώνα μέχρι σήμερα. Οι διαφορετικές ερμηνείες όμως και η απουσία ενός συγκεκριμένου ορισμού μέχρι σήμερα αφήνουν χώρο για ερμηνείες βασισμένες περισσότερο σε "φόβους ηθικής παρακμής παρά σε επιστημονικά δεδομένα που αποδεικνύουν ότι η ψυχοπάθεια είναι ψυχική ασθένεια και ως συνέπεια είναι ανοιχτή σε καταχρήσεις και κακή χρήση στα πλαίσια της ψυχιατρικής κυριαρχίας"⁴²⁹. Όπως φαίνεται και από την ιστορική αναδρομή στην εμφάνιση και την εξέλιξη της έννοιας της ψυχοπάθειας ουσιαστικά ο κοινός παρονομαστής όλων αυτών των θεωριών είναι η παρέκκλιση από την κοινωνική νόρμα της ηθικής. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Michael Hakeem "για

⁴²⁴ Ellis(2005) σελ 188-193

⁴²⁵ Salekin Randall T. and Frick Paul J. Psychopathy in Children and Adolescents: The Need for a Developmental Perspective *Journal of Abnormal Child Psychology*, Vol. 33, No. 4, August 2005, pp. 403-409, σελ 405-406

⁴²⁶ -Forth et al: "Assessment of psychopathy in male young offenders. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2, 342-344. όπως αναφέρεται στο Seagrave Daniel and Thomas Grisso(2002) σελ 233-234

- Lynam, D. R: Pursuing the psychopath: Capturing the fledgling psychopath in a nomological net., *Journal of Abnormal Psychology*, 106, 425-438, 1997 όπως αναφέρεται στο Seagrave Daniel and Thomas Grisso(2002) σελ 233-234

- Brandt et al: Assessment of psychopathy in a population of incarcerated adolescent offenders. *Psychological Assessment*, 9, 429-435., 1997 όπως αναφέρεται στο Seagrave Daniel and Thomas Grisso(2002) σελ 233-234

⁴²⁷ Βλ Ellis(2005) σελ 198

⁴²⁸ Ό.π σελ 208

⁴²⁹ Federman, Holmes and Jacob (2009)σελ 50

να διαγνώσει ο ψυχίατρος την ψυχοπαθητική προσωπικότητα πρέπει να κοιτάξει απλά το μητρώο του ατόμου στο FBI”⁴³⁰

Στα πλαίσια αυτά όπως προκύπτει από την παρούσα ανάλυση , το σενάριο του ψυχοπαθή δεν είναι μια αυθύπαρκτη κλινική οντότητα ,είναι απλά μια ετικέτα η οποία έχει ως στόχο να κατηγοριοποιήσει το “βίαιο” και “επικίνδυνο” εγκληματία ,και να του αποδώσει συγκεκριμένα ψυχικά και βιολογικά χαρακτηριστικά τα οποία όπως αποδεικνύεται από τις διαφορετικές προσεγγίσεις σχετίζονται με τα διάφορα κοινωνικοπολιτικά πλαίσια στα οποία αναπτύχθηκαν και τις περιρρέουσες αντιλήψεις .Ταυτόχρονα, όπως φαίνεται από την εξέλιξη και τη χρήση της ψυχοπάθειας, η κατασκευή αυτή αποτέλεσε και αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές ψυχιατρικές κατασκευές για την επέκταση και την εδραίωση της ψυχιατρικής στον χώρο της ποινικής δικαιοσύνης μέσα από την έστω και πλασματική όπως είδαμε απόδειξη ότι μπορεί να ανιχνεύσει τον επικίνδυνο παραβάτη.

Έτσι ο ψυχοπαθής αποτελεί ένα εργαλείο γνώσης που χρησιμοποιεί η ψυχιατρική για τη διάκριση των κανονικών από τους αποκλίνοντες στα πλαίσια μιας “κοινωνίας πειθαρχίας, επιτήρησης και καταγραφής όπου ο εγκλεισμός αποτελεί σημαντικό άξονα για τη πειθάρχηση των κατώτερων στρωμάτων⁴³¹”. Σε μια κοινωνία όπου κυριαρχούν οι έννοιες του φόβου του εγκλήματος και της επικινδυνότητας ,σενάρια όπως του ψυχοπαθούς παραβάτη υπόσχονται τον εντοπισμό του επικίνδυνου εγκληματία με βάση τα ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά του και την πρόβλεψη της μελλοντικής βίαιης συμπεριφοράς του, με στόχο την επιβολή αυστηρών ποινών υπό την πρόφαση της προστασίας της κοινωνίας.

Καταλήγοντας λοιπόν, η ψυχοπάθεια δεν αποτελεί μια αυθύπαρκτη κλινική οντότητα ούτε μπορεί να εξηγήσει την παραβατικότητα ανηλίκων ,μάλλον συμβάλλει όπως αναφέρει ο Walters(2000) στην ανακάλυψη των στοιχείων που πρέπει να περιέχει μια καλή γενική θεωρία του εγκλήματος μέσα από τις δικές της ελλείψεις και τους περιορισμούς της⁴³². Αντίθετα αποτελεί μια αυθαίρετη κατασκευή που εξυπηρετεί την άσκηση κοινωνικού ελέγχου , “μια πραγματικότητα που δημιουργείται από συγκεκριμένα πλαίσια λόγου(discursive contexts) βασισμένη σε ταξινομήσεις μετατόπισης της συμπεριφοράς που προσπαθούν να συναντήσουν εγκληματολογικές θεωρίες απόκλισης και επικινδυνότητας”⁴³³.

3.4.2 Ψυχική διαταραχή και παραβατικότητα ανηλίκων

Η ψυχική ασθένεια όπως είδαμε και στην προηγούμενη ενότητα συνδέθηκε με το έγκλημα και μάλιστα με το βίαιο έγκλημα στα πλαίσια της επέκτασης του πεδίου της εξουσίας της ψυχιατρικής από την ψυχική ασθένεια και στον ποινικό τομέα .Η άνοδος της αστικής τάξης στην εξουσία και η ανάγκη ελέγχου οποιασδήποτε παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς που θα μπορούσε να την απειλήσει οδήγησε στην αύξηση της δύναμης της Ψυχιατρικής η οποία ανέλαβε να επιτελέσει το έργο αυτό ως μέσο ελέγχου της ανθρώπινης συμπεριφοράς .Στα πλαίσια αυτά με αφορμή μια

⁴³⁰ Hakeem M(1958b) σελ 674

⁴³¹ Foucault :M.Surveillance et punir :Naissance de la prison ,Paris , Gallimard ,1975 στο Λάζος (2007) σελ 272-289

⁴³² Βλ Walters Glenn(2000) σελ 144

⁴³³ Federman ,Holmes and Jacob (2009)σελ 38

σειρά ανθρωποκτονιών που συγκλόνισαν την κοινή γνώμη του 19ου αιώνα⁴³⁴, η Ψυχιατρική άρχισε να επεκτείνει το πεδίο αρμοδιοτήτων της και στο έγκλημα μέσα από μια σειρά θεωριών όπως αυτή του Esquirol για τη μονομανία⁴³⁵ οι οποίες όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Τσαλίκου(1987) ενέγραψαν την έννοια της επικινδυνότητας μέσα στην ψυχική ασθένεια⁴³⁶. Στα πλαίσια αυτά από τα τέλη του 18ου με αρχές του 19ου αιώνα άρχισαν να διεξάγονται ψυχιατρικές εκτιμήσεις στα δικαστήρια στα πλαίσια εξέτασης της πρόθεσης του εγκληματία να εγκληματήσει καθώς και της ύπαρξης καταλογισμού στους ψυχικά ασθενείς εγκληματίες⁴³⁷ με αποτέλεσμα όπως επισημαίνει ο Szasz, πριν από το τέλος του 19ου αιώνα οι νομικές και σωφρονιστικές πλευρές της ψυχιατρικής να διακρίνονται με δυσκολία από τις Ιατρικές και Θεραπευτικές⁴³⁸.

Η εξουσία των ψυχιάτρων όσον αφορά τον ποινικό τομέα και το έγκλημα επεκτάθηκε και στον τομέα της παραβατικότητας και της δικαιοσύνης ανηλίκων καθώς η ραγδαία αύξηση της παραβατικότητας και η αναγωγή της σε πολιτικό ζήτημα δημιούργησε την ανάγκη να διακριθεί ο επικίνδυνος από τον μη επικίνδυνο παραβάτη για την επιβολή αυστηρότερων ποινών στα πλαίσια της προστασίας της δημόσιας ασφάλειας⁴³⁹. Έτσι η ψυχιατρική προσέγγιση εμφανίζεται ως η πιο δημοφιλής προσέγγιση όσον αφορά το πρόβλημα της παραβατικότητας ανηλίκων⁴⁴⁰. Βασικό χαρακτηριστικό της προσέγγισης αυτής είναι ότι η παραβατικότητα παρουσιάζεται ως ψυχική ασθένεια και ο παραβάτης ως ένα ψυχικά ή συναισθηματικά άρρωστο άτομο⁴⁴¹. Μέσα από τις ψυχιατρικές θεωρήσεις οι ανήλικοι παραβάτες παρουσιάζονται ως "σοβαρά άρρωστα παιδιά"⁴⁴² και η παραβατικότητα ως μια "γενικευμένη ψυχική ασθένεια η οποία επηρεάζει τα νέα παιδιά και προκαλεί χονδροειδή συμπτώματα"⁴⁴³. Βασική ιδεολογική αρχή αυτής της προσέγγισης είναι ότι ο παραβάτης αποκλίνει από την κανονικότητα με αποτέλεσμα η κοινωνική ιστορία του να ερμηνεύεται με όρους ψυχικής ασθένειας⁴⁴⁴. Με βάση λοιπόν την απόρριψη της κανονικότητας του

⁴³⁴ Βλ Τσαλίκου(1987) σελ 46

⁴³⁵ Ο Esquirol στο έργο του <<Les maladies mentales >> υποστηρίζει ότι οι μεγάλοι εγκληματίες δεν είναι ψυχικά υγιή άτομα αλλά ενεργούν ψυχαναγκαστικά και συνεπώς δεν είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία οι δράστες των αποτρόπαιων εγκλημάτων δεν ενεργούν με τη θέληση τους αλλά κάτω από την επίδραση μιας ακατανίκητης και απροσδόκητης παρόρμησης. Πηγή Ά. Γιωτοπούλου (1984) σελ 85

⁴³⁶ Τσαλίκου (1987) σελ 68

⁴³⁷ Eigen J.P : Intentionality and Insanity :What The eighteenth-Century juror heard ?στο Bynum W.F et al :The anatomy of Madness, Essays in the History of Psychiatry ,Volume II : Institutions and Society , Tavistock Publications , London 1985

⁴³⁸ Τόμας Σαζ : "Νόμος ,Ελευθερία και Ψυχιατρική" , εκδ. Αρχιπέλαγος ,Αθήνα 2007,(πρώτη εκδ.1989)σελ 124

⁴³⁹ Βλ Ells (2005) σελ 168

⁴⁴⁰ Hakeem Michael :A critique of Psychiatric Approach in Rouček(1958a)σελ 79

⁴⁴¹ ό. π σελ 81

⁴⁴² Eveleen N. Rexford, in Douglas A. Thom Clinic for Children inc Ann Rep 17 (1956) όπως αναφέρεται στο Hakeem Michael: A Critique of the Psychiatric Approach to Crime and Correction, Law and Contemporary Problems, Vol. 23, No. 4, Crime and Correction (Autumn, 1958 b), pp. 650-682, σελ 656

⁴⁴³ Balint,: On Punishing Offenders, in George B. Wilbur & Muensterberger (EDS.), Psychoanalysis and culture 254, 266 (1951) στο Hakeem M.(1958b) σελ 656

⁴⁴⁴ Βλ Hakeem Michael (1958a), σελ 82-83

παραβάτη εκπονούνται ένα σύνολο μελετών που προσπαθούν να εντοπίσουν τους παραβάτες που παρουσιάζουν ψυχοπαθολογικά εγκληματογόνα χαρακτηριστικά στα πλαίσια μιας νέας πολιτικής ελέγχου, της "δημόσιας υγείας"⁴⁴⁵ όπου στόχος είναι η θεραπεία για το άτομο και κατά επέκταση για την κοινωνία ολόκληρη την οποία θεωρείται ότι απειλεί το άτομο αυτό.

Αρχικά έρευνες όπως αυτή των Glueck and Glueck(1950) συνέδεσαν την παραβατικότητα με ένα σύνολο ψυχοπαθολογικών χαρακτηριστικών⁴⁴⁶ ενώ αρκετές σύγχρονες έρευνες υποστηρίζουν ότι η πλειοψηφία των ανήλικων παραβατών παρουσιάζουν μια ψυχική διαταραχή και ότι η συνύπαρξη περισσότερων από μια ψυχιατρικές διαταραχές μπορεί να είναι υπαρκτή σε περισσότερους από τους μισούς ανήλικους παραβάτες ⁴⁴⁷ . Για την κατανόηση του τρόπου σύνδεσης της παραβατικότητας ανήλικων με την ψυχική διαταραχή και των περιορισμών που αυτή παρουσιάζει, κρίνεται απαραίτητη η εξέταση των πιο σημαντικών διαταραχών που συνδέονται με την παραβατικότητα.

Σύμφωνα με ερευνητικά πορίσματα η πιο συχνή διαταραχή στους ανήλικους παραβάτες είναι η διαταραχή αγωγής η οποία κυμαίνεται από 1,8% με 16% στα αγόρια και από 0,8% με 9,2% στα κορίτσια⁴⁴⁸ και η οποία μάλιστα θεωρείται ότι όταν συνυπάρχει με μετατραυματικό στρες αυξάνει πολύ περισσότερο τις πιθανότητες επιθετικότητας στα παιδιά⁴⁴⁹ .

Η διαταραχή αγωγής σύμφωνα με το DSM –IV είναι ένα επαναληπτικό και επίμονο μοτίβο συμπεριφοράς σε παιδιά και εφήβους κάτω των 18 σύμφωνα με το οποίο τα βασικά δικαιώματα των άλλων ή οι κατάλληλοι για την ηλικία κανόνες παραβιάζονται ενώ οι διαταραχές αυτές οδηγούν σε δυσχέρεια της κοινωνικής, ακαδημαϊκής ή επαγγελματικής λειτουργίας .Για τη διάγνωση της διαταραχής αγωγής είναι απαραίτητη η εμφάνιση τριών από τα εξής κριτήρια στα πλαίσια των τελευταίων 6-12 μηνών :επιθετικότητα σε ανθρώπους και ζώα ,καταστροφή περιουσίας ,δολιότητα ή κλοπή , σοβαρή παράβαση των κανόνων. Ουσιαστικά όμως πρόκειται για μια ταυτολογία αφού ουσιαστικά η διαταραχή αυτή αφορά τη διάπραξη εγκληματικών πράξεων και άρα είναι λογικό να αποτελεί μια από τις επικρατούσες ψυχικές διαταραχές στους παραβάτες. Στην πραγματικότητα πρόκειται για την ψυχιατρική ονομασία της παραβατικότητας ανήλικων . Επιπλέον η κατασκευή αυτή παρουσιάζει σημαντικές αδυναμίες όσον αφορά τα διαγνωστικά κριτήρια με αποτέλεσμα ένας

⁴⁴⁵ Βλ Rose (2000),σελ 24

⁴⁴⁶ Glueck and Glueck: *Unraveling Juvenile Delinquency* .Cambridge ,MA, Harvard Univ.Press όπως αναφέρεται στο Vermeiren R.: *Psychopathology and delinquency in adolescents: a descriptive and developmental perspective*, ,*Clinical Psychology Review* 23 (2003) 277–318,σελ 283

⁴⁴⁷ Vermeiren R(2003) σελ 283

⁴⁴⁸ Loeber, R., Burke, J. D., Lahey, B. B., Winters, A., & Zera, M. :*Oppositional defiant and conduct disorder: a review of the past 10 years, Part I. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*,39, 1468–1484, 2000 στο Vermeiren R(2003) σελ 285

⁴⁴⁹ -Cauffman E and others(1998,: "Posttraumatic Stress Disorder among Female Juvenile Offenders," *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 37 (1998): 1209-16 Όπως αναφέρεται στο Grisso Thomas :*Offenders with Mental disorders ,The future of Children* ,VI 18,No 2 ,*Juvenile Justice* (fall 2008) ,pp 143-164 , σελ 145
-Steiner Hans et al: "Posttraumatic Stress Disorder in Incarcerated Juvenile Delinquents," *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 36 (1997): 357-65. Όπως αναφέρεται στο Grisso Thomas(2008) σελ 145

ανήλικος που έχει διαπράξει μια φορά μια σοβαρή εγκληματική πράξη όπως φόνο ή βιασμό να μη θεωρείται ότι παρουσιάζει διαταραχή αγωγής ενώ ένας ανήλικος που έχει διαπράξει μια κλοπή ,έχει εκφοβίσει κάποιον και που έχει καταστρέψει ξένη περιουσία μέσα στους 6-12 προηγούμενους μήνες⁴⁵⁰ ,να διαγνωστεί με διαταραχή αγωγής και να δεχθεί ψυχιατρική παρακολούθηση. Οι αδυναμίες αυτές φανερώνουν ότι η διαταραχή αυτή δεν είναι μια αυθύπαρκτη κλινική οντότητα αλλά μία αυθαίρετη ψυχιατρική κατασκευή με στόχο την ψυχιατροποίηση της παραβατικότητας.

Άλλες έρευνες συνδέουν την παραβατικότητα με την ύπαρξη συναισθηματικών διαταραχών όπως η κατάθλιψη ,η οποία στους εφήβους δεν έχει την ίδια συμπτωματολογία με τους ενήλικους αλλά χαρακτηρίζεται από ευερεθιστότητα και εχθρική συμπεριφορά⁴⁵¹. Σύμφωνα με αυτές τις έρευνες το 10-25% των παραβατών στις δικαστικές δομές ανηλίκων πάσχουν από κατάθλιψη ⁴⁵².Ωστόσο η συνύπαρξη της παραβατικότητας με την κατάθλιψη μπορεί να εξηγηθεί στα πλαίσια ύπαρξης κοινών παραγόντων οι οποίοι ευθύνονται τόσο για την κατάθλιψη όσο και για την παραβατικότητα⁴⁵³. Στα πλαίσια αυτά ένα παιδί που βιώνει τραυματικές καταστάσεις και οικογενειακές δυσκολίες είναι πιθανό να οδηγηθεί τόσο στην κατάθλιψη όσο και στην παραβατικότητα. Επιπλέον δεδομένου ότι οι έρευνες αυτές διεξάγονται σε καταδικασμένους παραβάτες ,είναι πιθανόν η κατάθλιψη να οφείλεται στις συνέπειες της παράβασης όπως η κράτηση και η επιδίκαση⁴⁵⁴. Συνεπώς με βάση την ύπαρξη αρκετών παρεμβαλλόμενων μεταβλητών και εναλλακτικών εξηγήσεων θα ήταν αυθαίρετο να δημιουργηθεί μια αιτιοκρατική σχέση ανάμεσα στην κατάθλιψη και την παραβατικότητα.

Άλλες πάλι μελέτες εντάσσουν τη παραβατικότητα στους ανηλικούς και συγκεκριμένα τη βίαιη παραβατικότητα στα πλαίσια ψυχωπικών διαταραχών και την παρουσιάζουν ως αποτέλεσμα παρανοϊκού ιδεασμού που δημιουργεί την τάση στο άτομο να επιτίθεται στους άλλους⁴⁵⁵. Στα πλαίσια αυτά σύμφωνα με έρευνα των Lewis ,Moy et al (1985) ⁴⁵⁶ οποία εξέτασε 9 παιδιά τα οποία αποπειράθηκαν να διαπράξουν φόνο ,όλα τα παιδιά είχαν ακουστικές ψευδαισθήσεις, παράλογη σκέψη και παραισθήσεις ενώ το πιο συχνό σύμπτωμα ήταν σύμφωνα με τους ερευνητές η λανθασμένη αντίληψη που οδηγούσε τα παιδιά αυτά να επιτεθούν σε αυτούς από τους οποίους προσδοκούσαν επίθεση. Ωστόσο ,έχει παρατηρηθεί ότι τα στοιχεία που δείχνουν ότι οι ψυχωπικές διαταραχές αυξάνουν τον κίνδυνο της εκδήλωσης επιθετικότητας στους ανηλικούς είναι αδύναμα⁴⁵⁷. Εξάλλου όπως προκύπτει από

⁴⁵⁰ Βλ Vermeiren R(2003) σελ 285

⁴⁵¹ Βλ Grisso Thomas(2008) σελ 145

⁴⁵² Ο.π

⁴⁵³ Fergusson, D. M., Lynskey, M. T., & Horwood, L. J. : Comorbidity between depressive disorders and nicotine dependence in a cohort of 16-year-olds. Archives of General Psychiatry, 53(1996b),pp. 1043–1047 όπως αναφέρεται στο Vermeiren R(2003) σελ 294

⁴⁵⁴ Kashani et al : Depression among incarcerated delinquents. Psychiatry Research, 3, 185–191, 1980 όπως αναφέρεται στο Vermeiren R(2003) σελ 294

⁴⁵⁵ Lewis et al ., 1979,1986.,1988) όπως αναφέρεται στο Lewis Dorothy Otnow (1990) σελ 131

⁴⁵⁶ Lewis D.O ,Moy E.,et al: Biosocial Characteristics of Children who later murder :A prospective study ,Am J.Psychiat.142 1985),pp:1151-1167 όπως αναφέρεται στο Lewis Dorothy Otnow(1990)σελ 131

⁴⁵⁷ Βλ Grisso Thomas(2008) σελ 146

έρευνα των Walker και McCabe⁴⁵⁸ στην Βρετανία η κυρίαρχη εγκληματική πράξη ατόμων που χαρακτηρίστηκαν σχιζοφρενείς δεν είναι τα σοβαρά εγκλήματα βίας αλλά οι μικροκλοπές οι οποίες μπορεί να οφείλονται στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση αυτών των ατόμων δεδομένου ότι αυτά συνήθως είναι περιθωριοποιημένα χωρίς τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους για να επιβιώσουν . Ακόμη όμως και όταν η εγκληματική πράξη εκδηλώνεται στη διάρκεια ενός ψυχωτικού επεισοδίου, αυτό που ενισχύει το πέρασμα του ατόμου στην εγκληματική πράξη δεν είναι η ύπαρξη ψυχικής διαταραχής αλλά το νόημα που αποδίδει το άτομο στο ψυχοπαθολογικό του σύμπτωμα(π. χ στις ψευδαισθήσεις). Έτσι το παραλήρημα και οι ψευδαισθήσεις των ψυχικά ασθενών «δεν αποτελούν την απόδειξη της ρήξης με την αρχή της πραγματικότητας αλλά στην ουσία αναπαράγουν πιστά , σε ένα μεταφορικό επίπεδο , μια δεδομένη περιβάλλουσα κοινωνική πραγματικότητα με τις δικές της ιδιομορφίες ,αντιφάσεις , ταξικές συγκρούσεις. Μια πραγματικότητα που τελικά συνυφαίνεται άμεσα με την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς ,έτσι ώστε η θεώρηση της τελευταίας ως αποκλειστικό προϊόν μιας νοσηρής διαδικασίας να είναι παραπλανητική ⁴⁵⁹».

Στα πλαίσια αυτά φαίνεται πως η ψυχική ασθένεια συνδέεται με την παραβατικότητα μέσα από αυθαίρετες συσχετίσεις και κατασκευές (όπως η διαταραχή αγωγής). δημιουργώντας την εντύπωση ότι ένα μεγάλο ποσοστό ανηλίκων παραβατών παρουσιάζει ψυχικές διαταραχές και ότι αυτές συνδέονται αιτιοκρατικά με την ψυχική ασθένεια. Ωστόσο εκτός από τις αδυναμίες που προαναφέρθηκαν για κάθε διαταραχή χωριστά , οι έρευνες αυτές στο σύνολό τους παρουσιάζουν σημαντικά μεθοδολογικά ζητήματα που μπορεί να αλλοιώνουν τα αποτελέσματα και να οδηγούν σε υπερεκτίμηση. Καταρχήν η χρήση έγκλειστων πληθυσμών μπορεί να ευθύνεται για την εμφάνιση της ψυχικής ασθένειας καθώς όπως έχει επισημανθεί ⁴⁶⁰ οι συνθήκες εγκλεισμού έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία του ατόμου. Συνεπώς η ψυχική διαταραχή μπορεί να είναι αποτέλεσμα και όχι αιτία του εγκλεισμού .Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται από ερευνητικά ευρήματα που δείχνουν ότι τα ποσοστά της ψυχικής ασθένειας είναι περισσότερα στα πλαίσια της δικαιοσύνης ανηλίκων παρά στο γενικό πληθυσμό(25%έναντι 15%) ⁴⁶¹ . Ενώ σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε δείγμα ανηλίκων από την κοινότητα και όχι από την φυλακή η οποία έδειξε ότι το 30% των ανηλίκων με σοβαρές διαταραχές ήταν μόνιμοι εγκληματίες ,το ποσοστό αυτό αποτελούσε μόνο το 15% του συνολικού ποσοστού των μόνιμων παραβατών⁴⁶² , αποδεικνύοντας ότι η διεξαγωγή ερευνών σε εγκλείστους οδηγεί μάλλον σε υπερεκτίμηση του ποσοστού των παραβατών με ψυχικές ασθένειες

⁴⁵⁸ Walker N. , McCabe , «Hospital Orders» στο The Mentally Abnormal Offender ,(eds) ,AV.S ,de Revck and Porter ,London ,1968 ,σελ 59-75

⁴⁵⁹ Τσαλίκογλου (1987) σελ 149

⁴⁶⁰ Gunn et al :Psychiatric Aspects of Imprisonment ,London:Academic Press ,1978 όπως αναφέρεται στο Τσαλίκογλου (1987) σελ 139

⁴⁶¹ Kasdin Alan :Adolescent Development ,Mental Disorders and Decision Making of Delinquent Youths ,”in Youth on Trial :A developmental Perspective on Juvenile Justice ,edited by Thomas Grisso and Robert Schartz (University of Chicago Press,2000),pp.33-65 όπως αναφέρεται στο Grisso(2008) σελ 150

⁴⁶² David Huizinga and others: Co-Occurrence of Delinquency and Other Problem Behaviors (Washington: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2000). Όπως αναφέρεται από το Grisso Thomas(2008) σελ 148

Άλλες μεθοδολογικές αδυναμίες των ερευνών οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν στην υπερεκτίμηση της ψυχικής ασθένειας στους παραβάτες αφορούν τη χρήση δείγματος παραβατών που ήδη έχει παραπεμφθεί για διαγνωστική εκτίμηση, τη χρήση διαφορετικών μεθοδολογιών και διαγνωστικών κριτηρίων και τέλος τη χρήση των ανηλίκων ως βασικών πληροφοριοδοτών⁴⁶³.

Επίσης όσον αφορά την υπερεκτίμηση της εγκληματικότητας των ψυχικά ασθενών σημαντικό ρόλο παίζει και ο τρόπος διάπραξης των εγκληματικών πράξεων από τους ψυχικά ασθενείς καθώς τα άτομα αυτά όταν διαπράττουν εγκληματικές ενέργειες δεν παίρνουν ούτε τα στοιχειώδη μέτρα προφύλαξης και δεν προσπαθούν να αποφύγουν την σύλληψη⁴⁶⁴ με αποτέλεσμα να συλλαμβάνονται πιο εύκολα από τους μη ψυχικά διαταραγμένους παραβάτες .

Ακόμη όμως και αν οι παραβάτες παρουσιάζουν μια ψυχική διαταραχή αυτό δε συνεπάγεται την ύπαρξη μιας αιτιοκρατικής σχέσης ανάμεσα τους . Η εγκαθίδρυση μιας τέτοιας σχέσης ανάμεσα στην παραβατικότητα και την ψυχική ασθένεια αποτελεί μια υπεραπλουστευμένη διαδικασία η οποία δε συμβαδίζει με την πολυπλοκότητα και την πολυμορφία που χαρακτηρίζει την εγκληματικότητα του χαρακτηρισμένου ως ψυχικά ασθενούς ατόμου. Η εγκληματική πράξη του ψυχικά ασθενούς όπως και του φυσιολογικού ατόμου παρουσιάζει μια πολυμορφία ως προς τα κίνητρα , τον τρόπο διάπραξης και την αντίδραση του απέναντι στην πράξη. Εξάλλου όπως επισημαίνει ο Philip Bean(2008) η ψυχική ασθένεια και το έγκλημα είναι απλά δύο χαρακτηριστικά της ζωής ενός ανθρώπου τα οποία μπορεί να συνδέονται αλλά δεν υπάρχουν θεωρητικά ή ερευνητικά στοιχεία που να υποστηρίζουν αυτή την άποψη⁴⁶⁵. Αντίθετα ερευνητικά αποτελέσματα σε ενήλικους όμως πληθυσμούς δείχνουν ότι οι ψυχικά ασθενείς εγκληματίες δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές από τους φυσιολογικούς εγκληματίες⁴⁶⁶ και ότι αυτό που αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα για την εκδήλωση μελλοντικής εγκληματικότητας δεν είναι η ψυχική ασθένεια αλλά η ύπαρξη προηγούμενης εγκληματικής ενέργειας⁴⁶⁷.

Όστούσο πέρα από τις προϋπάρχουσες αδυναμίες η σύνδεση της παραβατικότητας με την ψυχική ασθένεια είναι σε μεγάλο βαθμό ανυπόστατη εξαιτίας προβλημάτων που έχουν να κάνουν με τον ίδιο τον ορισμό της ψυχικής ασθένειας και με την αξιοπιστία των εργαλείων διάγνωσης της . Ιδιαίτερα όσον αφορά τις ψυχικές ασθένειες στα παιδιά ο Ackerman (1953) υποστηρίζει ότι η διάγνωση στην παιδοψυχιατρική είναι σαν τον "Πύργο της Βαβέλ" καθώς χρησιμοποιούνται διαφορετικά συστήματα διάγνωσης με αποτέλεσμα η ίδια διαταραχή να ορίζεται διαφορετικά σε διαφορετικές κλινικές αλλά και στην ίδια ανάλογα με τον ψυχίατρο⁴⁶⁸.

⁴⁶³ Βλ Grisso Thomas(2008) σε'303-304

⁴⁶⁴ Ό.π σελ 132

⁴⁶⁵ Philip Bean : Madness and Crime ,Willan Publishing 2008 ,σελ 170

⁴⁶⁶ -Taylor, P. (1982)'' Schizophrenia and Violence ' , in J. Gunn and D. Farrington (eds)Abnormal Offenders Delinquency and The Criminal Justice System .Chichester: John Wiley , 269-84

- Hafner H. , Boker W., «Mentally disordered Violent Offenders», Socially Psychiatry , 8, 1973, σελ 220-229

⁴⁶⁷ Ό.π Philip Bean(2008) σελ 171

⁴⁶⁸ Ackerman: "Psychiatric Disorders in Children-Diagnosis and Etiology in Our Time", in Paul H.Hoch & Joseph Jubin (EDS.), Current Problems In Psychiatric Diagnosis 22T (1953) όπως αναφέρεται στο Hakeem Michael :A critique of the Psychiatric Approach , στο Joseph Slabey Rouček(1958) σελ 85

Σημαντικό κριτήριο της διαφοροποίησης των διαγνώσεων είναι η προσωπικότητα του ψυχιάτρου που κάνει τις διαγνώσεις⁴⁶⁹. Όπως αναφέρει ο Ginsburg(1953)⁴⁷⁰ “σε αντίθεση με την σωματική ασθένεια η ύπαρξη της οποίας μπορεί να καθοριστεί στη βάση ενός αναγνωρίσιμου συνδρόμου και με τη χρήση συγκεκριμένων συσκευών και τεστ ,στην συναισθηματική και ψυχική ασθένεια δεν είναι το ίδιο ,ακόμα και στη μεγαλύτερη συναισθηματική ασθένεια τέτοιοι οδηγοί για την ανίχνευση και την διάγνωση εκλείπουν”. Όπως αναφέρεται και από το επίσημο διαγνωστικό εγχειρίδιο της Αμερικανικής Ψυχιατρική Ένωσης (DSM) δεν υπάρχουν σαφώς προδιαγεγραμμένα όρια για τον προσδιορισμό της ψυχικής διαταραχής με αποτέλεσμα να ευνοείται η διείσδυση μέσα στην ψυχιατρική όλης της κυρίαρχης ιδεολογίας και ηθικής που στηρίζει το υπάρχον σύστημα⁴⁷¹. Στα πλαίσια αυτά όπως επισημαίνει ο Szasz(1987/2007) η ψυχική ασθένεια δεν είναι μια αυθύπαρκτη οντότητα αλλά δημιουργείται από τις ψυχιατρικές πρακτικές και βασίζεται σε ηθικές, νομικές και ψυχοκοινωνικές αξίες⁴⁷².

Εφόσον λοιπόν η ψυχική ασθένεια δεν έχει ένα σαφή και προδιαγεγραμμένο ορισμό αλλά βασίζεται κατά πολύ σε αυθαίρετες κατασκευές (όπως η περίπτωση της διαταραχής αγωγής που αναφέρθηκε) και σε ηθικές και αξιολογικές κρίσεις είναι αδύνατον να εκτιμηθεί αν και σε τι βαθμό συνδέεται η ψυχική ασθένεια με την παραβατικότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της μη επιστημονικής και αυθαίρετης φύσης των διαγνώσεων σχετικά με την προσωπικότητα και την ψυχική κατάσταση των παραβατών αποτελεί η παράθεση από τον Michael Hakeem(1958a) τριών διαφορετικών πινάκων που αναφέρουν τη ψυχιατρική διάγνωση των ανήλικων παραβατών από ένα δικαστήριο ανηλικών ,μια ψυχιατρική κλινική που συνδέεται με το γραφείο δοκιμασίας ενός δικαστηρίου εφήβων και ένα σωφρονιστικό ίδρυμα⁴⁷³. Σύμφωνα με την ανάλυση του Hakeem⁴⁷⁴ από τη σύγκριση των τριών αυτών πινάκων φαίνεται ότι α)το εύρος των διαγνωστικών κατηγοριών είναι πολύ μεγάλο , καθώς κατηγορίες που υπάρχουν στον ένα πίνακα απουσιάζουν από τον άλλο β) οι διαγνώσεις των παιδιών στο ίδρυμα ήταν διαφορετικές από τις δύο άλλες ομάδες που οδηγεί σε αμφισβήτηση αν πρόκειται για ιατρικές διαγνώσεις και γ)οι διαγνωστικοί όροι που χρησιμοποιούνται είναι εξαιρετικά μεταβλητοί ορισμοί ,αλληλεπικαλύπτονται πάρα πολύ και δεν είναι αντικειμενικοί .

Με βάση λοιπόν όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι η ψυχική ασθένεια ως έννοια δεν είναι μια αυθύπαρκτη κλινική οντότητα αλλά υπόκειται σε ηθικές ,νομικές και

⁴⁶⁹ Ο.π σελ 86

⁴⁷⁰ Ginsburg: “The Neuroses”, 286 ANNALS 55 (1953) όπως αναφέρεται στο Hakeem (1958b) σελ 665

⁴⁷¹ Αναφέρεται στο Τσαλίκου Φ :Μυθολογίες Βίας και Καταστολής , Εκδ. Παπαζήση , Αθήνα 1996 σελ 242 , πηγές: -Scheff , “On reason and sanity : «Some Political implications of Psychiatric thought», In labeling Madness ed. Th .Scheff , σ. 12-20 ,1975

-M .Temerlin , : «Suggestion Effects in Psychiatric diagnosis» Journal of Nervous and Mental Disease ,147 , σ. 349 -358 ,1968

-D.L Rosenham «On being sane in Insane Places , Science 1979 ,σ.250 -258 ,1973

-E. Spohn , «The influence of social values upon the clinical Judgments of Psychotherapists », New York ,Harper ,1960

⁴⁷² Σαζ Τόμας (2000/1989)

⁴⁷³ Hakeem(1958a) σελ 87-89

⁴⁷⁴ Hakeem(1958a) σελ 88-89

κοινωνικές κρίσεις . Σύμφωνα με τους θεωρητικούς του αντιψυχιατρικού κινήματος η ψυχική διαταραχή δεν αποτελεί μια αυθύπαρκτη κλινική οντότητα όπως υποστηρίζουν οι ψυχίατροι αλλά αντίθετα αποτελεί ένα κοινωνικό κατασκευάσμα που έχει πάρει την έννοια της ασθένειας με στόχο τον έλεγχο της συμπεριφοράς αυτών που δεν ανταποκρίνονται στα ηθικά ,κοινωνικά και νομικά κριτήρια που έχει θέσει η κοινωνία για την κανονικότητα⁴⁷⁵. Ωστόσο δεν μπορούμε να αμφισβητήσουμε ότι υπάρχουν αυθύπαρκτες ψυχικές διαταραχές όπως η σχιζοφρένεια που προκαλούν οδύνη στο άτομο, αλλά όπως προκύπτει με βάση τα παραπάνω , έννοιες όπως αυτή της διαταραχής αγωγής ή της ψυχοπάθειας που προαναφέρθηκε δεν αποτελούν αυθύπαρκτες κλινικές οντότητες αλλά ψυχιατρικές κατασκευές με στόχο τον έλεγχο των κοινωνικά αποκλινόντων .Στα πλαίσια αυτά παρά τα μεθοδολογικά προβλήματα των ερευνών ,την έλλειψη αξιόπιστων εργαλείων διάγνωσης και τη ρευστότητα που έχει να κάνει με τις αναπτυξιακές πτυχές της εφηβείας, οι ψυχιατρικές εκτιμήσεις και τα εμπειρικά δεδομένα χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της “δημόσιας ασφάλειας” ως εκτιμήσεις του κινδύνου για μελλοντική εκδήλωση βίας από τους ανηλίκους και της δυνατότητας να μειωθεί αυτός ο κίνδυνος μέσα από τη θεραπεία και την επανόρθωση⁴⁷⁶ .

Αν και οι σύγχρονες προσεγγίσεις υποστηρίζουν ότι τα ερευνητικά αποτελέσματα σχετικά με τους ψυχικούς παράγοντες της εγκληματικότητας δεν πρέπει να ερμηνεύονται μέσα από ένα πρίσμα βιολογικού ντετερμινισμού⁴⁷⁷, παρόλα αυτά εντάσσονται στη νέα “βιολογία ελέγχου” όπου γίνεται ανίχνευση όλων των παραγόντων που μπορεί να οδηγήσουν το άτομο στο έγκλημα με στόχο τον έλεγχο του ατόμου αυτού μέσα από θεραπευτικές διαδικασίες , είτε αυτό έχει εμφανίσει συμπτώματα εγκληματικότητας είτε όχι⁴⁷⁸. Στα πλαίσια αυτά η ψυχιατρική δρα ως μια πειθαρχική λειτουργία⁴⁷⁹ που μέσω των εργαλείων διάγνωσης και των ερευνών ενισχύει τις στρατηγικές αντεγκληματικής πολιτικής της πολιτείας ενώ ταυτόχρονα διευρύνει επίσης το πεδίο άσκησης της εξουσίας της.

Συνοψίζοντας λοιπόν το έγκλημα δε μπορεί να εξηγηθεί με βάση την ψυχική ασθένεια ,καθώς όπως προκύπτει σύμφωνα με τα παραπάνω το σενάριο του επικίνδυνου ψυχασθενή είναι ένας μύθος. Αντίθετα η ψυχιατρικοποίηση του παραβάτη θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως “μια προσπάθεια επιστημονικής εδραίωσης της ιδιοτυπικής φύσης του εγκληματία η οποία οδηγεί στη νομιμοποίηση της άσκησης κοινωνικού ελέγχου και την χειραγώγηση από την εξουσία κάθε μορφής απόκλισης ικανής να διαταράξει το status quo⁴⁸⁰,

⁴⁷⁵ Pearson :The deviant imagination ,Psychiatry ,Social work and Social Change ,Mcmilan ,1975

⁴⁷⁶ Roy J. O’Shaughnessy; Violent Adolescents: Psychiatry, Philosophy, and Politics, J Am Acad Psychiatry Law 32:12–20, 2004, σελ 16

⁴⁷⁷ Βλ Grisso T(2003)σελ 284

⁴⁷⁸ Βλ Rose (2000)

⁴⁷⁹ Foucault M. :Surveiller et punir :Naissance de la prison ,Paris , Gallimard ,1975 στο Λάζος (2007) σελ 272-289

⁴⁸⁰ Τσαλίκογλου (1987) σελ 166

3.5 Κριτική αξιολόγηση της βιολογικής ερμηνείας της παραβατικότητας ανηλίκων –συμπεράσματα

Στα πλαίσια όλης της ιστορίας της η βίο-εγκληματολογία έχει στηριχθεί σε μια σταθερή έννοια του σώματος που ο Schilling (2003) ονομάζει ως το νατουραλιστικό σώμα όπου το βιολογικό σώμα ανεξάρτητα από το πόσο δυναμικά και δυναμικά επηρεάζεται από τις εξωτερικές πυροδοτήσεις ,θεωρείται ότι καθορίζει τα ατομικά μοντέλα συμπεριφοράς ⁴⁸¹ Στα πλαίσια αυτά οι βιολογικές θεωρήσεις της παραβατικότητας ανηλίκων επικεντρώνονται όπως προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε σε μεμονωμένους βιολογικούς παράγοντες αναζητώντας την αιτία της νεανικής παραβατικότητας σε παράγοντες όπως τα περιγεννητικά τραύματα , οι γενετικοί παράγοντες , το αυτόνομο νευρικό σύστημα , οι βιοχημικοί παράγοντες ,η ψυχοπάθεια ,οι ψυχικές διαταραχές ,οι μαθησιακές δυσκολίες και τα νευροψυχολογικά ελλείμματα ,ο σωματότυπος , οι σωματικές ανωμαλίες κ.α . Οι προσπάθειες ωστόσο να αναγνωρισθεί ένας συγκεκριμένος αιτιώδης βιολογικός παράγοντας της παραβατικότητας έχει αποτύχει ⁴⁸² . Όπως προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε των βιολογικών μελετών και ερευνών που έχουν διεξαχθεί σε εφήβους και παιδιά ,ο συσχετισμός της παραβατικότητας με τους περισσότερους βιολογικούς παράγοντες δε τεκμηριώνεται επιστημονικά ενώ παρουσιάζει σημαντικές μεθοδολογικές αδυναμίες. Η απόδοση της παραβατικότητας σε βιολογικούς παράγοντες βασίζεται όπως προκύπτει από την ανασκόπηση των βιολογικών μελετών που προηγήθηκε σε αυθαίρετες έννοιες και κατασκευές όπως αυτή του ψυχοπαθούς και της ψυχικής ασθένειας ,σε αναγωγιστικές θεωρίες , σε έρευνες με μεθοδολογικές αδυναμίες (όπως η χρήση έγκλειστων πληθυσμών , η χρήση διαφορετικών ορισμών της νεανικής παραβατικότητας και ακατάλληλα εργαλεία μέτρησης)καθώς και σε αυθαίρετες συσχετίσεις ανάμεσα στους βιολογικούς παράγοντες και την παραβατικότητα ανηλίκων χωρίς να λαμβάνονται υπόψη σημαντικές κοινωνικές παρεμβαλλόμενες μεταβλητές .

Η βιολογική θεώρηση παρέχει μια ελαττωματική και διαστρεβλωμένη ερμηνεία της παραβατικότητας ανηλίκων η οποία οφείλεται στο θετικιστικό και ντετερμινιστικό μοντέλο στο οποίο βασίζεται. Στα πλαίσια αυτής της θεώρησης ο ανήλικος παραβάτης παρουσιάζεται ως βιολογικά κατώτερος ,διαφορετικός ,ως γεννημένος παραβάτης . Η υπόθεση αυτή ουσιαστικά στηρίζεται στη μέτρηση των βιολογικών και σωματικών χαρακτηριστικών του ανήλικου παραβάτη και τη σύγκρισή τους με αυτά του μη παραβάτη ,παρέχοντας έτσι συγκεκριμένα μοντέλα επικινδυνότητας που βασίζονται σε ρατσιστικές αντιλήψεις της κανονικότητας και της απόκλισης .Πρόκειται για τη μέθοδο της διαφοροποίησης η οποία σύμφωνα με το Matza(1964/1990) αποτελεί βασική μέθοδο της θετικιστικής εξήγησης ⁴⁸³ . Στα πλαίσια αυτής της θεώρησης το σώμα του παραβάτη χρησιμοποιείται ως δοχείο αποδείξεων ⁴⁸⁴ και ως καβούκι του επικίνδυνου εαυτού ⁴⁸⁵ .Έτσι “η μόνη

⁴⁸¹ Schilling, C. (2003) *The Body and Social Theory*, 2nd edn. London: SAGE. Όπως αναφέρεται στο Walby Kevin and Carrier Nicolas : *The rise of biocriminology: Capturing observable bodily economies of 'criminal man'*, *Criminology and Criminal Justice*, 2010 10: 261 , σελ 262

⁴⁸² Βλ Matza D.(1964/1990) σελ 14

⁴⁸³ Βλ Matza D(1964/1990) σελ 11

⁴⁸⁴ Staples, W. G. (1997) *The Culture of Surveillance: Discipline and Social Control in the United States*. New York: St Martin's Press όπως αναφέρεται στο Walby Kevin and Carrier Nicolas(2010) σελ 266

πραγματικότητα για τον επικίνδυνο παραβάτη είναι η μέτρηση των χεριών του, των ποδιών του, του κεφαλιού του στο βαθμό που αυτός παρεκκλίνει από τη νόρμα ⁴⁸⁶ ή “μια φωτογραφία που καταδεικνύει τις φυσικές ανωμαλίες του”⁴⁸⁷.

Η διαφοροποίηση ωστόσο των βιολογικών μοντέλων επικινδυνότητας ανάλογα με το κοινωνικοπολιτικό και ιστορικό πλαίσιο οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο βιολογικά κατώτερος ή γεννημένος ανήλικος παραβάτης είναι μια κατασκευή. Μέσα από την επισκόπηση των βιολογικών προσεγγίσεων που προηγήθηκε προκύπτει το συμπέρασμα ότι ανάλογα με το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο και ιστορικό πλαίσιο, διαφορετικές επιστήμες όπως η εγκληματολογική ανθρωπολογία, η νευρολογία, η γενετική, η ψυχιατρική, διεκδίκησαν το δικό τους μερίδιο στην εξήγηση της ανήλικης παραβατικότητας και στην απόδειξη του σεναρίου του γεννημένου εγκληματία επεκτείνοντας στο πεδίο της εξουσίας τους και επιτελώντας λειτουργίες κοινωνικού και ταξικού ελέγχου. Συμπερασματικά ο βιολογικά διαφορετικός ή γεννημένος ανήλικος παραβάτης είναι μια κατασκευή των επιστημόνων και των ειδικών του κοινωνικού ελέγχου. Όπως αναφέρει η Rafter (1997) “ επειδή τα σώματα αποτελούν μέρος της γνώσης και της διανομής της κοινωνικής δύναμης, τελικά οι γεννημένοι εγκληματίες πρέπει να γίνουν κατανοητοί ως επιστημολογικά φαινόμενα, ως μεταφορές ⁴⁸⁸.”

Μέσα από την κατασκευή αυτών των “μεταφορών” ωστόσο περιθωριοποιούνται οι κοινωνικοί, πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες της νεανικής παραβατικότητας και ο ανήλικος παραβάτης παρουσιάζεται ως προδιατεθειμένος βιολογικά στο έγκλημα ανεξάρτητα από την επίδραση του περιβάλλοντος στο οποίο ζει. Η απομόνωση της παραβατικότητας από τις κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις με τις οποίες είναι συνδεδεμένη και η μετάθεση των ευθυνών στο άτομο εξυπηρετεί ουσιαστικά κοινωνικές και πολιτικές λειτουργίες. Ο βιολογικός ντετερμινισμός σύμφωνα με τους Taylor, Walton και Young (1973) αφαιρεί κάθε υπόθεση ότι το έγκλημα μπορεί να είναι αποτέλεσμα κοινωνικών ανισοτήτων υποστηρίζοντας ότι υπάρχει κάτι ουσιώδες στη φύση του εγκληματία και όχι δυσλειτουργία στην κοινωνία⁴⁸⁹. Στα πλαίσια αυτά “ψάχνοντας για το έγκλημα στον γενετικό κώδικα ή τον ψυχισμό του ατόμου ή σε κάποιους επιμέρους παράγοντες ο θετικισμός νομιμοποιεί μια κοινωνία των αντιφάσεων και της δομικής ανισότητας”⁴⁹⁰. Η αποπολιτικοποίηση του εγκλήματος από την προέλευση και την οντολογία του μέσα από τη χρήση βιολογικών εξηγήσεων οδηγεί σύμφωνα με τους Katz και Abel στην πολύ ελκυστική ιδέα ότι η αντικοινωνική συμπεριφορά και οι αιτίες της είναι σταθερές, προβλέψιμες και ανεπηρέαστες από πολιτικές, οικονομικές ή κοινωνικές πραγματικότητες⁴⁹¹. Στα

⁴⁸⁵ Fox, N. J. (1994) *Postmodernism, Sociology and Health*. Toronto: University of Toronto Press, όπως αναφέρεται στο Walby Kevin and Carrier Nicolas (2010) σελ 266

⁴⁸⁶ Matsuda, Matt. 1996. *The Memory of the Modern*. New York: Oxford University Press και Lombroso, Cesare. 2006. *Criminal Man*. Trans. Mary Gibson and Nicole Hahn Rafter, Durham, N.C.: Duke University Press όπως αναφέρονται στο Federman Holmes and Jacob (2009) σελ 39

⁴⁸⁷ Byrnes, Thomas.: *Professional Criminals of America*. Guilford, Conn.: The Lyons Press. 2000. 1886 και Pick, Daniel. *Faces of Degeneration: A European Disorder, c. 1848–1918*. Cambridge: Cambridge University Press. 1989. στο Federman Holmes and Jacob (2009) σελ 39

⁴⁸⁸ Ο.π

⁴⁸⁹ Taylor, Walton and Young (1973) σελ 40

⁴⁹⁰ Βλ Λάζος (2007) σελ 28

⁴⁹¹ Katz Janet and Abel Charles :*The Medicalization of Repression :Eugenics and Crime , Contemporary Crises* 8(1984),227-241 , σελ 228

πλαίσια αυτά μέσα από την αποσύνδεση της παραβατικότητας από τις κοινωνικές και πολιτικές συνιστώσες στην οποία είναι ενσωματωμένη , επιτελούνται κοινωνικές και πολιτικές λειτουργίες. Όπως επισημαίνουν οι Nassi και Abramowitz (1976) στόχος της βιο-ιατρικής προσέγγισης της παραβατικότητας είναι η εξυπηρέτηση μιας λανθάνουσας κοινωνική λειτουργίας, της επιβεβαίωσης του κοινωνικού status quo μέσα από την απόδοση επιστημονικής εγκυρότητας σε αυτό που ως επί τω πλείστο είναι μια πολιτική κατάσταση με αποτέλεσμα να διαιωνίζονται οι κοινωνικές ,πολιτικές και οικονομικές πραγματικότητες στις οποίες αυτή είναι ενσωματωμένη⁴⁹² . Στα πλαίσια αυτά η προσοχή μετατοπίζεται από τους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες της ανήλικης παραβατικότητας όπως η ανεργία , ο ρατσισμός , η υποβάθμιση των πόλεων και η αποτυχία του κράτους στην ανταπόκριση των αναγκών των παιδιών, στην βιοχημική σύσταση και στα “κακά γονίδια “ των παιδιών⁴⁹³ .

Πρέπει ωστόσο να αναγνωριστεί ότι οι σύγχρονες βιολογικές προσεγγίσεις της παραβατικότητας δεν χαρακτηρίζονται από το βιολογικό ντετερμινισμό και τον αναγωγισμό που χαρακτήριζε τις βιολογικές προσεγγίσεις του παρελθόντος αλλά αναγνωρίζουν και τους κοινωνικούς παράγοντες⁴⁹⁴.Υπάρχουν μάλιστα και απόψεις επιστημόνων από το πεδίο των βιολογικών επιστημών που υποστηρίζουν ότι οι βιολογικοί παράγοντες δεν προκαθορίζουν την εμφάνιση της παραβατικότητας αλλά επιδρούν στο τρόπο που το άτομο αντιλαμβάνεται και αντιδρά σε αυτό⁴⁹⁵. Παρόλα αυτά σε γενικές γραμμές η πρόθεση είναι ίδια με αυτή των παλαιότερων ντετερμινιστικών θεωριών : η αναγνώριση του εγκληματία ανθρώπου και η μετατόπιση του φυσικού σώματος από το κοινωνικό σώμα”⁴⁹⁶ .Οι σύγχρονες βιοεγκληματολογικές έρευνες μέσα από τη χρήση εξελιγμένων διαφόρων τεχνολογιών(ηλεκτροεγκεφαλογραφήματα, γενετικό έλεγχο κ.α) αναζητούν το “βιολογικά επικίνδυνο “ προσυμπτωματικό υποκείμενο με το πρόσχημα της θεραπευτικής μεταχείρισής του⁴⁹⁷ .Ωστόσο σε αντίθεση με τις παλαιότερες θεωρίες οι σύγχρονες βιολογικές μελέτες αναπτύσσουν έννοιες ηθικής και ατομικής ευθύνης που δεν ελαχιστοποιούνται από αποδείξεις βιολογικής συνάφειας με αποτέλεσμα αν το άτομο δε θεραπεύεται να τιμωρείται με την πρόφαση της δημόσιας ασφάλειας⁴⁹⁸ . Στα πλαίσια αυτά όπως θα αναλύσουμε και σε παρακάτω κεφάλαιο οι βιολογικές μελέτες της παραβατικότητας ανηλίκων εντάσσονται στα πλαίσια του σχεδιασμού και της ανάπτυξης στρατηγικών καταστολής και κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων.

Τέλος μια άλλη σημαντική αδυναμία των βιολογικών θεωρήσεων η οποία καθιστά άστοχη την εφαρμογή τους για την εξήγηση του φαινομένου της παραβατικότητας ανηλίκων και ενισχύει την άποψη ότι οι μελέτες αυτές ενισχύουν την επικύρωση του

⁴⁹² Βλ Nassi A. and Abramowitz S.I(1976) σελ 605

⁴⁹³ Breggin and Breggin : A biomedical Programme for Urban Violence Control in USA:The dangers of Psychiatric Social Control (1993) <http://www.breggin.com/abiomedical.pbreggin.1993.pdf> ανασύρθηκε 27/10/2011 , σελ 68

⁴⁹⁴ Βλ Rafter(2008) σελ 243 -244 ; Walby Kevin and Carrier Nicolas(2010), Rose (2000)

⁴⁹⁵ Rowe David C. and Osgood D. Wayne :Heredity and Sociological Theories of Delinquency: A Reconsideration *American Sociological Review* Vol. 49, No. 4 (Aug., 1984), pp. 526-540

⁴⁹⁶ Βλ Walby Kevin and Carrier Nicolas(2010) σελ 276

⁴⁹⁷ Βλ Rose (2000) σελ 15

⁴⁹⁸ Ό.π

κοινωνικού status quo και την άσκηση κοινωνικού ελέγχου αφορά το γεγονός ότι οι βιολογικές θεωρήσεις ερμηνεύουν τις παραβατικές συμπεριφορές με βάση το νομικό ορισμό. Στα πλαίσια του θετικιστικού τους προτύπου αυτές δεν εξετάζουν ποιες συμπεριφορές ο νόμος ορίζει ως εγκληματικές και για ποιους λόγους αυτές τις συμπεριφορές και όχι κάποιες άλλες”⁴⁹⁹ αλλά τις θεωρούν ως δεδομένες “ενισχύοντας μέσα από τις τεχνικές της θετικιστικής επιστήμης την ηθική συναίνεση που είναι ενσωματωμένη στο σώμα του ποινικού νόμου”⁵⁰⁰ Οι βιολογικές μελέτες που αναφέρθηκαν εστιάζουν στους επίσημα χαρακτηρισμένους παραβάτες ή στις αυτό-ομολογούμενες αναφορές και τις αναφορές γονέων αλλά κάποιες από αυτές συμπεριλαμβάνουν στον ορισμό της παραβατικότητας ένα σύνολο παρεκκλιουσών συμπεριφορών (κάπνισμα αλκοόλ φυγή από το σπίτι ,κ.α) καθώς σε κράτη όπως οι ΗΠΑ αποτελούν αδικήματα που εντάσσονται στον ειδικό κώδικα ανηλίκων. Αποτέλεσμα αυτής της πρακτικής είναι να δημιουργούνται αιτιακές σχέσεις ανάμεσα σε διαφορετικής φύσεως φαινόμενα μόνο και μόνο επειδή κάποιες από αυτές χαρακτηρίζονται ως εγκληματικές από το νόμο ενώ στην πραγματικότητα αποτελούν ηθικές αποκλίσεις . Στα πλαίσια αυτά μέσα από τη παθολογικοποίηση του ατόμου που παραβιάζει τη νόρμα ενισχύεται ο κοινωνικός έλεγχος του ατόμου ενώ επικυρώνεται επίσης και η κανονικότητα της ευρύτερης κοινωνικής ομάδας .

Συνοψίζοντας με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν , προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι βιολογικές προσεγγίσεις δεν μπορούν να εξηγήσουν την παραβατικότητα . Το φαινόμενο της παραβατικότητας ανηλίκων όπως και το έγκλημα αποτελεί ένα πολύπλοκο κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο άμεσα συνδεδεμένο με το πλαίσιο στο οποίο εμφανίζεται . Αντίθετα οι βιολογικές προσεγγίσεις προσεγγίζουν επιφανειακά το φαινόμενο αυτό στηριζόμενες σε αυθαίρετες κατασκευές , γενικεύσεις, αναγωγές και μεθοδολογικά αδύναμες έρευνες, οι οποίες προάγουν μοντέλα επικινδυνότητας μέσα από τη σύγκριση των βιολογικών χαρακτηριστικών του παραβάτη με αυτά του μη παραβάτη . Συνεπώς ο βιολογικά κατώτερος παραβάτης δεν είναι παρά μια κατασκευή η οποία έχει ως στόχο την αναγωγή του παραβάτη σε ένα κατώτερο ον προωθώντας από τη μία λειτουργίες κοινωνικού ελέγχου όλων των “διαφορετικών” και από την άλλη επικυρώνοντας το status quo μέσα από την μετατόπιση της ευθύνης για το έγκλημα από την κοινωνία στο άτομο.

⁴⁹⁹ Βλ Λάζος (2007) σελ 28

⁵⁰⁰ Βλ Taylor ,Walton and Young(1973)σελ 15

Κεφ . 4 Η ψυχολογική ερμηνεία της παραβατικότητας ανηλίκων

4.1 Ψυχαναλυτικές Θεωρίες

Η ψυχαναλυτική θεώρηση της παραβατικότητας σε αντίθεση με τις θεωρίες που προαναφέρθηκαν δεν επιδιώκει την ανίχνευση των διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στους παραβάτες και τους μη παραβάτες αλλά αντίθετα βασίζεται στην αρχή ότι οι παραβάτες μοιράζονται μαζί με τους νομοταγείς πολίτες τις ίδιες εγκληματικές παρορμήσεις μόνο που στους μη παραβάτες είναι υποσυνείδητες⁵⁰¹ . Στα πλαίσια αυτά στόχος της ψυχαναλυτικής θεωρίας είναι να εξηγήσει γιατί σε κάποιους οι παρορμήσεις αυτές είναι υποσυνείδητες ενώ κάποιοι άλλοι τις εκδηλώνουν ενάντια στο κοινωνικό σύνολο⁵⁰² .Επιπλέον όσον αφορά την έννοια της παραβατικότητας στα πλαίσια της ψυχανάλυσης ,αυτή δε συμβαδίζει πάντα με τη νομική έννοια .Παραδείγματος χάρη οι ανήλικοι που παραβαίνουν τον κώδικα οδήγησης ή κλέβουν μόνο όταν υπάρχουν δυσμενείς κοινωνικές συνθήκες δεν

⁵⁰¹ Friedlander Kate: "The Psychoanalytical Approach to Juvenile Delinquency ;Theory :Case Studies ;Treatment " , Routledge &Kegan Paul LTD ,London (Sixth impression) 1967, σελ 7

⁵⁰² Ό.π σελ 7-8

θεωρούνται από αυτές τις προσεγγίσεις ως παραβάτες και ως παραβιάζουν το νόμο⁵⁰³.

Οι ψυχαναλυτικές θεωρίες για την παραβατικότητα ανηλίκων βασίζονται κυρίως στην Φροϋδική θεωρία ,ξεετάζοντας την παραβατικότητα ως ένα προϊόν ανεπίλυτων ενστίκτων και ενορμήσεων της ανθρώπινης ψυχής που ανιχνεύονται στις πρώιμες εμπειρίες της παιδικής ηλικίας . Σημαντικοί εκπρόσωποι αυτών των θεωριών είναι ο August Aichhorn και η Kate Friedlander .Σύμφωνα με αυτές τις θεωρήσεις οι αντικοινωνικές συμπεριφορές δεν εξετάζονται ως ποιοτικά διαφορετικές από αυτές των νομοταγών πολιτών αλλά θεωρούνται ως κανονικές εκδηλώσεις της ενστικτώδους ζωής του μικρού παιδιού και η εμφάνισή τους σε μεγαλύτερα παιδιά ή ενήλικες αποτελεί σημάδι ότι δεν έχει πραγματοποιηθεί η κοινωνική προσαρμογή⁵⁰⁴⁵⁰⁵ . Η θεώρηση αυτή βασίζεται στη θεωρία των ενστίκτων του Freud (1915)⁵⁰⁶ σύμφωνα με την οποία το ψυχικό όργανο του παιδιού αποτελείται μόνο από το αυτό (id)⁵⁰⁷ από το οποίο πηγάζουν οι ενορμήσεις ,οι οποίες αποτελούν έκφραση των ενστίκτων(σεξουαλικά και επιθετικά) δηλαδή των βιολογικών ερεθισμάτων που εκδηλώνονται μέσα στο σώμα του παιδιού(π.χ πείνα) και δημιουργούν ένταση. Το αυτό διέπεται από την αρχή της ηδονής⁵⁰⁸ ,η οποία έγκειται στην αποφυγή της δυσαρέσκειας και την επίτευξη της ευχαρίστησης , με αποτέλεσμα το παιδί να αναζητά άμεση ικανοποίηση των ενστικτωδών ενορμήσεων αντλώντας ευχαρίστηση από την ανακούφιση της έντασης και να αποφεύγει τη δυσαρέσκεια. Η καθοδήγηση των πράξεων του νηπίου αποκλειστικά από τις ενστικτώδεις ενορμήσεις του θεωρείται φυσιολογική καθώς το βρέφος δεν έχει αναπτύξει ακόμα συνείδηση. Αντίθετα ο ενήλικας πρέπει να μπορεί να αντέχει τη δυσαρέσκεια και να καθυστερεί συγκεκριμένες ευχαριστήσεις προκειμένου να εξασφαλίσει σημαντικές ευχαριστήσεις μετέπειτα⁵⁰⁹ . Βασικό στοιχείο για τον έλεγχο των ενορμήσεων και την επίτευξη της κοινωνικής προσαρμογής είναι η ανάπτυξη μηχανισμών που αναφύονται σε διαφορετικά στάδια ανάπτυξης(στοματικό, πρωκτικό, φαλικό) και επιτρέπουν στο παιδί να συγκρατεί ή να μεταθέτει την ικανοποίηση των ενορμήσεων ανταποκρινόμενο στις ανάγκες και τις επιθυμίες του αντικειμένου που έχει ενδοβληθεί (που στις πρώτες αυτές φάσεις της ζωής είναι η μητέρα) και το οποίο είναι απαραίτητο για την λειτουργία του ψυχικού οργάνου του παιδιού⁵¹⁰ .Αντίθετα η αδυναμία τροποποίησής τους αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την αποτυχία της

⁵⁰³ Βλ Friedlander(1967) σελ 77

⁵⁰⁴ Aichhorn A, :Wayward Youth .London ,1936

⁵⁰⁵ Βλ Friedlander (1967) σελ 27

⁵⁰⁶ Freud S.: "Instincts and their Vicissitudes" Col .Pap., IV .1925 (1915) όπως αναφέρεται στο Friedlander (1967), σελ 15

⁵⁰⁷ Το αυτό σύμφωνα με την δεύτερη τοπική θεωρία του Freud ή αλλιώς το υποσυνείδητο σύμφωνα με τη πρώτη τοπική θεωρία αποτελεί την πηγή όλης τη ενστικτώδους ενέργειας καθώς σε αυτό βρίσκονται μαζί αντίθετα ένστικτα τα οποία απαιτούν την άμεση ικανοποίηση τους .Εκεί βρίσκονται όλες οι απωθημένες ενορμήσεις και επιθυμίες οι οποίες όμως κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες μπορεί να περάσουν στο συνειδητό.

⁵⁰⁸ Σηφακάκη Γεωργία :Η ψυχαναλυτική προσέγγιση του S. Freud στο Ποταμιάνος Γρηγόρης και συνεργάτες: Θεωρίες Προσωπικότητας και Κλινική Πρακτική, Ελληνικά Γράμματα , Αθήνα 2002, σελ 53

⁵⁰⁹ Falk Gerhard: The psychoanalytic theories of crime causation ,Criminology Vol 4,Issue 1 ,pages 1-11 ,May 1966, σελ 3

⁵¹⁰ Βλ Σηφακάκη (2000) σελ 53 και Friedlander (1967) σελ 27-37

κοινωνικής προσαρμογής και την εκδήλωση της παραβατικότητας σε μετέπειτα ηλικιακά στάδια.

Η αδυναμία τροποποίησης και ελέγχου των ενορμήσεων αυτών και άρα η αδυναμία της κοινωνικής προσαρμογής αποδίδεται σύμφωνα με αρκετές ψυχαναλυτικές θεωρίες στη σχέση του παιδιού με τη μητέρα . Σύμφωνα με την Anna Freud(1949)ο ανήλικος παραβάτης έχει βιώσει την απουσία ή την παραμέληση ή τη συναισθηματική αστάθεια από τη μητέρα κατά το πρώτο έτος της ζωής του με αποτέλεσμα την απομόνωση των ενστικτωδών ενορμήσεων και την αποτυχία καθοδήγησής τους σύμφωνα με τα κοινωνικά πρότυπα⁵¹¹. Μέσα από τη σχέση με τη μητέρα ,το παιδί μαθαίνει σύμφωνα με τη Friedlander (1947) να καθυστερεί την ευχαρίστηση των ενορμήσεων προκειμένου να κερδίσει την αγάπη και την αποδοχή της ενώ αντίθετα τα παιδιά που δεν έχουν ευτυχισμένη σχέση με τη μητέρα τους δεν θα αποκτήσουν την ικανότητα να καθυστερούν τις ενορμήσεις τους με αποτέλεσμα να μη μπορέσουν να αναπτύξουν στο μέλλον σχέσεις με το περίγυρό τους⁵¹². Έτσι οι ανήλικοι παραβάτες εμφανίζονται να έχουν βιώσει ματαιώση στη σχέση με τη μητέρα τους και η αδυναμία εδραίωσης αυτής της σχέσης έχει ως αποτέλεσμα τη δυσκολία ανάπτυξης σχέσης με τους άλλους και την αδυναμία καθυστέρησης της ευχαρίστησης λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των άλλων⁵¹³. Παρόμοια οι Healy and Bronner(1936) αποδίδουν την παραβατικότητα σε ανικανοποίητες επιθυμίες και δυσαρέσκειες που πηγάζουν από την αδυναμία δημιουργίας συναισθηματικού δεσμού με ένα άλλο άτομο και συγκεκριμένα με το γονιό⁵¹⁴. Η αδυναμία επίτευξης μιας ευτυχισμένης σχέσης με τη μητέρα αποδίδεται σύμφωνα με την ψυχαναλυτική ανάλυση στην μη ικανοποίηση όλων των ενορμήσεων του παιδιού από αυτή στο τέλος του πρώτου με τις αρχές του δεύτερου χρόνου της ζωής με αποτέλεσμα το παιδί να αποκτά τη πεποίθηση ότι η μητέρα το μισεί και να προβάλλει αυτά τα συναισθήματα μίσους πίσω στη μητέρα⁵¹⁵ “Έτσι η τυχόν προβληματική σχέση με τη μητέρα αλλά και με τον πατέρα στα μετέπειτα στάδια και ιδιαίτερα κατά το οιδιπόδειο έχει ως αποτέλεσμα ,σύμφωνά με τις ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις, την αδυναμία του παιδιού να αναπτύξει ελέγχους που θα του επιτρέψουν την κοινωνική προσαρμογή . Επίσης η αναβίωση των ανεπίλυτων συγκρούσεων του οιδιπόδειου κατά την εφηβεία στα πλαίσια των σωματικών σεξουαλικών αλλαγών καθώς και το άγχος που αυτές προκαλούν μπορεί να οδηγήσουν τον έφηβο στην εγκληματικότητα⁵¹⁶.

Η αδυναμία του παιδιού να τροποποιήσει τις ενστικτώδεις ενορμήσεις του στα πλαίσια μιας μη επαρκούς σχέσης με τη μητέρα οδηγεί στην ισχυροποίηση και στην αδυναμία χειρισμού των ενορμήσεων που εμφανίζονται στα πλαίσια των εξελικτικών φάσεων της συναισθηματικής ανάπτυξης όπως το οιδιπόδειο ή η εφηβεία .Οι ισχυρές

⁵¹¹ Freud Anna: Certain Types and stages of social Maladjustment “ in searchlights on delinquency (K.R Eissler ,Ed.)New York :Internat .Univ. Press ,1949 όπως αναφέρεται στο Berman Sidney :Antisocial Character Disorder :Its Etiology and Relationship to Delinquency , American Journal of Orthopsychiatry ,Vol 29(3),1959 ,pp. 612-621 ,σελ 614

⁵¹² Βλ. Friedlander (1967)σελ 23-26 και 67-70

⁵¹³ ‘ό.π σελ 23

⁵¹⁴ Healy.W and Bronner A.T ;New Light on Delinquency and its Treatment. New Heaven ,1936.όπως αναφέρεται στο Hollin Clive R.: Psychology and Crime , Routledge ,1989 σελ 35

⁵¹⁵ Βλ Berman Sidney(1959) σελ 614-617

⁵¹⁶ ‘Ο.π

αυτές εννομήσεις έχουν ως αποτέλεσμα σύμφωνα με τη Friedlander (1947/1967)⁵¹⁷, την αποδυνάμωση του εγώ⁵¹⁸ (το οποίο πιέζουν για να εξωτερικευτούν), αλλά και τη διαταραχή του σχηματισμού υπερεγώ⁵¹⁹, τα οποία αρχίζουν να σχηματίζονται με την πάροδο των σταδίων. Η τροποποιημένη ενστικτώδης ενέργεια συμβάλλει στην ισχυροποίηση του εγώ, ενώ αντίθετα οι μη τροποποιημένες εννομήσεις έχουν ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση του εγώ μέσα από τη σύγκρουση με αυτές. Παράλληλα η αδυναμία τροποποίησης των ισχυρών επιθετικών εννομήσεων κατά του πατέρα που εμφανίζονται στα πλαίσια της οιδιπόδεια σύγκρουσης, δυσχεραίνουν την επίλυση της σύγκρουσης αυτής. Αποτέλεσμα είναι η δυσκολία ανάπτυξης του υπερεγώ που σχηματίζεται με την ταύτιση του παιδιού με τους γονείς του κατά τη λύση του Οιδιποδείου, ώστε να αναπτυχθεί όπως αναφέρει ο Aichhorn(1936) ένας ανεξάρτητος ηθικός κώδικας⁵²⁰. Στα πλαίσια αυτά σύμφωνα με τις ψυχαναλυτικές αυτές θεωρήσεις, η επίλυση του οιδιπόδειου εμφανίζεται ως ύψιστης σημασίας. Αν το οιδιπόδειο δεν επιλυθεί και το παιδί παραμένει σε μία από τις φάσεις του, όπου αναγνωρίζει τον εαυτό του με τις ανάγκες των γονιών, αλλά χρειάζεται την παρουσία τους, την αποδοχή τους και την τιμωρία τους ακόμα για να πράξει το σωστό, τότε το κοινωνικό αποτέλεσμα θα είναι ότι το άτομο θα χρειάζεται την παρουσία μιας εξουσιαστικής αρχής για να πράξει αυτό που θεωρείται κοινωνικά αποδεκτό⁵²¹. Η σημασία του υπερεγώ στην εκδήλωση ή την αποφυγή της παραβατικότητας τονίζεται και από άλλες ψυχαναλυτικές θεωρήσεις της παραβατικότητας όπως αυτή του Schoenfeld(1971) που υποστηρίζει ότι το αδύναμο, ελαττωματικό ή ημιτελές υπερεγώ δεν μπορεί να συγκρατήσει τις πρωτόγονες, βίαιες και ανήθικες εννομήσεις της νηπιακής ηλικίας, με αποτέλεσμα την εκδήλωση της παραβατικότητας⁵²². Ωστόσο σύμφωνα με τη θεώρηση του Freud (1930) ακόμα το πολύ ισχυρό υπερεγώ στα πλαίσια της προσπάθειας του να εμποδίσει την εκδήλωση των επιθετικών τάσεων μπορεί να οδηγήσει σε ηθική και ψυχολογική αυτοκαταστροφή η οποία αποτελεί απειλή για το άτομο. Στα πλαίσια αυτά, για να προστατευτεί το άτομο καθίσταται απαραίτητη η καταστροφή άλλων πραγμάτων και άλλων ανθρώπων ώστε να αποφευχθεί η αυτοκτονία⁵²³.

⁵¹⁷ Βλ. Friedlander (1967)

⁵¹⁸ Το εγώ αναπτύσσεται σύμφωνα με τη Φροϋδική θεωρία γύρω στα πέντε έτη πριν την έναρξη του Οιδιποδείου, αποτελεί τη προσωπικότητα του ατόμου και ορίζεται ως ένα είδος εκτελεστικής εξουσίας που διέπεται από την αρχή της πραγματικότητας και προσπαθεί να εναρμονίσει αντιφατικές απαιτήσεις ανάμεσα στον εξωτερικό κόσμο, τις εννομήσεις του αυτό και τις ηθικές απαγορεύσεις του υπερεγώ. Βλ αναλυτικά Σηφακάκη (2000) σελ 71

⁵¹⁹ Το υπερεγώ σχηματίζεται με τη λύση του οιδιπόδειου, και αποτελεί την ηθική συνείδηση του ατόμου και βασίζεται στον ηθικό κώδικα που επικρατεί στο περιβάλλον του κάθε ατόμου. Στόχος του υπερεγώ είναι να εμποδίσει τις απωθημένες εννομήσεις στο αυτό να εισέρθουν στο Εγώ. Βλ Friedlander (1967) σελ 45

⁵²⁰ Aichhorn A, :Wayward Youth .London ,1936

⁵²¹ Βλ Friedlander σελ 72

⁵²² C.G. Schoenfeld : A Psychoanalytic Theory of Juvenile Delinquency, *Crime & Delinquency* October 1971 vol. 17 no. 4 469-480

⁵²³ Freud, Sigmund: *Civilization and Its Discontents*. J. Cape and H. Smith, New York, 1930.p. 105 όπως αναφέρεται στο Gerhard (1966) σελ 5

Στα πλαίσια αυτά, με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε, το αδύναμο εγώ σε συνδυασμό με την απουσία ενός ανεξάρτητου υπερεγώ αδυνατεί να εμποδίσει τις ισχυρές μη τροποποιημένες ενορμήσεις του id, με αποτέλεσμα την εξωτερίκευση των επιθετικών ενορμήσεων και την εκδήλωση της παραβατικότητας. Αυτός ο σχηματισμός προσωπικότητας (αδυναμό εγώ, μη ανεξάρτητο υπερεγώ, ισχυρές μη τροποποιημένες ενορμήσεις) αποτελούν σύμφωνα με την Friedlander(1947/1967) τον αντικοινωνικό σχηματισμό προσωπικότητας ο οποίος χαρακτηρίζει όλους του κοινούς παραβάτες⁵²⁴. Η κατάσταση αυτή αναφέρεται από τον Aichhorn (1936) ως λανθάνουσα παραβατικότητα (latent delinquency) καθώς ο σχηματισμός αυτός εμφανίζεται κατά την ηλικία των έξι ετών στην λανθάνουσα περίοδο και δηλώνει προδιάθεση προς την παραβατικότητα, η οποία θεωρείται ως ενδογενής αλλά και εν μέρει καθορισμένη από τις πρώιμες συναισθηματικές σχέσεις του παιδιού⁵²⁵. Ωστόσο η εκδήλωση της παραβατικότητας σε αυτούς του χαρακτήρες σύμφωνα με τη Friedlander εξαρτάται από την επίδραση και περιβαλλοντικών παραγόντων που έχουν να κάνουν με τη σχέση του παιδιού με τη μητέρα⁵²⁶.

Εκτός όμως από τους κοινούς παραβάτες που παρουσιάζουν έναν αντικοινωνικό χαρακτήρα, σύμφωνα με την ψυχαναλυτική θεώρηση του Freud⁵²⁷ υπάρχουν και οι νευρωτικοί παραβάτες ή “παραβάτες από αίσθημα ενοχής”, όπως ονομάζονται αλλιώς. Αυτοί διαπράττουν μια εγκληματική πράξη για να ανακουφιστούν από τις εσωτερικές συγκρούσεις που βιώνουν. Η πράξη αυτή οφείλεται σύμφωνα με το Freud σε μια αφόρητη ενοχή η οποία πηγάζει από πρώιμες εσωτερικές συγκρούσεις, οι οποίες ανιχνεύονται στην οιδιπόδεια σύγκρουση⁵²⁸. Στα πλαίσια αυτά, η ενοχή αυτή γίνεται μια αφόρητη δύναμη στην προσωπικότητα αυτών των ατόμων ώστε διαπράττουν παραπτώματα όλων των ειδών προκειμένου να εξασφαλίσουν την τιμωρία και να ανακουφιστούν⁵²⁹. Η επιθυμία όμως για την τιμωρία είναι ασυνείδητη και στα πλαίσια αυτά το άτομο διαπράττει με αδέξιο τρόπο παραβάσεις προκειμένου να συλληφθεί, να τιμωρηθεί και έτσι να ανακουφιστεί. Ωστόσο, η θεωρία αυτή έχει προκαλέσει έντονες κριτικές σχετικά με τις επιπτώσεις της στην επιβολή της ποινής καθώς σύμφωνα με αυτή, η τιμωρία είναι άσκοπη επειδή επιδιώκεται⁵³⁰.

Άλλες πάλι ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις κατηγοριοποιούν τους παραβάτες ανάλογα με την ισχύ του υπερεγώ. Με βάση την Φροϋδική θεωρία για τις ενορμήσεις και το υπερεγώ, οι Jenkins and Hewitt(1944) ανέπτυξαν μια τυπολογία προσωπικοτήτων μέσα από τη μελέτη 500 νέων που ζούσαν στο νοσοκομείο καθοδήγησης του παιδιού του Michigan. Σύμφωνα με τους μελετητές υπάρχουν τρεις τύποι προσωπικότητας: α)αυτός που έχει ένα πολύ ισχυρό υπερεγώ με αποτέλεσμα να παρουσιάζει εσωτερική σύγκρουση και να εκδηλώνει συμπτώματα άγχους και σωματικής ασθένειας β)αυτός που παρουσιάζει ένα αδύναμο υπερεγώ με αποτέλεσμα οι

⁵²⁴ Βλ Friedlander(1967)σελ 94 και σελ 111

⁵²⁵ Βλ Aichhorn(1936)

⁵²⁶ Βλ Friedlander(1967) σελ 95-109

⁵²⁷ Freud S.; Einige Charactertypen aus der Psychoanalytischen Arbeit " III :Die Verbrecher aus Schuldbewusstsein " Ges .Schriften .Bd X. όπως αναφέρεται στο Friedlander(1967)σελ149

⁵²⁸ Ο.π

⁵²⁹ Alexander, Franz and Staub. Hugo; Der Verbrecher and Seine Richter International Psycholanalytic Publishers, 1929 σελ 67 όπως αναφέρεται στο Falk Gerhard(1966) σελ 6

⁵³⁰ Falk Gerhard(1966)σελ 9

επιθετικές του εννομήσεις όχι μόνο να γίνονται συνειδητές αλλά να εκδηλώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να έρχεται σε σύγκρουση με την αστυνομία και τις αρχές και γ)ο κοινωνικοποιημένος παραβάτης που παρουσιάζει ένα κανονικό υπερεγώ απέναντι στα μέλη της ομάδας του ,στα οποία είναι πιστός ,αλλά ένα αδύναμο υπερεγώ και επιθετικότητα προς τις άλλες ομάδες⁵³¹⁵³².Ωστόσο οι τρεις αυτές προσωπικότητες αποτελούσαν λιγότερο από το 40% των παραβατών γεγονός που σημαίνει ότι το 60% των παραβατών είχαν φυσιολογικές προσωπικότητες⁵³³.

Η ψυχαναλυτική θεώρηση της παραβατικότητας και του εγκλήματος γενικότερα έχει δεχθεί πάρα πολλές κριτικές οι οποίες αφορούν κυρίως την μη επιστημονική τεκμηρίωση της ψυχαναλυτικής θεωρίας . Σύμφωνα με αυτές, οι θεωρίες αυτές δε βασίζονται σε επιστημονικές μεθόδους ενώ η φύση τους είναι τέτοια που τις καθιστά ασαφείς και μη ελέγξιμες⁵³⁴.Επιπλέον η ανάλυση που χρησιμοποιούν θεωρείται ως ταυτολογική και βασιζόμενη στον κυκλικό συλλογισμό(αν η σεξουαλική ενέργεια βρεθεί τότε αποδεικνύεται η θεωρία, αν δε βρεθεί τότε η κρυμμένη αντίσταση είναι η αιτία και αποδεικνύεται η θεωρία)⁵³⁵. Καταρχήν τα μέρη του ψυχικού οργάνου (εγώ ,υπερεγώ και αυτό) στα οποία βασίζεται σε μεγάλο μέρος η ψυχαναλυτική θεωρία, αποτελούν θεωρητικές κατασκευές η οποίες δεν προκύπτουν από κάποια ερευνητική διαδικασία ούτε μπορούν να επαληθευθούν επιστημονικά .Στα πλαίσια προσπάθειας επαλήθευσης της θεωρίας του Freud για τις ενδοψυχικές συγκρούσεις και το ασυνείδητο ,ο Silverman διεξήγαγε ένα σύνολο πειραμάτων στα οποία οι συμμετέχοντες διαγωνίζονταν με βελάκια ενώ ταυτόχρονα υποβάλλονταν σε μηνύματα τα οποία αφορούσαν το οιδιπόδειο και τα οποία ήταν σε τέτοιες συχνότητες ώστε να μην είναι δυνατόν να γίνουν συνειδητά αντιληπτά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα άτομα που υποβάλλονταν σε αυτά τα μηνύματα δεν είχαν υψηλές βαθμολογίες γεγονός που ερμηνεύτηκε ως ένδειξη ότι η ενδοψυχική σύγκρουση αποσπούσε την προσοχή τους⁵³⁶.Ωστόσο μετέπειτα έρευνες που προσπάθησαν να επαναλάβουν τα πειράματα του Silverman δεν κατέληξαν στα ίδια συμπεράσματα ,γεγονός που δεν ενισχύει την εγκυρότητα της ψυχαναλυτικής θεωρίας⁵³⁷.

Εκτός όμως από την έλλειψη της επιστημονικότητας τους ,οι Φροϋδικές θεωρίες αυτές έχουν δεχθεί έντονη κριτική για το βιολογικό ντετερμινισμό που τις διακρίνει καθώς δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στο γενετήσιο ένστικτο το οποίο ανάγεται σε πρωταρχικό κίνητρο των πράξεων του ανθρώπου⁵³⁸.Μέσα από αυτές τις θεωρήσεις καταργείται η ελεύθερη βούληση του ατόμου και οι πράξεις του εξετάζονται στα πλαίσια βιολογικών εννομήσεων και ενστίκτων. Εξάλλου ο Freud υπήρξε ένας βιολογικός ντετερμινιστής που πίστευε ότι οι άνθρωποι είναι έρμαια των άλογων ενστικτωδών δυνάμεών τους και ότι η συμπεριφορά τους επηρεάζεται από τη

⁵³¹ Jenkins R.L and Hewitt Lester : Types of Personality structure encountered in child guidance clinics , American Journal of Orthopsychiatry , Vol 14,1944, pp.84-95

⁵³² Hewitt, Lester E., and Richard L. Jenkin :Fundamental Patterns of Maladjustment: The Dynamics of Their Origin. Springfield, IL: State of Illinois, 1946 όπως αναφέρεται στο Shoemaker (2009) σελ 179

⁵³³ Ο.π

⁵³⁴ Hollin Clive R.: Psychology and Crime , Routledge ,1989 σελ 35-36

⁵³⁵ Βλ Falk Gerhard(1966) σελ 9-10

⁵³⁶ Hjelle, L. A., Ziegler, D.J.: "Personality Theories, Basic Assumptions, Research and Applications," 3rd Edition, McGraw – Hill, Inc. 1992, σελ. 117.

⁵³⁷ Ο.π σελ 119

⁵³⁸ Αλεξιάδης σελ 114

νευροανατομική τους κατασκευή και όχι από το εξωτερικό περιβάλλον⁵³⁹. Βέβαια αρκετές από τις θεωρίες που αναπτύχθηκαν εστιάζουν στη σχέση της μητέρας με το παιδί και τον ρόλο που αυτή παίζει στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και δίνουν έμφαση στον ηθικό κώδικα που διδάσκει η οικογένεια στο παιδί ωστόσο υποστηρίζουν ότι αν οι ενστικτώδεις ενορμήσεις είναι ισχυρές εξαιτίας κληρονομικών αιτιών τότε ίσως να οδηγήσουν σε διαταραχές ακόμη και κάτω από καλές οικογενειακές συνθήκες⁵⁴⁰. Στα πλαίσια αυτά ο Glaser(1956) κατατάσσει τις ψυχαναλυτικές θεωρίες στην κατηγορία της “εικόνας κατοχής” (possession imagery) η οποία περιλαμβάνει την εικόνα μιας δύναμης προδιάθεσης που κατοικεί στο άτομο και καθορίζει τη συμπεριφορά του ενώ ο ίδιος επισημαίνει ότι στα πλαίσια της Φροϋδικής ανάλυσης, αποτυγχάνεται η εξήγηση οποιασδήποτε μορφής εγκληματικότητας που μαθαίνεται (όπως περίπλοκες εγκληματικές τεχνικές κ.α)⁵⁴¹. Αντίθετα μέσα από αυτή τη θεωρία όλοι διακατεχόμαστε από ορμές τις οποίες μαθαίνουμε ή αποτυγχάνουμε να μάθουμε να ελέγχουμε και δεν περιλαμβάνεται η μάθηση καμίας ευδιάκριτης νέας εγκληματικότητας.

Αποτιμώντας τέλος τις ψυχαναλυτικές θεωρίες θα μπορούσαμε να πούμε ότι βασίζονται περισσότερο σε θεωρητικές κατασκευές παρά σε επιστημονικές μεθόδους ενώ χαρακτηρίζονται από έντονο βιολογικό ντετερμινισμό καταργώντας την ελεύθερη βούληση και αποδίδοντας την παραβατικότητα στη λειτουργία των ενστίκτων. Συνεπώς όπως επισημαίνουν οι Rutter and Giller (1983), οι θεωρίες αυτές δεν έχουν αποδειχθεί χρήσιμες ούτε στην προαγωγή της κατανόησής μας για το έγκλημα ούτε στην επινοήση μεθόδων για την παρέμβαση⁵⁴². Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι πέρα από τις αδυναμίες τους είναι σημαντικές γιατί τόνισαν ότι οι παραβάτες δεν είναι ποιοτικά διαφορετικοί από τους μη παραβάτες σε αντίθεση με όλες τις θεωρίες που έχουμε αναφέρει ενώ ανέδειξαν και το ρόλο που παίζει για τη διαμόρφωση του ατόμου η παιδική και νηπιακή ηλικία καθώς και η σχέση του παιδιού με τη μητέρα.

4.2 Θεωρίες Νοημοσύνης

Οι θεωρίες νοημοσύνης όπως και όλες οι θεωρίες που έχουν αναφερθεί μέχρι τώρα (με εξαίρεση τις ψυχαναλυτικές) εντάσσονται στην κατηγορία των θεωριών που προσπαθούν να εντοπίσουν τις διαφορές ανάμεσα στους παραβάτες και τους μη παραβάτες και να ενισχύσουν το σενάριο του γεννημένου εγκληματία. Οι θεωρίες που υποστήριζαν ότι οι “άνοητοι” και οι “ηλίθιοι” αδυνατούσαν να ελέγξουν τις εγκληματικές τους ενορμήσεις ουσιαστικά αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν στα πλαίσια της ανάπτυξης των θετικιστικών θεωριών και αποτελούσαν μια ευθεία επέκταση του σεναρίου του Lombroso για τον γεννημένο ή βιολογικά ελαττωματικό εγκληματία⁵⁴³.

Ουσιαστικά η θεωρία της νοητικής καθυστέρησης έγινε ευρύτερα γνωστή γύρω στις αρχές του 20^{ου} αιώνα όπου η ιδέα του ηλίθιου εγκληματία όπως επισημαίνει η

⁵³⁹ Hjelle, L. A., Ziegler, D.J.(1992) σελ 108

⁵⁴⁰ Βλ Friedlander (1967) σελ 103-104

⁵⁴¹ Glaser Daniel: Criminality Theories and Behavioral Images, The American Journal of Sociology, Vol. 61, No. 5 (Mar., 1956), pp. 433-444, σελ 434-435

⁵⁴² Rutter and Giller: Juvenile Delinquency and Perspectives, Penguin Books, όπως αναφέρεται στο Hollin Clive R(1989) σελ 38

⁵⁴³ Hirschi Travis and Hindelang Michael J : Intelligence and Delinquency: A Revisionist Review, American Sociological Review, Vol. 42, No. 4 (Aug., 1977), pp. 571-587, σελ 579

Rafter(2008) έγινε η βάση για μια κοινωνική κίνηση με στόχο την εμπόδιση του εγκλήματος μέσα από ευγονικές πρακτικές που είχαν να κάνουν με τη στέρωση ανθρώπων που κρίνονταν ως νοητικά ανώμαλοι⁵⁴⁴. Πριν όμως την ανάπτυξη της ευγονικής, η ενασχόληση με τη μεταχείριση των νοητικά κατώτερων ή αλλιώς των “ηλιθίων” όπως αποκαλούνταν, έχει τις ρίζες της στο 1878 όταν ο Henry Wilbur άρχισε να ασχολείται με την εκπαίδευση τους σε αντίθεση με την μέχρι τότε αντίληψη ότι οι διανοητικά καθυστερημένοι ήταν ανίκανοι να διδαχθούν και να βελτιωθούν νοητικά, θέτοντας τις βάσεις για την ανάπτυξη ενός ολόκληρου συστήματος και μιας νέας ειδικότητας με αντικείμενο ενασχόλησης τους “νοητικά ανώμαλους”⁵⁴⁵. Ωστόσο αν και στα αρχικά αυτά πλαίσια, ο χαρακτηρισμός ενός ατόμου ως νοητικά υστερούντος αφορούσε μόνο αυτούς που η νοητική καθυστέρηση ήταν προφανής και η πρακτική αποτροπής τους από τη διάπραξη του εγκλήματος περιοριζόταν στην εκπαίδευσή τους, οι ευγονικές θεωρίες που αναπτύχθηκαν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα άρχισαν να περιλαμβάνουν στην έννοια της νοητικής καθυστέρησης όχι μόνο τους νοητικά καθυστερημένους αλλά μια ευρύτερη ομάδα “ανίκανων ατόμων” όπως εγκληματίες, αλήτες και άλλους ενώ η μεταχείρισή τους αφορούσε πλέον ευγονικές πρακτικές (στείρωση) ή εγκλεισμό⁵⁴⁶.

Ήδη το έγκλημα είχε αρχίσει να συνδέεται με τη νοητική καθυστέρηση από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέσα από την έννοια της ηθικής ηλιθιότητας η οποία εμφανίστηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και αναφερόταν στην κληρονομική και εκ γενετής ανικανότητα του ατόμου να ξεχωρίσει το καλό από το κακό η οποία όμως δεν ήταν εμφανής αλλά γινόταν ανιχνεύσιμη μόνο από τους ειδικούς⁵⁴⁷. Στα πλαίσια αυτά, η νοητική καθυστέρηση δεν περιελάμβανε πλέον μόνο αυτούς που παρουσίαζαν διανοητική αλλά και ηθική βλάβη. Κύριος εκπρόσωπος αυτής της θεωρίας ήταν ο Kerlin(1886) σύμφωνα με τον οποίο οι ηθικά ηλίθιοι ήταν ικανοί να διαπράξουν έγκλημα και γι’ αυτό θα έπρεπε να αποσυρθούν πριν φτάσουν σε ηλικία διάπραξης εγκλήματος και να φροντιστούν κάτω από την πειθαρχία ασύλων για τους χαζούς και τους νοητικά καθυστερημένους⁵⁴⁸. Με την ανάπτυξη αυτών των θεωριών άρχισε να προάγεται η ευγονική σκέψη η οποία άρχισε να εδραιώνεται στις αρχές του 20^{ου}. Βασική επίδραση στην ανάπτυξη των ευγονικών θεωριών σχετικά με τη νοημοσύνη είχαν η ανάπτυξη του Ευγονικού εργαστηρίου του Sir Francis Galton ο οποίος είχε ήδη από το 1883 αναπτύξει μεθόδους (αν και ανεπιτυχείς) για την μέτρηση των νοητικών ικανοτήτων αλλά και η δημιουργία του τεστ νοημοσύνης από τον Alfred Binet το 1904 με αφορμή την ανάθεση από τον υπουργό παιδείας της Γαλλίας σε μια επιτροπή τη δημιουργία μιας μεθόδου διάκρισης των νοητικά καθυστερημένων μαθητών από τους μη καθυστερημένους⁵⁴⁹. Αυτά τα τεστ νοημοσύνης στις αρχές του 20^{ου} αιώνα όπως επισημαίνουν οι Rust και Golombok (1992) δεν έμοιαζαν απλώς με το ναζισμό στις

⁵⁴⁴ Βλ Rafter(2008) σελ 20 -28

⁵⁴⁵ Βλ Rafter (1997) σελ 17-18

⁵⁴⁶ Ό.π σελ 17-18

⁵⁴⁷ Ό.π σελ 55

⁵⁴⁸ Kerlin ,Isaac N :”Report of the Committee on provision for Idiotic and Feeble-minded Persons in NCCC ,Proceedings ,1886 ,pp.228-302 , σελ 296 όπως αναφέρεται στη Rafter (1997) σελ 65-66

⁵⁴⁹ Ποταμιάνος Γρηγόρης : Κλινική Ψυχολογία :Σύγχρονα Θέματα Κλινικής Πρακτικής και Έρευνας , Ελληνικά Γράμματα , Αθήνα 2000, σελ 28-30

ρατσιστικές του απόψεις, ήταν οι ιδεολογικοί του πρόγονοι⁵⁵⁰.” Τα τεστ αυτά και οι μέθοδοι διερεύνησης της νοητικής ικανότητας άρχισαν να εφαρμόζονται και στους εγκληματίες για την απόδειξη της νοητικής τους κατωτερότητας και τη νομιμοποίηση του ελέγχου τους μέσα από ευγονικές πρακτικές (στείρωση) .

Στα πλαίσια αυτά ο Goring (1913/1972) χρησιμοποιώντας τις στατιστικές μεθόδους του Galton ,του Pearson και του Quetelet για τη μελέτη των Άγγλων καταδίκων υποστήριξε ότι οι εγκληματίες ως τάξη διέφεραν κατά πολύ νοητικά από τους μη εγκληματίες⁵⁵¹ αποδίδοντας αυτή τη νοητική κατωτερότητα σε κληρονομικές αιτίες συμβάλλοντας έτσι στην εδραίωση της ιδέας ότι η νοητική καθυστέρηση προκαλεί το έγκλημα και ότι αποτελεί ένα κληρονομικό νοητικό ελάττωμα⁵⁵² .

Όσον αφορά την εφαρμογή του σεναρίου του νοητικά κατώτερου ανήλικου παραβάτη αυτό αναπτύχθηκε από τον Goddard ο οποίος ήταν θιασώτης της ευγονικής εγκληματολογίας . Στα πλαίσια της θεώρησης του για τον ανήλικο παραβάτη ο Goddard(1921) προήγαγε την κληρονομικότητα της χαμηλής νοημοσύνης ως ένα σημαντικό παράγοντα για την εκδήλωση της παραβατικότητας ,αναφέροντας ότι ένα παιδί που εξαιτίας κληρονομικών παραγόντων διαθέτει φτωχή νοημοσύνη δε θα μπορέσει να κοινωνικοποιηθεί ,ακόμα και αν μεγαλώσει σε ένα καλό οικογενειακό περιβάλλον, εξαιτίας της αδυναμίας του να κατανοήσει τις διδαχές των γονέων του με αποτέλεσμα να μην καταβάλλει καν την προσπάθεια να ελέγξει τον εαυτό του⁵⁵³ .Ο Goddard είχε ήδη αποδείξει με τη μελέτη του για την οικογένεια των Kallikak την κληρονομική μετάδοση της νοητικής στέρξης με βάση τους νόμους του Mendel ως μονάδας του χαρακτήρα ,ενώ χρησιμοποίησε τα τεστ νοημοσύνης του Binet για να ορίσει τα επίπεδα της πνευματικής καθυστέρησης με βάση την πνευματική ηλικία διακρίνοντας τρεις ομάδες τους ανόητους(πνευματική ηλικία 1-2 χρόνια κάτω από την ηλικία του) , τους ηλίθιους(πνευματική ηλικία 3-7) και τους νοητικά καθυστερημένους(7-12) τους οποίους όμως ονόμασε ηλίθιους (morons) από την ελληνική λέξη μωρός. Ουσιαστικά η κατηγορία αυτή αντιστοιχούσε στην έννοια του ηθικά ηλίθιου που όπως προαναφέρθηκε είχε αναπτυχθεί στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και τα άτομα που ανήκαν σε αυτή την κατηγορία θα εξελίσσονταν σύμφωνα με τον Goddard εξαιτίας της διακοπής της ηθικής τους ανάπτυξης σε κλέφτες , ψεύτες και άλλους εγκληματικούς τύπους⁵⁵⁴. Μάλιστα ο Goddard για να επιβεβαιώσει αυτή την υπόθεση ανέφερε τα ερευνητικά αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε το 1912 για τη διερεύνηση της νοημοσύνης των παιδιών σε δύο ινστιτούτα ή αλλιώς αναμορφωτήρια όπως ονομάζονταν ,από το Γραφείο έρευνας του Ohio ,στο οποίο ήταν διευθύνων ο ίδιος, σύμφωνα με τα οποία το 59% των κοριτσιών και το 46% των αγοριών ήταν νοητικά καθυστερημένα⁵⁵⁵. Οι μελέτες του Goddard από τη μια για την κληρονομικότητα της νοημοσύνης και από την άλλη για την απόδειξη της νοητικής καθυστέρησης ως αιτίας της παραβατικότητας αποτέλεσαν το επιστημονικό έρεισμα

⁵⁵⁰ Rust J.& Golombok G: “Modern Psychometrics”, Routledge Publications , 1992 όπως αναφέρεται στο Ποταμιάνος(2000) σελ 31

⁵⁵¹ Goring, Charles :The English Convict. Montclair, N.J.: Paterson Smith,1972(1913) όπως αναφέρεται στο Hirschi Travis and. Hindelang Michael J(1977) σελ 579

⁵⁵² Βλ Rafter (2008) σελ 126-127

⁵⁵³ Goddard Henry : “Juvenile Delinquency ”, Dodd ,Mead and Company ,1921 σελ 8

⁵⁵⁴ Goddard Henry Herbert : “Four Hundred Feeble -Minded Children Classified by the Binet Method”.JP-A ,15-17 -30, σελ 28 όπως αναφέρεται στο Rafter(1997) σελ 139

⁵⁵⁵ Goddard (1921) σελ 13

για την πραγματοποίηση των ευγονικών πρακτικών που είχαν ως στόχο τη στείρωση όλων των νοητικά ανάκανων ομάδων με τη πρόφαση της προστασίας της κοινωνίας από τον πολλαπλασιασμό των εγκληματιών.

Ωστόσο όλες αυτές οι θεωρίες που συνέδεαν την εγκληματικότητα με τη νοημοσύνη δεν είχαν κάποιο πραγματικά επιστημονικό έρεισμα. Είναι χαρακτηριστικό ότι η πλειοψηφία των παραβατών που εξέτασε ο Goddard ήταν ένοχοι για αντικοινωνική συμπεριφορά και όχι για έγκλημα. Ήταν όπως περιγράφει ο Fernald εγκληματίες χωρίς έγκλημα⁵⁵⁶. Στην πραγματικότητα η σύνδεση του εγκλήματος με την νοητική καθυστέρηση εντασσόταν στα πλαίσια ανάπτυξης μιας ευγονικής εγκληματολογίας πίσω από την οποία βρισκόταν σύμφωνα με τη Rafter(1997,2008) από τη μία ο ταξικός έλεγχος καθώς οι ευγενείς προσπαθούσαν να προστατευτούν από τους βιολογικά και ηθικά κατώτερους που αποτελούσαν απειλή για την κοινωνική τους τάξη και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής τους και από την άλλη η προσπάθεια επαγγελματοποίησης των νέων ειδικοτήτων που ασχολούνταν με τη νοητική καθυστέρηση και οι οποίες προσπαθούσαν μέσα από τον ευρύτερο ορισμό της νοητικής καθυστέρησης να επεκτείνουν το πεδίο δικαιοδοσίας τους⁵⁵⁷. Στα πλαίσια αυτά δεν ήταν τυχαίο το γεγονός ότι οι θεωρίες αυτές αναπτύχθηκαν από τα άτομα που ήταν επιθεωρητές στα άσυλα⁵⁵⁸ για τους νοητικά καθυστερημένους. Εξάλλου ο Goddard με την προσπάθειά του να δημιουργήσει τον ηλίθιο εγκληματία βοήθησε ταυτόχρονα στην εδραίωση της ψυχολογίας ως επιστήμης⁵⁵⁹. Έτσι, η θεωρία του ηλίθιου εγκληματία βοηθούσε από τη μία στην επέκταση της επιστήμης της ψυχολογίας μέσα από τη χρήση των τεστ νοημοσύνης για τη διάγνωση των νοητικά μειονεκτούντων και από την άλλη παρείχε τη λύση στο σενάριο του γεννημένου εγκληματία αποτελώντας το επιστημονικό έρεισμα για την εξουδετέρωση μέσω τη στείρωσης όλων των νέων επικίνδυνων τάξεων που είχαν δημιουργηθεί με το σχηματισμό των νέων κοινωνιών, με στόχο τη διαφύλαξη του παραδοσιακού τρόπου ζωής. Η εγκληματοποίηση του νοητικά καθυστερημένου ήταν ουσιαστικά η ίδια προσπάθεια με όλες τις προηγούμενες που έχουμε αναφέρει μέχρι τώρα μόνο που το νέο γνώρισμα του επικίνδυνου παραβάτη ήταν η χαμηλή νοημοσύνη.

Η επιστημονική αδυναμία του σεναρίου του νοητικά καθυστερημένου παραβάτη και η απόδοσή του στον ταξικό έλεγχο και την προσπάθεια ενίσχυσης του επαγγέλματος των ψυχολόγων, ενισχύεται και από τις έρευνες που ακολούθησαν μετά το πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και δεν έδειξαν συσχέτιση ανάμεσα στη χαμηλή νοημοσύνη και την παραβατικότητα. Επισκόπηση 350 σπουδών από το Sutherland έδειξε μια μείωση στο ποσοστό των νοητικά καθυστερημένων παραβατών από 50% την περίοδο 1910 -1914 σε 20% την περίοδο 1925-1928 γεγονός που οδήγησε στο συμπέρασμα ότι τα αποτελέσματα έδειχναν μάλλον διαφορά ανάμεσα στις μεθόδους παρά στις νοητικές ικανότητες των παραβατών⁵⁶⁰. Ειδικά όσον αφορά τους μόνο ουσ

⁵⁵⁶ W.Fernald (1909-1910): "The imbecile with criminal instincts" JP-A14:16-36, σελ 19 όπως αναφέρεται στο Rafter(1997) σελ 140

⁵⁵⁷ Βλ Rafter 2008 σελ 133-137 και Rafter(1997)σελ 58-66

⁵⁵⁸ Βλ Rafter(1997) σελ 58-66

⁵⁵⁹ Ο.π σελ 135

⁵⁶⁰ Sutherland Edwin H :Mental Deficiency and Crime C h. XV in Kimball young (Editor), Social Attitudes 19 31, pp. 357-375 ; όπως αναφέρεται στο Shulman Harry Manuel Intelligence and Delinquency Journal of Criminal Law and Criminology (1931-1951), Vol. 41, No. 6 (Mar. - Apr., 1951), pp. 763-781, σελ 769

ανήλικους παραβάτες ,έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον Alexander Alan Steinbach(1934) σε 37 παραβάτες στο δικαστήριο ανηλίκων του Norfolk έδειξε ότι η πλειοψηφία των παραβατών δεν ήταν νοητικά ελαττωματικοί και ότι στην ομάδα αυτή υπήρχαν τόσο κανονικοί όσοι και οι παραβάτες με νοητική στέρση οδηγώντας στην απόρριψη της αντίληψης ότι η νοητική καθυστέρηση είναι από μόνη της μια βασική αιτία της ανήλικης παραβατικότητας⁵⁶¹.Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε και ο Zeleny(1933)⁵⁶² ο οποίος μέσα από την εξίσωση των μεθόδων των ποικίλων δοκιμασιών συμπέρανε ότι η αναλογία της νοητικής καθυστέρησης ανάμεσα στους παραβάτες και το γενικό πληθυσμό ήταν περίπου 1,3 με 1,0. Ρόλο στην ανάδειξη αυτών των αποτελεσμάτων έπαιξε η αναθεώρηση των νοητικών τεστ στα πλαίσια της εφαρμογής τους στους στρατιώτες και τους νεοσύλλεκτους μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο ,καθώς η χρήση των ως τότε τεστ θα οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι το 1/3 των νεοσυλλέκτων ήταν καθυστερημένοι γεγονός που αποτέλεσε μια προβληματική για τους περισσότερους μελετητές⁵⁶³. Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η υπέρ-αντιπροσώπευση των νοητικά καθυστερημένων στον πληθυσμό των ανήλικων παραβατών όπως προέκυπτε στις προηγούμενες έρευνες οφειλόταν ουσιαστικά στην κατασκευή των τεστ. Παρόλα αυτά ένα σύνολο ερευνών όπως αυτή της Eleanor Glueck(1934) , που πραγματοποιήθηκαν την ίδια περίπου εποχή συγκρίνοντας το δείκτη νοημοσύνης των ανήλικων παραβατών σε σχέση με το γενικό πληθυσμό καταδεικνυαν ότι οι παραβάτες είχαν χαμηλότερο δείκτη νοημοσύνης σε σχέση με τους μη παραβάτες⁵⁶⁴.Ωστόσο όπως επισημαίνει ο Shulman(1951) η διαφορά αυτή ανάμεσα στον δείκτη νοημοσύνης των ανηλίκων παραβατών και των μη παραβατών θα μπορούσε να γίνει αντιληπτή ως προϊόν των επιλεκτικών διαδικασιών στα πλαίσια του συστήματος δικαιοσύνης παρά ως ένδειξη της αιτιοκρατικής σχέσης της παραβατικότητας με το χαμηλό δείκτη νοημοσύνης⁵⁶⁵.

Μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο το σενάριο του νοητικά ελαττωματικού παραβάτη ασθένησε. Ωστόσο κατά τη δεκαετία του 1960⁵⁶⁶ και ύστερα επανήλθε στο προσκήνιο όπου άρχισαν να πληθαίνουν οι έρευνες που εξέταζαν την επίδραση της νοημοσύνης στην παραβατικότητα ανηλίκων σε συνδυασμό με την κοινωνική τάξη και την εθνικότητα .Στα πλαίσια μιας επισκόπησης των ερευνών αυτών που πραγματοποιήθηκαν τόσο σε επίσημα χαρακτηρισμένους παραβάτες όσο και αυτών που βασίζονταν σε αυτό-αναφορές παραβατικότητας οι Hirschi και Hindelang(1977) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο δείκτης νοημοσύνης είναι ανεξάρτητος από την κοινωνική τάξη και την εθνικότητα του ανήλικου παραβάτη και τόσο ισχυρά συνδεδεμένος με την παραβατικότητα όσο και η κοινωνική τάξη και η εθνικότητα⁵⁶⁷.Επίσης ,αυτοί υποστήριξαν ότι η σύνδεση της ανήλικης παραβατικότητας με το δείκτη νοημοσύνης είναι έμμεση και οφείλεται στη διαμεσολάβηση σχολικών μεταβλητών⁵⁶⁸. Σύμφωνα με αυτή τη ερμηνεία το παιδί με

⁵⁶¹ Alexander Alan Steinbach : Intelligence and Juvenile Delinquency, The Elementary School Journal, Vol. 34, No. 9 (May, 1934), pp. 691-697

⁵⁶² Zeleny L..Feeble-mindedness and criminal conduct. Amer. J. Sociol. 38, 1933, pp. 564-576. Όπως αναφέρεται στο Nassi A.J and Ambramowitz S.I (1976) σελ 598

⁵⁶³ Zeleny(1933) όπως αναφέρεται στο Shoemaker(2009) σελ 80

⁵⁶⁴ Shulman Harry Manuel (1951), σελ 769-770

⁵⁶⁵ Ό.π σελ 770

⁵⁶⁶ Βλ Shoemaker(2009) σελ 80

⁵⁶⁷ Βλ Hirschi and Hindelang(1977)

⁵⁶⁸ Ό.π

χαμηλή νοημοσύνη δε μπορεί να ανταπεξέλθει στις σχολικές απαιτήσεις και έτσι στρέφεται στην παραβατικότητα. Ωστόσο μια τέτοια ερμηνεία βασίζεται αποκλειστικά και μόνο στα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού αποδίδοντας τη στροφή στην παραβατικότητα στη χαμηλή νοημοσύνη οδηγώντας σε συμπεράσματα ότι τα παιδιά με χαμηλότερη νοημοσύνη δεν μπορούν να προοδεύσουν αλλά αντίθετα είναι και επικίνδυνα καθώς η μόνη διέξοδος για αυτά είναι η παραβατικότητα .Μέσα όμως από αυτή την οπτική δε λαμβάνονται υπόψη οι κοινωνικές πρακτικές που μπορεί να οδηγήσουν στην εκδήλωση της παραβατικότητας από ένα παιδί ή ένα έφηβο που θεωρείται ότι παρουσιάζει χαμηλή νοημοσύνη με βάση τα επιστημονικά κριτήρια που έχουν τεθεί .Όπως προκύπτει από μελέτη των Menard και Borse(1984) η οποία διερεύνησε τη σχέση της παραβατικότητας ανηλίκων με τη νοημοσύνη τόσο θεωρητικά όσο και εμπειρικά , η νοημοσύνη παρουσιάζει ασθενή συσχέτιση με την παραβατικότητα(5%), η οποία ουσιαστικά οφείλεται περισσότερο(20%) σύμφωνα με την έρευνα αυτή στη διαφοροποιημένη αντιμετώπιση του παιδιού από το σχολικό πλαίσιο εξαιτίας των χαμηλότερων νοητικών του ικανοτήτων⁵⁶⁹ . Συνεπώς όπως προκύπτει από την έρευνα αυτή δεν είναι η χαμηλή νοημοσύνη αυτή που οδηγεί το άτομο στην παραβατικότητα αλλά η περιθωριοποίηση του ατόμου που θεωρείται ως νοητικά κατώτερο από τους κοινωνικούς θεσμούς όπως το σχολείο.

Ωστόσο στα πλαίσια αυτά αυτό που πρέπει να διευκρινιστεί είναι το πώς χαρακτηρίζεται ένα άτομο ως νοητικά κατώτερο και σε ποια κριτήρια βασίζεται αυτό. Με λίγα λόγια το ζήτημα που τίθεται είναι αν τα τεστ νοημοσύνης είναι έγκυρα και αξιόπιστα καθώς σε αυτά βασίζονται οι μελέτες που συνδέουν την παραβατικότητα με τη χαμηλή νοημοσύνη. Οι κριτικές που έχουν ασκηθεί στα τεστ αυτά υποστηρίζουν ότι αυτά είναι προκατειλημμένα απέναντι στα παιδιά που ανήκουν σε κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις και σε πολιτισμικές μειονότητες⁵⁷⁰ . Συγκεκριμένα οι κριτικοί υποστηρίζουν ότι οι φυλετικές και πολιτισμικές μειονότητες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση στη συμπλήρωση των τεστ αυτών γιατί υπολείπονται στα κίνητρα , δεν έχουν την ανάλογη εξάσκηση και δυσκολεύονται στην επικοινωνία⁵⁷¹ . Η πραγματικότητα είναι ότι τα τεστ αυτά δεν είναι πολιτισμικά ελεύθερα καθώς οι δοκιμασίες που περιέχουν όπως στην περίπτωση του WISC (του τεστ νοημοσύνης για παιδιά) ,οι οποίες αφορούν το λεξιλόγιο, τη γλωσσική ικανότητα, τις γενικές γνώσεις κ.α ,βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στις ακαδημαϊκές γνώσεις και προϋποθέτουν μια έκθεση σε ανάλογο γλωσσικό πολιτισμικό υλικό στο σπίτι τόσο για τους παραβάτες όσο και για τους μη παραβάτες .

Ωστόσο δεδομένου ότι ένας μεγάλος αριθμός των ανηλίκων παραβατών ανήκει σε χαμηλές κοινωνικοοικονομικές τάξεις και ότι οι γονείς τους παρουσιάζουν ανεπαρκή εκπαίδευση ,μερικό ή ολοκληρωτικό αναλφαβητισμό και διγλωσσία ή ομιλία ξένης γλώσσας ,τότε μπορεί να υποστηριχθεί ότι το κοινωνικό τους περιβάλλον δεν είναι ίδιο με αυτό του γενικού πληθυσμού των παιδιών⁵⁷². Όπως αναφέρει ο Cohen (1955) ο δείκτης νοημοσύνης αποτελεί ένδειξη της κοινωνικής τάξης στην οποία ανήκει το παιδί και η επίδοση του παιδιού στα τεστ νοημοσύνης αποτελεί μια ένδειξη

⁵⁶⁹ Menard Scott and Morse Barbara J.: A Structuralist Critique of the IQ-Delinquency Hypothesis: Theory and Evidence, *The American Journal of Sociology*, Vol. 89, No. 6 (May, 1984), pp. 1347-1378

⁵⁷⁰ Βλ Hirschi and Hindelang(1977) σελ 583

⁵⁷¹ Κουλάκογλου Κ.: Ψυχομετρία και Ψυχολογική Αξιολόγηση , 2^η έκδοση ,Παπαζήσης

Αθήνα ,2002 ,σελ 166

⁵⁷² Βλ Schulman (1951) σελ 777

της ικανότητας του να ανταποκριθεί στις προσδοκίες της μεσαίας αστικής τάξης δηλαδή της ικανότητας του να κάνει πράγματα που επιφέρουν ανταμοιβές στον κόσμο της μεσοαστικής τάξης⁵⁷³. Ουσιαστικά λοιπόν τα τεστ αυτά θα μπορούσαμε να πούμε ότι μετράνε τις περισσότερες τις ακαδημαϊκές επιδόσεις παρά τη νοητική ικανότητα στιγματίζοντας ως νοητικά ανίκανους του ανηλίκους που δεν συμβαδίζουν με τα κοινωνικά πρότυπα της μόρφωσης και της καλής σχολικής επίδοσης όπως στην περίπτωση των παραβατών .

Το συμπέρασμα που προκύπτει από όσα προαναφέρθηκαν είναι ότι το σενάριο του νοητικά ελαττωματικού παραβάτη αντιμετωπίζει θεμελιώδη προβλήματα επιστημονικής φύσεως και δεδομένου των συνθηκών στις οποίες εμφανίστηκε αλλά και του τρόπου με τον οποίο εφαρμόζεται όσον αφορά την παραβατικότητα, αποτελεί περισσότερο ένα μέσο ταξικού και κοινωνικού ελέγχου με στόχο τη σκιαγράφηση του επικίνδυνου ατόμου παρά μια επιστημονική εξήγηση της παραβατικότητας ανηλίκων . Όπως προκύπτει από όσα προαναφέρθηκαν ο χαρακτηρισμός του νοητικά ελαττωματικού παραβάτη βασίζεται σε τεστ που μεροληπτούν απέναντι στις κοινωνικές και πολιτισμικές ομάδες ίσως γιατί με βάση τα κοινωνικά πρότυπα, η νοημοσύνη εξισώνεται με τη μόρφωση και τη σχολική επιτυχία. Ωστόσο η θεωρία της χαμηλής νοημοσύνης αδυνατεί να εξηγήσει την διάπραξη εγκλημάτων όπως αυτά του λευκού περιλαίμιου τα οποία διαπράττονται από μορφωμένα άτομα της μεσοαστικής τάξης σε μεγάλες θέσεις .Αντίθετα επικεντρώνεται και περιορίζεται στις πράξεις μιας μερίδας ανήλικων παραβατών που αφορούν κυρίως πράξεις όπως κλοπή ,επιθέσεις ,συμμετοχή σε συμμορίες κ.α⁵⁷⁴ .Δεδομένου όμως των συνεπειών που έχουν τέτοια σενάρια όπως αυτό του νοητικά ελαττωματικού παραβάτη ,όπως η χρήση ευγονικών πρακτικών, κρίνεται απαραίτητη όπως επισημαίνει και η Rafter (2008)⁵⁷⁵ η κριτική στάση απέναντι σε τέτοιους επιστημονικούς ισχυρισμούς . Εξάλλου ο δείκτης νοημοσύνης δεν είναι δείκτης μια έμφυτης και αμετάβλητης ικανότητας αλλά εκφράζει ένα περιορισμένο δείγμα ικανοτήτων σε μια συγκεκριμένη στιγμή και ως τέτοιος πρέπει να λαμβάνεται υπόψη⁵⁷⁶ .

4.3 Η παραβατική προσωπικότητα :μέτρηση των ατομικών χαρακτηριστικών των ανήλικων παραβατών

Ένα μεγάλο σύνολο των ψυχολογικών θεωριών ερμηνεύουν την παραβατικότητα με βάση την προσωπικότητα του ατόμου αποδίδοντας το έγκλημα σε σταθερά ψυχολογικά χαρακτηριστικά του δράστη. Η έννοια της προσωπικότητας όπως προσδιορίζεται από τους κλασικούς θεωρητικούς (Allport , Cattell , Eysenck) στηρίζεται στη γενική υπόθεση ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν μια εσωτερικά εδραιωμένη ικανότητα (προδιάθεση) να αντιδρούν με συγκεκριμένους τρόπους σε συγκεκριμένα ερεθίσματα⁵⁷⁷ . Στα πλαίσια μιας τέτοιας θεώρησης η παραβατικότητα αποδίδεται στην κακή προσωπικότητα του δράστη χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο στο οποίο εμφανίζεται το έγκλημα ενώ ο παραβάτης

⁵⁷³ Cohen, Albert K. *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. New York: Free Press, 1955 ,σελ 102-103 όπως αναφέρεται στο Hirschi and Hindelang(1977) σελ 578

⁵⁷⁴ Βλ Schulman (1951) σελ 775-777

⁵⁷⁵ Βλ Rafter(2008)σελ 145

⁵⁷⁶ Βλ Κουλάκογλου (2002) , σελ 165

⁵⁷⁷ Ποταμιάνος Γ. και Παπαστάμου Σ. " Η μελέτη της προσωπικότητας :μια κριτική προσέγγιση ,στο Ποταμιάνος &Συνεργάτες (2002), σελ 12

εμφανίζεται ως μια μόνιμη εστία κινδύνου εξαιτίας των σταθερών ψυχολογικών χαρακτηριστικών του που τον προδιαθέτουν να συμπεριφέρεται με αυτό το τρόπο . Ο τρόπος αυτός σκέψης αναφέρεται από τον Cohen (1966) ως “θεωρητικοποίηση” των “ειδών των ανθρώπων”⁵⁷⁸. Μέσα από μια τέτοια θεώρηση ο παραβάτης γίνεται αντιληπτός ως ένα άτομο με συγκεκριμένα ιδιοσυστατικά χαρακτηριστικά που τον διαφοροποιούν από το μη παραβάτη .

Οι πρώτες προσπάθειες απόδοσης της παραβατικότητας στην προσωπικότητα του ατόμου ανιχνεύονται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα όταν οι ψυχίατροι περιέγραφαν την πυρομανία και την κλεπτομανία ως διαταραχές προσωπικότητας⁵⁷⁹ . Οι σύγχρονες μελέτες αντίθετα επικεντρώνονται στο εντοπισμό των διαφορετικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του παραβάτη σε σχέση με το μη παραβάτη ώστε να ανακαλύψουν την “εγκληματική προσωπικότητα”. Βασικό εργαλείο για τη διερεύνηση των χαρακτηριστικών αυτών είναι τα ερωτηματολόγια της προσωπικότητας όπως το MMP-I ,το California Psychological Inventory (CPI), το Millon Clinical Multiaxial Inventory (MCMI), το Eysenck Personality Questionnaire και άλλα καθώς και προβολικά τεστ προσωπικότητας όπως το Roscharch τα οποία έχουν κατασκευαστεί κυρίως για ψυχιατρική διάγνωση στα πλαίσια της κλινικής εξέτασης⁵⁸⁰ .

Ωστόσο, διαφορετικές μελέτες παρουσιάζουν διαφορετικά τον τυπικό παραβάτη. Σύμφωνα με την μελέτη των Petterson , Quay και Tiffany (1961)⁵⁸¹ οι παραβάτες χωρίζονται σε δύο τύπους προσωπικότητας τον νευρωτικό και τον ψυχοπαθητικό όπου ο νευρωτικός τύπος παρουσιάζει χαρακτηριστικά όπως ένταση , αποθάρρυνση , ενοχή και κατάθλιψη ενώ ο ψυχοπαθητικός παρουσιάζει χαρακτηριστικά όπως παρορμητικότητα ,έλλειψη συναισθηματικής ανάμειξης με άλλους και με μια σκληρή ,ανυπότακτη και φιλύποπτη συμπεριφορά προς την εξουσία. Αντίθετα άλλες έρευνες παρουσιάζουν τον παραβάτη να χαρακτηρίζεται ανεξάρτητα από την ηλικία, το γένος και τη φυλή, από αρνητικό συναίσθημα και αδύναμο περιορισμό με αποτέλεσμα τα αρνητικά συναισθήματα να μεταφράζονται σε αντικοινωνική συμπεριφορά(Caspi ,Moffitt et al ;1994)⁵⁸² ενώ άλλες όπως των Gottfredson and Hirschi (1990) ,της Moffitt(1993a) ,του Cleckley(1941/1988) και άλλων παρουσιάζουν την παρορμητικότητα ως το κεντρικό κομμάτι διαφοροποίησης της παραβατικής προσωπικότητας από τη μη παραβατική⁵⁸³ . Στα

⁵⁷⁸ Cohen, Albert K. :Deviance and Control. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1966,σελ 42 στο Shoemaker (2009) σελ 81

⁵⁷⁹ Binder A.: An historical and Theoretical Introductions in Quay H.C (Ed.), Handbook of Juvenile Delinquency (pp.1-32), New York ,Wiley όπως αναφέρεται στο Lynam Donald R., Per Olof -Wikstrom , Caspi A , Moffitt T. ,Loeber R. , Novak S.: The Interaction Between Impulsivity and Neighborhood Context on Offending :The effects of Impulsivity are Stronger in Poorer Neighborhoods ,Journal of Abnormal Psychology , 2000, Vol 109, No 4 ,563-574, σελ 563

⁵⁸⁰ Βλ Κουλάκογλου(2008)

⁵⁸¹ Peterson Donald R., Quay Herbert C., Tiffany Theodore L :Personality Factors Related to Juvenile Delinquency, Child Development, Vol. 32, No. 2 (Jun., 1961), pp. 355-372

⁵⁸² Caspi A., Moffitt, Silva P.A, Loeber M.S , Krueger R.F ,Schmutte P.S :Are some people Crime Prone ?Replications of the Personality –Crime Relationship Across Countries ,Genders ,Races and Methods , Criminology Volume 32 Number 2 ,1994 όπως αναφέρεται στο Lynam et al(2000) σελ 563

⁵⁸³ -Cleckley H.: The mask of Sanity ,St Louis ,MO :Mosby (Original Work Published 1941) όπως αναφέρεται στο Lynam et al(2000) σελ 563

πλαίσια τόσο διαφορετικών ερευνών με τόσο διαφορετικά αποτελέσματα, το σενάριο της τυπικής εγκληματικής προσωπικότητας καθίσταται αμφισβητήσιμο αν όχι ανυπόστατο.

Ένα άλλο μεγάλο μέρος των μελετών για την παραβατικότητα βασίζονται σε ένα συγκεκριμένο μοντέλο προσωπικότητας, το μοντέλο του Eysenck. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό η παραβατικότητα οφείλεται σε τρεις βιολογικά προσδιορισμένες διαστάσεις της προσωπικότητας, την εξωστρέφεια, τον νευρωτισμό και τον ψυχωτισμό⁵⁸⁴. Στα πλαίσια αυτά, το άτομο με υψηλή εξωστρέφεια διαπράττει έγκλημα γιατί δεν μπορεί να κοινωνικοποιηθεί μέσω της εξαρτημένης μάθησης (conditioning) και άρα έχει μεγαλύτερη δυσκολία να αναστείλει τις αντικοινωνικές του τάσεις. Επίσης το νευρωτικό άτομο στρέφεται προς το έγκλημα καθώς το άγχος θεωρείται ότι ενεργεί ως κίνητρο, το οποίο πολλαπλασιάζει τη συνήθεια ή αυξάνει οποιοδήποτε κίνητρο είναι κυρίαρχο, ενώ το ψυχωτικό υποκείμενο τείνει περισσότερο προς την παραβατικότητα εξαιτίας της έλλειψης ευαισθησίας απέναντι στα αισθήματα των άλλων και εξαιτίας της έλλειψης ενοχής. Σύμφωνα με τον Eysenck (1998) ο ψυχωτισμός βρίσκεται πάντα στους εγκληματίες, ο νευρωτισμός αφορά τις μεγαλύτερες ηλικίες ενώ όσον αφορά τους ανήλικους παραβάτες αυτοί παρουσιάζουν υψηλότερες βαθμολογίες στην κλίμακα της εξωστρέφειας⁵⁸⁵.

Ωστόσο τα αποτελέσματα των μελετών που εξετάζουν την εφαρμογή του μοντέλου του Eysenck στην παραβατικότητα ανηλίκων τα οποία είναι διφορούμενα με αρκετά από αυτά να μην επιβεβαιώνουν τη θεωρία του Eysenck, καθιστούν το μοντέλο του ανυπόστατο. Συγκεκριμένα έρευνα των West and Farrington (1973) σε ανήλικους παραβάτες έδειξε χαμηλή εξωστρέφεια και μικρή σχέση της παραβατικότητας με το νευρωτισμό οδηγώντας τους ερευνητές στο συμπέρασμα ότι η θεωρία προσωπικότητας είναι πιο εύκολο να εφαρμοστεί στους ενήλικες παρά στους ανήλικους⁵⁸⁶. Αντίθετα άλλες έρευνες βασιζόμενες σε αναφορές των καθηγητών των παιδιών έδειξε θετικές συσχετίσεις ανάμεσα στη παραβατικότητα και τις τρεις διαστάσεις της προσωπικότητας⁵⁸⁷ ενώ αντίθετα έρευνα των Weis and Hindelang

- Gottfredson M and Hirschi T: A general Theory of Crime, Stanford CA :Stanford University Press όπως αναφέρεται στο Lynam et al (2003) σελ 563

- Moffitt T.E :Adolescence Limited and Life Course Persistent Antisocial Behavior :A developmental Taxonomy .Psychological Review 100 ,674-701 , 1993 όπως αναφέρεται στο Lynam et al (2000), σελ 563

⁵⁸⁴ Eysenck H .J and Eysenck M.W :Personality and individual differences: A natural science approach, Plenum Press ,New York ,1985 όπως αναφέρεται στο Eysenck H.J : Personality and Crime , in Psychopathy: antisocial, criminal, and violent behavior , edited by Millon T., Simonsen E, Morten Birket Smith and Davis D. Roger , The Guilford Press, New York ,1998 σελ 41

⁵⁸⁵ Βλ Eysenck (1998) σελ 45

⁵⁸⁶ West, D and Farrington :Who becomes Delinquent ,London :Heinemann ,1973 όπως αναφέρεται στο Eysenck H.J :Personality theory and the problem of Criminality στο McLaughlin Eugene , Muncie John, Hughes Gordon :Criminological Perspectives :Essential Readings 2nd Edition ,The Open University 2005 , σελ 97

⁵⁸⁷ Allsop J.F and Feldman M.P :Extraversion , Neuroticism and Psychoticism and Antisocial Behavior In School Girls ,Social Behavior and Personality 2:148-9 ,1975 και Alsop J.F and Feldman M.P :Item Analysis of Questionnaire Measures of Personality and Antisocial behavior in British School Girls ,British Journal Of Criminology , 16:337-51 όπως αναφέρεται στο Eysenck H.J :Personality theory and the problem of Criminality στο McLaughlin Eugene , Muncie John, Hughes Gordon :Criminological Perspectives :Essential Readings 2nd Edition ,The Open University 2005 , σελ 97

(1972)σε ανηλίκους με στόχο την ανακάλυψη της επίδρασης του συνδυασμού του νευρωτισμού με την εξωστρέφεια ,δεν έδειξε καμία συσχέτιση με εγκλήματα όπως τα ναρκωτικά και η κλοπή αλλά μόνο επίδραση της εξωστρέφειας με την επιθετικότητα⁵⁸⁸. Μια πιο σύγχρονη έρευνα των Fonseca and Yule (1995) που εξέτασε μια ομάδα ανηλίκων παραβατών σε σχέση με μια ομάδα μη παραβατών δεν επιβεβαίωσε την θεωρία του Eysenck για την εμφάνιση υψηλών τιμών από τους παραβάτες στις διαστάσεις του νευρωτισμού, του ψυχωτισμού και της εξωστρέφειας⁵⁸⁹. Αντίθετα αναθεώρηση 52 ερευνών για την επίδραση των 3 αυτών διαστάσεων έδειξε σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς του Eysenck ότι η διάσταση της προσωπικότητας που συνδεόταν περισσότερο με την αντικοινωνική συμπεριφορά ήταν η παρόρμηση /μη αναστολή που αντιστοιχεί στον ψυχωτισμό, ενώ η εξωστρέφεια ήταν αυτή που συσχετιζόταν λιγότερο σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς του Eysenck⁵⁹⁰.

Στα πλαίσια αυτά όπως συμπεραίνουν και οι Farrington ,Biron and LeBlanc(1982) μέσα από τη μελέτη τους , “η χρήση της θεωρίας του Eysenck , των κλιμάκων του ή των αντικειμένων του για την εξήγηση της θεωρίας της παραβατικότητας φαίνεται απίθανη”⁵⁹¹. Η θεωρία του Eysenck δεν αποτελεί ουσιαστικά μια επιστημονική θεωρία αλλά όπως επισημαίνεται και από τους κόλπους της κριτικής εγκληματολογίας με κύριους εκπρόσωπους τους Taylor ,Walton and Young (1973)⁵⁹² μια αναγωγιστική και ντετερμινιστική θεωρία η οποία προσπαθεί να εξηγήσει ένα πολύπλοκο κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο όπως το έγκλημα μέσα από απλές συσχετίσεις με βιολογικούς παράγοντες .Στα πλαίσια της θεωρίας του Eysenck ,ο παραβάτης παρουσιάζεται ως έρμαιο των βιολογικά προσδιορισμένων χαρακτηριστικών του χωρίς ίχνος ελεύθερης βούλησης. Ωστόσο όπως αναφέρει ο Elliot(1988) στα πλαίσια εξέτασης της θεωρίας του Eysenck από τη σκοπιά της θεωρίας της ελεύθερης βούλησης , τα εγκλήματα που έχουν ως κίνητρο το κέρδος αποτελούν καθαρή απόδειξη ενάντια στη θεωρία του Eysenck και υπέρ της άποψης ότι η επιλογή της διάπραξης του εγκλήματος είναι συνειδητά λογική⁵⁹³. Αντίθετα η θεωρία προσωπικότητας του Eysenck παρουσιάζει τον παραβάτη ως ένα θύμα της κακής κληρονομικότητας του ο οποίος είναι προδιατεθειμένος στην εκδήλωση εγκλημάτων σε όλη του τη ζωή .Ωστόσο, όπως επισημαίνουν οι Hoghughy and Forrest(1970)⁵⁹⁴ η θεωρία του Eysenck δεν μπορεί να εξηγήσει τις ασυνέχειες στις

⁵⁸⁸ Hindelang M. and Weis J.G :Personality and Self Report Delinquency :an Application of Cluster Analysis ,Criminology ,10,268-76 όπως αναφέρεται στο Eysenck H.J :Personality theory and the problem of Criminality στο McLaughlin Eugene , Muncie John, Hughes Gordon :Criminological Perspectives :Essential Readings 2nd Edition ,The Open University 2005 , σελ 98

⁵⁸⁹ Fonseca A.C and Yule W.: Personality and Antisocial Behavior in Children and Adolescents :An Enquiry into Eysenck's and Gray's Theories , Journal of Abnormal Child Psychology , Vol 23 ,No 6 ,1995

⁵⁹⁰ Cale Ellison M.: A quantitative review of the relations between the “Big 3” higher order personality dimensions and antisocial behavior , Journal of Research in Personality dimensions and Antisocial Behavior 40(2006) 250-284

⁵⁹¹ Farrington, D. P., Biron, L. and LeBlanc, M. 'Personality and Delinquency in London and Montreal', in J. Gunn and D. P. Farrington (eds) *Abnormal Offenders, Delinquency, and the Criminal Justice System*. Chichester, Sx: Wiley, pp. 153–201., 1982 , σελ 159 στο Rafter N.H(2006) σελ 45

⁵⁹² Βλ Taylor , Walton and Young (1973) σελ 47-60

⁵⁹³ Elliott N. : Hans Eysenck an Assessment , The Libertarian Alliance, 1988 pp 1-4

⁵⁹⁴ Hoghughy, M. S. and Forrest, A. R. 'Eysenck's Theory of Criminality', *British Journal of Criminology* 10: 240–54., 1970 στο Rafter(2006) σελ 47

εγκληματικές καριέρες των παραβατών τονίζοντας ότι δεν γίνεται εγκληματίας κάθε νεαρός παραβάτης .

Η εξήγηση ενός πολύπλοκου κοινωνικοπολιτικού φαινομένου όπως η παραβατικότητα μέσα από τα ντετερμινιστικά και αναγωγιστικά μοντέλα προσωπικότητας φαίνεται αδύνατη και αβάσιμη. Εξάλλου τα αποτελέσματα κοινωνιολογικών και εγκληματολογικών μελετών που βασίζονται σε ανασκόπηση των ερευνών που εξετάζουν την σχέση της παραβατικότητας με την προσωπικότητα ,καταδεικνύουν ότι μια τέτοια σχέση είναι ανύπαρκτη και ότι τυχόν διαφορές οφείλονται σε μεθοδολογικές αδυναμίες. Σύμφωνα με έρευνα των Schuessler και Cressey (1950)⁵⁹⁵ που εξέτασαν 113 μελέτες που συνέδεαν την παραβατικότητα με την προσωπικότητα βρήκαν ότι μόνο το 42% των ερευνών αυτών έδειχναν διαφοροποίηση των παραβατών από τους μη παραβάτες , ενώ οι μελέτες αυτές ήταν αμφισβητήσιμες εξαιτίας αρκετών μεθοδολογικών ζητημάτων όπως η έλλειψη εγκυρότητας , η ανομοιογένεια του δείγματος ως προς το είδος του εγκλήματος , η χρήση έγκλειστων πληθυσμών και η μη εξίσωση του δείγματος ως προς δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά .Στα πλαίσια αυτά οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι είναι αδύνατη η συσχέτιση της παραβατικότητας με τα στοιχεία της προσωπικότητας .Παρόμοιο ήταν και το συμπέρασμα της έρευνας των Waldo και Dinitz(1967)⁵⁹⁶ που εξέτασαν τις έρευνες που μελετούσαν τη συσχέτιση της παραβατικότητας από το 1950-1965 και αν και βρήκαν ότι το 85% των ερευνών έδειχνε στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στην εγκληματικότητα-παραβατικότητα και την προσωπικότητα ως αποτέλεσμα της βελτίωσης των διαγνωστικών τεστ ,επεσήμαναν τα ίδια προβλήματα και κριτικές. Μάλιστα όσον αφορά την αξιοπιστία των τεστ προσωπικότητας, οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το MMP-I μπορούσε να διακρίνει περισσότερο τις διαφορές ανάμεσα στους παραβάτες παρά ανάμεσα στους παραβάτες και τους μη παραβάτες. Τέλος στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε και ο Tannebaum (1977)⁵⁹⁷ ο οποίος στα πλαίσια μιας επισκόπησης των ερευνών που μελετούσαν τη σχέση της προσωπικότητας με την παραβατικότητα κατά το διάστημα 1966-1975 βρήκε ότι το 80% των ερευνών αυτών δείχνουν διαφορές ανάμεσα στους παραβάτες και τους μη παραβάτες αλλά επεσήμανε ότι ουσιαστικά τα δεδομένα αυτά δεν αποκαλύπτουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του παραβάτη και του μη παραβάτη καθώς βασίζονται σε ταυτολογικούς ισχυρισμούς.

Στα πλαίσια αυτά γίνεται αντιληπτό ότι το σενάριο της “παραβατικής προσωπικότητας” δεν ευσταθεί .Οι ανήλικοι που εγκληματούν δεν είναι προδιατεθειμένοι να ενεργούν με αυτό τον τρόπο με βάση τα βιολογικά καθορισμένα χαρακτηριστικά τους .Όπως αναφέρει ο Trasler (1978) “η κοινή λογική καταδεικνύει ότι οι εγκληματίες δεν είναι αυτόματαπου οδηγούνται να διαπράξουν

⁵⁹⁵ Schuessler Karl F. and Cressey Donald R.: Personality Characteristics of Criminals , American Journal of Sociology, Vol. 55, No. 5 (Mar., 1950), pp. 476-484

⁵⁹⁶ Waldo G.P and Dinitz : Personality Attributes of the Criminal: An Analysis of Research Studies, 1950-65, Journal of Research in Crime and Delinquency July 1967 vol. 4 no. 2185-202

⁵⁹⁷ Tannebaum :Personality and Criminality: A summary and Implications of The Literature ,Journal of Criminal Justice ,Vol 5 pp 225- 235, 1977

παραβιάσεις⁵⁹⁸. Αντίθετα ο τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρεται ή αισθάνεται ένα άτομο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες στις οποίες ζει. Όλοι παρουσιάζουμε ψυχολογικά χαρακτηριστικά που μας διαφοροποιούν από τους άλλους, αλλά το αν θα εκδηλώσουμε παραβατικές συμπεριφορές εξαρτάται από τον τρόπο αλληλεπίδρασης αυτών των χαρακτηριστικών με το κοινωνικοοικονομικό μας περιβάλλον. Χαρακτηριστικά είναι τα αποτελέσματα των Lynam et al(2000)⁵⁹⁹ που δείχνουν ότι η παρορμητικότητα, η οποία όπως αναφέρθηκε θεωρείται ως το χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τους παραβάτες από τους μη παραβάτες, αποτελεί έναν παράγοντα εκδήλωσης παραβατικότητας στα αγόρια που κατοικούσαν σε πολύ φτωχές γειτονίες αλλά όχι στα αγόρια που κατοικούσαν σε καλύτερες γειτονίες. Επιπλέον οι Miller et Lynam(2001)⁶⁰⁰ μέσα από μια σύγχρονη μετά-ανάλυση των υπαρχόντων μελετών αν και βρήκαν ότι η χαμηλή ευσυνειδησία και η έλλειψη συμβιβαστικής συμπεριφοράς ήταν αυτά που διέκριναν τους παραβάτες από τους μη παραβάτες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι παραβάτες έχουν την τάση να νιώθουν και να αντιδρούν με συγκεκριμένο τρόπο κάτω από συγκεκριμένες καταστάσεις απορρίπτοντας την υπόθεση ότι έχουν ένα σταθερό χαρακτηριστικό προσωπικότητας που τους οδηγεί να εγκληματούν σε όλες τις καταστάσεις. Άρα κανένα ατομικό χαρακτηριστικό και καμία προσωπικότητα δεν είναι εγκληματικά και άρα επικίνδυνα. Ίσως κάποια ψυχολογικά χαρακτηριστικά να σχετίζονται με την νεανική παραβατικότητα αλλά με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν οι συσχετίσεις αυτές είναι περιορισμένες και έχουν κάνουν με κοινωνικούς παράγοντες. Εξάλλου όπως επισημαίνεται από μια σειρά ερευνών η εκδήλωση μιας συμπεριφοράς που θα χαρακτηριστεί επικίνδυνη τις πιο πολλές φορές εξαρτάται από απροσδόκητα γεγονότα και τυχαίες συγκυρίες⁶⁰¹ και άρα όχι από κάποιο συγκεκριμένο τύπο προσωπικότητας.

Συνεπώς με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν δεν υφίσταται κάποιος τύπος παραβατικής προσωπικότητας με την έννοια των σταθερών και βιολογικά προκαθορισμένων ψυχολογικών χαρακτηριστικών που να μπορεί να εξηγήσει το έγκλημα. Αντίθετα η παραβατική προσωπικότητα φαίνεται να αποτελεί μια κατασκευή, μια βολική κατασκευή που τοποθετεί το "κακό" μέσα στο άτομο και όχι έξω από αυτό, στις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες. Στα πλαίσια αυτά επιτελείται μια διπλή λειτουργία, από τη μια η απαλλαγή της κοινωνίας από τις ευθύνες της απέναντι στο έγκλημα και από την άλλη η σκιαγράφηση του επικίνδυνου υποκειμένου και η νομιμοποίηση της άσκησης κοινωνικού ελέγχου σε αυτό.

4.4 Θεωρίες μάθησης

⁵⁹⁸ Trasler, G. 'Relations between Psychopathy and Persistent Criminality', in R. D. Hare and D. Schalling (eds) *Psychopathic Behavior: Approaches to Research*. New York: Wiley, pp. 273-98., 1978, σελ 207 όπως αναφέρεται στο Rafter (2006) σελ 47

⁵⁹⁹ Βλ Lynam et al 2000

⁶⁰⁰ Miller J.D and Lynam D Structural Models of Personality and their relation to antisocial Behavior : A Metanalytic Review , Vol 39 ,Issue 4,pp 765-798, November 2001

⁶⁰¹ Holland , N . Holt and G. Beckett : Prediction of Violent Versus non Violent Versus Non Violent Rcidivism from Prior Violent and Non Violent Criminality ,Journal of Abnormal Psychology ,91 1092 σελ 178-82 όπως αναφέρεται στο Τσαλικογλού (1987) σελ 101

Οι θεωρίες μάθησης σε αντίθεση με τις θεωρίες που έχουν προαναφερθεί εξετάζουν την παραβατικότητα ως προϊόν των διαδικασιών μάθησης και όχι ως προϊόν βιολογικών και ψυχολογικών δυνάμεων που προδιαθέτουν το παιδί να εκδηλώσει παραβατικές συμπεριφορές .Ωστόσο και αυτές προσέγγισαν την παραβατικότητα μέσα από ένα ντετερμινιστικό πρίσμα και εστίασαν στην παθολογία της συμπεριφοράς και την ανάγκη τροποποίησης της μέσα από τη θεραπεία .Οι ψυχολογικές θεωρίες της μάθησης οι οποίες εξετάζουν το θέμα της παραβατικότητας βασίζονται στις θεμελιώδεις αρχές της μάθησης έτσι όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί από τους θεωρητικούς του συμπεριφορισμού . Στα πλαίσια αυτού του θεωρητικού ρεύματος έχουν αναπτυχθεί τρεις θεωρητικές σχολές ,η κλασσική εξαρτημένη μάθηση του Watson ,η συντελεστική μάθηση του Skinner και η κοινωνική μάθηση του Albert Bandura .

Η θεωρία της κλασσικής εξαρτημένης μάθησης του Watson βασίζεται στις αρχές της κλασσικής εξαρτημένης μάθησης του φυσιολόγου I.P. Pavlov (1849-1936) ο οποίος στα πλαίσια της μελέτης του με σκύλους σχετικά με την έκκριση σιέλου κατά την σταδιακή παρουσίαση μικρών ποσοτήτων τροφής περιέγραψε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η ικανότητα ενός ερεθίσματος να προκαλεί μια αντίδραση(π.χ τροφή) μπορεί να επεκταθεί και σε ένα άλλο κατά τα άλλα ουδέτερο ερέθισμα(π.χ ήχος) αν το ερέθισμα αυτό προηγείται του ανεξάρτητου ερεθίσματος που προκαλεί την εξαρτημένη αντίδραση (έκκριση σιέλου)⁶⁰². Με βάση την εξαρτημένη μάθηση του Pavlov ο Watson διατύπωσε μια θεωρία η οποία βασιζόταν στον συμπεριφοριστικό ντετερμινισμό ,διατυπώνοντας την άποψη ότι η συμπεριφορά δεν εξαρτάται από την ελεύθερη βούληση του ατόμου αλλά ότι μέσα από την εξαρτημένη μάθηση όλοι είμαστε προγραμματισμένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκρινόμαστε στο περιβάλλον μας με προκαθορισμένους τρόπους που δεν αλλάζουν εύκολα ⁶⁰³. Σύμφωνα με το Watson όλα τα είδη συμπεριφορών είναι αποτέλεσμα κάποιου προκλητικού ερεθίσματος ⁶⁰⁴. Στα πλαίσια αυτά η παραβατική –επιθετική συμπεριφορά δεν ερμηνεύεται ως μια εκούσια συμπεριφορά αλλά ως μια αυτόματη συμπεριφορά απέναντι σε συνθήκες ματαίωσης και οφείλεται στο γεγονός ότι το άτομο έχει μάθει να αντιδρά έτσι στο συγκεκριμένο ερέθισμα⁶⁰⁵. Ωστόσο πολλές επιθετικές συμπεριφορές όπως και άλλες δεν φαίνεται να ακολουθούν κάποιο προκλητικό ερέθισμα⁶⁰⁶. Έτσι η εξήγηση αυτή είναι “μια μορφή ουσιαστικοποίησης καθώς οι ερευνητές αποφάσισαν ότι όλη η συμπεριφορά μας στην ουσία είναι αντίδραση και την εξηγούν με βάση την ιδιότητα της να προκαλείται από ερεθίσματα –ακόμη και κατά την απουσία κάποιου προκλητικού ερεθίσματος”⁶⁰⁷. Ωστόσο “η απόδοση της επιθετικής πράξης ενός παιδιού στην επίδραση ενός προκλητικού θεωρητικού ερεθίσματος που δεν παρατηρείται, δεν είναι πιο ωφέλιμη από το να την

⁶⁰² Μέλλον Ρόμπερτ: Συμπεριφορισμός : Η φιλοσοφία και η επιστήμη της προσωπικότητας ως συμπεριφορά, στο Ποταμιάνος και συνεργάτες (2002) σελ 165

⁶⁰³ Harmening William M: The criminal Triad ;Psychosocial Development of the Criminal Personality Type , Charles Thomas ,Illinois 2010 , σελ 43

⁶⁰⁴ Ρόμπερτ Μέλλον : Η ανάλυση της Συμπεριφοράς : Θεμελιώδης Συμπεριφορισμός ,Μέθοδοι έρευνας και Βασικές αρχές καθορισμού αντιδράσεων και δράσεων , Τόμος Α , Ελληνικά Γράμματα 2005, σελ 179

⁶⁰⁵ Βλ Harmening(2010) σελ 43

⁶⁰⁶ Βλ Μέλλον (2005) σελ 180-181

⁶⁰⁷ Ό.π σελ 181

αποδίδουμε στην προσωπικότητα, στον χαρακτήρα ή την ψυχοπαθολογία του παιδιού”⁶⁰⁸.

Σε αντίθεση με το Watson και την κλασική εξαρτημένη μάθηση, ο Skinner(1971,1976) δεν πίστευε ότι όλες οι μαθημένες συμπεριφορές είναι αντανάκλαστικές ή αυτόματες αλλά κάποιες τις έβλεπε ως σκόπιμες και εθελοντικές⁶⁰⁹. Σύμφωνα με το Skinner οι συμπεριφορές διακρίνονται σε δύο είδη⁶¹⁰:α) σε αυτές που προκαλούνται από ανεξάρτητα και εξαρτημένα ερεθίσματα σύμφωνα με τις αρχές της θεωρίας του Pavlov ,τις οποίες ονόμασε προκαλούμενες συμπεριφορές ή αντιδράσεις και β) σε αυτές που δεν προκαλούνται από κάποιο ερέθισμα τις οποίες ονόμασε συντελεστικές συμπεριφορές ή δράσεις .Οι τελευταίες αυτές συμπεριφορές επαναλαμβάνονται ή όχι ανάλογα με τις συνέπειες που επιφέρουν δηλαδή ανάλογα με το αν ενισχύονται ή τιμωρούνται. Οι συνέπειες είναι τεσσάρων ειδών σύμφωνα με τον Skinner⁶¹¹α)η θετική ενίσχυση δηλαδή ένα θετικό ερέθισμα το οποίο έπεται της συμπεριφοράς β) η αρνητική ενίσχυση όπου η συμπεριφορά ενισχύεται μέσω της απομάκρυνσης κάποιου αρνητικού ερεθίσματος γ) η θετική τιμωρία όπου η συμπεριφορά αποτρέπεται μέσω της επιβολής κάποιας ποινής όπως στο σύστημα δικαιοσύνης δ) η αρνητική τιμωρία όπου για την αποτροπή της επανάληψης κάποιας συμπεριφοράς αφαιρείται από το άτομο κάποιο ευχάριστο ερέθισμα ,μια πρακτική που εφαρμόζεται συχνά από τους γονείς για την αποτροπή κάποιων συμπεριφορών από τα παιδιά τους. Ειδικά όσον αφορά την ενίσχυση των συμπεριφορών ο Skinner επισημαίνει ότι είναι σημαντική η ύπαρξη συγκεκριμένων παραγόντων ,ώστε οι συνέπειες ή οι ανταμοιβές να ενισχύσουν μια συμπεριφορά . Οι παράγοντες αυτοί αφορούν τη ποσότητα της ανταμοιβής, τον κορεσμό δηλαδή την ύπαρξη μιας ανάγκης που έχει το υποκείμενο και την οποία προσπαθεί να ικανοποιήσει , την αμεσότητα της ανταμοιβής και την ύπαρξη αξιοπιστίας ότι η ανταμοιβή θα ακολουθήσει της συμπεριφοράς⁶¹². Στα πλαίσια αυτά ,η παραβατικότητα ερμηνεύεται ως προϊόν ενίσχυσης ή μη εφαρμογής της τιμωρίας .Αν οι συνέπειες μιας παραβατικής ή επιθετικής πράξης από μέρους του παιδιού είναι θετικές και υφίστανται οι παράγοντες που προαναφέρθηκαν τότε η πράξη ενισχύεται αν όμως οι συνέπειες είναι αρνητικές όπως η επιβολή τιμωρίας τότε η συμπεριφορά δε θα επαναληφθεί. Έτσι οι προβληματικές συμπεριφορές σύμφωνα με τον Skinner «δεν είναι ασθένεια απλά μια μορφή εκμαθημένης αντίδρασης σύμφωνα με τις ίδιες αρχές συμπεριφοράς, όπως όλες οι μορφές αντίδρασης»⁶¹³.

Το πλεονέκτημα της θεωρίας αυτής είναι ότι κατέδειξε το ρόλο που παίζουν οι συνέπειες στην εκμάθηση και την υιοθέτηση μιας συμπεριφοράς όπως το έγκλημα καθώς και τη σημασία του ρόλου των τεχνικών της μάθησης (ενίσχυση- τιμωρία) στην κοινωνικοποίηση του ατόμου .Ωστόσο η θεωρία αυτή προέρχεται από τις μελέτες που διεξήγαγε ο Skinner σε ποντίκια στα πλαίσια εργαστηριακών συνθηκών

⁶⁰⁸ Ό.π

⁶⁰⁹ Βλ Harmening W. M(2010)σελ 49

⁶¹⁰ Βλ Μέλλον (2005) σελ 183

⁶¹¹ Βλ Harmening(2010) σελ 50-52

⁶¹² Ό.π σελ 54-55

⁶¹³ Πασσάκος, Κ. Γ. :Το πρόσωπο στην πορεία του γίνεσθαι: Τα θεμελιώδη της ψυχολογίας της προσωπικότητας, Σ. Αθανασόπουλος- Σ. Παπαδάμης, Αθήνα 1997, σελ 552

γεγονός που όπως επισημαίνουν και οι επικριτές των συμπεριφοριστικών θεωριών δημιουργεί ερωτηματικά σχετικά με την εφαρμογή τους στην ανθρώπινη συμπεριφορά και οδηγεί στο συμπέρασμα της υπεραπλούστευσης της ανθρώπινης συμπεριφοράς⁶¹⁴. Επίσης ο Skinner υιοθετεί όπως και όλες οι θεωρίες που έχουν προαναφερθεί μια ντετερμινιστική εξήγηση της παραβατικότητας μόνο που την αποδίδει σε εξωτερικούς παράγοντες και όχι σε εσωτερικούς.

Ωστόσο οι θεωρίες του Watson και του Skinner αντιλήφθηκαν την μάθηση μόνο ως ένα προϊόν της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο περιβάλλον και το άτομο που είναι ενεργός συμμετέχοντας αλλά δεν έλαβαν υπόψη τους τον πιθανό ρόλο των πολύπλοκων κοινωνικό-γνωστικών μηχανισμών στη διαδικασία εξαρτημένης μάθησης ούτε το ρόλο της μάθησης μέσω της παρατήρησης όπου το άτομο είναι παθητικός συμμετέχοντας⁶¹⁵. Αντίθετα ο Bandura στα πλαίσια της θεωρίας του για την κοινωνική μάθηση επεσήμανε ότι η μάθηση μιας συμπεριφοράς δεν επιτυγχάνεται μόνο μέσα από την άμεση εμπειρία του ατόμου αλλά και από την παρατήρηση μιας συμπεριφοράς που εκδηλώνεται από κάποιο άλλο άτομο και των συνεπειών που επιφέρει αυτή στο άτομο αυτό. Επιπλέον αν και το περιβάλλον παίζει σημαντικό ρόλο σύμφωνα με τον Bandura αυτό διαμορφώνεται από τη δική μας συμπεριφορά. Πρόκειται για την ιδέα του "αμοιβαίου ντετερμινισμού" σύμφωνα με την οποία το άτομο βρίσκεται σε συγκεκριμένες περιβαλλοντικές καταστάσεις εξαιτίας της συμπεριφοράς του και όχι ενάντια αυτής⁶¹⁶. Στα πλαίσια αυτής της θεωρίας, οι συνέπειες της συμπεριφοράς μας μπορεί να αποτρέψουν ή να ενισχύσουν μια συμπεριφορά όπως υποστηρίζει ο παραδοσιακός συμπεριφορισμός αλλά είναι οι εσωτερικές μας ψυχολογικές διεργασίες (συναισθηματικές και γνωστικές) αυτές που μας φέρνουν αντιμέτωπους με τα περιβαλλοντικά ερεθίσματα που προκαλούν τις συμπεριφορές που ενισχύονται ή αποτρέπονται⁶¹⁷.

Ο Bandura σε αντίθεση με τις άλλες δύο θεωρίες που δεν εστίασαν στην παραβατικότητα, εφάρμοσε το μοντέλο της κοινωνικής μάθησης για να εξηγήσει την ανάπτυξη της επιθετικότητας ως μιας συμπεριφοράς που προκαλεί τραυματισμό ατόμων ή υλικές καταστροφές⁶¹⁸. Σύμφωνα με τη θεωρία του η επιθετική - παραβατική συμπεριφορά αποκτάται όπως όλες οι συμπεριφορές είτε μέσα από την άμεση εμπειρία είτε μέσω της παρατήρησης άλλων και η εφαρμογή της από το παιδί εξαρτάται από τις συνέπειες της συμπεριφοράς αυτής είτε στους άλλους είτε στο ίδιο. Ιδιαίτερα όσον αφορά την παρατήρηση ο Bandura (1977) υποστήριξε ότι τα άτομα μέσα από την παρατήρηση της συμπεριφοράς των άλλων μπορούν να εξαγάγουν γενικές τακτικές και στρατηγικές της συμπεριφοράς όπου μέσα από τη σύνθεση των χαρακτηριστικών διαφορετικών μοντέλων σε νέα αμαλγάματα, οι παρατηρητές μπορούν να αναπτύξουν νέες μορφές επιθετικότητας⁶¹⁹. Η επιθετική

⁶¹⁴ Pervin, L.A. & Oliver, P.J. (1997, 7th Ed). Θεωρίες Προσωπικότητας: Έρευνα και Εφαρμογές. Τηπρωθήτω, Αθήνα, 1999, σελ 445

⁶¹⁵ Βλ Harmening W. M(20100) σελ 56

⁶¹⁶ Ό.π

⁶¹⁷ Ό.π

⁶¹⁸ Bandura Albert : Social Learning theory presented at the Werner-Reimers-Stiftung Conference on *Human Ethology: Claims and Limits of a New Discipline*, Bad Homburg, West Germany, October 1977 pp 12-29, σελ 12

⁶¹⁹ Ό.π σελ 14

συμπεριφορά μπορεί να υιοθετηθεί από τρεις πηγές σύμφωνα με τον Bandura ⁶²⁰: α) μέσω της παρατήρησης και της ενίσχυσης από τα μέλη της οικογένειας ,β) στα πλαίσια της υποκουλούρας που χαρακτηρίζει την περιοχή που κατοικούν και με την οποία έχουν συχνή επαφή και γ) μέσω της παρατήρησης και της ενίσχυσης από τα επιθετικά πρότυπα που προβάλλουν τα ΜΜΕ

Για την απόδειξη της μάθησης της επιθετικής συμπεριφοράς μέσω της παρατήρησης οι Bandura ,Ross and Ross(1961) ⁶²¹ διεξήγαγαν ένα πείραμα σε 36 αγόρια και 36 κορίτσια στο νηπιαγωγείο του Πανεπιστημίου του Stanford τα οποία χώρισαν σε τρεις ομάδες ,δύο πειραματικές που συμμετείχαν η μία στην επιθετική και η άλλη στη μη επιθετική συνθήκη και μια ομάδα ελέγχου. Στην επιθετική συνθήκη κάθε παιδί παρατηρούσε ένα άτομο (μοντέλο παρατήρησης) το οποίο επιτιθόταν λεκτικά και σωματικά σε ένα φουσκωτό κούκλο(Bobo doll) ενώ στη μη επιθετική συνθήκη το κάθε παιδί παρατηρούσε ένα άτομο το οποίο ήταν επικεντρωμένο στα παιχνίδια του, αγνοώντας το Bobo doll. Στη συνέχεια αφού κάθε παιδί ασχολούταν για λίγο με άλλες δραστηριότητες ,μεταφερόταν στο πειραματικό δωμάτιο το οποίο περιελάμβανε μη επιθετικής φύσεως παιχνίδια όπως μπογιές , κούκλες αυτοκινητάκια κ.α αλλά και επιθετικής φύσεως παιχνίδια ,ίδια με αυτά που είχε το επιθετικό μοντέλο(ξύλινο σφυρί, δύο αεροβόλα ,το φουσκωτό κούκλο κ. α).Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά που είχαν παρατηρήσει το επιθετικό μοντέλο ανέπτυξαν τις ίδιες φυσικές και λεκτικές επιθετικές συμπεριφορές με το μοντέλο καθώς και δικές τους επιθετικές συμπεριφορές σε αντίθεση με το 70% της ομάδας ελέγχου και της ομάδας της μη επιθετικής συνθήκης που εμφάνισαν μηδενικά επιθετικά σκορ⁶²².

Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης του Bandura αποτελεί ένα αντεπιχείρημα στις έρευνες που έχουν προαναφερθεί σε σχέση με τις κληρονομικές βάσεις της παραβατικότητας ,αναδεικνύοντας το ρόλο της μίμησης συμπεριφορών και της ενίσχυσης τους από την οικογένεια μέσα από τη σκοπιά της εκμάθησης και όχι του βιολογικού ντετερμινισμού . Ένα παιδί που μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον όπου η επιθετικότητα και η βία ενισχύονται ως συμπεριφορές είναι πολύ πιθανό να αναπτύξει μια τέτοια συμπεριφορά εξαιτίας της μίμησης παρά της κληρονομικής μετάδοσής της .Εξάλλου έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί δείχνουν ότι τα παιδιά που έχουν γονείς που προτιμούν τις επιθετικές λύσεις τείνουν να χρησιμοποιούν επιθετικές λύσεις όταν συναναστρέφονται με άλλους⁶²³ . Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι αφενός η επιθετικότητα δεν μετατρέπεται απαραίτητα σε παραβατική ή εγκληματική συμπεριφορά και ότι αφετέρου δεν αναπτύσσουν όλα τα παιδιά που έχουν επιθετικούς ή εγκληματίες γονείς ,εγκληματικές συμπεριφορές . Η θεωρία

⁶²⁰ Ο.π σελ 15

⁶²¹ Bandura Albert , Dorothea Ross and Sheila A. Ross :Transmission of Aggression through imitation of Aggressive Models , *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63, 575-582.,1961

⁶²² Ο.π

⁶²³ - Bandura, A. and R. H. Walters. Adolescent Aggression. New York: Ronald, 1959 όπως αναφέρεται στο Bandura (1977) σελ 15.

- Berkowitz, L. "The Contagion of Violence: An S-R Mediatlional Analysis of Some Effects of Observed Aggression." In W. J. Arnold and M. M. Page (Eds.) *Nebraska Symposium on Motivation*, 1970. Lincoln, Neb. : University of Nebraska Press, 1970 όπως αναφέρεται στο Bandura (1977) σελ 15.

επίσης του Bandura για τον ρόλο των ΜΜΕ στην εκμάθηση της βίας ενισχύεται και από ένα σύνολο ερευνών⁶²⁴ που επιβεβαιώνουν την άποψή του για την ενίσχυση της επιθετικής –παραβατικής συμπεριφοράς από τα ΜΜΕ. Ωστόσο υπάρχουν και απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η τηλεοπτική βία οδηγεί στην κάθαρση μέσω της φαντασιωτικής ικανοποίησης των επιθετικών ενστίκτων όπως υποστήριξε και ο Freud. Παρόλα αυτά αυτή η άποψη έχει διαψευστεί ερευνητικά.⁶²⁵ Ωστόσο βέβαια πρέπει να επισημανθεί ότι αυτή η θεωρία δεν μπορεί να ερμηνεύσει το σύνολο της παραβατικότητας ανηλίκων ούτε όλες τις παραβάσεις. Αν και η τηλεόραση μπορεί να ενισχύει την επιθετική συμπεριφορά, δεν εκδηλώνουν παραβατικότητα όλα τα παιδιά που παρακολουθούν βίαια προγράμματα. Συνεπώς αν και η μάθηση παίζει ρόλο στην εκμάθηση συμπεριφορών όπως η παραβατικότητα δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας στην εκδήλωσή της.

Μια άλλη σημαντική θεωρία κοινωνικής μάθησης είναι αυτή του Patterson ο οποίος ερμηνεύει την παραβατικότητα ως αποτέλεσμα της εκμάθησης ενός επιθετικού προτύπου συμπεριφοράς στα πλαίσια της εκπαίδευσης από την οικογένεια, το οποίο γενικεύεται και ενισχύεται στη συνέχεια στα πλαίσια του σχολείου κατά την επαφή με τους συμμαθητές και οδηγεί μέσω των κοινωνικών συνεπειών που επιφέρει (απόρριψη από τους μη επιθετικούς συνομήλικους και σχολική αποτυχία) στην συναναστροφή με συνομήλικους παραβάτες και στην εκδήλωση εγκληματικών συμπεριφορών⁶²⁶.

Σύμφωνα με τον Patterson οι απαρχές της παραβατικότητας οφείλονται στην ανεπαρκή ανατροφή των παιδιών από τους γονείς τους οι οποίοι δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματική πειθαρχία για να ελέγξουν τις πιεστικές συμπεριφορές των παιδιών. Η εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς θεωρείται σύμφωνα με τον Patterson ως αποτέλεσμα της ενίσχυσης από τους γονείς. Συγκεκριμένα ο Patterson και οι συνεργάτες του θεωρούν η επιθετική συμπεριφορά ότι είναι προϊόν ενός αμαλγάματος θετικής και αρνητικής ενίσχυσης με συχνή τιμωρία⁶²⁷. Οι γονείς των επιθετικών παιδιών σύμφωνα με τον Patterson ενισχύουν αρχικά κάποιες φορές θετικά τις πιεστικές προκοινωνικές συμπεριφορές των παιδιών τους είτε γελώντας και δίνοντας τους περισσότερη προσοχή είτε ενδίδοντας στις πιέσεις τους⁶²⁸. Ωστόσο σημαντική σύμφωνα με τον Patterson για την ενίσχυση

⁶²⁴ -Bandura, A. *Aggression: A Social Learning Analysis*. Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall, 1973. . όπως αναφέρεται στο Bandura (1977) σελ 15

-Leyens, J. P., L. Camino, R. D. Parke, and L. Berkowitz: "Effects of Movie Violence on Aggression in a Field Setting as a Function of Group Dominance and Cohesion." *Journal of Personality and Social Psychology* 32, 1975, pp. 346-360. όπως αναφέρεται στο Bandura (1977) σελ 15

-Liebert, R. M., J. M. Neale, and E. S. Davidson. *The Early Window: Effects of Television on Children and Youth*. New York: Pergamon, 1973 όπως αναφέρεται στο Bandura (1977) σελ 15
625 Feshback, S., & Singer R.: *Television and Aggression* San Francisco: Jossey-Bass, 1971

⁶²⁶ Patterson G., DeBaryshe B, Ramsey E.: *A developmental Perspective of Antisocial Behavior*, *American Psychologist*, 44, 329-335, 1993

⁶²⁷ Patterson G.R., Dishion T.J., and Bank L.: *Family Interaction: A Process Model of Deviancy Training, Aggressive Behavior* Volume 10, pages 253-267, 1984, σελ 256

⁶²⁸ Βλ Patterson et al (1993) σελ 265

της παραβατικότητας είναι και η αδυναμία επιβολής της πειθαρχίας από τους γονείς οι οποίοι μάλιστα στην προσπάθεια να ελέγξουν την μαθημένη επιθετική αντίδραση του παιδιού επιβάλλουν σκληρή τιμωρία που συχνά αφορά τη σωματική κακοποίηση του παιδιού .Οι μητέρες των επιθετικών παιδιών σύμφωνα με τον Patterson (1982) χτυπάνε τα παιδιά τους επτά φορές περισσότερο σε σχέση με τις μητέρες των μη επιθετικών παιδιών⁶²⁹ .Ωστόσο η επιβολή σκληρής και σωματικής τιμωρίας έχει ως αποτέλεσμα την επιθετική αντίδραση του παιδιού για τον τερματισμό αυτής της συμπεριφοράς .Η επιθετική αυτή συμπεριφορά σύμφωνα με τον Patterson και τους συνεργάτες του είναι λειτουργική σε αυτές τις οικογένειες καθώς καθιστά δυνατή την επιβίωση του παιδιού στο εχθρικό αυτό περιβάλλον⁶³⁰ .Η επιθετική συμπεριφορά όμως από την πλευρά του παιδιού έχει ως αποτέλεσμα σε ένα μεγάλο βαθμό (40% των περιπτώσεων) σύμφωνα με έρευνα του Patterson(1982) να διακοπεί η επιθετική συμπεριφορά από το γονέα λειτουργώντας ως αρνητικός ενισχυτής(αφαίρεση του αρνητικού ερεθίσματος). Στα πλαίσια αυτά το παιδί μαθαίνει να ελέγχει τις συμπεριφορές των γονιών του με αυτόν τον τρόπο.

Στην διατήρηση αυτού του επιθετικού μοντέλου στα παιδιά που έχουν μάθει τις επιθετικές συμπεριφορές στα πλαίσια της εκπαίδευσης από το οικογενειακό τους περιβάλλον αλλά και στην απόκτηση επιθετικών συμπεριφορών από τα κατά τα άλλα παθητικά παιδιά σημαντικό ρόλο παίζει σύμφωνα με τον Patterson και τους συνεργάτες του η ενίσχυση από τους συμμαθητές στο σχολείο⁶³¹ . Στα πλαίσια αυτά οι Patterson ,Littman και Bricker(1967) ⁶³² παρατήρησαν συστηματικά τη συμπεριφορά των παιδιών στο νηπιαγωγείο καταγράφοντας τη συχνότητα των επιθετικών συμπεριφορών ,ποιος είναι ο επιτιθέμενος ,ποιος το θύμα και ποιες οι συνέπειες .Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η θετική ενίσχυση δηλαδή η ήττα του θύματος συσχετιζόταν με ένα μεγάλο αριθμό επιθέσεων στο ίδιο θύμα. Αντίθετα η αρνητική ενίσχυση όπως η αντεπίθεση του θύματος ή η επέμβαση του δασκάλου είχε ως αποτέλεσμα την προσωρινή καταπίεση της επιθετικής συμπεριφοράς και την τροποποίηση της ή την αλλαγή θύματος .Επιπλέον η έρευνα έδειξε ότι ακόμα και κάποια από τα παιδιά που είχαν παθητική συμπεριφορά απέκτησαν επιθετικές συμπεριφορές στα πλαίσια της ενίσχυσής τους από τους συμμαθητές τους.

Η θεωρία του Patterson είναι σημαντική καθώς εξετάζει τις απαρχές της παραβατικότητας ανηλίκων μέσα από την απόκτηση ενός επιθετικού μοντέλου συμπεριφοράς στα πλαίσια της ανεπαρκούς ανατροφής του παιδιού από τους γονείς και της ενίσχυσης και διατήρησης του από τους συμμαθητές , ενώ υπογραμμίζει και τις συνέπειες της σκληρής σωματικής τιμωρίας στην εκδήλωση βίαιων και εγκληματικών συμπεριφορών .Η συμβολή της αυταρχικής συμπεριφοράς των γονιών στην εκδήλωση της παραβατικότητας έχει υπογραμμιστεί και από άλλες μελέτες⁶³³ ενώ αρκετά ερευνητικά ευρήματα υποστηρίζουν και τον ρόλο της εκπαίδευσης από

⁶²⁹ Patterson GR : "Coercive Family Process." Eugene, OR: Castalia Publishing Co ,1982 όπως αναφέρεται στο Patterson et al(1984) σελ 255

⁶³⁰ Ο.π σελ 256

⁶³¹ Gerald R. Patterson, Richard A. Littman, William Bricker : Assertive Behavior in Children: A Step toward a Theory of Aggression, Monographs of the Society for Research in Child Development, Vol. 32, No. 5 , 1967

⁶³² Ο.π

⁶³³ Βλ Farrington(1975)

τους συμμαθητές στην εκδήλωση της παραβατικότητας⁶³⁴ καθώς και την παροχή θετικής ενίσχυσης για την αποκλίνουσα συμπεριφορά και τιμωρία για τις κοινωνικά συμβατικές πράξεις από τους συνομηλίκους που διαπράττουν εγκληματικές πράξεις⁶³⁵. Ωστόσο η θεωρία του Patterson προσέγγισε την παραβατικότητα ανηλίκων ως απόρροια της ενίσχυσης της επιθετικής συμπεριφοράς χωρίς να λάβει υπόψη του άλλους παράγοντες κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως. Στα πλαίσια αυτά, αν και η θεωρία του ανέδειξε κάποιους σημαντικούς παράγοντες δεν μπορεί να εξηγήσει το συνολικό φαινόμενο της παραβατικότητας ανηλίκων. Επίσης η προσέγγισή αυτή έχει επικριθεί ως προς τις πρακτικές τροποποίησης της συμπεριφοράς που έχει προτείνει ο Patterson, οι οποίες αφορούν την τροποποίηση της συμπεριφοράς των παιδιών μέσω της υιοθέτησης συγκεκριμένων πειθαρχικών μέσων από τους γονείς. Συγκεκριμένα οι πρακτικές τροποποίησης της συμπεριφοράς, σύμφωνα με τον R.M Thomas θεωρούνται ως χειριστικές πρακτικές που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τραυματίζουν αυτούς που είναι αντικείμενα της εξαρτημένης μάθησης⁶³⁶.

Στα πλαίσια μιας αποτίμησης της συμβολής των θεωριών της μάθησης στην εξήγηση της παραβατικότητας θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι θεωρίες αυτές και οι μελέτες που βασίζονται σε αυτές αποτελούν την απόδειξη ότι η παραβατικότητα μπορεί να είναι αποτέλεσμα της μάθησης και της μίμησης στα πλαίσια τόσο της οικογένειας όσο και άλλων κοινωνικών θεσμών όπως το σχολείο ή των πολιτισμικών υποομάδων που ανήκει το κάθε άτομο καταρρίπτοντας την άποψη ότι ο παραβάτης είναι βιολογικά και ψυχολογικά προδιατεθειμένος να εγκληματήσει. Ωστόσο όσον αφορά τις κλασσικές συμπεριφοριστικές θεωρίες της μάθησης αυτές όπως και οι βιολογικές θεωρίες εστιάζουν στην παθολογία της παραβατικότητας ως συμπεριφοράς και χαρακτηρίζονται από ένα περιβαλλοντικό ντετερμινισμό παρουσιάζοντας το άτομο ως ένα αυτόματο που αντιδρά απέναντι στα εξωτερικά ερεθίσματα χωρίς να ελέγχει τις αντιδράσεις του. Στα πλαίσια αυτά όπως επισημαίνεται από τους επικριτές αυτών των θεωριών⁶³⁷ η ανθρώπινη συμπεριφορά υπεραπλουστεύεται μέσα από α) την εξαγωγή συμπερασμάτων που προέρχονται από πειράματα σε ζώα σε εργαστηριακές συνθήκες, β) τη μελέτη επιφανειακών και όχι πολύπλοκων συμπεριφορών(π.χ πειράματα σε ποντίκια και περιστέρια σχετικά με την τροφή) γ)την αποφυγή της μελέτης της γνωστικής συμπεριφοράς δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο το άτομο προσλαμβάνει και οργανώνει πληροφορίες. Αντίθετα όμως με αυτές τις προσεγγίσεις οι θεωρίες της κοινωνικής μάθησης όπως του Bandura και του Patterson παρέχουν μια πιο επιστημονικά εμπειριστατωμένη ερμηνεία της

⁶³⁴ - Elliott et al :Explaining Delinquency and Drug Use , Beverly Hills CA,Sage ,1985 όπως αναφέρεται στο Patterson G , Debaryshe B, Ramsey E.(1993) σελ 265

-Hirschi :Causes of Delinquency , Berkeley CA :University of California Press ,1969 Patterson G , Debaryshe B, Ramsey E.(1993) σελ 265

-Kandel D.B :Adolescent marijuana use :Role of parents and peers ,181, pp 1067-1081 ,1973 Patterson G , Debaryshe B, Ramsey E.(1993) σελ 265

⁶³⁵ Buehler R.E ,Patterson G.R and Furniss, J.M :The reinforcement of behavior in institutional settings .Behavior ,Research and Therapy ,4, 157-167 στο Patterson et all(1993) σελ 265

⁶³⁶ Thomas M.R : Comparing theories of child development (2nd ed) Belmont Calif : Wadsworth, 1985 όπως αναφέρεται στο Munhall Patricia and Fitzsimons V.M : The emergence of Family into the 21st century , Jones and Bartlett Publishers ,2001, σελ 45

⁶³⁷ Βλ Pervin, L.A. & Oliver, P.J.(1999) σελ 445

παραβατικότητας . Ωστόσο η κριτική που έχει ασκηθεί στις θεωρίες αυτές αφορά την απεικόνιση του ατόμου ως υποκινούμενου από την επιθυμία του να αυξήσει τις ανταμοιβές και να μειώσει την τιμωρία⁶³⁸ με αποτέλεσμα το άτομο να παρουσιάζεται ως ένα υπολογιστικό ον στερούμενο ευσπλαχνίας , φιλανθρωπίας και αλτρουισμού⁶³⁹ .

4.5 Συμπεράσματα -Κριτική

Οι ψυχολογικές θεωρίες της παραβατικότητας ανηλίκων όπως και οι βιολογικές προσέγγισαν την παραβατικότητα μέσα από ένα ντετερμινιστικό πρίσμα .Ωστόσο οι θεωρίες αυτές διαφοροποιούνται αρκετά μεταξύ τους ως προς τον τρόπο προσέγγισης του φαινομένου ,γι' αυτό και κρίνεται απαραίτητη η ξεχωριστή κριτική θεώρηση της κάθε μίας .

Οι θεωρίες της προσωπικότητας όπως και της νοημοσύνης βασίστηκαν στο θετικιστικό μοντέλο μέτρησης , ποσοτικοποίησης και σύγκρισης των ατομικών χαρακτηριστικών του παραβάτη με αυτά του μη παραβάτη , προάγοντας έτσι μοντέλα επικινδυνότητας. Οι θεωρίες προσωπικότητας καθώς και οι θεωρίες νοημοσύνης αν και ανήκουν στις ψυχολογικές θεωρίες προσέγγισαν το φαινόμενο της παραβατικότητας μέσα από ένα βιολογικό πρίσμα παρουσιάζοντας τα ψυχολογικά και νοητικά χαρακτηριστικά του παραβάτη αντίστοιχα ως κληρονομήσιμα .

Οι θεωρίες της προσωπικότητας με κύριο εκπρόσωπο τον Eysenck προσπάθησαν να ερμηνεύσουν την παραβατικότητα ανηλίκων αποδίδοντας την σε μια εσωτερική ,βιολογικά κληρονομήσιμη και σταθερή προδιάθεση του ανηλίκου να διαπράττει εγκληματικές πράξεις. Ωστόσο η θεώρηση αυτή αποτελεί μια αναγωγιστική ερμηνεία της παραβατικότητας η οποία δεν έλαβε υπόψη της τον ρόλο των κοινωνικών συνθηκών στη διαμόρφωση του τρόπου αντίδρασης του ατόμου απέναντι στις καταστάσεις και παρουσίασε το άτομο ως ένα αυτόματο που δεν αλληλεπιδρά με το περιβάλλον στο οποίο ζει. Μέσα από αυτές τις θεωρήσεις ο ανήλικος παρουσιάζεται ως μια “κακή” προσωπικότητα ,ένας” κακός “ χαρακτήρας που είναι προδιατεθειμένος να διαπράττει εγκληματικές πράξεις .Ωστόσο οι θεωρίες αυτές βασίζονται σε μια κυκλική λογική, ταυτίζοντας τις περιγραφές των χαρακτηριστικών με τις εξηγήσεις⁶⁴⁰ ενώ όπως προέκυψε από τις μελέτες που παρουσιάστηκαν ,η απόδοση της παραβατικότητας στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του δράστη δεν τεκμηριώνεται επιστημονικά. Συνεπώς η θεωρία αυτή αποτελεί άλλη μια αποτυχημένη προσπάθεια να αποδειχθεί το σενάριο του γεννημένου παραβάτη .Ουσιαστικά το μοντέλο αυτό όπως και τα βιολογικά μοντέλα της παραβατικότητας έχει ως στόχο τον εντοπισμό του επικίνδυνου υποκειμένου και την πρόγνωση της εγκληματικής του συμπεριφοράς.

⁶³⁸ Burr W,R :Using theories in family Science in R.Gilbert , Settles W.R Burr (eds),Research and Theory in Family Science(pp 73-90).Pacific Grove Calif ;Brooks/ Cole στο Munhall Patricia and Fitzsimons V.M(2001) σελ 45

⁶³⁹ Munhall Patricia and Fitzsimons V.M(2001) σελ 45

⁶⁴⁰ Walters Glenn D.: Disposed to aggress ? In search of the Violence –Prone Personality, Aggression and Violent Behavior, Vol. 5, No. 2, pp. 177–190, 2000

Οι πρώιμες θεωρίες νοημοσύνης της παραβατικότητας επιχείρησαν να ερμηνεύσουν την παραβατικότητα ανηλίκων με βάση τα νοητικά χαρακτηριστικά του ατόμου, παρουσιάζοντας τον παραβάτη ως νοητικά ηλίθιο. Ωστόσο το σενάριο του νοητικά ηλίθιου αποτελούσε ένα μια κατασκευή που στηριζόταν σε τεστ που μεροληπτούσαν απέναντι σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού (εγκληματίες, μετανάστες, φτωχούς κ.α) και αντικατόπτριζε τις ηθικοκοινωνικές αντιλήψεις της ισχύουσας τάξης. Στα πλαίσια αυτά, το σενάριο του νοητικά ηλίθιου παραβάτη εξυπηρετούσε τόσο την άσκηση ταξικού έλεγχου μέσω της χρήσης ευγονικών πρακτικών όπως η στείρωση όλων των υποτιθέμενων νοητικά κατώτερων όσο και την εδραίωση της επιστήμης της ψυχολογίας η οποία επέκτεινε την εξουσία της και στο πεδίο του εγκλήματος. Σήμερα αν και δεν εφαρμόζονται τέτοιες μέθοδοι, τα νοητικά τεστ χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό του επικίνδυνου υποκειμένου. Ωστόσο όπως προκύπτει από τα όσα προαναφέρθηκαν, αν και τα τεστ αυτά έχουν βελτιωθεί συνεχίζουν να μεροληπτούν απέναντι σε παραβάτες που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες και κατώτερες κοινωνικές τάξεις οι οποίοι παρουσιάζουν συνήθως χαμηλή σχολική επίδοση ή έχουν εγκαταλείψει το σχολείο. Στα πλαίσια αυτά αποδεικνύεται ότι ο νοητικά κατώτερος παραβάτης αποτελεί μια κατασκευή που ουσιαστικά βασίζεται στα πρότυπα που κυριαρχούν για τη νοημοσύνη, τα οποία ταυτίζονται με τη μόρφωση και τη καλή σχολική επίδοση.

Τέλος οι ψυχαναλυτικές θεωρίες και οι θεωρίες μάθησης δεν εστίασαν στη διαφορετικότητα του παραβάτη σε σχέση με τις προαναφερθείσες θεωρίες αλλά και αυτές προσέγγισαν την παραβατικότητα μέσα από ένα ντετερμινιστικό πρίσμα. Όπως αναφέρει ο Matza (1964/1999) "ο συμπεριφορισμός του Watson, η κλασική εξαρτημένη μάθηση του Pavlov, Ο Φρουϊδικός ντετερμινισμός, εξυπηρετήσαν στη δημιουργία μιας ψευδαίσθησης μιας κοινωνικής επιστήμης που δεν ξεχώριζε όμως από τη φυσική επιστήμη"⁶⁴¹.

Οι ψυχαναλυτικές θεωρίες αν και τόνισαν ότι ο παραβάτης δεν είναι ποιοτικά διαφορετικός από το μη παραβάτη, προσέγγισαν τον ανήλικο παραβάτη μέσα από ένα βιολογικό ντετερμινιστικό πρίσμα καθώς τον παρουσίασαν ως έρμαιο των βιολογικών ενορμήσεών του τις οποίες αδυνατεί να ελέγξει. Αν και οι ψυχαναλυτικές ανέδειξαν τη σημασία της σχέσης του παιδιού με τη μητέρα αλλά και της παιδικής ηλικίας για την ανάπτυξη της συμπεριφοράς του ατόμου, αυτές δεν παρέχουν μια επιστημονικά τεκμηριωμένη εξήγηση της παραβατικότητας καθώς βασίζονται σε θεωρητικές κατασκευές όπως το ψυχικό όργανο (εγώ, υπερεγώ, αυτό) οι οποίες δεν είναι εμπειρικά ελέγξιμες. Αντίθετα το ψυχαναλυτικό μοντέλο όπως το βιολογικό αλλά και το κοινωνιολογικό, στο πλαίσιο ενός θετικιστικού παραδείγματος, έχει ως στόχο να θέσει την εγκληματική συμπεριφορά κάτω από έναν εξορθολογισμένο έλεγχο και να νομιμοποιήσει την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου απέναντί της⁶⁴².

Τέλος οι θεωρίες μάθησης αποτελούν την απόδειξη ότι συμπεριφορές όπως η εγκληματικότητα δεν κληρονομούνται από τους γονείς αλλά μπορούν να είναι αποτέλεσμα μάθησης. Ωστόσο αν και οι θεωρίες αυτές ανέδειξαν τη επίδραση της μάθησης στην ανθρώπινη συμπεριφορά, οι συμπεριφοριστικές κυρίως θεωρίες εστίασαν στη παθολογία της συμπεριφοράς μόνο που την απέδωσαν σε λανθασμένη

⁶⁴¹ Βλ Matza D.(1964/1999), σελ 6

⁶⁴² Βλ Χαΐδου (1996) σελ 116

μάθηση .Οι συμπεριφοριστικές θεωρίες του Watson ,του Pavlov και του Skinner δεν μπορούν ωστόσο να ερμηνεύσουν μια πολύπλοκη συμπεριφορά όπως η παραβατικότητα ανηλίκων μέσα από το υπεραπλουστευτικό σχήμα ερέθισμα-αντίδραση. Όσον αφορά τις θεωρίες κοινωνικής μάθησης του Bandura και του Patterson , αυτές έδωσαν τις πιο επιστημονικά τεκμηριωμένες εξηγήσεις σε σχέση με όσες έχουν αναφερθεί ως τώρα .Ωστόσο ούτε αυτές μπορούν να εξηγήσουν την παραβατικότητα στο σύνολό της. Επίσης ,όπως έχει προαναφερθεί ,αυτές όπως και οι συμπεριφοριστικές θεωρίες , έχουν επικριθεί για τις πρακτικές τροποποίησης της συμπεριφοράς που χρησιμοποιούν , οι οποίες θεωρείται ότι καταπατούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και παραβιάζουν την ελεύθερη βούληση .Παρόλα αυτά οι θεωρίες κοινωνικής μάθησης έχουν επικριθεί λιγότερο σε σχέση με τις συμπεριφοριστικές θεωρίες που υποτιμούν τις διανοητικές κατασκευές και τα συναισθήματα⁶⁴³ .

Συνοψίζοντας, οι ψυχολογικές θεωρίες όπως και οι βιολογικές απέτυχαν να ερμηνεύσουν την παραβατικότητα ανηλίκων . Αντίθετα στα πλαίσια του θετικιστικού τους προτύπου, αυτές προσέγγισαν την παραβατικότητα μέσα από ένα ντετερμινιστικό πρίσμα αποσυνδέοντάς την από τις κοινωνικές ,πολιτικές και οικονομικές συνιστώσες στην οποία είναι συνδεδεμένη .Ιδιαίτερα οι θεωρίες νοημοσύνης και οι θεωρίες προσωπικότητας , σκιαγράφησαν το επικίνδυνο υποκείμενο επιβεβαιώνοντας το κοινωνικό status quo και προωθώντας λειτουργίες ελέγχου και καταστολής .Ωστόσο και οι ψυχαναλυτικές και οι συμπεριφοριστικές μαθησιακές θεωρίες προσέγγισαν μέσα από ένα ντετερμινιστικό πρίσμα την παραβατικότητα αφαιρώντας την ελεύθερη βούληση του ατόμου ενώ όπως θα αναλυθεί στο τελευταίο κεφάλαιο ,αυτές εφαρμόζονται για τον έλεγχο της παραβατικότητας υπό το πρόσχημα της θεραπείας.

Κεφ.5 Η επίδραση των βιοψυχολογικών θεωριών στην πρόληψη και αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων: θεραπεία ή “θεραπευτική τυραννία”

5.1 Εισαγωγικά

Με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν στα πλαίσια ανάλυσης των βιοψυχολογικών θεωριών της παραβατικότητας , προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι περισσότερες από αυτές(εκτός από τις θεωρίες μάθησης και από τις ψυχαναλυτικές) παρουσιάζουν το παραβάτη ως διαφορετικό από το μη παραβάτη και επικίνδυνο εστιάζοντας στα βιολογικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του. Ωστόσο δεν πρόκειται για απλές θεωρίες αλλά για κατευθυντήριες γραμμές αντεγκληματικής πολιτικής .Όπως επισημαίνει ο Cohen (1988)⁶⁴⁴ βασικό χαρακτηριστικό του θετικισμού είναι το αξίωμα

⁶⁴³ Munhall Patricia and Fitzsimons V.M(2001) σελ 45

⁶⁴⁴ Cohen S.: Against Criminology ,Transaction Publishers , New Brunswick, New Jersey , 1988 ,σελ 5

ότι το να ξέρεις την αιτία οδηγεί στο να ξέρεις τη σωστή στρατηγική .Συνεπώς στόχος όλων αυτών των βιοψυχολογικών μελετών είναι η εύρεση των κατάλληλων μέτρων αντιμετώπισης .

Από τη μία η επίδραση των θεωριών του Quetelet και του Guerry στη θεώρηση του εγκλήματος ως κανονικού και προβλέψιμου φαινομένου και από την άλλη η θεώρηση του εγκληματία ως ενός βίο-ψυχολογικά ανώμαλου ατόμου μέσα από τις βίο-ψυχολογικές θετικιστικές θεωρίες ,οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι το έγκλημα μπορεί να προβλεφθεί με βάση τα σωματικά ,διανοητικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου ανεξάρτητα από την εκδήλωση ή όχι προϋπάρχουσας εγκληματικής συμπεριφοράς. Η εξήγηση του εγκλήματος με βάση την υπόθεση του γεννημένου εγκληματία αποτέλεσε ένα βολικό σενάριο εξήγησης της αποτυχίας των κλασικών προγραμμάτων αντεγκληματικής πολιτικής και οδήγησε στη μετατόπιση της ευθύνης από την κοινωνία στο άτομο⁶⁴⁵ . Στα πλαίσια αυτά η χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής άρχισε να επικεντρώνεται από την κοινωνία στο άτομο με σημαντικές συνέπειες όχι μόνο στον ίδιο τον παραβάτη αλλά και στον ευρύτερο πληθυσμό .

Η απόδοση της παραβατικότητας στα βιοψυχολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου έχει ως αποτέλεσμα από τη μία την εφαρμογή βιοψυχολογικών προγραμμάτων για τον εντοπισμό του προσυμπτωματικού υποκειμένου και από την άλλη την αντιμετώπιση τόσο του “επικίνδυνου” αυτού υποκειμένου όσο και του επίσημα χαρακτηρισμένου παραβάτη μέσα από θεραπευτικά μέτρα .Η θεραπεία ωστόσο σαν έννοια παραπέμπει στη χρήση ανθρωπιστικών μέτρων για την ανακούφιση του ατόμου από την ασθένεια ενώ η εφαρμογή της στο έγκλημα προϋποθέτει ότι αυτό είναι μια μορφή βιολογικής ή ψυχολογικής ασθένειας και όχι ένα κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο, γεγονός που με βάση την ανάλυση που έχουμε κάνει μέχρι τώρα διαψεύδεται .Στα πλαίσια αυτά και με βάση την ανάλυση που έχει προηγηθεί σχετικά την προβληματική επιστημονική τεκμηρίωση αυτών των ερευνών τίθεται το ερώτημα αν οι βίο-ψυχολογικές παρεμβάσεις αποτελούν μια θεραπευτική ανθρωπιστική προσέγγιση της αντιμετώπισης του εγκλήματος ή μια συγκεκαλυμμένη μορφή ελέγχου του εγκλήματος υπό τη μάσκα της θεραπείας , όπου τα πρότυπα για την υγεία και οι κανονισμοί μετατρέπονται σε κάτι παραπάνω από εργαλεία για πολιτικό εξαναγκασμό και καταπίεση και συμβάλλουν στην απαλλαγή της πολιτείας από την ευθύνη για το έγκλημα και στην επιστημονική επικύρωση του status quo. Πρόκειται λοιπόν για θεραπεία ή “θεραπευτική τυραννία⁶⁴⁶”; Για την απάντηση στο ερώτημα αυτό κρίνεται απαραίτητη αρχικά η μελέτη των βιοψυχολογικών προγραμμάτων που προτείνονται και εφαρμόζονται για τον έλεγχο της παραβατικότητας ανηλίκων μέσω του εντοπισμού του προ-συμπτωματικού υποκειμένου και της επιβολής θεραπείας σε αυτό καθώς και η συσχέτιση των στρατηγικών αυτών με τις πολιτικές για την αντιμετώπιση του εγκλήματος και τον κοινωνικό έλεγχο των “επικίνδυνων κοινωνικών τάξεων”. Στη συνέχεια κρίνεται απαραίτητη η εξέταση της επίδρασης των θεωριών αυτών στις πολιτικές και τις πρακτικές αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας στα πλαίσια του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων .Τέλος θα διεξαχθεί αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των βιοψυχολογικών παρεμβάσεων

⁶⁴⁵ Βλ Lindesmith και Levin (1937)σελ 670

⁶⁴⁶ Moran Richard :Biomedical Research and the Politics of Crime Control: A historical Perspective ,Contemporary Crisis 2, 1978

στην αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας με στόχο να αποδειχθεί η δυνατότητα ή η αδυναμία των θεωριών από τις οποίες πηγάζουν να εξηγήσουν την παραβατικότητα ανηλίκων και να δώσουν λύση σε αυτή και άρα να καταδειχθεί αν το έγκλημα αποτελεί μια μορφή ασθένειας ή αν παρουσιάζεται έτσι στα πλαίσια των πολιτικών στρατηγικών ελέγχου και καταστολής.

5.2 Το βίο-ιατρικό μοντέλο πρόληψης της παραβατικότητας : Η ιατροκοποίηση του κοινωνικού ελέγχου και της καταστολής

Η ανάπτυξη των θετικιστικών θεωριών του εγκλήματος και της παραβατικότητας ανηλίκων κατά το 19^ο αιώνα μετατόπισε το ενδιαφέρον από το έγκλημα στον εγκληματία ενώ η θεώρηση του εγκληματία ως ενός βίο-ψυχολογικά άρρωστου ατόμου είχε ως αποτέλεσμα την προαγωγή της θεραπευτικής μεταχείρισης του έναντι της σκληρής τιμωρίας. Ειδικά όσον αφορά την παραβατικότητα ανηλίκων ο τρόπος αντιμετώπισης της βασιζόταν εξαρχής όπως έχει προαναφερθεί στο ιατρικό μοντέλο προσέγγισης. Στα πλαίσια αυτά το έγκλημα άρχισε να γίνεται αντιληπτό όχι ως ένα ηθικό, πολιτικό κοινωνικό ή οικονομικό ζήτημα αλλά ως ένα ιατρικό και επιστημονικό ζήτημα και ο πλέον κατάλληλος για τον έλεγχο του ήταν ο ειδικός ο οποίος στα πλαίσια της γνώσης του έκανε διάγνωση και πρότεινε την κατάλληλη θεραπεία⁶⁴⁷. Η μετατροπή της παραβατικότητας σε ασθένεια άνοιξε νέους ορίζοντες για τον έλεγχο και την πρόληψή της. Το θεραπευτικό μοντέλο αντιμετώπισης της παραβατικότητας δεν προώθησε μόνο την θεραπευτική παρέμβαση στα πλαίσια της αντιμετώπισης του χαρακτηρισμένου παραβάτη αλλά και μια προληπτική στρατηγική βασισμένη κυρίως σε βίο-ιατρικά μέτρα.

Το βίο-ιατρικό μοντέλο πρόληψης της παραβατικότητας βασίζεται στην υπόθεση ότι η προϋπάρχουσα αιτία της εγκληματικής συμπεριφοράς υπάρχει στο υποκείμενο και μπορεί να αναγνωριστεί πριν την εκδήλωση της παραβατικότητας και άρα να αντιμετωπιστεί με την κατάλληλη ανάλογα με την αιτία παρέμβαση⁶⁴⁸. Στα πλαίσια αυτά στόχος είναι ο εντοπισμός του προ-συμπτωματικού επικίνδυνου υποκειμένου με βάση τα βίο-ψυχολογικά χαρακτηριστικά του και η κατάλληλη μεταχείριση του ώστε να αποφευχθεί η εκδήλωση εγκληματικών συμπεριφορών.

Το βίο-ιατρικό αυτό μοντέλο πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων εμφανίστηκε ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα με την εμφάνιση των ευγονικών θεωριών και μεθόδων, οι οποίες στόχευαν στον εντοπισμό του επικίνδυνου παραβάτη με βάση τα κληρονομικά και διανοητικά χαρακτηριστικά του ανεξάρτητα από την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς, στοχεύοντας στον έλεγχο και την καταστολή όλων των επικίνδυνων τάξεων (φτωχοί, μετανάστες, εγκληματίες, κ. α). Υπό την επέλαση αυτών των θεωριών ένα μεγάλο ποσοστό παιδιών, όπως έχει προαναφερθεί στο σχετικό κεφάλαιο, κρίθηκαν ως νοητικά καθυστερημένα και η ιατρική λύση που προτεινόταν ήταν η στείρωση. Οι ιατρικές αυτές λύσεις θεσμοποιήθηκαν μάλιστα και νομικά το 1927 από το Ανώτατο δικαστήριο της Αμερικής με τη συνταγματική επιβολή της κύρωσης για την στείρωση των νοητικά καθυστερημένων στο *Buck v Bell*⁶⁴⁹. Κύριος στόχος αυτών των πρακτικών ήταν όλες οι κατώτερες τάξεις (φτωχοί, αλήτες, κ.α)

⁶⁴⁷ Ο.π σελ 337

⁶⁴⁸ Katz Janet and Abel Charles F (1984), σελ 239

⁶⁴⁹ Βλ Katz and Abel (1984) σελ 231

ακόμη και ορφανά παιδιά⁶⁵⁰ .Στα πλαίσια αυτά από το 1927-1972 στερήθηκαν 8.000 άτομα στη Βιρτζίνια και 20.000 στην Καλιφόρνια⁶⁵¹ .

Στη σύγχρονη εποχή ,η ανάπτυξη ολοένα και περισσότερων βίο-ψυχολογικών μελετών που στοχεύουν στον εντοπισμό του προ-συμπτωματικού επικίνδυνου ατόμου (στα πλαίσια της πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας) μέσα από τη χρήση ιδιαίτερα εξελιγμένων μεθόδων όπως το εγκεφαλογράφημα ,οι γενετικές έρευνες οι βιοχημικές εξετάσεις , τα τεστ νοημοσύνης και τα τεστ προσωπικότητας, έχουν οδηγήσει στην ανάπτυξη απόψεων και φόβων ότι η νέα βίο -εγκληματολογία μπορεί να αποτελεί μια νέα ευγονική⁶⁵². Ωστόσο σύμφωνα με τον Rose(2000) η νέα βιολογία ελέγχου δεν έχει στόχο όπως οι ευγονικές μέθοδοι την εξόντωση και την μείωση συγκεκριμένων υποπληθυσμών με στόχο την διαφύλαξη του παραδοσιακού τρόπου ζωής και της αριστοκρατικής τάξης ,αλλά στοχεύει σε κάθε άτομο και συνδέεται με το νέο σενάριο του ελέγχου του εγκλήματος στα πλαίσια της δημόσιας υγείας⁶⁵³ .Οι νέες αυτές πολιτικές έχουν ως στόχο την αναγνώριση, τη μεταχείριση και τη θεραπεία ατόμων όπου ο κίνδυνος θεωρείται μεγάλος. Στα πλαίσια αυτής της νέας λογικής σύμφωνα με τον Rose(2000)η αντιμετώπιση του εγκλήματος μέσα από την εφαρμογή βιολογικών και ψυχολογικών εφαρμογών σε κάθε άτομο που θεωρείται βιοψυχολογικά επικίνδυνο ,νομιμοποιείται όχι στα πλαίσια του νόμου και της τάξης όπως στα πλαίσια της ευγονικής, αλλά με το πρόσχημα της προστασίας των κανονικών ανθρώπων από τους κινδύνους που απειλούν την ασφάλεια και την ικανοποίησή τους⁶⁵⁴.

Ωστόσο πίσω από τη θεραπευτική φύση των πρακτικών αυτών και το πρόσχημα της προστασίας της δημόσιας ασφάλειας επιτελούνται και πάλι πολιτικές και κοινωνικές λειτουργίες προωθώντας τον κοινωνικό έλεγχο και την καταστολή υπό το πρόσχημα της θεραπείας . Όπως επισημαίνουν οι Katz and Abel(1984) “οι νέες βιολογικές θεωρίες και οι μέθοδοι αντιμετώπισης του εγκλήματος αποτελούν μια συνέχεια των παλαιότερων θεωριών και μεθόδων κοινωνικού έλεγχου” και “μπορεί η επιστημονική εξήγηση του εγκλήματος να έχει αλλάξει και οι προτεινόμενες ιατρικές λύσεις να έχουν ακόμα πιο τρομερές συνέπειες αλλά οι υποβόσκουσες υποθέσεις και αξίες έχουν παραμείνει πρακτικά οι ίδιες[.....]”οι μέθοδοι αυτοί έχουν ως στόχο την τοποθέτηση της αιτίας της αντικοινωνικής συμπεριφοράς μέσα στο υποκείμενο ώστε να επιβεβαιώσουν το status quo και να εξηγήσουν τις αποτυχίες του⁶⁵⁵. Συνεπώς η εφαρμογή των βίο-ψυχολογικών και ιδιαίτερα βίο-ιατρικών πρακτικών για την πρόληψη της παραβατικότητας στη σύγχρονη εποχή όπως και στα πλαίσια της ευγονικής είναι συνδεδεμένη με πολιτικές στρατηγικές ,αποτελώντας αυτό που ο

⁶⁵⁰ Ό.π

⁶⁵¹ Ό.π σελ 232

⁶⁵² - Duster Troy :Genetics ,Race and Crime :Recurring Seduction to a False Precision , in Billings (ed) DNA on Trial: Genetic Identification and Criminal Justice , pp 129-40. Plainview, NY: Cold Spring Harbor Laboratory Press, 1992 στο Rose (2000) σελ 8

Horgan John : ‘Eugenics Revisited’, Scientific American June :92-100 στο Rose (2000) σελ 8

- Allen Garland E: Is a New Eugenics Afoot? Science, New Series, Vol. 294, No. 5540 (Oct. 5, 2001), pp. 59+61

⁶⁵³βλ Rose (2000) σελ 7

⁶⁵⁴ Ό.π

⁶⁵⁵ βλ Katz and Abel(1984) σελ 227

Foucault ονόμασε βιοπολιτική δηλαδή τον μαζικό έλεγχο των ανθρώπων μέσα από τον έλεγχο των ζωτικών λειτουργιών της ίδιας της ανθρώπινης ύπαρξης⁶⁵⁶ .

Η αναζωπύρωση των βίο-ιατρικών λύσεων της παραβατικότητας ανηλίκων ειδικότερα και του εγκλήματος γενικότερα στη σύγχρονη εποχή σχετίζεται άμεσα με τις πολιτικές στρατηγικές και σκοπιμότητες .Σύμφωνα με την ανάλυση του Coleman(1974) η χρηματοδότηση των βίο-ιατρικών ερευνών διακόπηκε σε μία εποχή όπου τα ομοσπονδιακά χρήματα για την επιβολή του νόμου αυξήθηκαν⁶⁵⁷ . Έτσι στα πλαίσια της ανάγκης των ερευνητών για χρηματοδότηση και των κυβερνήσεων για λύσεις στο όλο και αυξανόμενο έγκλημα δημιουργήθηκε μια "ανίερη συμμαχία" μεταξύ τους⁶⁵⁸ .Εκτός όμως από την παροχή εύκολων λύσεων για την αντιμετώπιση του εγκλήματος , η απόδοση των αιτιών της εγκληματικότητας στα βιοψυχολογικά χαρακτηριστικά του υποκειμένου και η αντιμετώπιση του μέσω θεραπευτικών μέτρων αποτελεί ένα τρόπο προστασίας της κυρίαρχης κοινωνικής τάξης αφού απομακρύνει την προσοχή από τις ελλείψεις των κοινωνικών και πολιτικών θεσμών και εστιάζει στα ελαττώματα του παραβάτη⁶⁵⁹ . Επιπλέον η βίο-ιατρική τεχνολογία υπόσχεται πιο ήπιες ,καλοπροαίρετες και αποτελεσματικές μεθόδους για την αντιμετώπιση του εγκλήματος σε σχέση με την αυστηρή και σκληρή τιμωρία⁶⁶⁰ δημιουργώντας την εντύπωση μιας πιο ανθρώπινης αντιμετώπισης αν και στην πραγματικότητα πρόκειται για μια μορφή κοινωνικού ελέγχου και καταστολής υπό τη μάσκα της θεραπείας .

Η κατασταλτική λειτουργία των μεθόδων αυτών είναι εμφανής στα πλαίσια των βίο-ιατρικών προγραμμάτων που προτείνονται και χρηματοδοτούνται ,τα οποία αφορούν την εφαρμογή βίο-ιατρικών τεχνολογιών και μεθόδων σε παιδιά και βρέφη στα πλαίσια ανάπτυξης ενός βίο-ιατρικού μοντέλου πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων ,με στόχο τον εντοπισμό του δυνάμενου εγκληματικού υποκειμένου και την επιβολή θεραπευτικών μέτρων για την αποτροπή της εκδήλωσης μελλοντικής παραβατικής συμπεριφοράς .Ήδη από τη δεκαετία του 70 έχουν προταθεί βίο-ιατρικά προγράμματα πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων στις ΗΠΑ όπως αυτό του Arnold Hutschnercker που είχε ως αντικείμενο την χρωμοσωματική και ψυχολογική εξέταση παιδιών ηλικίας έξι ετών και τη μαζική συγκέντρωση αυτών που εμφάνιζαν χρωμοσωμικές και ψυχολογικές ανωμαλίες σε κατασκηνώσεις με στόχο την κοινωνικοποίησή τους . Ωστόσο το πρόγραμμα αυτό απορρίφθηκε όχι λόγω ηθικών λόγων όπως θα ήταν αναμενόμενο αλλά επειδή ήταν ανέφικτη η πραγματοποίησή του σε εθνικό επίπεδο εκείνη τη στιγμή⁶⁶¹ . Παρόλα αυτά άλλα προγράμματα τα οποία στηρίζονταν επίσης στο ανυπόστατο επιστημονικά σενάριο του παραβάτη με ΧΥΥ ανωμαλία και περιλάμβαναν χρωμοσωματική εξέταση χρηματοδοτήθηκαν και εφαρμόστηκαν τόσο σε καταστήματα κράτησης ανηλίκων και στα γκέτο των Αφρο-Αμερικανών όπως αυτό που διεξήγαγε το John Hopkins University το 1970⁶⁶² , όσο

⁶⁵⁶ Rose N.: "The politics of life itself ", Theory of Culture Society , 2001;18;1, σελ 1

⁶⁵⁷ Coleman Lee S.: Perspectives on the Medical Research of Violence ,Amer.J. Orthopsychiat. 44(5), October (1974), σελ 675

⁶⁵⁸ Ό.π

⁶⁵⁹ Ό.π

⁶⁶⁰ Βλ Nassi Alberta J. and Abramowitz Stephen (1976), σελ 592

⁶⁶¹ Βλ Moran Richard (1978) σελ 347

⁶⁶² Βλ Coleman . L.(1974) σελ 677

και σε νεογέννητα αγόρια όπως το πρόγραμμα που διεξήχθη στο Boston Hospital το 1968-1975⁶⁶³ Στα πλαίσια μάλιστα του τελευταίου αυτού προγράμματος αν και το τμήμα που αφορούσε τον προσυμπτωματικό έλεγχο για ΧΥΥ και ΧΧΥ ανωμαλίες διακόπηκε πρόωρα λόγω διαμαρτυριών, οι ερευνητές εφάρμοσαν τα περεταίρω τμήματα του προγράμματος που περιελάμβαναν την επίσκεψη στους γονείς των παιδιών που είχαν διαγνωσθεί χρωμοσωματικές ανωμαλίες, τρεις φορές το χρόνο ώστε να καταγράψουν μια πλήρη περιγραφή της συμπεριφοράς των γιων τους και να υποβάλλουν το παιδί σε ψυχολογική εξέταση. Μάλιστα η έρευνα περιελάμβανε και την συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου από τους δασκάλους για την αξιολόγηση της σεξουαλικής και επιθετικής συμπεριφοράς των παιδιών ενώ περιελάμβανε και θεραπευτική παρέμβαση η οποία αφορούσε την ενημέρωση των γονιών σχετικά με την ύπαρξη χρωμοσωματικής ανωμαλίας και την παροχή συμβουλών για την κατάλληλη μεταχείρισή του παιδιού. Στα πλαίσια αυτά διαφαίνεται πως οι βιο-ψυχολογικές θεωρίες και οι παρεμβάσεις που στηρίζονται σε αυτές εξυπηρετούν πολιτικές στρατηγικές για τον εντοπισμό των υποτιθέμενων υποψήφιων ανήλικων δραστών στα πλαίσια του κοινωνικού ελέγχου με βάσει υποτιθέμενα και επιστημονικά αυθαίρετα κριτήρια επικινδυνότητας. Ωστόσο οι μελέτες σαν και αυτές δεν λαμβάνουν υπόψη τους ότι η πιθανή εκδήλωση επιθετικής και σεξουαλικά αποκλίνουσας συμπεριφοράς μπορεί να οφείλεται στις επιδράσεις του στιγματισμού των παιδιών και όχι σε βιολογικές αιτίες όπως η χρωμοσωμική ανωμαλία.

Κάποια όμως από τα βίο-ψυχολογικά αυτά όμως προγράμματα δεν περιορίζονται μόνο στον εντοπισμό και τον έλεγχο της συμπεριφοράς του υποτιθέμενου επικίνδυνου ατόμου μέσα από τεχνικές κοινωνικοποίησης ή εκπαίδευσης των γονιών ως προς το χειρισμό των παιδιών τους αλλά περιλαμβάνουν και ιδιαίτερα επίπονες και επικίνδυνες μεθόδους που υπό το πρόσχημα της θεραπείας δρουν κατασταλτικά και εστιάζουν σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού όπως οι πολιτισμικές μειονότητες και οι κατώτερες κοινωνικές τάξεις αποτελώντας απόδειξη των πολιτικών και κοινωνικών σκοπιμοτήτων που εξυπηρετούν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα προγράμματα πρωτοβουλίας για την αντιμετώπιση της βίας που άρχισαν να εφαρμόζονται ήδη από τη δεκαετία του 1970 στις ΗΠΑ και εστίαζαν κυρίως σε πολιτισμικές μειονότητες και χαμηλές κοινωνικοοικονομικές τάξεις. Στα τέλη του 1960 η ομοσπονδιακή κυβέρνηση άρχισε να εφαρμόζει ένα μαζικό πρόγραμμα βίο-ιατρικού ελέγχου της βίας το οποίο βασιζόταν σε γενετικές και βιολογικές θεωρίες του εγκλήματος, σε προσπάθειες για πρώιμη αναγνώριση και πρόβλεψη και σε σχέδια για προγράμματα τροποποίησης της συμπεριφοράς σε ελεγχόμενες εγκαταστάσεις, ενώ εστίαζε κυρίως στον έλεγχο των νέων Αφρο-Αμερικανών ανδρών οι οποίοι εκείνη την εποχή είχαν συσχετιστεί με το συνολικό κίνδυνο της εξέγερσης και του κοινωνικού χάους⁶⁶⁴. Στα πλαίσια μάλιστα αυτών των πρωτοβουλιών χρησιμοποιούνταν μάλιστα και ιδιαίτερα επώδυνες και επικίνδυνες τακτικές όπως νευροχειρουργικές επεμβάσεις σε πεντάχρονα υπερκινητικά και επιθετικά παιδιά αφρικανοαμερικανικής καταγωγής τα οποία βρισκόνταν σε ένα ίδρυμα για άτομα με μαθησιακές δυσκολίες. Οι τακτικές αυτές αφορούσαν την

⁶⁶³ Roblin Richard :The Boston XYY Case :Hastings Center Report ,Hastings on the Hudson :Institute of Society ,Ethics and The Life Science pp 5-8 στο Moran Richard (1978) σελ 347

⁶⁶⁴ Βλ Breggin and Breggin (1993) σελ 64

εμφύτευση ηλεκτροδίων για πολλαπλές πρήξεις του εγκεφαλικού ιστού⁶⁶⁵. Ένα πιο σύγχρονο πρόγραμμα για την πρόληψη της βίας το οποίο είχε ως στόχο τον μαζικό εντοπισμό και τη θεραπεία νεαρών παιδιών με υποτιθέμενες γενετικές και βιοχημικές προδιαθέσεις για εκδήλωση βίας ήταν αυτό που πρότεινε και σχεδίασε ο ψυχίατρος και διευθυντής του National Institute of Mental Health Frederick Goodwin το 1992. Το πρόγραμμα αυτό στόχευε στον εντοπισμό 100,000 παιδιών που θα παρουσίαζαν γενετικές και βιοχημικές προδιαθέσεις για την ανάπτυξη βίαιης συμπεριφοράς και η θεραπευτική τους αντιμετώπιση περιελάμβανε τροποποίηση της συμπεριφοράς σε επιλεγμένες οικογένειες, ειδικά στρατόπεδα ημέρας για παιδιά με δύσκολα περιβάλλοντα και αναφορές σε ψυχιάτρους και νευρολόγους ενώ σε περίπτωση ανίχνευσης βιοχημικών ανωμαλιών θα εφαρμοζόταν φαρμακοθεραπεία⁶⁶⁶. Το πρόγραμμα αυτό ουσιαστικά στόχευε σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες καθώς επικεντρωνόταν στα παιδιά που προέρχονταν από τις περιοχές που Goodwin χαρακτήριζε ως "αστικές περιοχές υψηλής επίδρασης". Στα πλαίσια αυτά οι ομάδες στόχοι του προγράμματος αυτού περιλάμβαναν παιδιά από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα και μόρφωση, παιδιά από μονογονεϊκές οικογένειες οι οποίες στην πλειοψηφία τους ήταν Αφρό-Αμερικανικής και σε κάποιες περιοχές Ισπανό-Αμερικανικής καταγωγής⁶⁶⁷.

Όπως γίνεται αντιληπτό, στόχος όλων αυτών των πρωτοβουλιών για την πρόληψη της βίας είναι η μαζική καταστολή μέσω της φαρμακοθεραπείας, των νευροχειρουργικών μεθόδων και του εγκλεισμού σε νοσοκομεία και ψυχιατρικά ιδρύματα ενός μεγάλου αριθμού παιδιών που κρίνονται ως υποψήφιοι παραβάτες στα πλαίσια υποτιθέμενων κριτηρίων επικινδυνότητας και με τη πρόφαση της θεραπείας. Πρόκειται για τις μορφές κοινωνικού ελέγχου που ο Stephan Chorover (1973) ονομάζει ψυχοτεχνολογία (psychotechnology)⁶⁶⁸. Ήδη κάθε χρόνο στις ΗΠΑ χορηγούνται αμφεταμίνες και μεθυλφαινιδάτη σε ένα εκατομμύριο μαθητές για να ελέγξουν την υπερκινητικότητα (η οποία όπως έχει προαναφερθεί θεωρείται άμεσα συνδεδεμένη με την εκδήλωση παραβατικότητας) καθώς και άλλα φάρμακα όπως το Prozac⁶⁶⁹ ενώ 10.000 παιδιά κάθε χρόνο εγκλείονται σε νοσοκομεία⁶⁷⁰. Στα πλαίσια αυτά είναι εμφανής ο κατασταλτικός ρόλος των θεραπευτικών μέτρων που μάλιστα εφαρμόζονται σε παιδιά που δεν έχουν εκδηλώσει καν ακόμα εγκληματικές πράξεις με το πρόσχημα της επικινδυνότητας. Μιας επικινδυνότητας που όπως έχει επισημανθεί βασίζεται σε ψευδοεπιστημονικές εξηγήσεις και σε σενάρια όχι επιστημονικώς αποδεδειγμένα. Ωστόσο, οι προληπτικές λύσεις θα έπρεπε να επικεντρώνονται στην εκπλήρωση των βασικών αναγκών των παιδιών μέσα από τη βελτίωση της οικογένειας του σχολείου και της κοινωνίας ή σε πρακτικές όπως η μείωση των όπλων που θα περιόριζαν πολύ την εκδήλωση βίαιων πράξεων, και όχι σε προβλέψεις της παραβατικότητας που βασίζονται σε εγκεφαλογραφήματα, γενετικούς ελέγχους και νευροχημικές εξετάσεις και στην επιβολή θεραπευτικών

⁶⁶⁵ Breggin, P. (1975) Psychosurgery for political purposes. *Duquesne Law Review*, 13, 841-862 στο Breggin and Breggin (1993) σελ 64

⁶⁶⁶ Βλ Breggin and Breggin (1993) σελ 60

⁶⁶⁷ Allen Garland (1999) σελ 2

⁶⁶⁸ Βλ Chorover S. (1973) στο Conrad Peter and Schneider Joseph W.: *Deviance and Medicalization: From Badness to Sickness*, Temple University Press, 1992, σελ 250

⁶⁶⁹ Βλ Allen Garland (1999) σελ 3

⁶⁷⁰ Breggin, P. *Beyond conflict: From self-help and psychotherapy to peacemaking*. New York: St Martin's Press, 1992 όπως αναφέρεται στο Breggin and Breggin (1993), σελ 63

μέτρων τα οποία στην πραγματικότητα είναι μερικές φορές πιο σκληρά και πιο απάνθρωπα από την τιμωρία. Όπως επισημαίνουν όμως οι Katz και Abel το να καταστέλλεις παρά να αλλάξεις είναι μια παλιά ιδέα που ποτέ δεν φθείρεται⁶⁷¹. Μόνο που στη σύγχρονη εποχή η καταστολή και ο κοινωνικός έλεγχος λαμβάνουν τη μορφή της θεραπείας. Μιας θεραπείας που παραβιάζει τα ατομικά δικαιώματα των παιδιών και αποσπά την προσοχή από τις πραγματικές λύσεις για την παραβατικότητα, οι οποίες βρίσκονται στις κοινωνικές και πολιτικές συνιστώσες στις οποίες είναι ενσωματωμένη, επιτελώντας παράλληλα λειτουργίες κοινωνικού και ταξικού ελέγχου όλων των επικίνδυνων ατόμων και ομάδων (π.χ μαύρους, φτωχούς). Συνεπώς οι μέθοδοι αυτοί πρόληψης και ελέγχου της παραβατικότητας αποτελούν αυτό οι Katz και Abel(1984) ονομάζουν "ιατρικοποίηση της καταστολής" δηλαδή τη χρήση των ιατρικών θεσμών και ιδεολογιών για τον έλεγχο ή τη θεραπεία ατόμων για κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς λόγους⁶⁷².

Η χρήση των βίο-ιατρικών αυτών πρακτικών και προσεγγίσεων για τον έλεγχο της παραβατικότητας σε συνδυασμό με την ολοένα και μεγαλύτερη ανάπτυξη των βιοτεχνολογιών δημιουργούν ανησυχίες όχι μόνο για το παρόν αλλά και σε σχέση με τη χρήση των τεχνολογιών αυτών στο μέλλον. Έστω και αν η παρούσα μορφή των βίο-ιατρικών παρεμβάσεων για τον έλεγχο του εγκλήματος δεν είναι τόσο ακραία όσο οι ευγονικές μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν στα πλαίσια του προγράμματος της ψυχικής υγιεινής των Ναζί, η χρησιμοποίηση βίο-ιατρικών μεθόδων για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων μπορεί να οδηγήσει σε ένα νέο είδος ευγονικής. Σύμφωνα με τον Troy Duster (1991)⁶⁷³ η τάση να δίνουμε βίο-ιατρικές λύσεις σε κοινωνικά προβλήματα οδηγεί στην επιστροφή των ευγονικών από την πίσω πόρτα ". Ήδη αντιμετωπίζουμε ένα άλλο είδος ευγονικής μέσα από τον αναπαραγωγικό καταναλωτισμό που αφορά τις απαιτήσεις των ατόμων και των οικογενειών για γενετική συμβουλευτική, γενετικό προ-συμπτωματικό έλεγχο και την επιλεκτική έκτρωση στα πλαίσια της αναζήτησης του τέλει παιδιού⁶⁷⁴. Αν στο μέλλον είναι δυνατόν να προβλεφθεί ποια έμβρυα θα εξελιχτούν σε εγκληματίες όπως θέτει εύστοχα το ζήτημα η Rafter(1997)⁶⁷⁵ ποια θα είναι η στρατηγική πρόληψης; Όλα αυτά τα ζητήματα χρήζουν προσοχής τόσο από τους επιστήμονες όσο και από τους πολίτες ώστε να αποφευχθεί ένα νέο κύμα ευγονικής έστω και με διαφορετική μορφή αλλά το ίδιο επίπονο.

5.3 Ο αντίκτυπος των βιοψυχολογικών θεωριών στην αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη στα πλαίσια του συστήματος της δικαιοσύνης ανηλίκων :θεραπεία ή καταστολή

Ιστορικά η φιλοσοφία της αντιμετώπισης του ανήλικου παραβάτη στα πλαίσια της λειτουργίας του δικαστηρίου ανηλίκων, βασιζόταν στη θεραπεία και την

⁶⁷¹ Katz and Abel (1984) σελ 228

⁶⁷² ό.π

⁶⁷³ Bielski, V. (1992, 15 July) Mean genes. *SF [San Francisco] Weekly*, 12 όπως αναφέρεται στο *Breggin and Breggin (1993) σελ 65*

⁶⁷⁴ Βλ Rose (2000) σελ 23

⁶⁷⁵ Βλ Rafter(1997) σελ 240

αναμόρφωση ενώ υποβάθμιζε την τιμωρία⁶⁷⁶. Σημαντικό ρόλο στην θεραπευτική αυτή προσέγγιση της αντιμετώπισης του παραβάτη έπαιξε η ντετερμινιστική θεώρηση του εγκλήματος που άρχισε να αναπτύσσεται στα πλαίσια της θετικιστικής εγκληματολογίας, σύμφωνα με την οποία το έγκλημα δεν είναι προϊόν της ελεύθερης βούλησης του ατόμου αλλά των κοινωνικών ,βιολογικών και ψυχολογικών παραγόντων που επιδρούν πάνω σ' αυτό και καθορίζουν τη συμπεριφορά του.

Αρχικά ,στα τέλη του 19^{ου} αιώνα η παραβατικότητα των ανηλίκων ερμηνευόταν με βάση τον κοινωνικό θετικισμό που τη θεωρούσε ως απόρροια των δυσμενών κοινωνικών συνθηκών που προκάλεσαν η αστικοποίηση και η εκβιομηχάνιση⁶⁷⁷. Υπό αυτό το πρίσμα θεώρησης , η παραβατικότητα δεν παρουσιαζόταν ως ελεύθερη επιλογή του παιδιού αλλά ως προϊόν των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών με αποτέλεσμα η τιμωρία να θεωρηθεί από τους προοδευτικούς μετασχηματιστές (child savers) ως μια άτοπη μέθοδος παρέμβασης της πολιτείας ,η οποία δε θα εξυπηρετούσε στην αποτροπή εκδήλωσης της παραβατικότητας στο μέλλον⁶⁷⁸. Έτσι άρχισε να προάγεται ως λύση η επανόρθωση του ανήλικου παραβάτη και όχι η τιμωρία του.

Η ανάπτυξη της ψυχολογικής και της ψυχιατρικής προσέγγισης των προβλημάτων συμπεριφοράς στις αρχές του 20^{ου} αιώνα επηρέασε επίσης την λειτουργία της δικαιοσύνης ανηλίκων και μετατόπισε την προσοχή από τους κοινωνικούς στους ψυχολογικούς κυρίως παράγοντες . Σύμφωνα με αυτές τις θεωρήσεις ο παραβάτης δεν είναι πλήρως υπεύθυνος για τις πράξεις λόγω του νεαρού της ηλικίας του ενώ η συμπεριφορά του μπορεί να αλλάξει μόνο μέσα από την θεραπεία⁶⁷⁹. Στα πλαίσια αυτά οι ψυχολόγοι θεωρήθηκαν ως αρμόδιοι να τοποθετήσουν τη βάση για την παρέκκλιση στο μυαλό του παιδιού και να αλλάξουν την τάση για την παραβατικότητα με την ίδια ευκολία που οι γιατροί διαγίνωσκαν τη σωματική αρρώστια⁶⁸⁰. Η εξάρτηση από την ψυχολογική εκτίμηση και τη μέτρηση για την επιβολή της κατάλληλης ποινής "προμήθευσε τα δικαστήρια ανηλίκων με μια δυνατή θεραπευτική λογική ,νομιμοποίησε τη διακριτική τους διαδικασία και επιπλέον τα μόνωσε πίσω από μια επίφαση του επαγγελματισμού και της τεχνογνωσίας"⁶⁸¹. Έκτοτε η ψυχιατρική και ψυχολογική εκτίμηση του ανήλικου παραβάτη είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις ποινικές διαδικασίες με στόχο την απόφαση για την άρση καταλογισμού του παραβάτη και την παραπομπή του σε κάποιο θεραπευτικό κατάστημα ή την αξιολόγηση της επικινδυνότητας και της δυνατότητας θεραπείας.

Η ψυχιατρική και ψυχολογική θεώρηση του παραβάτη αποτέλεσαν τη βάση για την εμφάνιση του ιατρικού μοντέλου μεταχείρισης του παραβάτη. Το μοντέλο αυτό βασίζεται στις υποθέσεις ότι υπάρχει ένας συγκεκριμένος παράγοντας ο οποίος

⁶⁷⁶ Reppucci, N. D., & Crosby, C. A. (1993). Law, psychology, and children: Overarching issues. *Law and Human Behavior*, 17, 1-10 όπως αναφέρεται στο Tate ,Reppucci and Mulvey ;Violent Juvenile Delinquents :Treatment Effectiveness and Implications for Future Action, *American Psychologist* , Vol. 50(1995). No. 9. 777-781, σελ 777

⁶⁷⁷ Βλ Shichor David (1983) ,σελ 62

⁶⁷⁸ Ryerson, Ellen": *The Best-Laid Plans: America's Juvenile Court Experiment* (New York: Hill and Wang, 1978),σελ 27-32 όπως αναφέρεται στο Ells (2005) σελ 163

⁶⁷⁹ Βλ Taylor ,Walton ,Young(1973)

⁶⁸⁰ Βλ Ells (2005) σελ 164

⁶⁸¹ Βλ Feld B.C. ; *Bad Kids* , Oxford University Press, New York ,1999 σελ 71 όπως αναφέρεται στο Ells (2005) σελ 164

συντελεί στη διάπραξη μιας γκάμας αδικημάτων που κυμαίνονται από μικρά μέχρι πολύ σοβαρά ,ενώ για την αποτροπή των πράξεων αυτών και τη μετατροπή του ατόμου σε ένα ευυπόληπτο πολίτη είναι απαραίτητη η παρέμβαση⁶⁸² . Υπό την επίδραση αυτού του μοντέλου η κλασική θεώρηση ότι η ποινή πρέπει να ταιριάζει στο έγκλημα έδωσε τη θέση της στη θετικιστική θεώρηση ότι η ποινή πρέπει να ταιριάζει στον εγκληματία⁶⁸³ προωθώντας τη θεραπευτική μεταχείριση του παραβάτη ανάλογα με τις ανάγκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του . Η παραβατικότητα υπό το πρίσμα αυτής της θεώρησης αποτελούσε πλέον ιατρικό και επιστημονικό πρόβλημα και αρμόδιοι να την ελέγξουν ήταν οι εξειδικευμένοι ιατρικά επιστήμονες .Στα πλαίσια αυτά άρχισε να αναδύεται όπως επισημαίνει ο Kittrie(1971)η “θεραπευτική κοινωνία”⁶⁸⁴ .

Δραματική συνέπεια της επίδρασης του ιατρικού μοντέλου στις πρακτικές του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων ήταν η δημιουργία σε χώρες όπως οι ΗΠΑ ιατρικά προσδιορισμένων δομών με τη μορφή διαγνωστικών ή θεραπευτικών κέντρων ,κλινικών και ψυχιατρικών μονάδων που είχαν ως στόχο την φροντίδα των παιδιών που είχαν διαπράξει εγκληματικές πράξεις αλλά και άλλων παιδιών με προβλήματα συμπεριφοράς⁶⁸⁵ .Η φιλοσοφία που χαρακτήριζε τις δομές αυτές ήταν ότι το σώμα του παραβάτη ,το νευρικό του σύστημα ,ο εγκέφαλός του ,τα εγκεφαλικά του κύματα και το μυαλό του έπρεπε να ελεγχθούν ώστε να γίνουν κατανοητές οι αιτίες της παραβατικότητας του και να θεραπευτεί⁶⁸⁶ .Η πρώτη δομή στην οποία εφαρμόστηκε αυτό το μοντέλο ,ήταν Ψυχοπαθητικό Ίδρυμα ανηλίκων που ιδρύθηκε το 1909 στο Chicago με στόχο τη μελέτη των υποβάθρων των παραβατών που θα εκδικάζονταν από το δικαστήριο. Το ίδρυμα αυτό, υπό τη διοίκηση του Healy,ο οποίος ήταν θερμός υποστηρικτής της μελέτης και της θεραπείας του ατόμου ,εστίαζε στην εκτίμηση του παραβάτη πριν την εκδίκαση του εξετάζοντας τις ψυχικές και σωματικές μειονεξίες του ,το οικογενειακό περιβάλλον και το περιβάλλον της γειτονιάς τους καθώς και τα ψυχιατρικά και ιατρικά ιστορικά των προγόνων του⁶⁸⁷ . Τα μοντέλο της κλινικής καθοδήγησης που αναπτύχθηκε στα πλαίσια αυτού του ινστιτούτου εξαπλώθηκε στη συνέχεια σε όλες τις ΗΠΑ με την ίδρυση περισσότερων από 232 κλινικές καθοδήγησης των παιδιών μέχρι το 1931⁶⁸⁸ . Με τη δημιουργία όλων αυτών των δομών, η παραβατικότητα άρχισε να αντιμετωπίζεται πλέον ως μια ψυχική ή σωματική ασθένεια με αποτέλεσμα να εφαρμόζονται οι κατάλληλες μέθοδοι για την ίαση της .

Αν και η θεραπεία φαίνεται ως μια ανθρωπιστική προσέγγιση της παραβατικότητας ένα μεγάλο μέρος των θεραπειών που βασίζονται στο βίο-ψυχολογικό μοντέλο και

⁶⁸² Rojeck, Dean J. “Twentieth Century Child-Savers: The Invention of Status Offenders,” (paper presented at the Annual Meeting of the American Society of Criminology, Philadelphia, 1979), p. 5 *όπως αναφέρεται στο* Shichor David (1983) σελ 62

⁶⁸³ Moran(1978) σελ 337

⁶⁸⁴ Βλ Kittrie N.: The right to be different :deviance and enforced therapy ,Batimore John Hopkins Press ,1971 στο Conrad Peter and Schneider Joseph W.(1992) σελ 222

⁶⁸⁵ Βλ Hakeem Michael (1958 a) σελ 82

⁶⁸⁶ Ο .π

⁶⁸⁷ Eddy Mark and Gribskov L.S : Juvenile Justice and Delinquency :Prevention in the United States :The Influence of Theories and Traditions on Policies and Practices , στο Gullotta ,Adams and Montemayor ,(1998),σελ 22-23

⁶⁸⁸ Gullotta ,Adams and Montemayor ,(1998) σελ 22-23

ιδιαίτερα στο βίο-ιατρικό ,είναι ισοδύναμες της καταστολής και ίσως μάλιστα με χειρότερες συνέπειες από αυτές της ποινής .Η ιστορία του ποινικού συστήματος έχει δείξει ότι υπό τη σημαία του ανθρωπισμού πραγματοποιήθηκαν οι στερήσεις των ψυχικά ασθενών ,των επιληπτικών σεξουαλικών παραβατών ,των συφιλιδικών ,των εκφυλισμένων και όλων των υποτιθέμενων κληρονομικά γεννημένων εγκληματιών , ενώ χρησιμοποιήθηκαν πρακτικές όπως οι λοβοτομές ,το ηλεκτροσόκ και η προληπτική φυλάκιση ως ποινικά υποκατάστατα⁶⁸⁹. Ο ορισμός της παραβατικότητας ανηλίκων με ιατρικούς όρους έχει ως αποτέλεσμα την εφαρμογή του ιατρικού ελέγχου ο οποίος αν και υπό τη μορφή της θεραπείας επιτελεί κατασταλτικές και τιμωρητικές λειτουργίες . Ο ιατρικός έλεγχος της παραβατικότητας με το πρόσχημα της θεραπείας αφορά τη χρήση ενός συνόλου ψυχοτεχνολογιών “⁶⁹⁰ που περιλαμβάνουν ιατρικές και συμπεριφοριστικές τεχνολογίες οι οποίες προσπαθούν να αλλάξουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά του παραβάτη και να κανονικοποιήσουν τη συμπεριφορά του .

Μια από τις κλασσικές ιατρικές τεχνολογίες για τον έλεγχο των προβληματικών συμπεριφορών αποτελεί η φαρμακοθεραπεία .Η εμφάνιση των ψυχοδραστικών φαρμάκων στις αρχές του 50' για τη θεραπεία και τον έλεγχο της ψυχικής ασθένειας είχε ως αποτέλεσμα την εξάπλωση της χρήσης τους στον έλεγχο ενός εύρους αποκλίνουσων συμπεριφορών⁶⁹¹. Στα πλαίσια αυτά η φαρμακοθεραπεία άρχισε να εφαρμόζεται για την αντιμετώπιση προβλημάτων όπως η υπερκινητικότητα , οι ψυχικές διαταραχές ,οι νευροχημικές διαταραχές και τα νευρολογικά προβλήματα που θεωρείται ότι ευθύνονται για την εκδήλωση της βίαιης κυρίως παραβατικότητας ,με στόχο τη μείωση της. Στα πλαίσια αυτά χρησιμοποιούνται ψυχοδραστικά φάρμακα όπως αντιεπιληπτικά και αντιψυχωσικά για τη μείωση της βίας, τα οποία θεωρούνται αποτελεσματικά σε παραβάτες με επιληψία ή ψύχωση αντίστοιχα ⁶⁹² , διεγερτικά για ανήλικους παραβάτες με διαταραχή αγωγής και υπερκινητικότητα ⁶⁹³ καθώς και ουσίες όπως διφαινυλυδαντοΐνη για την μείωση της βίας σε έγκλειστους ανήλικους ⁶⁹⁴. Χωρίς να αμφισβητείται ότι η χορήγηση φαρμάκων μπορεί να έχει ανακουφιστικές συνέπειες σε άτομα με ψυχικές ή νευρολογικές ασθένειες , η χρήση τους για τη μείωση της παραβατικότητας στους ανήλικους αποτελεί μια μορφή συγκεκριμένου κοινωνικού ελέγχου και καταστολής υπό το πρόσχημα της θεραπείας .Όπως επισημαίνει ο Henry Lennard” τα ψυχοδραστικά φάρμακα ,ειδικά αυτά που χορηγούνται νομίμως κατόπιν ιατρικής συνταγής έχουν ως στόχο να αναχαιτίσουν τα άτομα από συμπεριφορές και εμπειρίες που δεν είναι συμπληρωματικές των απαιτήσεων του κυρίαρχου συστήματος”⁶⁹⁵ .

⁶⁸⁹ Moran R.(1978) σελ 38

⁶⁹⁰ Βλ Chorover (1973) όπως αναφέρεται Conrad Peter and Schneider Joseph W(1992) σελ 242

⁶⁹¹ Conrad Peter and Schneider Joseph W(1992) σελ 243

⁶⁹² Goldstein: Brain research and violent behavior. Arch. Neurol., 30: (1974) 1-34. όπως αναφέρεται στο Pincus Jonathan Hland. Tucker Gary J: Violence in Children and Adults :A Neurological View, American Academy of Child Psychiatry, 1978

⁶⁹³Βλ O'Shaughnessy, Roy J.(2004) σελ 16

⁶⁹⁴Lefkowitz, M.M. Effects of Diphenylhydantoin on disruptive behavior. Archives of General Psychiatry, 20(1969), pp. 643-651 στο Tolan Patrick and Guerra N. :What Works in Reducing Adolescent Violence: An Empirical Review of the Field, Center for the Study and Prevention of Violence, Institute of Behavioral Science University of Colorado, Boulder 3rd printing ,2002

⁶⁹⁵ Βλ Lennard Henry (1971) σελ 57 στο Conrad Peter and Schneider Joseph W(1992) σελ 250

Ένα άλλο μέτρο θεραπευτικής μεταχείρισης το οποίο προβλέπεται νομικά και στη χώρα μας, αφορά την παραπομπή των ανηλίκων που έχουν κριθεί ως ποινικά ακαταλόγιστοι σε θεραπευτικά καταστήματα ή θεραπευτικές δομές⁶⁹⁶. Αν και ο εγκλεισμός σε ψυχιατρικά ιδρύματα επιβάλλεται με το πρόσχημα της θεραπείας και όχι της τιμωρίας, στην πραγματικότητα αποτελεί όπως επισημαίνει η Τσαλίκου(1987) μια μορφή καλυμμένης τιμωρίας που συχνά μεταποιείται σε μορφή ασύστολης πράξης βίας⁶⁹⁷. Τα θεραπευτήρια αποτελούν ειδικά τμήματα κρατουμένων όπου οι ψυχασθενείς εγκληματίες κλείνονται σε αυστηρή απομόνωση για ένα αόριστο χρονικό διάστημα, η διάρκεια του οποίου εξαρτάται από τη πρόοδο και τα αποτελέσματα της θεραπείας. Στα πλαίσια αυτά οι ψυχικά ασθενείς στερούνται όχι μόνο την ελευθερία τους και τις υπηρεσίες ενός ψυχιατρικού νοσηλευτικού ιδρύματος αλλά και όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα που έχουν όλοι οι κοινοί κατάδικοι και ιδιαίτερα μια ολοκληρωμένη θεραπευτική αγωγή⁶⁹⁸. Βέβαια τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ένα κοινοτικό σύστημα φροντίδας των ανηλίκων παραβατών σε πολλές χώρες διεθνώς⁶⁹⁹ στα πλαίσια του οποίου παρέχονται θεραπευτικές υπηρεσίες σε δομές στην κοινότητα και όχι σε ιδρύματα. Ωστόσο στη χώρα μας συγκεκριμένα οι θεραπευτικές αυτές δομές είναι ελάχιστες⁷⁰⁰. Γενικά όμως φαίνεται να υπάρχει μια αντίσταση προς την ενίσχυση της θεραπείας του ανήλικου παραβάτη σε κοινοτικά πλαίσια από το σύστημα της δικαιοσύνης ανηλίκων στα πλαίσια της εντολής της δημόσιας ασφάλειας⁷⁰¹. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τις συνθήκες κράτησης στα θεραπευτικά καταστήματα, καταδεικνύει ότι απώτερος στόχος δεν είναι η θεραπευτική μεταχείριση και αναμόρφωση του ψυχικά ασθενούς παραβάτη μέσα από την παροχή αποτελεσματικών κοινοτικών ψυχοκοινωνικών θεραπευτικών υπηρεσιών αλλά η τιμωρία του και η καταστολή του μέσα από τον ψυχιατρικό εγκλεισμό. Εξάλλου η εξίσωση της ψυχικής ασθένειας με την επικινδυνότητα και άρα με τη πιθανότητα μελλοντικής εγκληματικής πράξης καθορίζει τον τρόπο μεταχείρισης του ψυχικά ασθενή σε παγκόσμιο επίπεδο⁷⁰² προωθώντας τον εγκλεισμό υπό το πρόσχημα της προστασίας της δημόσιας ασφάλειας.

Εκτός όμως τη φαρμακοθεραπεία και τον ψυχιατρικό εγκλεισμό που εντάσσονται στις ιατρικές τεχνολογίες, εφαρμόζονται και ένα σύνολο συμπεριφοριστικών τεχνολογιών για τον έλεγχο της παραβατικότητας στα πλαίσια του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων. Οι τεχνολογίες αυτές αφορούν τα προγράμματα τροποποίησης της συμπεριφοράς τα οποία άρχισαν να χρησιμοποιούνται ήδη από τις δεκαετίες του 50'-60' στα ιδρύματα κράτησης⁷⁰³ και τα οποία βασίζονται στις

⁶⁹⁶ Βλ Γιαννοπούλου, Τσομπάνογλου (2003)

⁶⁹⁷ Βλ Τσαλίκου(1987) σελ 27

⁶⁹⁸ Ο. π σελ 28

⁶⁹⁹-Young Gerald and Ferrari Pierre,: Designing Mental Health Services and Systems for Children and Adolescents: A Shrewd Investment (Ann Arbor, Mich.: Edwards Brothers, 1998); Mears David, "Critical Challenges in Addressing the Mental Health Needs of Juvenile Offenders," Justice Policy Journal 1 (2001): 41-61; όπως αναφέρεται στο Grisso (2008) σελ 155

-Burchard John, Bruns Eric, and Sara Burchard, : "The Wraparound Approach," in Community Treatment for Youth, edited by Barbara Burns and Kimberly Hoagwood (Oxford University Press, 2002), pp. 69-90, όπως αναφέρεται στο Grisso (2008) σελ 155

⁷⁰⁰ Βλ Γιαννοπούλου, Τσομπάνογλου (2003)

⁷⁰¹ Βλ Grisso (2008) σελ 50

⁷⁰² Βλ Τσαλίκου(1987) σελ 29

⁷⁰³ Βλ Shoemaker (2009) σελ 390

αρχές του συμπεριφορισμού σχετικά με την εφαρμογή της ανταμοιβής και της τιμωρίας για την αποφυγή ή την ενίσχυση μιας συμπεριφοράς .Οι συμπεριφοριστικές πρακτικές που εφαρμόζονται στους ανήλικους παραβάτες βασίζονται στη θετική ενίσχυση και αφορούν κυρίως τη μέθοδο των “συμβολικών οικονομιών “ οι οποίες αφορούν την παροχή ανταμοιβών για την επίδειξη καλής και κοινωνικά επιθυμητής συμπεριφοράς . Οι συμβολικές αυτές οικονομίες μπορεί να αφορούν είτε την παροχή χρημάτων και υλικών αγαθών είτε επιπλέον γεύματα ή επιπλέον ελεύθερο χρόνο ως ανταλλαγή για την καλή συμπεριφορά του ανηλίκου⁷⁰⁴ .Ωστόσο αν και το μοντέλο αυτό δε βασίζεται σε ιατρικά μέτρα καταστολής και ελέγχου αποτελεί και αυτό ένα μέσο ελέγχου της συμπεριφοράς του ανηλίκου με στόχο την επιβολή και την εκμάθηση της κοινωνικά επιθυμητής συμπεριφοράς . Το μειονέκτημα του συμπεριφοριστικού μοντέλου είναι ότι μπορεί να γίνει απάνθρωπο καθώς υποθέτει ότι το υποκείμενο μπορεί να ελεγχθεί μέσα από την εφαρμογή ψυχολογικών τεχνικών μειώνοντας έτσι την ικανότητα του ατόμου να αποφασίζει⁷⁰⁵ . Αν και στα πλαίσια της μεταχείρισης των ανηλίκων δε χρησιμοποιούνται τέτοια μέτρα ,ωστόσο εξαιτίας του χαρακτήρα του συμπεριφοριστικού μοντέλου δημιουργούνται ανησυχίες για πιθανή κακή χρήση του μοντέλου αυτού⁷⁰⁶ . Εξάλλου η χρήση συμπεριφοριστικών τεχνικών όπως η εφαρμογή ηλεκτρικών ρευμάτων στα γεννητικά όργανα παιδεραστών κρατουμένων ως αρνητική ενίσχυση για κάθε φορά που τους έδειχναν μια φωτογραφία ενός γυμνού παιδιού και αυτοί δεν ζητούσαν την αλλαγή της μέσα σε τρία δευτερόλεπτα ⁷⁰⁷,αποτελεί μια ένδειξη για την κακή και κατασταλτική χρήση της μεθόδου αυτής και αυξάνει τις ανησυχίες για πιθανή χρήση τέτοιων μεθόδων ακόμα και σε ανήλικους παραβάτες η επιθετικά παιδιά. Όπως αναφέρουν οι Brown et al (1977)στα πλαίσια της κριτικής του για τα συμπεριφοριστικά προγράμματα, “αυτά σε κάποια περιβάλλοντα έχουν σχεδιαστεί για να συντηρήσουν τον αυταρχικό έλεγχο και την πειθαρχία παρά να διδάξουν δεξιότητες που θα μπορούσαν να ωφελήσουν τους παραβάτες μόλις αφεθούν ελεύθεροι”⁷⁰⁸ .Συνεπώς ο συμπεριφορισμός αποτελεί επίσης μια μορφή ελέγχου και καταστολής της αποκλίνουσας συμπεριφοράς του παραβάτη που καταργεί την ελεύθερη βούλησή του και τον εκπαιδεύει να συμπεριφέρεται με τον κοινωνικά επιθυμητό τρόπο.

Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν οι πρακτικές της δικαιοσύνης ανηλίκων είναι άμεσα συνδεδεμένες με τη θεραπευτική μεταχείριση του δράστη αν και αυτή σε ένα μεγάλο βαθμό αποτελεί μια μέθοδο καταστολής και ελέγχου παρά ένα τρόπο επανόρθωσης του ανηλίκου .Ωστόσο το θεραπευτικό αυτό μοντέλο εγκαταλείφθηκε για κάποια χρόνια στις δεκαετίες 70’-80’ υπό την επίδραση των ερευνών αξιολόγησης που έδειχναν ότι τα προγράμματα αυτά δεν ήταν αποτελεσματικά οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι η επανόρθωση δεν είναι εφικτή και ότι “τίποτα δε λειτουργεί”⁷⁰⁹ καθώς και λόγω της εμφάνισης του νεοκλασικισμού και άλλων

⁷⁰⁴ Sanborn, Joseph B., Jr., and Anthony W. Salerno :The Juvenile Justice System: Law and Process. Los Angeles: Roxbury, 2005 σελ 479-480 όπως αναφέρεται στο Shoemaker (2009) σελ 390

⁷⁰⁵ Βλ Shichor D.(1983) σελ 69

⁷⁰⁶ Richard Quinney, *Criminology* Little, Brown, Boston ,1979 όπως αναφέρεται στο Shichor D.(1983) σελ 69

⁷⁰⁷ Cockerham 1975 , σελ 78 στο Conrad Peter and Schneider Joseph W(1992) σελ 233

⁷⁰⁸ Brown X Bertram S, Wienckowski Louis A. , and Stolz Stephanie B., “Behavior Modification: Perspective on a Current Issue,” in *The Sociology of Corrections*, Robert G. Leger and John R. Stratton, Eds. New York: Wiley, 1977, σελ 338 στο Shichor D.(1983) σελ 69

⁷⁰⁹ Martinson R.. What works? Questions and answers about prison reform. *The Public*

θεωρητικών ρευμάτων⁷¹⁰. Στα πλαίσια αυτά, προτεραιότητα του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων ήταν ο περιορισμός των ανηλίκων και η επιβολή αυστηρότερων ποινών⁷¹¹ και όχι η θεραπευτική μεταχείριση του δράστη. Παρόλα αυτά κατά τη δεκαετία του 90' το θεραπευτικό μοντέλο άρχισε να επανέρχεται σε χώρες όπως ο Καναδάς, η Βρετανία και κάποιες πολιτείες των ΗΠΑ γεγονός που οφειλόταν στις μετά-αναλύσεις των αποτελεσμάτων της θεραπευτικής μεταχείρισης των παραβατών που δημοσιεύτηκαν στα τέλη του 1980 με αρχές του 1990⁷¹². Σήμερα το σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων προσπαθεί να ισορροπήσει ανάμεσα στην τιμωρία και την αναμόρφωση. Στα πλαίσια αυτά όταν τα αναμορφωτικά μέτρα δεν αποφέρουν αποτελέσματα τότε επιβάλλονται αυστηρές ποινές. Η τάση αυτή ονομάζεται από τον Bernard(1973) ως "κύκλος της δικαιοσύνης ανηλίκων"⁷¹³.

Καθοριστικό ρόλο σ' αυτή την τάση διαδραματίζει η νέα βιολογία ελέγχου καθώς εστιάζει μεν στον εντοπισμό των βιολογικών και ψυχοπαθολογικών χαρακτηριστικών που καθιστούν το άτομο επικινδυνότερο αλλά ταυτόχρονα αναπτύσσει και έννοιες ηθικής ευθύνης και ατομικής ενοχής που δεν ελαχιστοποιούνται από ενδείξεις βιολογικής αιτιολογίας.⁷¹⁴ Στα πλαίσια αυτά, η μεταχείριση του υποκειμένου πρέπει να είναι η πιο κατάλληλη ώστε να εξασφαλισθεί η δημόσια προστασία. Οι βιο-ψυχολογικές εκτιμήσεις χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό του επικίνδυνου παραβάτη με στόχο τη θεραπευτική μεταχείριση του, αλλά όταν αυτός δεν θεραπεύεται, στα πλαίσια διατήρησης της ηθικής ενοχής του, του επιβάλλονται αυστηρές ποινές με το πρόσχημα της προστασίας της δημόσιας ασφάλειας. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του ψυχοπαθούς παραβάτη που έχει προαναφερθεί, όπου η διάγνωση ενός ανήλικου ως ψυχοπαθούς από τους ψυχιάτρους έχει ως αποτέλεσμα την μεταφορά του στο δικαστήριο ενηλίκων και την εκδίκαση του από αυτό με αποτέλεσμα την αύξηση των πιθανοτήτων επιβολής πολύ αυστηρής τιμωρίας στον ανήλικο με σημαντικές επιπτώσεις για τη μετέπειτα ζωή του.

Στα πλαίσια αυτά γίνεται κατανοητό ότι η επίδραση των βιο-ψυχολογικών προσεγγίσεων στην δικαιοσύνη ανηλίκων είναι αρκετά σημαντική γιατί καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη μεταχείριση του δράστη είτε αυτή αφορά την θεραπευτική του αντιμετώπιση είτε την καταστολή του μέσω της επιβολής αυστηρής ποινής. Η θεώρηση ενός παιδιού ή εφήβου ως επικίνδυνου με βάση τα βιο-ψυχολογικά χαρακτηριστικά του μπορεί να οδηγήσει στην επιβολή ιδιαίτερα αυστηρών ποινών στα πλαίσια της αποτροπής του από την εκδήλωση μελλοντικής παραβατικότητας. Στα πλαίσια αυτά επιτελούνται κατασταλτικές λειτουργίες οι οποίες βασίζονται σε μυθολογικές κατασκευές επικινδυνότητας. Ο ανήλικος χαρακτηρίζεται ως επικίνδυνος με βάση τα ψυχικά ή βιολογικά χαρακτηριστικά του και όχι με βάση το έγκλημα που διέπραξε, στιγματίζεται και περιθωριοποιείται. Υπό την επίδραση των

Interest, 35, 22-54., 1974 όπως αναφέρεται στο Heilbrun, Goldstein and Redding (2005) σελ 139

⁷¹⁰ Gullotta, Adams and Montemayor, (1998) σελ 32

⁷¹¹ Βλ Heilbrun, Goldstein and Redding (2005) σελ 139

⁷¹² Hollin Clive : Handbook of offender assessment and treatment / edited by Clive R. Hollin, Wiley, 2000, σελ 7

⁷¹³ Bernard, T.J : The Cycle of Juvenile Justice. New York, Oxford University Press, 1993 όπως αναφέρεται στο Gullotta, Adams and Montemayor, (1998) σελ 43

⁷¹⁴ Βλ Rose (2000)

βίο-ψυχολογικών θεωριών ο παραβάτης δε γίνεται πλέον αντιληπτός ως κάποιος που έκανε κάτι κακό αλλά ως κακός⁷¹⁵. Η πράξη του χαρακτηρίζει όλη την προσωπικότητά του και τιμωρείται με βάση την επικινδυνότητα του χαρακτήρα του με πρόσχημα την προστασία της δημόσιας ασφάλειας. Αυτή η πρακτική έχει σημαντικές συνέπειες στα παιδιά και τους εφήβους αφού ο στιγματισμός και η περιθωριοποίηση μπορεί να ενισχύει την πιθανότητα συνέχισης της εγκληματικής καριέρας στην υπόλοιπη ζωή τους. Από την άλλη, η επίδραση των βίο-ψυχολογικών θεωριών όσον αφορά την θεραπευτική μεταχείριση οδηγεί και πάλι όπως προκύπτει από τα όσα προαναφέρθηκαν στην καταστολή και τον έλεγχο του ανηλίκου μέσα από ένα σύνολο ψυχοτεχνολογιών.

Συνεπώς λαμβάνοντας υπόψη όλα όσα προαναφέρθηκαν, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η βίο-ψυχολογική προσέγγιση της παραβατικότητας ενισχύει την καταστολή των παραβατών στα πλαίσια του συστήματος δικαιοσύνης, είτε αυτή παίρνει τη μορφή του σωφρονισμού είτε της θεραπείας.

5.4 Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των βίο-ψυχολογικών θεραπευτικών προσεγγίσεων στον έλεγχο της παραβατικότητας ανηλίκων :παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων

Με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν, η βίο-ψυχολογική θεώρηση της παραβατικότητας έχει οδηγήσει στην εφαρμογή ολοένα και περισσότερων βιολογικών και ψυχολογικών πρακτικών τόσο για την πρόληψη της παραβατικότητας μέσα από τη χρήση των βίο-ιατρικών τεχνολογιών για τον εντοπισμό του παιδιού πριν την εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς και την εφαρμογή θεραπευτικών στρατηγικών για την αποτροπή της, όσο και για την θεραπευτική μεταχείριση του παραβάτη στα πλαίσια του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων. Το ζήτημα που τίθεται ωστόσο σχετικά με την χρήση αυτών των βίο-ιατρικών και ψυχολογικών μεθόδων για την αντιμετώπιση και την πρόληψη της παραβατικότητας αφορά εκτός από τις κατασταλτικές συνιστώσες της εφαρμογής τους, την αποτελεσματικότητά τους στη μείωση της παραβατικότητας ανηλίκων. Η πιθανή αποτελεσματικότητα βέβαια τέτοιων προσεγγίσεων προϋποθέτει ότι η παραβατικότητα ανηλίκων είναι προϊόν ψυχικής ή σωματικής ασθένειας. Στα πλαίσια αυτής της ενότητας θα επιχειρηθεί η απάντηση

⁷¹⁵ Βλ Moran (1978), σελ 337

στο ερώτημα σχετικά με το αν οι θεραπευτικές προσεγγίσεις που βασίζονται στις βιο-ψυχολογικές θεωρήσεις που έχουμε προαναφέρει είναι αποτελεσματικές ή όχι στην μείωση της παραβατικότητας και συνεπώς εάν η παραβατικότητα είναι προϊόν των ελαττωματικών βιολογικών και ψυχολογικών χαρακτηριστικών του παραβάτη ή αν ο στόχος των προσεγγίσεων αυτών είναι η άσκηση μιας συγκεκαλυμμένη μορφής κοινωνικού ελέγχου και καταστολής. Για την απάντηση του ερωτήματος αυτού κρίνεται απαραίτητη η παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων αξιολόγησης της εφαρμογής των πρακτικών που στηρίζονται στις βιο-ψυχολογικές θεωρίες που έχουμε αναφέρει όσον αφορά τον έλεγχο της ανήλικης παραβατικότητας.

Οι έρευνες για την αξιολόγηση των θεραπευτικών μοντέλων που χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας εστιάζουν κυρίως στην αξιολόγηση των ψυχοθεραπευτικών τεχνικών που χρησιμοποιούνται για την μεταχείριση του ανήλικου παραβάτη και την αποτροπή του από την εκδήλωση εγκληματικών πράξεων ενώ οι έρευνες που ασχολούνται με την αξιολόγηση των ιατρικών τεχνολογιών όπως η φαρμακοθεραπεία είναι περιορισμένες.

Όσον αφορά τις βιο-ιατρικές μεθόδους και ιδιαίτερα τη χορήγηση φαρμάκων όπως έχει προαναφερθεί αυτές εστιάζουν σε βίαιους ανήλικους παραβάτες. Ωστόσο οι έρευνες για την αποτελεσματικότητα της φαρμακοθεραπείας είναι σπάνιες σε βίαιους έγκλειστους πληθυσμούς ανηλίκων⁷¹⁶ αλλά εστιάζουν κυρίως στην μείωση της επιθετικότητας, στη διαταραχή αγωγής και την υπερκινητική διαταραχή σε παιδιά και εφήβους στα πλαίσια της προληπτικής καταστολής. Τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών είναι μεικτά με πιο συχνό εύρημα την αναποτελεσματικότητα τους⁷¹⁷. Παραδείγματος χάρη έρευνα του Lefkowitz (1969)⁷¹⁸ που εξέτασε την αποτελεσματικότητα της διφαινυλιδαντοΐνης στην βίαιη συμπεριφορά έγκλειστων ανηλίκων παραβατών έδειξε ότι αν και οι δύο ομάδες παρουσίασαν μείωση της επιθετικής συμπεριφοράς, τα άτομα που συμμετείχαν στην ομάδα placebo παρουσίασαν σημαντικά χαμηλότερη συχνότητα επιθετικών και αποδιοργανωτικών συμπεριφορών. Το εύρημα αυτό καταδεικνύει την περιορισμένη αποτελεσματικότητα των φαρμάκων στην αντιμετώπιση και την πρόληψη της παραβατικότητας. Ωστόσο υπάρχουν κάποιες εμπειρικές ενδείξεις οι οποίες όμως αφορούν την μείωση της επιθετικότητας σε εφήβους με ψυχωτικές διαταραχές και ενοχλητικές συμπεριφορές αλλά και σε εφήβους με διαταραχή αγωγής και διάσπαση προσοχής⁷¹⁹. Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει όμως είναι ότι τα αποτελέσματα των ερευνών σχετικά με την αποτελεσματικότητα της φαρμακοθεραπείας στην εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών είναι διφορούμενα συγκλίνοντας προς την αναποτελεσματικότητα ενώ υπάρχει κάποια ένδειξη ότι ίσως οι φαρμακολογικοί παράγοντες να βοηθούν σε ακραίες καταστάσεις βίας συσχετιζόμενες με οργανικές διαταραχές⁷²⁰. Συνεπώς η φαρμακοθεραπεία δε συνιστά μια αποτελεσματική μέθοδο για την αντιμετώπιση γενικά των παραβατικών και ιδιαίτερα των βίαιων συμπεριφορών που εκδηλώνονται από τους ενήλικους αλλά ουσιαστικά στοχεύει με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν

⁷¹⁶ Βλ Tate, Reppucci and Mulvey (1995) σελ 779

⁷¹⁷ Βλ Tolan and Guerra (1994) σελ 15

⁷¹⁸ Βλ ό.π Lefkowitz (1969) στο Tolan and Guerra (1994) σελ 15

⁷¹⁹ Connor D: Aggression and Antisocial Behavior in Children and Adolescents. New York: The Guilford Press, 2002 όπως αναφέρεται στο O'Shaughnessy, Roy J.(2004) σελ 15

⁷²⁰ Βλ Tolan and Guerra (1994) σελ 15 και σελ 30

στην προηγούμενη ενότητα στον έλεγχο και την καταστολή των παραβατών .Στα πλαίσια αυτά αποδυναμώνεται επίσης η ιατροκεντρική θεώρηση της παραβατικότητας ως μιας σωματικής ή ψυχικής ασθένειας .

Σε αντίθεση με το μικρό εύρος των ερευνών που ασχολούνται με την επίδραση της φαρμακοθεραπείας στην παραβατικότητα των ανηλίκων και ιδιαίτερα στην εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών , ένα μεγάλο μέρος ερευνών ασχολούνται με την εφαρμογή των διαφόρων ψυχοθεραπευτικών μοντέλων στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας τα οποία εφαρμόζονται τόσο στα πλαίσια ιδρυμάτων κράτησης των ανηλίκων (φυλακές ,αναμορφωτήρια κ.α) αλλά και σε κοινοτικές δομές μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών . Τα ερευνητικά πορίσματα διαφέρουν ανάλογα με το είδος της ψυχοθεραπευτικής προσέγγισης αλλά και με το πλαίσιο εφαρμογής τους (κοινοτική δομή ή ίδρυμα). Όσον αφορά το πλαίσιο τα ερευνητικά πορίσματα σχετικά με την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των θεραπειών που εφαρμόζονται σε ιδρυματικά πλαίσια δεν είναι υπερβολικά εντυπωσιακά ,γεγονός το οποίο αποδίδεται σύμφωνα με τους Mulvey , Arthur and Reppucci(1993) στο χαρακτήρα του ιδρυματικού περιβάλλοντος το οποίο μπορεί να συμβιβάσει και την πιο ορθή προσέγγιση για την αλλαγή της συμπεριφοράς καθώς και στο γεγονός ότι οι ανήλικοι που βρίσκονται στα ιδρύματα αυτά είναι αυτοί που δεν μπόρεσαν να αναμορφωθούν από άλλες προσεγγίσεις⁷²¹ .Ωστόσο αν και το περιβάλλον του ιδρύματος δεν είναι πράγματι το κατάλληλο για την εφαρμογή θεραπευτικών μέτρων ,σημαντικό ρόλο παίζει και το είδος της προσέγγισης. Συγκεκριμένα τα ερευνητικά δεδομένα στο σύνολο τους καταδεικνύουν ότι στις πιο αποτελεσματικές μεθόδους μείωσης της παραβατικότητας δε περιλαμβάνονται οι κλασσικές ψυχοθεραπευτικές μέθοδοι ,δηλαδή αυτές που εστιάζουν μόνο στο άτομο, ή η παροχή υπηρεσιών σε ψυχιατρικά ιδρύματα⁷²² .

Συγκεκριμένα σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα ψυχοδυναμική προσέγγιση η οποία βασίζεται στις αρχές της ψυχανάλυσης και η οποία είναι η πιο κοινή μορφή ψυχοθεραπείας που εφαρμόζεται στις ιδρυματικές δομές κράτησης των ανηλίκων , παρουσιάζει ασθενείς ενδείξεις αποτελεσματικότητας όσον αφορά την εφαρμογή της στους εφήβους⁷²³ . Όσον αφορά τις συμπεριφοριστικές θεραπευτικές τεχνικές που προαναφέρθηκαν αυτές σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα είναι πιο αποτελεσματικές στην μείωση της υποτροπής σε σχέση με τις μη συμπεριφοριστικές τεχνικές⁷²⁴ .Ωστόσο έχει βρεθεί ότι αυτές οι μέθοδοι αν και αλλάζουν τη συμπεριφορά του ανηλίκου στα πλαίσια των ιδρυματικών δομών ,το αποτέλεσμα αυτό δε

⁷²¹ Mulvey Edward P., Arthur M , Reppucci D : The prevention and treatment of juvenile delinquency : A review of the Research , Clinical Psychology Review , Vol. 13(1993), pp. 133-167, σελ 153

⁷²² Βλ Grisso (2008) σελ 153

⁷²³ Greenwood, P. W(1986). Differences in criminal behavior and court responses among juvenile and youth adult defendants. In M. Tonry & N. Morris (Eds.), *Crime and justice :An annual review of research* (Vol 151-187). Chicago: University of Chicago Press όπως αναφέρεται στο Mulvey Edward P., Arthur M , Reppucci D : (1993) σελ 153

⁷²⁴ Andrew, D. A., Zinger, I., Hoge, R. D., Bonta, J., Gendreau, P., & Cullen, F : *Does correctional treatment work? A clinically-relevant and psychologically-informed meta-analysis*, Unpublished manuscript, Carleton University, Laboratory for Research on Assessment and Evaluation in the Human Services, Ottawa.,1989 όπως αναφέρεται στο Mulvey Edward P., Arthur M , Reppucci D(1993) σελ 152

διατηρείται όταν ο ανήλικος επιστρέφει στην κοινότητα⁷²⁵. Τα ερευνητικά αυτά αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι η παραβατικότητα δεν αποτελεί μια παθολογική συμπεριφορά η οποία μπορεί να αλλάξει μέσα από την παροχή ψυχοθεραπευτικών τεχνικών που εστιάζουν μόνο στη συμπεριφορά ή τα ελαττωματικά ψυχολογικά χαρακτηριστικά του δράστη χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους οικογενειακούς, τους κοινωνικούς ή ακόμα και πολιτικούς παράγοντες που μπορεί να οδήγησαν τον ανήλικο στην παράβαση κάποιας νομικής διάταξης. Έστω και αν η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά τροποποιηθεί στα πλαίσια του ιδρύματος, η επαφή του ατόμου με τις ίδιες συνθήκες και το ίδιο περιβάλλον που συντέλεσε στην εκδήλωση της κατά την επιστροφή του στην κοινότητα μπορεί να οδηγήσει στην επανάληψη της πράξης του.

Αντίθετα με τις παρεμβάσεις που στηρίζονται στο βίο-ιατρικό και ψυχολογικό μοντέλο της παραβατικότητας, οι θεραπευτικές παρεμβάσεις που λαμβάνουν υπόψη το κοινωνικό περιβάλλον του ανηλίκου αποτελούν τις πιο αποτελεσματικές θεραπευτικές προσεγγίσεις αντιμετώπισης αποτελώντας απόδειξη του ρόλου των κοινωνικών παραγόντων στην εκδήλωση της παραβατικότητας και καταδεικνύοντας την ανεπάρκεια των βίο-ψυχολογικών προσεγγίσεων. Συγκεκριμένα ιδιαίτερα αποτελεσματικές στη μείωση της υποτροπής των παραβατών είναι σύμφωνα με τα ερευνητικά αποτελέσματα⁷²⁶ η λειτουργική θεραπεία οικογένειας⁷²⁷ και η πολυσυστημική θεραπεία⁷²⁸. Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνουν την υπόθεση ότι η παραβατικότητα δεν αποτελεί μια παθολογική συμπεριφορά η οποία μπορεί να τροποποιηθεί μέσα από τη χρήση ψυχοθεραπευτικών μεθόδων και τεχνικών τροποποίησης της συμπεριφοράς. Δεν αμφισβητείται βέβαια ότι κάποιες από τις βίο-ψυχολογικές τεχνικές μπορεί να ανακουφίσουν μια μειοψηφία παραβατών που παρουσιάζουν σοβαρά ψυχιατρικά ή οργανικά συμπτώματα χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι αυτά ευθύνονται για την εκδήλωση της παραβατικότητας και άρα σαφώς δεν μπορούν να καταπολεμήσουν και να μειώσουν την παραβατικότητα μέσα από την εστίαση στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του ανηλίκου ή στην παθολογία της παραβατικότητας.

Η αποτελεσματικότητα των ψυχοκοινωνικών και οικογενειακών θεραπειών που προαναφέρθηκαν, οι οποίες πραγματοποιούνται στα πλαίσια της κοινότητας και όχι σε ιδρύματα και οι οποίες βοηθούν τους ανηλίκους στο πλαίσιο των καθημερινών

⁷²⁵ Lipsey Mark and Wilson ; "Effective interventions for serious Juvenile Offenders :A synthesis of Research " in Serious and Violent Offenders ;Risk Factors and Successful Interventions edited Rolf Loeber and David Farrington (Thousand Oaks , Calif.: Sage , 1998) ,pp 313-45 όπως αναφέρεται Grisso Thomas (2008), σελ 154

⁷²⁶ Henggeller Scott and Others : Serious Emotional Disorder in Children and Adolescents :Multisystemic Therapy New York Guilford 2002 στο Grisso (2008) σελ 152

⁷²⁷ Η λειτουργική θεραπεία οικογένειας στοχεύει στην αλλαγή της συμπεριφοράς του ατόμου σε συνάρτηση με τις αλλαγές στην λειτουργία της οικογένειας του και του ευρύτερου περιβάλλοντος. Βλ Γιαννοπούλου και Τσομπάνογλου (2003)

⁷²⁸ Η πολυσυστημική θεραπεία έχει ως στόχο α)την βελτίωση της ψυχοκοινωνικής λειτουργικότητας των νέων και της οικογένειάς τους εστιάζοντας όχι μόνο στον έφηβο αλλά και στο οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον (σχολείο, γειτονιά ,στήριξη στην κοινότητα ,συνομηλικοί) β)την απομάκρυνση του εφήβου από τις υποπολιτισμικές ομάδες και την ανάπτυξη εναλλακτικών σχέσεων με "κοινωνικούς" συνομηλίκους και γ)παρεμβάσεις εκπαιδευτικής και επαγγελματικής κατάρτισης που έχουν ως στόχο την αύξηση της ικανότητας του νέου για μελλοντική εργασία και οικονομική αυτάρκεια. Βλ Γιαννοπούλου και Τσομπάνογλου (2003)

κοινωνικών τους αλληλεπιδράσεων ,αποτελούν την απόδειξη ότι η παραβατικότητα δεν αποτελεί ένα βιολογικό και ψυχολογικό φαινόμενο αλλά ένα κοινωνικό φαινόμενο . Στα πλαίσια αυτά η χρήση των “ψυχοτεχνολογιών” για την καταπολέμηση παραβάσεων όπως η κλοπή (που αποτελεί όπως έχει προαναφερθεί ένα από τα πιο συχνά αδικήματα που διαπράττουν οι ανήλικοι) ,οι οποίες σχετίζονται με κοινωνικοοικονομικές συνιστώσες ,είναι άτοπη και δεν είναι δυνατό να επιφέρει αποτελέσματα αλλά ουσιαστικά επιτελεί λειτουργίες καταστολής και ελέγχου όλων των συμπεριφορών που παραβιάζουν τους κοινωνικούς κανόνες. Στα πλαίσια αυτά μετατοπίζεται παράλληλα η ευθύνη από την κοινωνία στο άτομο και συντηρούνται οι κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που οδηγούν στο έγκλημα .

Συνοψίζοντας λοιπόν με βάση όσα προαναφέρθηκαν οι βιοψυχολογικές παρεμβάσεις δεν επιφέρουν ιδιαίτερα σημαντικά αποτελέσματα στη μείωση της παραβατικότητας ανηλίκων ενισχύοντας την υπόθεση ότι η παραβατικότητα δεν αποτελεί μια παθολογική συμπεριφορά και ότι συνεπώς η χρήση τους δε στοχεύει στην βελτίωση του παραβάτη αλλά στην άσκηση καταστολής και κοινωνικού ελέγχου .

5.5 Συμπεράσματα : Θεραπεία ή θεραπευτική τυραννία

Η θεώρηση της παραβατικότητας ανηλίκων μέσα από ένα βιοψυχολογικό πρίσμα στα πλαίσια της ανάπτυξης των θετικιστικών θεωριών οδήγησε σε νέες λύσεις για τον έλεγχο της . Ο ορισμός της παραβατικότητας ως μιας σωματικής ή ψυχολογικής ασθένειας οδήγησε στην ανάπτυξη νέων μεθόδων ελέγχου του εγκλήματος μέσα από την υιοθέτηση της λογικής της θεραπείας και της αναμόρφωσης και όχι της τιμωρίας και της πειθαρχίας Κατά πόσο όμως οι πρακτικές αυτές αποτελούν μια θεραπευτική μέθοδο με την έννοια της ανθρωπιστικής μεθόδου;

Με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν προκύπτει το συμπέρασμα ότι η χρήση των βιοψυχολογικών μελετών για την παραβατικότητα ανηλίκων εντάσσεται στα πλαίσια της βίο-πολιτικής δηλαδή της σύμπραξης της βιολογίας με την πολιτική για τη χειραγώγηση των μαζών . Με βάση την ανάλυση του Foucault για την τέχνη της κυβερνητικής(governmentality) και την πειθαρχική κοινωνία , η κυβέρνηση δεν αρκείται μόνο στην κρατική πολιτική αλλά περιλαμβάνει και ένα σύνολο τεχνικών για την χειραγώγηση του ανθρώπινου σώματος και τη μετατροπή του σε υπάκουο και χρήσιμο⁷²⁹ .Η χειραγώγηση του ανθρώπινου σώματος επιτυγχάνεται μέσα από τις πειθαρχίες οι οποίες αποτελούν ένα σύνολο τεχνικών, εργαλείων ,διαδικασιών επιπέδων εφαρμογής ,στόχων⁷³⁰ . Σύμφωνα με αυτή την ανάλυση η ιατρική ,η ψυχολογία ,η βιολογία αλλά και άλλες επιστήμες αποτελούν πειθαρχίες οι οποίες μέσα από την αναγνώριση του κανονικού από το αποκλίνον αναπτύσσουν μεθόδους για την κανονικοποίηση όσων δε συμμορφώνονται με τις επικρατούσες ρουτίνες και πειθαρχίες συμβάλλοντας έτσι στην ενίσχυση του κρατικού μηχανισμού. Στα πλαίσια αυτά ο προσδιορισμός της παραβατικότητας με βάση τα βίο-ψυχολογικά πρότυπα της κανονικότητας οδηγεί στην ανάπτυξη ενός βίο-ιατρικού μοντέλου ελέγχου της παραβατικότητας ανηλίκων ,το οποίο υπό το πρόσχημα της θεραπείας επιτελεί

⁷²⁹ Foucault ,M.Surveilleir et punir :Naissance de la prison ,Paris , Gallimard ,1975 στο Λάζος (2007)

σελ 272-289

⁷³⁰ Ο.π

λειτουργίες κοινωνικού ελέγχου και καταστολής επιβεβαιώνοντας το κοινωνικό status quo. Όπως επισημαίνεται από αρκετούς μελετητές η επικέντρωση της πολιτείας σε βίο-ψυχολογικές λύσεις της παραβατικότητας, οδηγεί στην μετάθεση των ευθυνών από την κοινωνία στο άτομο και την μετατόπιση της προσοχής από τους προβληματικούς και κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς, στο άρρωστο άτομο⁷³¹.

Στα πλαίσια εξυπηρέτησης των πολιτικών αυτών σκοπιμοτήτων και λειτουργιών καθώς και της παροχής εύκολων λύσεων για τη νεανική παραβατικότητα διεξάγονται και χρηματοδοτούνται ολοένα και περισσότερες βίο-ψυχολογικές μελέτες για την παραβατικότητα ανηλίκων, οδηγώντας στην εφαρμογή προγραμμάτων για τον προσυμπτωματικό εντοπισμό του υποψήφιου επικίνδυνου παιδιού και την θεραπευτική μεταχείρισή του. Μέσα από αυτά τα προγράμματα τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών σχετικά με τη σωματική και ψυχική τους κατάσταση παραβιάζονται, τα παιδιά στιγματίζονται και γίνονται δέκτες κατασταλτικών τεχνικών όπως η φαρμακοθεραπεία και ο εγκλεισμός σε νοσοκομεία. Στα πλαίσια του προσυμπτωματικού αυτού ελέγχου υιοθετούνται μάλιστα και πρακτικές όπως η αναφορά από τους δασκάλους μεγάλων αριθμών μαθητών και οικογενειών για ψυχιατρική θεραπεία οδηγώντας σε παράνομες και καταχρηστικές πρακτικές όπως η άσκηση πίεσης στους γονείς για να ακολουθήσουν φαρμακευτική αγωγή τα παιδιά τους ώστε να γίνουν δεκτά από το σχολείο⁷³². Στόχος μάλιστα πολλών βιο-ιατρικών και ψυχολογικών προγραμμάτων για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας είναι όπως προαναφέρθηκε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες παιδιών όπως από πολιτισμικές μειονότητες και από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα όπου υπό το πρόσχημα της θεραπείας και της δημόσιας ασφάλειας επιτελούνται λειτουργίες ταξικού ελέγχου και καταστολής. Πρόκειται λοιπόν όπως επισημαίνει ο Breggin(1991,1992a) για ρατσιστικές και ολοκληρωτικές μεθόδους οι οποίες μάλιστα δε βασίζονται σε καμία επιστημονική βάση⁷³³.

Οι ίδιες κατασταλτικές λειτουργίες επιτελούνται και στα πλαίσια της θεραπευτικής αντιμετώπισης των επίσημα χαρακτηρισμένων ανηλίκων παραβατών είτε μέσα από τη χρήση των διαφόρων ψυχοτεχνολογιών ελέγχου του εγκλήματος είτε μέσα από την επιβολή ιδιαίτερα αυστηρών ποινών και τη μεταφορά των ανηλίκων σε δικαστήρια ενηλίκων με βάση τα υποτιθέμενα κριτήρια επικινδυνότητας του παραβάτη τα οποία αφορούν τα βίο-ψυχολογικά χαρακτηριστικά του.

Με βάση όσα προαναφέρθηκαν, οι βίο-ψυχολογικές προσεγγίσεις του εγκλήματος έχουν ως αποτέλεσμα τη καταστολή και τον έλεγχο του υποκειμένου παρά την αναμόρφωση και την κοινωνικοποίηση του. Η χρησιμότητα εξάλλου της θεραπευτικής προσέγγισης ως μέσο καταστολής και ελέγχου και όχι ως μέσο βελτίωσης του παραβάτη προκύπτει και από τα ερευνητικά δεδομένα που καταδεικνύουν την αναποτελεσματικότητα των μεθόδων αυτών στη μείωση της υποτροπής. Συνεπώς απαντώντας στο ερώτημα που τέθηκε στην αρχή της ενότητας

⁷³¹ Βλ Coleman (1974) ; Katz and Abel (1984); Moran R.(1978)

⁷³² Βλ Breggin and Breggin (1993) <http://www.breggin.com/abiomedical.pbreggin.1993.pdf>
[ανασύρθηκε 27/10/2011](#), σελ 67

⁷³³ -Breggin P.: Toxic Psychiatry .New York .St Martin's Press 1991; Breggin P.: Beyond Conflict :From Self Help and Psychotherapy to peacemaking . New York St Martin's Press , 1992 a όπως αναφέρονται στο Breggin and Breggin (1993) σελ 68

καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι βίο-ψυχολογικές παρεμβάσεις δεν αποτελούν μια θεραπευτική ανθρωπιστική προσέγγιση της παραβατικότητας με στόχο την αναμόρφωση του δράστη. Εξάλλου αυτό δε θα ήταν δυνατό μέσα από τα βίο-ψυχολογικά μοντέλα προσέγγισης της παραβατικότητας ανηλίκων ,καθώς αυτή δεν αποτελεί ασθένεια αλλά ένα κοινωνικό-πολιτικό φαινόμενο .Αντίθετα η πλειοψηφία των βίο-ψυχολογικών παρεμβάσεων αποτελούν αυτό που ο Moran(1978) ονομάζει ως” θεραπευτική τυραννία” δηλαδή τη μετατροπή των προτύπων και των ρυθμίσεων για την υγεία σε κάτι περισσότερο από εργαλεία για πολιτικό εξαναγκασμό και καταπίεση⁷³⁴ .

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ –ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παραβατικότητα ανηλίκων, η οποία αφορά τη διάπραξη ποινικών παραβάσεων από παιδιά και εφήβους ,αποτελεί ένα φαινόμενο που έχει λάβει σημαντικές διαστάσεις τα τελευταία χρόνια .Η ανάγκη ελέγχου και αντιμετώπισής του στα πλαίσια μιας κοινωνίας αστυνόμευσης και κοινωνικού ελέγχου έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη διάφορων θεωρητικών μοντέλων μελέτης και κατανόησής του με στόχο την πρόγνωση και την αντιμετώπισή του.

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας επικεντρωθήκαμε στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται το φαινόμενο της παραβατικότητας ανηλίκων καθώς και ο ανήλικος παραβάτης με βάση τις βιολογικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις ,ώστε να απαντηθούν κρίσιμα ερωτήματα σε σχέση με το ρόλο που αυτές διαδραματίζουν, τόσο στα πλαίσια ερμηνείας της παραβατικότητας όσο και στα πλαίσια ελέγχου της .

Η εικόνα που έχει διαμορφωθεί για τον ανήλικο παραβάτη από την αρχή εμφάνισης της παραβατικότητας ως νομικής έννοιας υπό την επίδραση της θετικιστικής εγκληματολογίας, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις βιολογικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις του φαινομένου .

⁷³⁴ Moran R.(1978) σελ 339

Όσον αφορά τη βιολογική ερμηνεία ,αυτή επιχείρησε να προσεγγίσει την παραβατικότητα μέσα από ένα ντετερμινιστικό πρίσμα ανάγοντάς την σε ένα προϊόν οργανικών ,νευρολογικών , ψυχοπαθολογικών και γενετικών ανωμαλιών και απομονώνοντάς την από τις κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές διαστάσεις της .Στα πλαίσια αυτά οι αιτίες της παραβατικότητας αναζητούνται σε παράγοντες όπως το γενετικό υλικό του ατόμου ,οι ορμόνες του ,τα ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά του και σε άλλους παράγοντες οι οποίοι αναλύθηκαν εκτενώς στα πλαίσια της εργασίας .

Ωστόσο ,όπως προκύπτει από την παρουσίαση και την εξέταση των μελετών που παρουσιάστηκαν ,ο συσχετισμός με τους περισσότερους βιολογικούς παράγοντες δεν μπορεί να τεκμηριωθεί επιστημονικά ενώ οι περισσότερες μελέτες παρουσιάζουν σημαντικές αδυναμίες που αφορούν τόσο τον τρόπο προσέγγισης του φαινομένου όσο και τις μεθόδους που χρησιμοποιούν , με αποτέλεσμα να μειώνεται η επιστημονική εγκυρότητά τους .Συγκεκριμένα όπως διαπιστώνεται στα πλαίσια της παρούσας έρευνας , η βιολογική ερμηνεία της παραβατικότητας βασίζεται σε αυθαίρετες συσχετίσεις ,θετικιστικές εννοιολογικές οριοθετήσεις, γενικεύσεις, αυθαίρετες έννοιες και κατασκευές (όπως η διαταραχή αγωγής ή η ψυχοπάθεια) ακατάλληλα και μεροληπτικά εργαλεία μέτρησης(όπως η κλίμακα της ψυχοπάθειας).Συνεπώς το σενάριο του βιολογικά ελαττωματικού παραβάτη δε βασίζεται σε έγκυρες επιστημονικές μεθόδους και άρα δεν μπορεί να τεκμηριωθεί. Αντίθετα τόσο οι πρώιμες όσο και οι σύγχρονες βιολογικές προσεγγίσεις στηρίζονται σε θετικιστικές μεθόδους μέτρησης ,ποσοτικοποίησης και σύγκρισης των ατομικών χαρακτηριστικών των παραβατών με αυτά των μη παραβατών, οι οποίες προάγουν συγκεκριμένα μοντέλα επικινδυνότητας με στόχο την πρόγνωση της μελλοντικής συμπεριφοράς του ατόμου . Μοντέλα τα οποία διαφέρουν ανάλογα με το κοινωνικοοικονομικό και ιστορικό πλαίσιο και αντικατοπτρίζουν τις περιρρέουσες ηθικές ,κοινωνικές ακόμα και ταξικές αντιλήψεις .Στα πλαίσια αυτών των μοντέλων ο παραβάτης απεικονίζεται ανάλογα με το κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο , ως "βιολογικά κατώτερος" , "εκφυλισμένος" ,"ψυχοπαθής" κ.α

Όσον αφορά τις ψυχολογικές προσεγγίσεις της παραβατικότητας ανηλίκων ,αυτές στο σύνολο τους εξετάζουν την παραβατικότητα επίσης μέσα από ένα ντετερμινιστικό πλαίσιο .Ωστόσο αυτές παρουσιάζουν αρκετές διαφοροποιήσεις ως προς τον τρόπο προσέγγισης .Οι θεωρίες νοημοσύνης και οι θεωρίες της προσωπικότητας ,όπως και οι βιολογικές θεωρίες εστίασαν στη μέτρηση των νοητικών και ψυχολογικών αντίστοιχα χαρακτηριστικών του παραβάτη προάγοντας επίσης μοντέλα επικινδυνότητας . Αν και ανήκουν στις ψυχολογικές θεωρίες, ουσιαστικά παρουσιάζουν ένα βιολογικό ντετερμινισμό αφού τόσο η νοημοσύνη όσο και η προσωπικότητα παρουσιάζονται ως βιολογικά κληρονομήσιμες. Ωστόσο όπως προκύπτει από τα ερευνητικά πορίσματα που παρουσιάστηκαν ,η συσχέτιση των παραγόντων αυτών με την παραβατικότητα, δεν επιβεβαιώνεται επιστημονικά . Ιδιαίτερα όσον αφορά τη θεωρία του νοητικά κατώτερου παραβάτη αυτή στηρίζεται σε εργαλεία μέτρησης που μεροληπτούν απέναντι στις πολιτισμικές μειονότητες και τις χαμηλές κοινωνικοοικονομικές τάξεις με αποτέλεσμα να υπερεκτιμούν τη χαμηλή νοημοσύνη σε αυτά τα άτομα και να οδηγούν στον κοινωνικό έλεγχο των ατόμων αυτών . Εξάλλου η σύνδεση της θεωρίας αυτής με τις ευγονικές πρακτικές αποτελεί παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο αβάσιμες επιστημονικά θεωρίες ,βασισμένες σε μεροληπτικά κατασκευασμένα εργαλεία μέτρησης , χρησιμοποιήθηκαν για τον

έλεγχο όλων των ομάδων που θεωρούνταν κατώτερες και επικίνδυνες για την κυρίαρχη τάξη και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής .

Αντίθετα με αυτές τις θεωρίες ,η ψυχαναλυτική ερμηνεία και οι θεωρίες μάθησης προσέγγισαν με ένα διαφορετικό τρόπο την παραβατικότητα ανηλίκων ,χωρίς να εστιάζουν στην διαφορετικότητα και την επικινδυνότητα του παραβάτη .Ωστόσο και οι δύο αυτές θεωρίες διακατέχονται από ένα ντετερμινισμό .Οι ψυχαναλυτικές θεωρίες μέσα από την απόδοση της παραβατικότητας στην αδυναμία του παιδιού να συγκρατήσει τις ενορμήσεις του ,παρουσίασαν ουσιαστικά τον ανήλικο παραβάτη ως ένα έρμαιο των βιολογικών ενστίκτων του και αφαίρεσαν από αυτόν την ελεύθερη βούληση .Επίσης αν και αυτές δεν θεωρούν τον παραβάτη ως ποιοτικά διαφορετικό από το μη παραβάτη ,ωστόσο εστίασαν σε συγκεκριμένες δομές προσωπικότητας οι οποίες καθιστούν τον ανήλικο ευάλωτο στη διάπραξη εγκληματικών πράξεων. Παρόλα αυτά η θεωρία αυτή δεν μπορεί να ερμηνεύσει την παραβατικότητα ανηλίκων, γιατί βασίζεται σε υποθετικές και μη επιστημονικά αποδεδειγμένες κατασκευές όπως το ψυχικό όργανο και τα μέρη του(εγώ ,υπερεγώ, αυτό).

Αντίθετα οι θεωρίες μάθησης που βασίζονται στο συμπεριφορισμό, ανέδειξαν σε αντίθεση με τις βιολογικές και υπόλοιπες ψυχολογικές θεωρίες τη σημασία του παράγοντα της μάθησης αποτελώντας ένα αντεπιχείρημα απέναντι στο σενάριο του γεννημένου εγκληματία . Ωστόσο και αυτές εστίασαν στην παθολογία της συμπεριφοράς του ατόμου ,αφαιρώντας από το άτομο την ελεύθερη βούληση και παρουσιάζοντάς το ως έρμαιο των εξωτερικών ερεθισμάτων που δέχεται .Βέβαια πρέπει να επισημανθεί ότι οι ψυχολογικές θεωρίες κοινωνικής μάθησης του Patterson και του Bandura έδωσαν μια πιο ικανοποιητική και τεκμηριωμένη εξήγηση της παραβατικότητας ,η οποία επιβεβαιώνεται μέχρι κάποιο βαθμό .Ωστόσο, ούτε αυτές οι θεωρίες μπορούν να ερμηνεύσουν συνολικά το φαινόμενο και όλες τις μορφές παραβατικότητας καθώς εξέτασαν την παραβατικότητα ως αποτέλεσμα της ενίσχυσης επιθετικών μοντέλων συμπεριφοράς μη λαμβάνοντας υπόψη άλλους παράγοντες . Επίσης οι πρακτικές τροποποίησης της συμπεριφοράς που πηγάζουν από αυτές θεωρείται όπως έχει αναφερθεί στο σχετικό κεφάλαιο ότι ενισχύουν τον κοινωνικό έλεγχο και καταπατούν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Εξάλλου όπως έχει αναφερθεί τέτοιες τεχνικές χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της δικαιοσύνης ανηλίκων για την άσκηση κοινωνικού ελέγχου ακόμα και καταστολής στους παραβάτες.

Απαντώντας λοιπόν στο κύριο ερώτημα της εργασίας μας σχετικά με το ρόλο των προσεγγίσεων αυτών στην ερμηνεία της παραβατικότητας ανηλίκων ,καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι βίο-ψυχολογικές προσεγγίσεις που εξετάστηκαν δεν μπορούν να ερμηνεύσουν το φαινόμενο της παραβατικότητας ανηλίκων στο σύνολό του αλλά σκιαγραφούν όπως υποστηρίζει και ο Matza(1964/1999) “εικόνες του ανήλικου παραβάτη ,οι οποίες φαίνεται να στερούνται αυτού που είναι ουσιαστικό στο χαρακτήρα της παραβατικότητας”⁷³⁵ .Αντίθετα αυτές ενισχύουν την επιτέλεση κοινωνικών και πολιτικών λειτουργιών .Όπως προκύπτει μέσα από την ανασκόπηση των βίο-ψυχολογικών προσεγγίσεων, σενάρια όπως αυτά, του “νοητικά ηλίθιου παραβάτη” ,του “γεννημένου παραβάτη” ,”του ψυχοπαθή”, αποτελούν επιστημονικές και κοινωνικές κατασκευές που είχαν ως στόχο την επικύρωση των ισχυουσών κοινωνικών και ηθικών αξιών και την αύξηση της δύναμης και του πεδίου

⁷³⁵ Matza D.(1964/1999) σελ 2

εξουσίας της εκάστοτε επιστήμης .Οι βίο-ψυχολογικές λοιπόν αυτές προσεγγίσεις και το σενάριο του βίο-ψυχολογικά ελαττωματικού παραβάτη όχι μόνο δεν μπορούν να δώσουν μια επιστημονικά τεκμηριωμένη εξήγηση της παραβατικότητας αλλά αντίθετα επιτελούν κοινωνικές και πολιτικές λειτουργίες .Με την αποσύνδεση του φαινομένου της παραβατικότητας από τις κοινωνικές ,οικονομικές και πολιτικές συνιστώσες στις οποίες είναι συνδεδεμένο και τη απόδοση του στα ελαττωματικά βιολογικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου , μετατοπίζεται η προσοχή από τους κοινωνικούς ,πολιτικούς και οικονομικούς θεσμούς που ευθύνονται για την παραβατικότητα, στο άτομο. Έτσι ενισχύεται το κοινωνικό στάτους και νομιμοποιείται ο κοινωνικός έλεγχος του ατόμου.

Βέβαια ,οι σύγχρονες βίο-ψυχολογικές έρευνες έχουν απομακρυνθεί από τη διχοτομική εξήγηση του παρελθόντος που βασιζόταν στο δίλημμα “φύση ή ανατροφή” ,αναγνωρίζοντας την επίδραση των κοινωνικών παραγόντων .Ωστόσο ο στόχος των ερευνών αυτών είναι ο εντοπισμός του υποκειμένου που βρίσκεται σε ρίσκο με βάση τα βιολογικά και ψυχολογικά μοντέλα επικινδυνότητας .Στα πλαίσια αυτά αναδεικνύεται ο ρόλος των βίο-ψυχολογικών προσεγγίσεων όσον αφορά τον έλεγχο της παραβατικότητας ανηλίκων . Όπως προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε στα πλαίσια της παρούσας ,εργασίας η αύξηση των βίο-ψυχολογικών και ιδιαίτερα των βίο-ιατρικών ερευνών εντάσσεται στα πλαίσια της αυξανόμενης χρηματοδότησης από την πολιτεία με στόχο την πρόγνωση της νεανικής παραβατικότητας και την παροχή εύκολων λύσεων στην αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού .Στα πλαίσια αυτά οι λύσεις επικεντρώνονται στον εντοπισμό και τη μεταχείριση του επικίνδυνου ατόμου και όχι στην αλλαγή των κοινωνικοοικονομικών και πολιτικών συνθηκών που οδηγούν στην διάπραξη εγκλημάτων από παιδιά και εφήβους .Ωστόσο η σύγχρονη μεταχείριση του βίο-ψυχολογικά επικινδύνου ατόμου δεν έχει ως στόχο σε σχέση με τις ευγονικές πρακτικές ,την εξουδετέρωση συγκεκριμένων υπό-ομάδων ,αλλά λαμβάνει τη μορφή της θεραπείας στα πλαίσια μιας πολιτικής της δημόσιας υγείας που έχει ως στόχο όχι μόνο τη θεραπεία του επικίνδυνου υποκειμένου , αλλά και της κοινωνίας ολόκληρης από το έγκλημα.

Στα πλαίσια λοιπόν της εφαρμογής των βιολογικών και ψυχολογικών θεωρήσεων στην παραβατικότητα ανηλίκων έχει αναπτυχθεί ένα βίο-ιατρικό και θεραπευτικό μοντέλο πρόληψης και αντιμετώπισης της παραβατικότητας .Ωστόσο στα πλαίσια αυτά , η εφαρμογή αυτών των μοντέλων παρά τον υποτιθέμενο θεραπευτικό τους χαρακτήρα έχει ως αποτέλεσμα ,την καταστολή και τον κοινωνικό έλεγχο παρά τη θεραπεία με την έννοια του ανθρωπισμού .Στα πλαίσια της νέας βιολογίας ελέγχου η οποία έχει ως στόχο τον εντοπισμό του προ-συμπτωματικού υποκειμένου και τη θεραπευτική μεταχείριση του υπό την πρόφαση της δημόσιας ασφάλειας ,έχει αναπτυχθεί ένα βίο-ιατρικό μοντέλο πρόληψης το οποίο στοχεύει σε παιδιά ακόμα και σε βρέφη .Στα πλαίσια αυτού του μοντέλου κάθε παιδί αλλά και συγκεκριμένες μειονοτικές ομάδες και κοινωνικές τάξεις γίνονται αντικείμενο ψυχιατρικών, ψυχολογικών , νευρολογικών ,γενετικών και βιοχημικών εξετάσεων με στόχο να εντοπιστεί ο μελλοντικός παραβάτης και να θεραπευτεί .Στα πλαίσια αυτά ο κοινωνικός έλεγχος και η καταστολή ιατρικοποιούνται και καλύπτονται κάτω από τον μανδύα της θεραπείας .

Όπως προκύπτει από τα βίο-ψυχολογικά προγράμματα πρόληψης που παρουσιάστηκαν ,αυτά παραβιάζουν τα προσωπικά δεδομένα και τα ατομικά δικαιώματα των παιδιών ενώ οδηγούν σε επίπονα μέτρα μεταχείρισης που υπό τη μάσκα της θεραπείας οδηγούν σε μαζική φαρμακοθεραπεία παιδιών ,σε εγκλεισμούς σε νοσοκομεία και σε ιδρύματα αλλά ακόμα και σε επίπονες νευροχειρουργικές επεμβάσεις. Παρόμοιες είναι και οι κατασταλτικές λειτουργίες που ασκούνται στα πλαίσια του συστήματος δικαιοσύνης είτε μέσα από τη χρήση διαφόρων ψυχοτεχνολογιών που ουσιαστικά όπως προκύπτει από τις έρευνες αξιολόγησης που παρουσιάστηκαν δεν μπορούν να μειώσουν την παραβατική συμπεριφορά , είτε μέσα από τη χρήση των βίο-ψυχολογικών μοντέλων επικινδυνότητας όπως αυτό του ψυχοπαθούς με στόχο την πρόγνωση της μελλοντικής εκδήλωσης της εγκληματικής συμπεριφοράς με αποτέλεσμα την επιβολή αυστηρότερων ποινών σε όσους κρίνονται βίο-ψυχολογικά επικίνδυνοι .Συνεπώς μέσα από την εφαρμογή των βίο-ψυχολογικών παρεμβάσεων, δεν ασκείται θεραπεία με την έννοια της βελτίωσης και της παροχής βοήθειας στο άτομο μέσα από μια ανθρωπιστική προσέγγιση αλλά θεραπευτική τυραννία .Δηλαδή η χρήση των ιατρικών εργαλείων και των προτύπων για την υγεία με στόχο την καταπίεση και τον πολιτικό εξαναγκασμό. Συνεπώς οι βίο-ψυχολογικές προσεγγίσεις του ελέγχου της παραβατικότητας ανηλίκων δεν έχουν ως στόχο την βελτίωση του ατόμου και την παροχή βοήθειας σε αυτό. Αντίθετα όπως προκύπτει από την παρουσίαση των ερευνών αξιολόγησής τους βασίζονται σε λύσεις που δεν είναι αποτελεσματικές ,αλλά προωθούν την καταστολή και τον κοινωνικό έλεγχο, λειτουργώντας ως ενισχυτικές του κρατικού μηχανισμού .

Απαντώντας λοιπόν στα ερωτήματα της εργασίας μας , οι βίο-ψυχολογικές προσεγγίσεις της παραβατικότητας δεν μπορούν να ερμηνεύσουν την παραβατικότητα ανηλίκων και να δώσουν αποτελεσματικές λύσεις σε αυτή, αλλά αντίθετα οι περισσότερες βασίζονται σε ερμηνείες και κατασκευές επικινδυνότητας που δεν σχετίζονται με τις πραγματικές αιτίες της παραβατικότητας ανηλίκων και οι οποίες έχουν ως στόχο την επικύρωση του κοινωνικού status quo και τη νομιμοποίηση του κοινωνικού ελέγχου .Όπως προκύπτει με βάση όσα προαναφέρθηκαν ,το φαινόμενο της παραβατικότητας δεν αποτελεί ένα βίο-ψυχολογικό φαινόμενο αλλά αντίθετα ένα κοινωνικό, πολιτικό και κοινωνικό φαινόμενο και ως τέτοιο πρέπει να ερμηνεύεται. Δεν αμφισβητείται βέβαια ότι οι βιολογικοί και ψυχολογικοί παράγοντες παίζουν σημαντικό ρόλο στον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε και αντιδρούμε στο περιβάλλον. Ωστόσο ,όπως έχει προαναφερθεί ίσως να αποτελούν παράγοντες διευκόλυνσης της παραβατικότητας όταν αλληλεπιδρούν με κοινωνικούς παράγοντες αλλά δεν μπορεί να στηριχτεί σε αυτούς η εξήγηση του φαινομένου αυτού. Παρόλα αυτά οι περισσότερες από αυτές τις προσεγγίσεις επιχείρησαν μια επιφανειακή προσέγγιση του φαινομένου μέσα από ένα βιολογικό πρίσμα ,στηριζόμενες σε αυθαίρετες κατασκευές επικινδυνότητας ,οι οποίες αντικατόπτριζαν τις αξίες του εκάστοτε κοινωνικού ,οικονομικού και ταξικού συστήματος και εξυπηρετούσαν την επιβεβαίωση του κοινωνικού status quo και την προώθηση του κοινωνικού ελέγχου. Όσον αφορά το ρόλο των προσεγγίσεων αυτών στην αντιμετώπιση και την πρόληψη του φαινομένου προκύπτει ότι αυτές δεν μπορούν να μειώσουν την παραβατικότητα και να δώσουν λύσεις σε αυτή αλλά αντίθετα επικεντρώνονται στην ενίσχυση της κρατικής καταστολής και του κοινωνικού ελέγχου. Συνεπώς ο κοινωνικός τους ρόλος δεν είναι να βοηθήσουν τον παραβάτη μέσα από μια ανθρωπιστική προσέγγιση αλλά να ενισχύσουν τον κρατικό μηχανισμό .

Συνεπώς το σενάριο του βίο-ψυχολογικά ελαττωματικού παραβάτη που προκύπτει από την πλειοψηφία των προσεγγίσεων αυτών δεν είναι τίποτα άλλο από μια κοινωνική και επιστημονική κατασκευή επικινδυνότητας η οποία προάγει και ενισχύει την άσκηση πίεσης ,καταστολής και κοινωνικού ελέγχου όχι μόνο στον παραβάτη αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο στα πλαίσια μιας κοινωνίας πειθαρχίας που στηρίζεται στη καταγραφή του κανονικού από το αποκλίνον .

Κλείνοντας αυτή την εργασία θεωρείται σκόπιμο να τονισθεί η ανάγκη προσέγγισης των βίο-ψυχολογικών μελετών ,μέσα από μια κριτική ματιά τόσο από την επιστημονική κοινότητα όσο και από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο .Όπως συμπεραίνεται από τα όσα αναφέρθηκαν στα πλαίσια της παρούσας εργασίας ,οι βίο-ψυχολογικές προσεγγίσεις της παραβατικότητας μπορούν να αποτελέσουν όπλα στα πλαίσια πολιτικών και κοινωνικών συμφερόντων με στόχο την εξουδετέρωση ,την καταπίεση και τον εξαναγκασμό είτε μεμονωμένων ατόμων είτε ολόκληρων κοινωνικών τάξεων .Η χρήση βίο-ψυχολογικών σεναρίων όπως αυτό του νοητικά ηλίθιου παραβάτη για τη στήριξη ευγονικών πρακτικών (όπως η στείρωση) στα πλαίσια ανάπτυξης της ευγονικής εγκληματολογίας του 20^{ου} αιώνα αλλά και των ναζιστικών καθεστώτων ,οδηγούν σε ανησυχίες και φόβους απέναντι στη μελλοντική χρήση των συγχρόνων αυτών βίο-ψυχολογικών προσεγγίσεων. Ήδη ,όπως έχει προαναφερθεί οι προσεγγίσεις αυτές χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο της παραβατικότητας μέσα από τη χρήση ακόμα και επίπονων πρακτικών που παραβιάζουν τα ατομικά δικαιώματα των παιδιών .Στα πλαίσια αυτά το μέλλον φαντάζει ακόμα πιο δυσοίωνο .

Η ολοένα και μεγαλύτερη ανάπτυξη των βίο-ιατρικών τεχνολογιών σε συνδυασμό με τις τάσεις αστυνόμευσης και κοινωνικού ελέγχου με το πρόσχημα της δημόσιας ασφάλειας είναι πιθανόν να οδηγήσουν σε ένα νέο είδος ευγονικής .Μιας ευγονικής που δε θα βασίζεται στην εξολόθρευση και τη στείρωση ,αλλά σε πιο εξελιγμένες μεθόδους .Για την αποφυγή της κακής χρήσης αυτών των προσεγγίσεων και των τεχνολογιών που πηγάζουν από αυτές ,είναι απαραίτητη τόσο η επιμόρφωση και η ενημέρωση σχετικά με τη φύση της παραβατικότητας όσο και σχετικά με τους κινδύνους των βίο-ψυχολογικών προσεγγίσεων και παρεμβάσεων. Εξάλλου οι τάσεις αυτές ενισχύονται εν μέρει και από οι ίδιο το κοινωνικό σύνολο .Όπως αναφέρει η Rafter (2008) "είμαστε συνηθισμένοι σε επιστήμες που επιμένουν στον ντετερμινισμό ,ενισχύουν τις ιεραρχίες και ρίχνουν το φταίξιμο για τα κοινωνικά προβλήματα σε αυτούς που υποφέρουν περισσότερο"⁷³⁶ .Εκτός όμως από την αλλαγή της δικής μας στάσης όσον αφορά τις αντιλήψεις για το βίο-ψυχολογικά ελαττωματικό παραβάτη είναι απαραίτητη και η αφύπνιση της επιστημονικής εγκληματολογικής κοινότητας ώστε να μην χάσει η εγκληματολογία τον κοινωνικό της χαρακτήρα και μετατραπεί από κοινωνική επιστήμη σε βιολογική με όλες τις συνέπειες που μπορεί να έχει αυτό.

⁷³⁶ Rafter(2008) σελ 250

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένα Βιβλιογραφία

Άρθρα

- 1) af Klinteberg B. :Biology, Norms, and Personality: A Developmental Perspective, Neuropsychobiology 1996;34:146-154
- 2) Alexander Alan Steinbach : "Intelligence and Juvenile Delinquency", The Elementary School Journal, Vol. 34, No. 9 (May, 1934), pp. 691-697
- 3) Allen Garland E: Is a New Eugenics Afoot? Science, New Series, Vol. 294, No. 5540 (Oct. 5, 2001), pp. 59+61

- 4) Alm PO, Alm M, Humble K, Leppert J, Sorensen S, Lidberg L, Orelund L. : Criminality and platelet monoamine oxidase activity in former juvenile delinquents as adults” , Acta Psychiatr Scand 1994;89;41-45
- 5) Anderson,S.W., Bechara, A., Damasio, H., Tranel, D., & Damasio, A.R. Impairment of social and moral behavior related to early damage in human prefrontal cortex. Nature Neuroscience, 2(1999), pp. 1032–1037
- 6) Andrew, D. A., Zinger, I., Hoge, R. D., Bonta, J., Gendreau, P., & Cullen, F :Does correctional treatment work? A clinically-relevant and psychologically-informed meta-analysis, Unpublished manuscript, Carleton University, Laboratory for Research on Assessment and Evaluation in the Human Services, Ottawa. .,1989
- 7) Arrigo B.A and Shipley S:The Confusion Over Psychopathy (I): Historical Considerations, Int J Offender Ther Comp Criminol ,2001 45: 325
- 8) Arseneault L.Tremblay R, Boulerice B, Séguin J.R , Saucier J. :Minor Physical Anomalies and Family Adversity as Risk Factors for Violent Delinquency in Adolescence, Am J Psychiatry 2000; 157:917–923
- 9) Bandura Albert , Dorothea Ross and Sheila A.Ross :Transmission of Aggression through imitation of Aggressive Models , Journal of Abnormal and Social Psychology, 63, 575-582.,1961
- 10)Bandura Albert : Social Learning theory presented at the Werner-Reimers-Stiftung Conference on Human Ethology: Claims and Limits of a New Discipline , Bad Homburg, West Germany, October 1977 pp 12-29
- 11) Beaver et al: “The intersection of Genes and Neuropsychological Deficits in the Prediction of Delinquency and Low self –control Int J Offender Ther Comp Criminol 2010 54: 22
- 12)Beaver K.M: “ Genetic Influences on Being Processed Through the Criminal Justice System”: “Results from a Sample of Adoptees”, BIOL PSYCHIATRY 2011;69:282–28

- 13) Berman A. and Siegal A.W : "Adaptive and Learning Skills in Juvenile Delinquent" :A Neuropsychological Analysis, J Learn Disabil November 1976 vol. 9 no. 9 583-590

- 14) Berman Allan: Neurological Dysfunction in Juvenile Delinquents :Implications for Early Intervention , Child Care Quarterly ,Vol.1 (4) ,1972, pp 264-271

- 15) Berman Sidney :Antisocial Character Disorder :Its Etiology and Relationship to Delinquency , American Journal of Orthopsychiatry ,Vol 29(3),1959 ,pp. 612-621

- 16) Blumensohn R. ,G. Ratzoni, A. Weizman, A. Apter, S. Tyano, M. Israeli, N. Greuner and A. Biegon: Reduction in serotonin 5HT receptor binding on platelets of delinquent adolescents. Psychopharmacology (1995)118,pp. 354-6

- 17) Booth A., Douglas A. Granger, Allan Mazur, Katie T. Kivlighan: Testosterone and Social Behavior Social Forces, Vol. 85, No. 1 (Sep., 2006), pp. 167-191

- 18) Brower M.C and Price B.H: Neuropsychiatry of frontal lobe dysfunction in violent and criminal behavior: a critical review J Neurol Neurosurg Psychiatry 2001;71:720-726

- 19) Buchsbaum M.S, Coursey R.D and Murphy D.L : "The biochemical high-risk paradigm: behavioral and familial correlates of low platelet monoamine oxidase activity", Science 15 October 1976: Vol. 194 no. 4262 pp. 339-341

- 20) C.G. Schoenfeld : A Psychoanalytic Theory of Juvenile Delinquency, Crime & Delinquency October 1971 vol. 17 no. 4 469-480

- 21) Cale Ellison M.: A quantitative review of the relations between the "Big 3" higher order personality dimensions and antisocial behavior , Journal of Research in Personality dimensions and Antisocial Behavior 40(2006) 250-284

- 22) Caspi A., Moffitt, Silva P.A, Loeber M.S , Krueger R.F ,Schmutte P.S :Are some people Crime Prone ?Replications of the Personality –Crime Relationship Across Countries ,Genders ,Races and Methods , Criminology Volume 32 Number 2 ,1994
- 23) Caspi Avshalom , Joseph McClay, Terrie E. Moffitt, Jonathan Mill, Judy Martin, Ian W. Craig, Alan Taylor and Richie Poulton :. Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children, Science 297(2002) :851–854.
- 24)Cauffman E., Steinberg L., Piquero A.R : Psychological, Neuropsychological and Physiological Correlates of Serious Antisocial Behavior in Adolescence :The role of Self Control , Criminology VOL 43 (1) ,2005,pp 133-175
- 25)Christina Saltaris :Psychopathy in Juvenile Offenders .Can temperament and attachment be considered as robust development precursors? Clinical Psychology Review 22 (2002) 729–752
- 26)Coleman Lee S.: Perspectives on the Medical Research of Violence ,Amer.J. Orthopsychiat. 44(5), October (1974), σελ 677
- 27)Court Brown: “Males With an XYY Sex Chromosome Complement”, J Med Genet 1968;5:341-35
- 28) Criminal Statistics, England and Wales. London: Home Office, supplementary tables στο Christian Pfeiffer :Juvenile Crime and Violence in Europe, Crime and Justice, Vol. 23 (1998), pp. 255-328
- 29)Crowe R.R :The adopted offspring of women criminal offenders :A study of their arrest records .Archives of General Psychiatry ,27, 1972 ,pp 600-603
- 30)Dian et al :Sucrose and Delinquency: Oral Sucrose Tolerance Test and Nutritional Assessment, Pediatrics Vol. 86 No. 2 August 1, 1990 pp. 254 - 262
- 31) Dietrich et al : Early exposure to lead and juvenile delinquency Neurotoxicology and Teratology 23 (2001) 511 –518
- 32)Dilalla L.F ,and Gottesman I.I :Heterogeneity of causes for delinquency and criminality : Lifespan Perspectives , Development and Psychopathology, 1 (1989), pp.339-349

- 33) Dinkes R., Jana Kemp ,Baum Katrina ,Snyder Thomas :Indicators of School Crime and Safety: 2009 ,National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, and Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice. Washington, DC 2009
- 34) Ellis, L.and Walsh A: Criminology: A global perspective. Boston, MA: Allyn and Bacon 2000. σελ 284 όπως αναφέρεται στο Ellis L : A Theory Explaining Biological Correlates of Criminality, European Journal of Criminology 2005 2: 287
- 35)Enzmann Dirk, Ineke Haen Marshall, Martin Killias, Josine Junger-Tas, Majone Steketee ,Beata Gruszczynska : Self-reported youth delinquency in Europe and beyond: First results of the Second International Self-Report Delinquency Study in the context of police and victimization data, 2010 7: 159 European Journal of Criminology
- 36)*Falk Gerhard: The psychoanalytic theories of crime causation ,Criminology Vol 4,Issue 1 ,pages 1-11 ,May 1966*
- 37)Farrington, D. P.,Gundry, G., & West D.J .The familial transmission of criminality. Medicine, Science, and the Law, 15(1),1975, pp. 177-186
- 38)Fast D.K ,Conry J ,Loock C.: Identifying Fetal Alcohol Syndrome Among Youth in the Criminal Justice System , Developmental and Behavioral Pediatrics , Vol 20 ,no 5 , USA , October 1999
- 39)Federman Carry, Holmes Dave and Jean Daniel Jacob :Deconstructing The Psychopath :A Critical Discursive Analysis , Cultural Critique, 72, Spring 2009, pp. 36-65
- 40)Feehan. M Stanton, Warren R. McGee R., Silva, Phil A, Moffitt, Terrie E: "Lateral Preference and Delinquent Behavior" Journal of Abnormal Psychology , 1989
- 41)Ferri E : Three Lectures Given at the University of Naples, Italy on April 22, 23 and 24, 1901 , Translated by Ernest Untermann , Charles H. Kerr &Company, Chicago, 1908

- 42) Feshback ,S., & Singer R.: Television and Aggression San Francisco: Josen -Base ,1971
- 43) Fishbein Dianna : Biological Perspectives in Criminology Vol 28 Number 1, 1990
- 44) Foley DL, Eaves LJ, Wormley B, et al. : Childhood adversity, monoamine oxidase a genotype, and risk for conduct disorder. Arch Gen Psychiatry 61(7)(2004) pp.738–744
- 45) Fonseca A.C and Yule W.: Personality and Antisocial Behavior in Children and Adolescents :An Enquiry into Eysenck's and Gray's Theories , Journal of Abnormal Child Psychology , Vol 23 ,No 6 ,1995
- 46) Fox R.G : The XYY Offender :A modern Myth ?, The Journal of Criminal Law ,Criminology and Police Science ,Vol 62 No1(Mar .,1971) pp.59-73
- 47) Georgoulas Stratos .: Youth and Crime in the Greek Context , International Journal of Academic Research , Vol 1 ,no1 .,pp.170-180 September 2009
- 48) Gerald R. Patterson, Richard A. Littman, William Bricker : Assertive Behavior in Children: A Step toward a Theory of Aggression, Monographs of the Society for Research in Child Development, Vol. 32, No. 5 , 1967
- 49) Glaser Daniel: Criminality Theories and Behavioral Images, The American Journal of Sociology, Vol. 61, No. 5 (Mar., 1956), pp. 433-444
- 50) Grisso Thomas :Offenders with Mental disorders ,The future of Children , Vol 18,No 2 ,Juvenile Justice (fall 2008) ,pp 143-164
- 51) Haberstick Brett, Jeffrey M. Lessem, Christian J. Hopfer,² Andrew Smolen,¹ Marissa A. Ehringer,¹ David Timberlake¹ and John K. Hewitt;: Monoamine Oxidase A (MAOA) and Antisocial Behaviors in the Presence of Childhood and Adolescent Maltreatment, American Journal of Medical Genetics Part B (Neuropsychiatric Genetics) 135B:59–64 ,2005
- 52) Hafner H. , Boker W., «Mentally disordered Violent Offenders», Socially Psychiatry , 8, 1973

- 53) Harris Philip W., Welsh Wayne N, and Butler Frank: A century of Juvenile Justice ,Criminal Justice Vol.1 2000 ,pp 359- 425
- 54)Harris, Skilling and Marnie E. Rice ; The Construct of Psychopathy, Crime and Justice, Vol. 28 (2001), pp. 197-264
- 55)Hirschi Travis and. Hindelang Michael J : Intelligence and Delinquency: A Revisionist Review, American Sociological Review, Vol. 42, No. 4 (Aug., 1977), pp. 571-587
- 56) Huertas and C.M. Winston Madness and degeneration, III.* :Degeneration and criminality, History of Psychiatry 1993; 4; 141
- 57)Hux, K., Bond, V., Skinner, S., Belau, D., & Sanger, D: Parental report of occurrences and consequences of traumatic brain injury among delinquent and non-delinquent youth. Brain Injury, 12(1998), pp. 667–681
- 58)Jeffery C. R :Pioneers in Criminology: The Historical Development of Criminology, The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, Vol. 50, No. 1 (May -Jun., 1959), pp. 3-19
- 59)Jenkins R.L and Hewitt Lester : Types of Personality structure encountered in child guidance clinics , American Journal of Orthopsychiatry , Vol 14,1944, pp.84-95
- 60)Jesness C.F.: When is a delinquent a delinquent, A reply to Shark and Handal. Journal o/Conruliing and Clinical Psvchology. 1977. 45, 696-697
- 61) Josine Junger-Tas et al : Juvenile Delinquency and Gender, European Journal of Criminology 2004 ,1: 333
- 62)Karniski W.M , Levine M.D,Clarke S., Palfrey J. and Meltzer L. A study of Neyrodevelopmental Findings in Early Adolescent Delinquents ,Journal of adolescent health care 3:151-159,1982
- 63) Karniski Walt M. , Melvin D. Levine , Simon Clarke, Judith S. Palfrey ,Lynn J. Meltzer: “Neurodevelopment in Adolescent Delinquents”, Journal of Adolescent Health Care , Vol 3 No 3 , 1982

- 64)Katz Janet and Abel Charles :The Medicalization of Repression :Eugenics and Crime , Contemporary Crises 8(1984),227-241
- 65)Keilitz I., Zaremba B.A and Broder P.K :The Link between Learning Disabilities and Juvenile Delinquency: Some Issues and Answers, Learning Disability Quarterly, Vol. 2, No. 2 (Spring, 1979), pp. 2-11
- 66) Killias Martin :Criminality among Second-Generation Immigrants in Western Europe: A Review of the Evidence, Criminal Justice Review Spring 1989 vol. 14 no. 1 13-42
- 67)Kovacs M., Sellyei M, Szabo A. and Vass L.: "Occurrence of XYY Individuals Among Juvenile Delinquents in Hungary" ,Human genetic 18,85-87 (1973)
- 68) Krynicki, Victor E. ; "Cerebral Dysfunction in Repetitively Assaultive Offenders." Journal of Nervous and Mental Disease 166:59-67, 1978
- 69)Laucht, M.et al: Behavioral sequelae of perinatal insults and early family adversity at 8 years of age. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 3(2000), pp,1229–1237
- 70)Levin, E.D., Wilkerson A., Jones, J.P., Christopher, N.C., & Briggs, S.J. (1996). Prenatal nicotine effects on memory in rats: Pharmacological and behavioral challenges. Developmental Brain Research, 97, 207–15
- 71) Lewis D.O,Richard L., Yeager C. and Femina D.D: Toward a Theory of the Genesis of Violence: A Follow-up Study of Delinquents, Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry ,Volume 28, Issue 3 , May 1989
- 72)Lewis DO, Yeager CA, Blake P, Bard B and Strenziok M: Ethics Questions Raised by the Neuropsychiatric, Neuropsychological, Educational, Developmental, and Family Characteristics of 18 Juveniles Awaiting Execution in Texas, J Am Acad Psychiatry Law 32:408–29, 2004
- 73)Lewis Otnow Dorothy :Neuropsychiatric and Experiential Correlates of Violent Juvenile Delinquency , Neuropsychology Review ,Vol 1., No 2, 1990, pp. 125-135

- 74) Lewis, Dorothy Otnow, Ernest Moy, Lori D. Jackson, Robert Aronson, Nicholas Restifo, Susan Serra, and Alexander Simos : "Biopsychosocial Characteristics of Children Who Later Murder: A Prospective Study." *American Journal of Psychiatry* 142:1161-6, 1985
- 75) Lindesmith A. and Levin Y.: *The Lombrosian Myth in Criminology* *The American Journal of Sociology*, Vol. 42, No. 5 (Mar., 1937), pp. 653-671
- 76) Loeber R.: "Development and Risk Factors of Juvenile Antisocial Behavior and Delinquency", *Clinical Psychology Review*, Vol. 10(1990), pp 1-41
- 77) Loeber R & D. P. Farrington (Eds.), *Serious and violent juvenile offenders. Risk factors and successful interventions*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1998
- 78) Lynskey Donald R., Olsson K., Wikström M., Caspi A, Moffitt T., Loeber R., Novak S.: *The Interaction Between Impulsivity and Neighborhood Context on Offending: The effects of Impulsivity are Stronger in Poorer Neighborhoods*, *Journal of Abnormal Psychology*, 2000, Vol 109, No 4, 563-574
- 79) Lynch Mairry Elen, Claire D. Coles, Tammy Corley, Arthur Falek : *Examining Delinquency in Adolescents Differentially Prenatally Exposed to Alcohol: The Role of Proximal and Distal Risk Factors*, *Journal of Studies on Alcohol*, Vol. 64, 2003
- 80) Marinello, Berkson, Edwards & Bannerman, *A Study of the XYY Syndrome in Tall Men and Juvenile Delinquents*, *J.A.M.A.* 321, 1969
- 81) Mattsson Ake, Daisy Schalling Dan Olweus Ph.D, Hans Löw Ph.D., Jan Svensson M.A. : "Plasma Testosterone, Aggressive Behavior, and Personality Dimensions in Young Male Delinquents", *Journal of the American Child and Adolescent Psychiatry*, Vol 19, issue 3, summer 1980, pages 476-490
- 82) Matykievicz et al: *Measures of urinary 5-hydroxyindoleacetic acid and reactive hypoglycemia. Personality and Individual Differences* 22,(1997), pp 327-32

- 83) McBurnett Keith ,Benjamin B. Lahey, Paul J. Rathouz, Rolf Loeber,:" Low Salivary Cortisol and Persistent Aggression in Boys Referred for Disruptive Behavior, ARCH GEN PSYCHIATRY/VOL 57, JAN 2000
- 84)Menard Scott and Morse Barbara J.: A Structuralist Critique of the IQ-Delinquency Hypothesis: Theory and Evidence, The American Journal of Sociology, Vol. 89, No. 6 (May, 1984), pp. 1347-1378
- 85)Michael Hakeem: "A Critique of the Psychiatric Approach to Crime and Correction", Law and Contemporary Problems, Vol. 23, No. 4, Crime and Correction (Autumn, 1958 b), pp. 650-682
- 86) Miller :Neuropsychological Perspectives on Delinquency, Behavioral Sciences & the Law, Vol. 6, No. 3 pp. 409-428 (1988)
- 87)Miller J.D and Lynam D Structural Models of Personality and their relation to antisocial Behavior : A Metanalytic Review , Vol 39 ,Issue 4,pp 765-798, November 2001
- 88)Moffitt T.E: Juvenile delinquency and Attention Deficit Disorder :Boy's Developmental Trajectories from Age 3 to Age 15 , Child Development ,1990,61,pp. 893-910
- 89)Moffitt T.E: The Neuropsychology of Juvenile Delinquency: A Critical Review, Crime and Justice, Vol. 12 (1990), pp. 99-169
- 90)Moffitt, T.E. Juvenile delinquency and attention- deficit disorder: Developmental trajectories from age three to fifteen. Child Development, 61,(1990a), pp 893–910
- 91)Montemayor R. : Men and Their Bodies: The Relationship between Body Type and Behavior, Journal of Social Issues , Vol. 34, Number 1, 1978
- 92) Moran R.: Biomedical Research and the Politics of Crime Control : A historical Perspective , Contemporary Crises 2, 1978
- 93)Moser F. and Doreleijers T.A.H: An explorative study of juvenile delinquents with attention deficit/ hyperactivity disorder, European Journal on Criminal Policy and Research vol. 5-2,1997, pp.67-81

- 94) Murray C.A : The link between learning Disabilities and Juvenile Delinquency : Current theory and Knowledge , ,National Institute for Juvenile Justice and Delinquency Prevention ,Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention ,Law enforcement Administration , Washington ,1976
- 95) N Matsaniotis C Tsenghi; C Economou -Mavrou ; P Bilalis : XYY SYNDROME IN YOUNG GREEK DETAINEES Journal: HELVETICA PAEDIATRICA ACTA Volume:25, FASC 3 Dated:(JULY 1970) Pages:253-257
- 96) Nanko S , Saito S ,Makino M :X and Y chromatin survey among 1,581 Japanese Juvenile Delinquents ,Japan J. Human Genet .24 ,pp. 21-25 ,1979
- 97) Nassi A.and Abramowitz S. **From** Phrenology to Psychosurgery and Back Again : Biological Studies of Criminality, Amer. J . Orthopsychiat. 46(4), October ,1976
- 98) Needleman et al:” Bone lead levels in adjudicated delinquents”: A case-control study, *Pediatr. Res.* 47 (2000) 155A
- 99) Nilsson Kent W., Rickard L. Sjöberg, Mattias Damberg, Jerzy Leppert, John Öhrvik, Per Olof Alm, Leif Lindström, and Lars Orelund:Role of MAO-A gene and psychosocial factors in male adolescent criminal activity. *Biol Psychiatry* 59(2)(2006) pp. 121–127
- 100) Pajer Kathleen,William Gardner, Robert T. Rubin, James Perel, Stephen Neal, BS: “Decreased Cortisol Levels in Adolescent Girls With Conduct Disorder”, *ARCH GEN PSYCHIATRY/VOL 58, MAR 2001*
- 101) Patterson G , DeBaryshe B, Ramsey E.: A developmental Perspective of Antisocial Behavior , *American Psychologist* ,44, 329-335 , 1993
- 102) Patterson G., Degarmo D,and Knutson N. :Hyperactive and antisocial behaviors: Comorbid or two points in the same process? *Development and Psychopathology*, 12 (2000), 91–106
- 103) Patterson G.R., Dishion T.J., and Bank L.: Family Interaction: A Process Model of Deviancy Training, *Aggressive Behavior* Volume 10, pages 253-267,1984

- 104) Paul v. Olczak et al: Defining Juvenile Delinquency : Specificity of the Research sample and the right to treatment, *Journal of Clinical Psychology*, November, 1983. Vol. 39, No. 6.
- 105) Pennington, B.F., & Bennetto, L.: Main effects or transactions in the neuropsychology of conduct disorder? Commentary on 'The neuropsychology of conduct disorder'. *Development and Psychopathology*, 5(1993), pp. 153–164
- 106) Peterson Donald R., Quay Herbert C., Tiffany Theodore L : Personality Factors Related to Juvenile Delinquency, *Child Development*, Vol. 32, No. 2 (Jun., 1961), pp. 355-372
- 107) Pickar Daniel B. and. Tori Christopher D : The Learning Disabled Adolescent: Eriksonian Psychosocial Development, Self-Concept, and Delinquent Behavior, *Journal of Youth and Adolescence*, Vol. 15, No. 5, 1986
- 108) Pliszka, S. R., et al Plasma neurochemistry in juvenile offenders. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*(1988) 27, 588–94
- 109) Preski, S., & Shelton, D. . The role of contextual, child, and parent factors in predicting criminal outcomes in adolescence. *Issues in Mental Health Nursing*, 22, pp. 197–205, 2001
- 110) Rafter N. H. J. Eysenck in Fagin's kitchen: the return to biological theory in 20th-century Criminology, *History of the Human Sciences* 2006 19: 37
- 111) Rafter N.: The murderous Dutch fiddler: Criminology, history and the problem of phrenology, *Theoretical Criminology* ,2005, Vol. 9(1): 65–96; 1362–4806
- 112) Rafter N.: The unrepentant horse-slasher : Moral insanity and the origins of Criminological thought, *Criminology* , Vol. 42(4) 2004 pp 979-1008
- 113) Raine A and Scerbo A ; Biological Theories of Violence in J. S. Milner (ed.), *NEUROPSYCHOLOGY OF AGGRESSION*. Kluwer Academic Publishers, Boston, 1991

- 114) Raine A.: Biosocial Studies of Antisocial and Violent Behavior in Children and Adults: A Review, *Journal of Abnormal Child Psychology*, Vol. 30, No. 4, August (2002a), pp. 311–326
- 115) Raine A.: Annotation: The role of prefrontal deficits, low autonomic arousal, and early health factors in the development of antisocial and aggressive behavior in children, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(2002b),pp. 417–434
- 116) Raine, A., Venables, P.H., & Mednick, S.A. :Low resting heart rate at age 3 years predisposes to aggression at age 11 years: Findings from the Mauritius Joint Child Health Project. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36, 1457–1464, 1997a
- 117) Rantakalio P. , Esa Laara ,Matti Isohanni ,Mollanen Irma :”Maternal Smoking during Pregnancy and Delinquency of the Offspring: An Association without Causation”? *Int. J. Epidemiol.* (1992) 21 (6): 1106-1113
- 118) Rantakalio ,Koiranen and Motonen: Association of perinatal events, epilepsy, and central nervous system trauma with juvenile delinquency, *Arch Dis Child* 1992;67:1459-146
- 119) Rhee S.H and Waldman I.D :Genetic and Enviromental Influences On Antisocial Behavior : A Meta-Analysis of Twin and Adoption Studies , *Psychological Bulletin* 2002, Vol 128 No 3 pp.490-529
- 120) Richard Lacayo :Teen Crime , *Time Magazine* , 21.7.1997
- 121) Rosanoff Aaron J. , Leva M. Handy, Rosanoff Isabel Avis: Criminality and Delinquency in Twins, *Journal of Criminal Law and Criminology* (1931-1951), Vol. 24, No. 5 (Jan. - Feb.,1934), pp. 923-934
- 122) Rose N.: The Biology of Culpability :Pathological Identity and Crime Control In a Biological Culture, *Theoretical Criminology* ,2000 ;4(1) ,pp 5-34
- 123) Rose N.: “The politics of life itself ”, *Theory of Culture Society* , 2001;18;1,

- 124) Rowe D.C and Osgood D.W :Heredity and Sociological Theories of Delinquency: A Reconsideration , American Sociological Review, Vol. 49, No. 4 (Aug., 1984), pp. 526-540
- 125) Rowe D.C :Biometrical Genetic Models of Self-Reported Delinquent Behavior :A Twin Study ,Behavior Genetics ,Vol. 13 ,No. 5 ,1983
- 126) Roy J. O'Shaughnessy"; Violent Adolescents: Psychiatry, Philosophy, and Politics, J Am Acad Psychiatry Law 32:12–20, 2004
- 127) Salekin Randall T : Psychopathy and therapeutic pessimism Clinical lore or clinical reality? Clinical Psychology Review 22 (2002) 79–112 ,σελ 79-80
- 128) Salekin Randall T. and Frick Paul J. Psychopathy in Children and Adolescents: The Need for a Developmental Perspective Journal of Abnormal Child Psychology, Vol. 33, No. 4, August 2005, pp. 403–409
- 129) Sanchez-Martin J.R , E. Fano L. Ahedo , J. Cardas , P.F. Brain , A. Azpiroz .: "Relating testosterone levels and free play social behavior in male and female preschool children", Psychoneuroendocrinology 25 (2000),pp. 773–783
- 130) Scerbo A.S and Kolko D.J : Salivary Testosterone and Cortisol in Disruptive Children: Relationship to Aggressive, Hyperactive, and Internalizing Behaviors , Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry ,Vol 33, Issue 8, October 1994 ,pp 1174-1184
- 131) Schoenthaler, Stephen J :The Alabama diet-behavior program: An empirical evaluation at the Coosa Valley Regional Detention Center,International Journal of Biosocial Research, Vol 5(2), 1983, 79-87
- 132) Schuessler Karl F. and Cressey Donald R.: Personality Characteristics of Criminals , American Journal of Sociology, Vol. 55, No. 5 (Mar., 1950), pp. 476-484
- 133) Seagrave Daniel and Thomas Grisso: Adolescent Development and the Measurement of Juvenile Psychopathy, Law and Human Behavior, Vol. 26, No. 2, April 2002
- 134) Shichor D.: Historical and Current Trends in American Juvenile Justice, Juvenile & Family Court Journal, ,pp 61-75, August 1983
- 135) Shoal G.D Giancola P . Kirilova G : Salivary Cortisol, Personality, and Aggressive Behavior in Adolescent Boys: A 5-Year Longitudinal Study, Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry ,Volume 42 Issue 9 , September 2003

- 136) Shulman Harry Manuel Intelligence and Delinquency Journal of Criminal Law and Criminology (1931-1951), Vol. 41, No. 6 (Mar. - Apr.,1951), pp. 763-781
- 137) Sjoberg R.L :Adolescent Girls and Criminal Activity: Role of MAOA-LPR Genotype and Psychosocial Factors, American Journal of Medical Genetics Part B (Neuropsychiatric Genetics) 144B:159–164 ,2007
- 138) Skeem J .Land Cooke D.J : Is Criminal Behavior a Central Component of Psychopathy? Conceptual Directions for Resolving the Debate, Psychological Assessment , American Psychological Association 2010, Vol. 22, No. 2, 433–445
- 139) Snoek Heddeke., Stephanie H.M. van Goozen, Walter Matthys, Hein O. Sigling et al :Serotonergic Functioning in Children with Oppositional Defiant Disorder: A Sumatriptan Challenge Study, BIOL PSYCHIATRY 2002;51:319–325
- 140) Sutherland Edwin H.: Critique of Sheldon's Varieties of Delinquent Youth , American Sociological Review Vol .16 , No1 (Feb 1951) , pp 10-13
- 141) Tannebaum :Personality and Criminality: A summary and Implications of The Literature ,Journal of Criminal Justice ,Vol 5 pp 225- 235, 1977
- 142) Tate,Reppucci and Mulvey ;Violent Juvenile Delinquents :Treatment Effectiveness and Impications for Future Action, American Psychologist , Vol. 50(1995). No. 9. 777-781
- 143) Taylor J. , Iacono William G., and McGue M: Evidence for a Genetic Etiology of Early-Onset Delinquency Journal of Abnormal Psychology, Inc. 2000, Vol. 109, No. 4, 634-643
- 144) Teichner et al : Identification of neuropsychological subtypes in a sample of delinquent adolescents, Journal of Psychiatric Research 34 (2000),pp. 129-132
- 145) The Mentally Abnormal Offender ,(eds) ,A.V.S ,de Revck and Porter ,London ,1968
- 146) Tolan Patrick and Guerra N. :What Works in Reducing Adolescent Violence: An Empirical Review of the Field, Center for the Study and Prevention of Violence, Institute of Behavioral Science University of Colorado, Boulder 3rd printing ,2002

- 147) Tucker G.J :Violence in Children and Adults :A neurological View , American Academy of Child Psychiatry ,pp277-288 ,1978
- 148) Van Bokhoven Stephanie H.M. van Goozen ,Herman van Engeland , Benoist Schaal ,Louise Arseneault , Jean R. Séguin , Jean-Marc Assaad , Daniel S. Nagin ,Frank Vitaro , Richard E. Tremblay: "Salivary testosterone and aggression, delinquency, and social dominance in a population-based longitudinal study of adolescent males", *Hormones and Behavior* 50 (2006) ,p.118–125
- 149) Van Goozen S.H.M, Walter Matthysa ,b, Peggy T. Cohen-Kettenis, Herman Westenberg , Herman van Engelan et al : "Plasma monoamine metabolites and aggression: Two studies of normal and oppositional defiant disorder children". *Eur Neuropsychopharmacol* 9:141–147
- 150) Vermeiren R.: Psychopathology and delinquency in adolescents: a descriptive and developmental perspective, *Clinical Psychology Review* 23 (2003) 277–318
- 151) Virkkunen M. and . Nuutila A.: Specific reading retardation, hyperactive child syndrome, and juvenile delinquency, *Acta psychiat. scand.* (1976) 54, 25-28
- 152) Wadsworth, M.E.J.: Delinquency pulse rates and early emotional deprivation. *British Journal of Criminology*, 16, 1976 ,pp 245-256
- 153) Walby K. and Carrier N.: The Rise of Biocriminology :Capturing Observable bodily economies of 'Criminal Man ',2010 10: 261 *Criminology and Criminal Justice*
- 154) Waldo G.P and Dinitz : Personality Attributes of the Criminal: An Analysis of Research Studies, 1950-65, *Journal of Research in Crime and Delinquency* July 1967 vol. 4 no. 2185-202
- 155) Walters Glenn D.: Disposed to aggress ? In search of the Violence – Prone Personality, *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 5, No. 2, pp. 177–190, 2000
- 156) Walters Glenn: The Trouble with Psychopathy as a General Theory of Crime, *Int J Offender Ther Comp Criminol* ,2004 48: 133

- 157) Wakschlag L, Pickett., Kate E., Cook Edwin, Benowitz Neal L. and Leventhal Bennett L: Maternal Smoking During Pregnancy and Severe Antisocial Behavior in Offspring: A Review, American Journal of Public Health | June 2002, Vol 92, No. 6, pp.966-974
- 158) Wolff P.H ,Waber D, Bauermeister .M, Cohen C., Ferber R.: The Neuropsychological Status of Adolescent Delinquent Boys .Child Psychol.Psychiat. Vol , .23,No 3, 1982,pp.267-279
- 159) Yeudall L.: A Neuropsychosocial Perspective of persistent juvenile delinquency and Criminal Behavior , discussion , Vol.347, Forensic psychology and psychiatry , pp 349-355, June 1980

Βιβλία

- 1) Aichhorn A, :Wayward Youth .London ,1936
a. *Applications,* 3rd Edition, McGraw – Hill, Inc. 1992
- 2) Beecker P and Wetzell F.: “Criminals and their Scientists” :”The history of Criminology in International Perspective” ,Publications of the German Historical Institute , USA (First published 2006 ,reprinted 2009)
- 3) Binder A., Geis G., Bruce Dickson D.: Juvenile delinquency :historical ,cultural and legal perspectives, 3d edition ,Anderson Publishing Co, Cincinnati OH, 2000
- 4) Burfeind James and Dawn Jeglum Bartusch: Juvenile delinquency: an integrated approach, Jones and Barlett Publishers ,USA 2006
- 5) Bynum W.F et al :The anatomy of Madness, Essays in the History of Psychiatry ,Volume II : Institutions and Society , Tavistock Publications , London 1985
- 6) Conrad Peter and Schneider Joseph W.: Deviance and Medicalization “From Badness to Sickness ,Temple University Press , 1992
- 7) Dabs J.M :Testosterone , Aggression and Delinquency in Bhasin S. et al :Pharmacology , Biology and Clinical Applications of

- Androgenes :Current status and Future Prospects ,Willey- Liss ,New York 1996
- 8) Fortun Michael, Mendelsohn" Everett: The practices of human genetics , Kluwer Academic Publishers , 1999
 - 9) Friedlander Kate: "The Psychoanalytical Approach to Juvenile Delinquency ;Theory :Case Studies ;Treatment " , Routledge &Kegan Paul LTD ,London (Sixth impression) 1967
 - 10)Goddard Henry : "Juvenile Delinquency " , Dodd ,Mead and Company ,1921
 - 11)Gullotta Th, Adams Gerald R and Montemayor R: Delinquent Violent Youth :Theory and Interventions ,Sage Publications ,USA 1998
 - 12)Gunn J. and D. Farrington (eds)Abnormal Offenders Delinquency and The Criminal Justice System .Chichester: John Wiley , 269-84
 - 13)Harmening William M: The criminal Triad ;Psychosocial Development of the Criminal Personality Type , Charles Thomas ,Illinois 2010
 - 14)Heilbrun K., Goldstein Naomi E.C and Redding R .E : Juvenile Delinquency *Prevention, Assessment and Intervention, Oxford University Press , New York ,2005*
 - 15)Hjelle, L. A., Ziegler, D.J.:"*Personality Theories, Basic Assumptions, Research and Research and Applications,*" 3rd Edition, McGraw – Hill, Inc. 1992,
 - 16)Hollin Clive : Handbook of offender assessment and treatment / edited by Clive R. Hollin , Wiley ,2000
 - 17)Hollin Clive R.: Psychology and Crime , Routledge ,1989
 - 18)Lincons Daniel: A look at Juvenile delinquency , Children's Bureau Publication ,Washington 1960
 - 19)Loeber R & D. P. Farrington (Eds.), *Serious and violent juvenile offenders. Risk factors and successful interventions. Thousand Oaks, CA: Sage ,1998*

- 20) Matza David : Delinquency and Drift , Transaction Publishers 1990
(originally published in 1964 by John Wiley and Sons)
- 21) McLaughlin Eugene , Muncie John, Hughes Gordon :Criminological Perspectives :Essential Readings 2nd Edition ,The Open University 2005
- 22) *Michel Foucault: 'Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings''*, 1977–1984. Ed. Lawrence Kritzman. London: Routledge., 1988
- 23) Munhall Patricia and Fitzsimons V.M : The emergence of Family into the 21st century , Jones and Bartlett Publishers ,2001
- 24) Philip Bean : Madness and Crime ,Willan Publishing 2008
- 25) Psychopathy: antisocial, criminal, and violent behavior , edited by Millon T., Simonsen E, Morten Birket Smith and Davis D. Roger , The Guilford Press, New York ,1998
- 26) Rafter N.: Creating Born Criminals , University of Illinois Press ,Urbana and Chicago ,1997
- 27) Rafter N.: The Criminal Brain : Understanding Biological Theories of Crime ,New York University Press , New York , 2008
- 28) Roucek Joseph S.: Juvenile Delinquency ,Philosophical Library USA ,1958
- 29) Rutter ,Giller and Hagell : "Antisocial behavior by young people ".Cambridge University Press, 1998
- 30) Shoemaker D.: Juvenile Delinquency , Rowman & Littlefield Publishers, U.K 2009,
- 31) Taylor Ian , Walton Paul and Jock Young : "The new Criminology for a social theory of deviance" , Routledge and Kegan Paul plc , 1973
- 32) William Bernard :Jailbait :The story of Juvenile Delinquency ,New York 1949

Ελληνική Βιβλιογραφία

- 1) Αλεξιάδης Σ.: Εγκληματολογία, Σάκκουλας ,Θεσσαλονίκη 1989

- 2) Γιωτοπούλου –Μαραγκοπούλου Α.: *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας : Μέρος Α'- Εισαγωγικά :Το έγκλημα –η εγκληματολογία* , Αθήνα 1984
- 3) Γκότοβος Αθαν.Ε : *Νεολαία και Κοινωνική Μεταβολή [Youth and social change, Αξίες,Εμπειρίες και Προοπτικές* ,Gutenberg, Athens, 1996
- 4) Ζαραφωνίτου, Χ. *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 1995.
- 5) Κουλάκογλου Κ.: *Ψυχομετρία και Ψυχολογική Αξιολόγηση* , 2^η έκδοση ,Παπαζήσης Αθήνα ,2002
- 6) Λάζος Γ. :*Κριτική Εγκληματολογία* ,Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2007
- 7) Μέλλον Ρόμπερτ : *Η ανάλυση της Συμπεριφοράς : Θεμελιώδης Συμπεριφορισμός ,Μέθοδοι έρευνας και Βασικές αρχές καθορισμού αντιδράσεων και δράσεων* , Τόμος Α , Ελληνικά Γράμματα 2005
- 8) Νόβα –Καλτσούνη Χ.: *Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία :Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου* , Gutenberg , Αθήνα 2001
- 9) Πασσάκος, Κ. Γ. :*Το πρόσωπο στην πορεία του γίνεσθαι: Τα θεμελιώδη της ψυχολογίας της προσωπικότητας*, Σ. Αθανασόπουλος-Σ. Παπαδάμης, Αθήνα 1997
- 10) Perfecture of Thessaloniki, *. Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης [Identity, features and needs of youth in Perfecture of Thessalonika*, ΕΚΚΕ, Athens, 1996.
- 11)Pervin, L.A. & Oliver, P.J. (1997, 7th Ed). *Θεωρίες Προσωπικότητας: Έρευνα και Εφαρμογές*. Τηπρωθήτω , Αθήνα, 1999
- 12)Ποταμιάνος Γρηγόρης : *Κλινική ψυχολογία :Σύγχρονα Θέματα Κλινικής Πρακτικής και Έρευνας* , Ελληνικά Γράμματα , Αθήνα 2000
- 13)Ποταμιάνος Γρηγόρης και συνεργάτες: *Θεωρίες Προσωπικότητας και Κλινική Πρακτική*, Ελληνικά Γράμματα , Αθήνα 2002,
- 14)Τόμας Σαζ :*”Νόμος ,Ελευθερία και Ψυχιατρική”* , εκδ. Αρχιπέλαγος ,Αθήνα 2007,(πρώτη εκδ.1989)
- 15)Τσαλίκογλου Φ. :*Μυθολογίες Βίας και Καταστολής* ,Παπαζήσης , Αθήνα 1996
- 16)Τσαλίκογλου Φ.: *Ο μύθος του επικίνδυνου Ψυχασθενή*, Παπαζήσης, Αθήνα 1987

- 17) Φαρσεδάκης Ι.: Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων , Νομική Βιβλιοθήκη ,Αθήνα 2005
- 18) Φουκώ Μ.: Ιστορία της Τρέλας ,μτφρ. Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου εκδ .Ιριδανός, Αθήνα 1964
- 19) Χαΐδου Α.: *Εγκληματολογικά Κείμενα :Ανήλικοι ,Ναρκωτικά ,Κοινωνικός έλεγχος ,Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα ,2003*
- 20) Χαΐδου Α.: *Θετικιστική εγκληματολογία : Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου, Νομική Βιβλιοθήκη ,Αθήνα 1996*

Ηλεκτρονικές πηγές

- 1) Banks, Ron: Bullying in Schools. ERIC Digest [Online]. 1997
Πηγή :<http://npin.org/library/pre1998/n00416/n00416.html>
- 2) Breggin and Breggin : A biomedical Programme for Urban Violence Control in USA:The dangers of Psychiatric Social Control (1993)
<http://www.breggin.com/abiomedical.pbreggin.1993.pdf> ανασύρθηκε 27/10/2011
- 3) Easy Access to Juvenile Populations, 2009 , Electronic document,
<http://ojjdp.ncjrs.gov/ojstatbb/ezapop> , ανασύρθηκε 18/6/2011
- 4) Ellis, L. :*Criminology: A global perspective, supplemental tables, and references*. Minot, ND: Pyramid Press; pp 99-112 , 2000 URL:
<http://www.abacon.com/ellis/> , ανασύρθηκε 22/7/2011
- 5) Federal Bureau of Investigation , Crime in the United States 2009 ,
Electronic document ,
<http://www2.fbi.gov/ucr/cius2009/arrests/index.html> , ανασύρθηκε 14/6/2011
- 6) Mednick S. A., Gabrielli W F..Jr. and Hutchings B. (1987) :Genetic Factors in the Etiology of Criminal Behaviour ,ηλεκτρονικό αρχείο html
πηγή justice4victims.org, ανασύρθηκε 14/5/2011
- 7) Γιαννοπούλου Ι.Γ , Τσομπάνογλου :Νεανική παραβατικότητα στη σύγχρονη Ελλάδα , μέρος της εισήγησης στο 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχιατρικής, 8-11Μαΐου, Αθήνα 2003
<http://www.encephalos.gr/full/42-2-02g.htm>

- 8) Καφασάρη Α. ,Βλάσσης Ν. και Γερούκαλης Δ: Παραβατικότητα Ανηλίκων : Μια Περίπτωση για τη Κω , <http://www.encephalos.gr/full/44-4-07g.htm> , ανασύρθηκε 4/6/2011
- 9) Κουράκης Νέστωρ :Έκταση και ποιότητα της Νεανικής Παραβατικότητας στη Σύγχρονη Ελλάδα :Οι επιπτώσεις από τη δυσλειτουργία των θεσμών στο www.niothoasfalio.gr/na/index.htm.,
- 10) Σκότης Σ.:Η φαινομενολογία της νεανικής παραβατικότητας και η συνδρομή της αστυνομίας στην πρόληψή της , ηλεκτρονικό έγγραφο http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t30/t30_02.htm ανασύρθηκε 18/6/2011